

**ŞÜKÜRBEK BEYŞENALİYEV’İN “ALKIŞ” ADLI
UZUN HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
(METİN-İNCELEME-AKTARMA)**

Edanur AKDEMİR

Yüksek Lisans Tezi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY

Her hakkı saklıdır

2025

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BİLİM DALI

Edanur AKDEMİR

ŞÜKÜRBEK BEYŞENALİYEV’İN “ALKIŞ” ADLI
UZUN HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
(METİN-İNCELEME-AKTARMA)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY

ERZURUM-2025

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **"ŞÜKÜRBEK BEYŞENALİYEV'İN "ALKIŞ" ADLIUZUN HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME(METİN-İNCELEME-AKTARMA)"** adlı tezin/raporun **tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

☐ Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

İSTİSNAİ DURUMLAR*

☐ **Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ **Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ **Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

27.03.2025

Edanur AKDEMİR

Aslı ıslak imzalıdır

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Turkish Research

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY danışmanlığında Edanur AKDEMİR tarafından hazırlanan “Şükürbek Beyşenaliyev’in ‘Alkış’ Adlı Uzun Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme (Metin-İnceleme-Aktarma)” başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 27.03.2025

Kabul / Ret – İmza

Jüri Başkanı	Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI <i>Ardahan Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Moldır BULUT <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır

Bu tezin *Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
ÖN SÖZ.....	VII
GİRİŞ	1
1. AMAÇ	1
2. KAPSAM VE YÖNTEM.....	1
3. ÇAĞDAŞ KIRGIZ EDEBİYATI	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞÜKÜRBEK BEYŞENALİYEV’İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ	8
1.1. Hayatı:.....	8
1.2. Sanatı	9
1.2.1. Eserleri	12
1.2.1.1. Hikâyeleri	12
1.2.1.2. Uzun Hikâyeleri	12
1.2.1.3. Romanları.....	14
1.2.1.4. Piyesleri.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

2. HİKÂYE’NİN TEMEL UNSURLARI.....	17
2.1. HİKÂYE’NİN OLAY ÖRGÜSÜ.....	17
2.2. KİŞİLER	19
2.3. ZAMAN.....	23
2.3.1. Vaka Zamanı	24

2.3.2. Anlatı Zamanı.....	25
2.4. MEKÂN.....	26
2.4.1. Açık Mekân.....	26
2.4.2. Kapalı Mekân.....	27
2.5. HİKÂYE’NİN ŞEKİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ.....	29
2.6. ANLATICININ BAKIŞ AÇISI.....	30
2.6.1. Kahraman Bakış Açısı.....	30
2.7. ANLATIM TEKNİKLERİ.....	31
2.7.1. Tasvir (Betimleme) Tekniği	31
2.7.2. Diyalog Tekniği.....	33
2.7.3. Mektup Tekniği	34
2.7.4. Geriye Dönüş Tekniği	35
2.7.5. Montaj Tekniği.....	36
2.8. KÜLTÜREL DÜZEY	37
2.8.1. Halk Yaşantısı	37
2.8.1.1. Barınak-Konut.....	37
2.8.1.1.1. Ev Eşyaları ve Kullanımı.....	38
2.8.1.1.2. Isınma Araç Gereçleri.....	39
2.8.1.1.3. Aydınlanma Araç Gereçleri	39
2.8.1.2.Ulaşım ve Taşımacılık.....	40
2.8.1.3. Geçim Kaynakları	41
2.8.1.3.1. Sığır Çobanlığı.....	41
2.8.1.3.2. Avcılık	42
2.8.1.4.Mutfak ve Beslenme	42
2.8.2.Göç	43

2.8.3.Halk Bilgisi	44
2.8.3.1. Giyim-Kuşam.....	44
2.8.3.1.1. Çocuk Giyimleri	45
2.8.3.1.2. Kadın Giyimleri.....	45
2.8.4. Meslekler.....	45
2.8.4.1. Öğretmen.....	45
2.8.4.2. Postacı	46
2.8.4.3. Saanççı.....	47
2.8.4.4. Sanatçı.....	47
2.8.4.5. Veteriner	47
2.8.4.6. Kolhoz Muhasebecisi	48
2.8.4.7. Doktor	48
2.8.5.Dinsel İçerikli İnançlar ve Uygulamalar	49
2.8.5.1.Dini İnançlar	49
2.8.5.2.Halk İnanışları.....	50
2.8.5.2.1.Mitolojik Unsurlar	51
2.8.6. Gelenek, Görenek ve Adetler	51
2.8.6.1. Selamlaşma	52
2.8.6.2. Kardeşlik ve Dostluk.....	52
2.8.6.3. Misafirperverlik	53
2.8.6.4. Saygı	53
2.8.6.5. Komşuluk ve Yardımlaşma	54
2.8.7. Halk Edebiyatı	55
2.8.7.1. Atasözleri ve Deyimler	55
2.8.7.2. Şiirler.....	57

2.8.8. Alkış	58
2.8.9. Kargış	58
2.8.10. Halk Müziği ve Müzik Araçları	59
2.8.11. Halk Oyunları ve Sporlar	60
2.8.12. Eserde Adı Geçen Tarihi Kahramanlar	61
2.9. SİYASİ İDEOLOJİ	63
2.9.1. İkinci Dünya Savaşı	63
2.9.1.1.Sovyetlerde Komünizm İdeolojisi	64
2.9.1.2.Sovyetlerde Sosyalizm İdeolojisi	66
2.9.1.3.Sovyet Dönemi'nde Kadın	68
2.9.1.4. Sovyetlerde Eğitim	70
2.9.2. Kültürel Değişiklikler	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRANSKRİBSİYON VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIM.....	75
3.1. ALKIŞ	75
3.2. ALKIŞ	209
 SONUÇ	 348
KAYNAKÇA	350
DİZİN	354
ÖZGEÇMİŞ	358

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞÜKÜRBEK BEYŞENALİYEV’İN “ALKIŞ” ADLI
UZUN HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME****Edanur AKDEMİR****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY****2025, Sayfa: 379****Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI****Jüri: Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY****Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Moldır BULUT**

Çalışmanın amacı, Kırgız yazarı Şükürbek Beyşenaliyev’in “Alkış” adlı uzun hikâyesini Türkiye Türkçesine aktarmak ve incelemesini yapmaktır.

Çalışma genel itibarıyla üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde, amaç, kapsam ve yöntem ile ilgili bilgiler verilmiş akabinde Kırgız Sovyet edebiyatından bahsedilmiştir.

Birinci bölümde, Beyşenaliyev’in hayatı, sanatı ve eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde, “Alkış” adlı uzun hikâye kişiler, zaman, mekân, şekil ve üslup, kültürel düzey ve siyasi ideoloji bakımından incelenmiştir.

Son bölüm olan üçüncü bölümde ise incelenen eserin Kiril alfabesinden Latin alfabesine transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

Çalışma, incelemenin değerlendirilmesinin yapıldığı sonuç, kaynakça, dizin ve özgeçmiş ile son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kırgız edebiyatı, Şükürbek Beyşenaliyev, SSCB İdeolojileri.

ABSTRACT

MASTER THEISIS

**AN ANALYSIS OF ŞÜKÜRBEK BEYŞENALİEV’S LONG
STORY NAMED APPLAUSE**

Edanur AKDEMİR

Advisor: Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY

2025, Page: 379

Jury President: Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI

Jury: Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY

Dr. Öğr. Üyesi Moldır BULUT

The aim of the study is to translate Kyrgyz writer Şükürbek Beyşenaliev’s long story “Alkış” into Turkey Turkish and to analyze it. The study consists of three parts in general.

In the introduction part of the study, information about the purpose, scope and method is given and then Kyrgyz Soviet literature is not mentioned.

In the first part, information about Beyşenaliev’s life, art and works is given.

In the second part, the long story “Applause” is analyzed in terms of people, time, place, form and style, cultural level and political level.

In the third part, which is the conclusion, the transcription of the analyzed work into Latin alphabet and its translation into Turkey Turkish has been made.

The study ends with the conclusion, bibliography, index and CV.

Keywords: Kyrgyz literature, Şükürbek Beyşenaliev, USSR ideologies.

ÖN SÖZ

Çalışmada Şükürbek Beyşenaliyev'in "Alkış" adlı uzun hikâyesi ele alınmıştır. Ele alınan eser, SSCB'nin hüküm sürdüğü 1950 yılında yayımlanmıştır. Ele aldığımız eserde kolhoz, sovhoz sistemiyle çobanların ve tarımın önemini belirten olaylara belirgin şekilde yer verilmiştir. Ayrıca Sovyet hükümetinin halka uyguladığı Komünizm ideolojisi; SSCB'nin "Sovyet Tipinde İnsan" olarak yetiştirmesini, halk arasında eşitlikçi bir sistem oluşturmasını ve ona bağlı olarak yaşanmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Toplumsal örgütlenme üzerine kurulan bu sistem tüm malların ortak mülkiyete dayalı politik hareket olan Komünizm eserde kolhoz ile birlikte övgüyle bahsedilmiştir.

Bu çalışma, "Alkış" adlı uzun hikâyenin Türkiye Türkçesine ilk aktarımı ve incelemesidir. İncelediğimiz eser: "Abdilas Oygo Çömüldü" (Abdilas Düşüncelere Daldı), "Başkarma Ep Kördü" (Başkan Uygun Gördü), "Maksat Çeçildi" (Hedefe Ulaşıldı), "Kubanıç" (Sevinç), "Aygül Korkkondo" (Aygül Korktuğunda), "Bul Pionerdik İş" (Bu Pionerlik Bir Çalışma), "Kanikuldan Kaytkanda" (Tatilden Dönünce), "Töl Başı" (Tölbaşı), "Aygül Sürötçü" (Aygül Bir Ressam), "Agaylar Iraazı Boluştu" (Öğretmenler Memnun Olmuştu), "Cakşı Körünöt" (Güzel Görünüyor), "Çeçüüçü Mezgil" (Belirleyici Dönem), "Zvenonun Sborunda" (Grup Toplantısında), "Dayardık" (Hazırlık), "Ekzamen" (Sınav), "Sagınıç" (Özlem), "Cayloogo Cönögöndö" (Yaylaya Gittiğinde), "Sonun Cer" (Güzel Yer), "Cañı Dos" (Yeni Bir Arkadaş), "Agaylar Ayttı" (Öğretmenler Anlattı), "Bizdin Mildet" (Bizim Görevimiz), "Sayakat" (Seyahat), "Men da Kaalabaym" (Ben de İstemiyorum), "Töl Başı Aksaganda" (Tölbaşı Aksadığında), "Bizdin İş" (Bizim İş), "Koroo Çetinde" (Ağıl Kenarında), "Kütülbögön Süyünüç" (Beklenmeyen Müjde), "Koştoşuu" (Veda), "VLKSM'dın Ustavı" (Leninist Komünist Gençlik Birliği'nin Tüzüğü), "Cañı Curtta" (Yeni Bir Mekânda), "Kamınuu" (Hazırlık) olmak üzere 31 alt başlıktan oluşmaktadır.

Çalışma genel itibariyle üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde, amaç, kapsam ve yöntem ile ilgili bilgiler verilmiş akabinde Kırgız Sovyet edebiyatından kısaca bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde, Beyşenaliyev'in hayatı, sanatı ve eserlerinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, ele alınan uzun hikâyenin temel unsurları olarak kişiler, zaman, mekân, bakış açısı, anlatım teknikleri, olay örgüsü, şekil ve üslup özellikleri bakımından incelenmiştir. Devamında kültürel düzeyi alt başlığı altında halk yaşantısı, halk bilgisi, dinsel içerikli inançlar, halk edebiyatı, halk müziği ve müzik araçları, halk oyunları ele alınmıştır ve eserin tarihi kahramanları ve siyasi ideolojisine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, eserin Kril alfabesinden Latin alfabesine transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

Sonuç kısmında, yapılan incelemelerde elde edilen bilgiler genel olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma kaynakça, dizin ve özgeçmiş ile son bulmaktadır.

Çalışmamı yürüttüğüm esnada bilgi birikimi ile beni sıkça aydınlatan kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mayramgül Dıykanbay'a teşekkürlerimi borç bilirim. Bunun yanı sıra eğitim ve öğretim serüvenim boyunca beni her anlamda destekleyen annem ve babama, çalışmam boyunca yanımda olan, bana büyük destek sağlayan arkadaşım Mihriban Erinç'e teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

1. AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, Şükürbek Beyşenaliyev'in 1950 yılında yayımlanan "Alkış" adlı uzun hikâyesini Türkiye Türkçesine aktarmak; yapı, kültürel düzey ve siyasi ideoloji bakımından incelemek; SSCB'nin yerli halka benimsetmeye çalıştığı ideolojileri göstermek; kolhoz, sovhoz sistemini ve eğitimin önemini belirtmek ve böylece okurlara yeni bir eser kazandırmaktır.

Çağdaş Kırgız edebiyatında pek çok türde eserler verilmiştir, bu eserlerden biri de Beyşenaliyev'in "Alkış" adlı eseridir. Kırgız edebiyatı ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında Şükürbek Beyşenaliyev ile ilgili detaylı çalışmaların olmaması dikkatimizi çekmiştir. Bu sebeple çağdaş Kırgız edebiyatında önemli bir yazar olan Şükürbek Beyşenaliyev'in 1950 yılında yayımlanan "Alkış" adlı uzun hikâyesi incelenmiştir.

Çalışmada eserin 1989 yılındaki baskısı esas alınmıştır.

2. KAPSAM VE YÖNTEM

Çalışma genel itibariyle üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın amacı, kapsam ve yöntemi izah edilmiş ve Kırgız Sovyet edebiyatı ile ilgili kısaca bilgi verilmiştir.

Birinci bölümü yazarın hayatı, sanatı ve eserleri içermektedir. İkinci bölüm eserin temel unsurlarıyla başlayıp siyasi ideolojiyle son bulmaktadır. Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise eserin Latin harfli transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

Yöntem belirlenirken hikâyelerin temel unsurları ve kültürel düzey başlığı altında örnek tezler incelenmiştir. Çalışmada hikâyenin temel unsurlarını incelemek için Mehmet Tekin'in "Roman Sanatı Roman Unsurları 1", Şerif Aktaş'ın "Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş", İsmail Çetişli'nin "Metin Tahlillerine Giriş" ve "Metin Tahlillerine Giriş 2", Nurullah Çetin'in "Roman Çözümleme Yöntemi", Mehmet Narlı'nın "Romanda

Zaman ve Mekân Kavramları”, Mehmet Önal’ın “Edebi Dil ve Üslup” adlı çalışmaları örnek alınmıştır.

Çalışmanın kültürel düzeyini incelemek için ise Sedat Veyis Örnek’in tasnif incelemesi örnek alınmış ancak tamamen bağlı kalınmadan aktarılan hikâyedeki unsurlara bağlı kalınarak incelenmiştir.

Türkiye’de Beyşenaliyev ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında; Kaçınbay Artıkbayev’in “XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı Tarihi” adlı eserinde yazarın hayatı, sanatı ve eserlerinden bahsedilmiştir. Mayramgül Dıykanbay’ın “Kırgız Romanı Başlangıçtan Bağımsızlığa 1917-1990” adlı eserinde ise yazarın romanları detaylı bir şekilde kaleme alınmıştır.

3. ÇAĞDAŞ KIRGIZ EDEBİYATI

Çağdaş Kırgız edebiyatı 1920 yılından itibaren şekillenmeye başlamış ve SSCB edebiyatının gelişmesine de büyük katkı sağlamıştır. “1924 yılında Kırgız edebiyatının kadrosunu teşkil edecek gençlerin yetiştiği dönem olup her açıdan bir teşekkül dönemidir.” (Özgen, 2014: 55). Sovyetler Birliği, halkı çağdaş düzeye getirmek için eğitim alanında düzenlemeler yaparak okullar açmaya başlamıştır. Bu şekilde Kırgızlar açılan mekteplerde eğitim görmüşlerdir. Zamanla bu mekteplerden mezun olan kişiler halkın aydın kesiminden olmayı başarmışlardır.

“1924 yılında Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin dağıtıldığı, yerine millî devletlerin oluşturulduğu, Kırgızistan’ın önce Sovyet Rusya içerisinde Özerk Bölge, 1927’de de Özerk Cumhuriyet olduğu görülür.” (Özgen, 2014: 56). Bu yıllar çoğunlukla Sovyet ideolojisinin hâkim olduğu, eserlerin de bu ideoloji doğrultusunda yazıldığı dönem olarak şekillenmiştir. 1920’li yıllarda Sovyet hükümeti, “Sovyetleştirme” düşüncesiyle eşitlikçi bir sınıfa faaliyete geçirmiştir. Bu sebeple eğitimi de bu anlayışla yürüterek “Komünist Anlayışında Bir İnsan” profilinde gençler yetiştirmeye özen gösterilmiştir. Halk da bu yönetime karşı gelmeyerek o doğrultuda yaşamaya başlamıştır. “Sovyetler Birliği Komünist Partisi sosyal şartları, medeniyet anlayışını, ekonomik hayatı ve toplumu sosyalist temelde yeniden kurmak için işe koyulur. Özellikle medeniyet reformuna çok önem verilmiştir. Zira kapitalizmden sosyalizme geçişte yeni toplumun manevi hayatını yenilemek, geçmiş hayattan feodal ve

burjuvazi kalıntılarını temizlemek gerekmektedir.” (Aşlar, Söylemez, 2018: 211). 1920’li yılların ortalarında Sovyet Hükümeti milletletarasında eşitlikçi bir sınıf oluşturma çalışmaları yürüterek halkı “Sovyet Vatandaşı” olarak yetiştirmeye çalışmışlardır. Yazarlar da yeni oluşmaya başlayan Kırgız edebiyatında bu doğrultuda eserlerini vermeye başlamışlardır.

Kırgız Sovyet Edebiyatında nesir türleri yirminci yüzyıllarda dünyaya gelmiş ve gelişmeye başlamıştır. “Sıdık Karaçev’in Tatarca hikâyeleri Kırgız edebiyatındaki millî nesrin ilk örnekleri olarak sayılmaktadır. Bu hikâyeler Tatarca olsa bile Kırgız genci tarafından yazılıp Kırgız halkının Sovyet döneminden önceki yaşantısına ait hayatî görüşleri, hâdiseleri, kahramanları yansıttığı için böyle değerlendirilmektedir.”(Koç, 2002: 61-62). Kasım Tınıstanov’un “Mariyam menen Köl Boyunda” (Meryem ile Göl Kıyısında) adlı eseri Taşkent şehrinde Kazak dilinde yayımlanan ilk mensur eseridir. Eserde eski Kırgız toplumunda kadın ve erkeklerin eşitsizliği ele alınmıştır.

1920’li yıllarda yazılan eserlerden biri de Kasımalı Bayalınov’un “Acar” adlı hikâyesidir. Eser 1916 yılındaki ayaklanmayı konu edinir. Kasım Tınıstanov’un “Mariyam Menen Köl Boyunda” (Meryem İle Göl Kıyısında) adlı hikâyesi bu dönemde yazılmıştır. Aynı dönemde Kasımalı Cantöşev’in “Eki Cetim” (İki Yetim), Sıdık Karaçev’in “Erksiz Kündördö” (Çaresiz Günlerde), Aal Tokombayev’in “Muñduular Ölümü” (Garibanların Ölümü), Raykan Şükürbekov’un “Carkınay” (Carkınay) adlı eserleri yayımlanmıştır. “Bu edebî metinlerin büyük bir çoğunluğunda işlenen konu 1917 ihtilalinden önceki sosyal adaletsizlik, sınıf mücadeleleri, kadın-erkek eşitsizliği, eski hayatın olumsuz yanları, geri kalmışlık gibi konulardır.” (Aşlar, 2018: 21). Kısacası bu dönemler ele alınan eserler sosyalist realizm doğrultusunda yazılmıştır. Eserlerde siyasi konuların dışında Kırgızların yaşamından bahseden yazarlar da olmuştur. “Yazarların çalışmalarının arttığı bu dönemde Elebayev’in “Uzak Col” (Uzun Yol), Tügölbay Sıdıkbekov’un “Keñ Suu” (Ken Su) romanları, Kubanıçbek Malikov’un “Sarala Kozu” (Ala Kuzu), Cusup Turusbekov’un “Bir Bolgon İş” (Olan Bir İş) adlı hikâyeleri yazılmıştır.”(Artıkbayev, 2013:109). Çağdaş Kırgız nesrinin gelişmesinde Kasımalı Cantöşev, Aal Tokombayev, Sıdıkbekov, Mukay Elebayev gibi yazarlar büyük katkı sağlamışlardır.

1930’larda Kırgızların yaşamında farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Halkın yaşamlarındaki değişimler edebiyat dünyasına da yansımıştır. “1920’li yıllarda oluşup gelişmeye başlayan Kırgız nesri 1930’lu yıllarda daha da güçlenerek yoluna devam etmiştir. 1920’li yıllardaki gazete ve dergiler aynı işlevini devam ettirir. Yeni kalemler ilk edebî denemelerini bu süreli yayınlarda yayımlarlar.” (Aşlar, 2018: 22).

Bu dönemde; Satkın Sasıkbayev’in “Kızıl Bürküttör” (Kızıl Kartallar), Elebayev’in “Malay Arteli” (Köle Arteli), Malikov’un “Caş Calın” (Genç Alev), “Ayluu Tündö” (Aylı Gecede) adlı eserleri yazılmıştır. “Çağdaş Kırgız edebiyatının ilk romanı olarak kabul görülen Elebayev’in “Uzak Col” (Uzun Yol) romanı 1936’da yayımlanmıştır.” (Dıykanbay, 2021: 22). 1939 yılında Tokombayev “Dnestr Tereñ Denizge Kuyat” (Dnestr Derin Denize Akar), “Caralanbagan Cürök” (Yaralanmayan Yürek); Malikov “Azamattar” (Babayiğitler) adlı eserleri yazmışlardır. Bu eserlerin konusunu Ekim Devrimi öncesinde yaşananlar ve sosyalist hayat oluşturmuştur. “Modern Kırgız edebiyatının gelişme sürecinde Tokombayev, diğer türlerde olduğu gibi uzun hikâye alanında da ön plana çıkar ve 1930’lu yılların başında kolektifleştirme dönemindeki sınıf çatışmalarını ele alan “Capardın Kanı” (Capar’ın Kanı) isimli eserini yazar. Eser 1932 yılında “Çabuul” dergisinde tefrika edilir; fakat bu tefrika yarım kalmıştır.” (Özgen, 2014: 111). 1938 yılında yayımlanmış olan Elebayev’in yazmış olduğu “Kıyın Kezen” (Zor Zamanlar) adlı eseri Kabıl adlı kişinin Çin’e göç ederken yaşadığı zorlukları anlatılmaktadır. “Sovyetler Birliği’nde sosyalizmin topluma tam anlamıyla hâkim olmasının ardından ülkenin geniş coğrafyasında iktisadi, siyasi ve kültürel gelişmenin yeni bir basamağına geçilir. Küçük arazilerin birleştirilmesiyle kurulan kolhozlara köylülerin katılması teşvik edilir.” (Morkoç, 2020: 125). Cantöşev, Sasıkbayev, Sıdıkbekov gibi yazarlar sanat dünyasında adını duyurmuş kişiler olmuştur. Cantöşev 1939 yılında Kanıbek adlı eseri yazmıştır. “Romanda XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başlarında Kanıbek adlı Kırgız gencinin hayatı, başına gelenler, zorluklara ve haksızlıklara karşı mücadele edişi anlatılmaktadır.” (Aşlar, 2018: 23).

İkinci Dünya Savaş’ında Kırgız edebiyatında ele alınan konularda değişiklikler görülmüştür. Vatanı düşmandan koruma, Sovyetlerin kahramanlıkları, emek ve mücadele gibi kavramlar nesir türünün konusunu oluşturmuştur. “Savaş yıllarında Kırgız yazarların eserlerinin çoğu vatan savunması üzerine savaşta şehit düşen kahramanlara ithaf edilir. Anayurt savaşının cephesinde Temirkul Ümotaliyev, Uzakbay Abdukaimov, Şükürbekov,

Cekşen Aşubayev, Tölön Şamşiyev, Yasır Şiraza, Nikolay Çekmenyev vd. yazarlar bizzat yer alırlar. Turusbekov, Elebayev ve Bayalinov, Coomart Bökönbayev cephe gerisinde fedakârca çalışır.” (Altıok, 2018: 237). Bundan sonraki eserlerin konusunu toplumsal gerçekçilik oluşturmuştur. “Öskön Danikeyev’in “Kızın Sırrı” adlı hikâyesinde de Camal adlı genç bir kızın babasının savaşta vefat etmesinden sonra yaşadığı zorlu hayat şartları ve sevgiye ruhsal olarak nasıl aç olduğu anlatılmaktadır. Camal küçük yaşta annesini kaybetmesinin ardından İkinci Dünya Savaşı’nda babasını kaybetmesiyle birlikte dayısının yanına taşınmıştır. Burada da hayat mücadelesi devam etse de kendini bu aile ortamında huzurlu hissetmektedir. Öyle ki yengesi ona anne şefkatini tattırmıştır.” (İsmailova, 2023: 646). Savaş hem çocuklara hem de dönemin ekonomisini zarara uğratmıştır. Eserlerde zorlu mücadeleler içinde yaşama bağlanmak gerektiği açıkça okuyucuya hissettirilmiştir. “Kasımalı Bayalinov’un “Al Emi Cetim Emes” (O Artık Yetim Değil), Turusbekov’un “Taza Cüröktör Sokkondo” (Genç Kalpler Vururken) adlı hikâyeleri savaşın ve cephenin hayatını anlatmaktadır.” (Artıkbayev, 2013: 189). “O Artık Yetim Değil” adlı eserde bir Rus kızını babasını savaşta, annesini ise hastalıktan kaybetmesi ile Kırgız bir ailenin evlat edinmesi anlatılmıştır. Danikeyev, “Anne Şefkati” adlı hikâyesinde savaşta gazi olan Satımkul’un hayatını anlatmıştır. Eserde savaşın bir aileyi ne kadar zor durumda bıraktığı da anlatılmıştır. Tokombayev, “Aşırbay”, “Ulu Agamız Urus Eli” (Ulu Ağamız Rus Halkı) adlı eserlerinde savaş dönemindeki vatanseverlik konularını kaleme almıştır. “Mütercim ve yazar olarak Kırgız edebiyatında kendine yer edinen Abdukaimov 1928-1929 yıllarında “Canı Madaniyat Colunda” (Yeni Medeniyet Yolunda) isimli dergide yayımlanan “Tan Aldında” (Şafak Öncesi) ile “Bakı Colunda” (Baht Yolunda) hikâyeleri ile edebiyat dünyasına giriş yapar. Abdukaimov 1939-1945 yılları arasında devam eden İkinci Dünya Savaşı sürecinin barındırdığı siyasi ve sosyal ortama uyan eserler de kaleme almıştır.” (Morkoç, 2020: 131).

Yazarlar 40’lı yıllarda eserlerinde kaleme almış oldukları konular genel olarak savaş üzerine şekillenmiştir. Yazarlar, savaşın kazananı olarak ve SSCB politikasını gözlemleyerek eserlerini yazmışlardır. Sıdıkbekov yazmış olduğu “Abısındar” (Eltiler) adlı eseri o dönemde büyük yankı uyandırmıştır. “1945’te gerçekleşen SSCB yazarlar Birliği’nin X. kurultayında artık hikâyeden povest ve romana geçme zamanı geldiği belirtilmiştir. Kırgız yazarları da savaşı ve cephe arkasını geniş bir şekilde anlatmak için çabalamaya başlamışlardır.” (Dıykanbay, 2021: 24). 1945 yılında Bayalinov’un “Bakıt”

(Mutluluk) uzun hikâyesi Leninçi Caş (Leninci Genç) gazetesinde yayımlanmıştır. Eser 1947 yılında ise “Mutluluk” adıyla yayımlanmıştır. Sonra 1952 yılında “Köl Boyunda” (Göl Kıyısında) adıyla tekrar basılmıştır.

1950’li yıllarda Kırgız nesrinde büyük bir ilerleme görülmüştür. Bu dönemde adını duyuran yazarların başında Cengiz Aytmatov gelmiştir. Yazarın “Ak Caan” (İnce Yağmur), “Tümkü Sugat” (Gece Sulaması), “Betme Bet” (Yüzyüze), “Cemile” adlı eserleri okurlar tarafından büyük beğeni toplamıştır. “Çocukluğunu 2. Dünya Savaşı’nda yaşayan ve cephe arkasında yaşanan olaylara tanık olan bozkır yazarı Cengiz Aytmatov bu zorlu dönemi eserlerine de yansıtmıştır. Bilge yazar “İnsan için en zor olan şey, her gün insan kalmaktır.” diyerek savaş trajedisini bu cümleye sığdırmayı başarmıştır.” (İsmailova, 2023: 645). Aytmatov, eserlerinde savaşın kadın ve çocuk için ne kadar zor olduğunu okuyucuya hissettirmiştir. Çocuk, savaş sebebiyle erken yaşta büyümek zorunda kalmıştır. Cepheye giden eşini bekleyen kadın için de savaş zorlu bir dönem olmuştur. Yaşadıkları ekonomik zorluk, hayatlarının parçasını oluşturmuştur. Cepheden gelen her bir haber halkı umutlandırmıştır. 1953 yılında Stalin’in ölmesi üzerine Nikita Kruşçev yönetimi ele almıştır. Bu dönemde eserlerin konusunda da değişimler görülmüştür. Yazarlar eserlerini daha özgür bir üslûpla kaleme almaya başlamışlardır. Eleştirel tavırla sanatlarını ortaya çıkarmışlardır. “Stalinizm devri fiili olarak Stalin’in öldüğü 1953 yılında sona erer. Nikita Sergeevič Hruşev ve Leonid Brejnev devirlerinde, her alanda olduğu gibi, kültür ve edebiyat alanlarında da kısmi bir özgürlük ortamı oluşur. 1950’li yıllarda edebiyat sahnesinde boy göstermeye başlamış, ama genellikle “altmışlıklar” olarak bilinen Cengiz Aytmatov, Süyünbay Eraliyev, Sooronbay Cusuyev, Tölögön Kasımbekov, Ramis Rıskulov, Sagındık Omurbayev, Nasridin Baytemirov, Kubatbek Cusupaliyev, Şükürbek Beyşenaliyev gibi isimler Kırgız edebiyatına yeni bir ivme kazandırır.” (Aşlar, 2020: 23).

1960-1970’lerde ise Sovyet edebiyatının çok önemli düzeye çıktığı dönemler olarak kabul görmüştür. Bu yıllarda eğitim alanında pek çok başarılar imza atılmıştır. “Kırgız edebiyatbilimciler ve eleştirmenler de Sovyet Kırgızistanı’nın II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte SSCB’deki değişimin bir parçası olduğunu, sosyo-ekonomik açıdan geliştiğini, Kırgız kültürünün önemli bir kalkınma yaşadığını, böylece kültürel gelişim açısından yeni bir seviyeye ulaştığını belirtmektedir” (Asanaliyev, 1981: 57). 1970-1980 yıllarında Tölögön Kasımbek 1966’da yayımladığı “Sıngan Kılıç” (Kırılan Kılıç) adlı

eseriyle Kırgız edebiyatında tanınan bir yazar olmuştur. Bu dönemde Kanıbek Osmonaliyev, Beyşenaliyev, Asanbek Stamov, Danikeyev, Ceydakmat Toktonaliyev, Ernis Tursunov gibi yazarlar eserlerini kaleme almışlardır. Bu dönemde Cangaziye, Beyşenaliyev, Abziy Kıdırov gibi yazarlar çocuklar hakkında da eserler yazmışlardır.

1980-1985 yıllarında ise SSCB içerisinde değişimler görülmeye başlamıştır. Gelişen ülkelere karşı gelemeyerek yeni bir döneme girmeye başlamışlardır. “Böylece SSCB 1991 yılında beklenmedik bir şekilde dağılır. Hayatlarını, tüm hayallerini komünizm üzerine kuran ve bütün hayatını buna adayan birçok kimse için bu durum tam bir felakettir. SSCB’den ayrılan halkların önünde yeni perspektifler, yeni sosyo-ekonomik ve politik imkanlar belirir.” (Aşlar, 2020: 23). 1985 yıllarında yazarların kaleme aldıkları eserleri tekrar değerlendirme sürecine girmiştir. 1980 yıllarında Cengiz Aytmatov ve tüm SSCB içinde bulunan olumsuz durumlardan çıkış yolu için mücadelede bulunmuşlardır.

“1985’ten itibaren SSCB’de yeniden yapılandırma ve açıkça konuşma politikası başlamıştır. Yazarlar uzun yıllardır yasaklanan, arşivlerde saklı kalan yazarları, şairleri ve onların eserlerine yeniden bakma konusunu gündeme getirmeye başlamışlardır.” (Dıykanbay, 2021: 29). 1980-1990 yılları Kırgızistan’da halkın duygularının ön plana çıktığı temalar kaleme alınmaya başlamıştır. Bu dönemde Kırgız edebiyatında yazarlar SSCB’nin dayattığı ideolojiden çıkıp kendi ideolojisini eserlerinde yansıtmaya başlamışlardır. “Melis Makenbayev’in “Börülördün Çıyırı” (Kurtların Patikası) adlı eseri Kırgız edebiyatında bir yenilik olarak kriminal dedektif tarzında kaleme alınmıştır. Yazar Sovyet devrindeki gün yüzüne çıkmamış kriminal olayları tahkiye etmektedir. Romanda yıllarca saklanmış Sovyet kamplarındaki olaylar ilk defa gün yüzüne çıkarılmaktadır” (Ükübayeva, 2012: 322).

31 Ağustos 1991 yılında Kırgızistan’ın bağımsız bir devlet olmasıyla beraber edebiyat alanında değişimler de görülmeye başlamıştır. Çağdaş Kırgız edebiyatı son dönemin şartlarına uygun eserler vererek ilerleme yolunda gelişmiştir. 1991 yılında Kırgızca resmi dil olmuştur. 1997 yılında ise Rusça ikinci resmi dil olarak kabul görmüştür. Böylece Kırgızistan iki resmi dilli bir ülke olmuştur. “Kırgızistan’da özellikle son dönemlerde yetişen genç nesil sanatçılar vatan, bayrak, ana dil, memleket sevgisi, ülkede yaşanan sosyo ekonomik sorunlar nedeniyle ülke dışına çalışmak için gidenlerin yaşadığı kültürel sorunlar, komşu ülkelerin Kırgızistan üzerindeki etkileri, hâlâ sürmekte

olan iki dillilik, ülkeyi yönetenlerin halkın taleplerine ilgisizliği, yükselen manevî duygular, özgür sanat, millilik ve Kırgızistan'ın bağımsızlığı gibi konularda edebî eserler vermektedir.”(Aşlar, 2020: 32).(Yukarıdada hangi dille yazıldığından bahsetmen gerekiyordu) Bu dönemde Tölögön Kasımbekov, Baskın ve Kırgın adlı romanları kaleme almıştır. Eserlerinde bağımsızlık öncesinde söyleyemediklerini dile getirmiştir. Bu dönemde Baydılda Sarnogoyev, Sooronbay Cusuyev, Anatay Ömürkanov, Şayloobek Düyşeyev gibi yazarlar ön plana çıkmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞÜKÜRBEK BEYŞENALİYEV'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı:

Kırgız edebiyatının kalemlerinden biri olan Beyşenaliyev, 1928 yılında Narın'ın Ak-Talaa bölgesinde doğmuştur. “Çocukluğu İkinci Dünya Savaşı'na denk gelen yazar 7. sınıfı bitirdikten sonra çalışmak zorunda kalır.” (Dıykanbay, 2021: 44). Henüz çocuk yaşlarda yaşadığı zorlu koşullardan dolayı hayata atılmak zorunda kalmıştır. Çocukluk döneminde etrafındaki şairlerden etkilenerek edebiyat alanına yönelmiştir. Sanatının gelişmesindeki tek etken bu değildir, büyük annesinin küçük yaşlarda olan Beyşenaliyev'e anlattığı hikâyeler de yazarın edebiyatı sevmesine, ilgi duymasına yol açmıştır. “Beyşenaliyev, 2. sınıfta okurken “Kırgızstan pioneri” (Kırgızistan pioneri) gazetesinin aktif katılımcısı olmuştur. 1943 yılında onun “İbraimovdun Demilgesi” (İbrahimov'un Çabası) adlı ilk yazısı “Kolhozçu” (Kolhozcu) gazetesinde yayımlanmıştır.” (Akmataliyev, 2012: 53). Beyşenaliyev'in henüz küçük yaşlarda göstermiş olduğu çalışkanlığı ilerleyen zamanlarda da Kırgızistan'da tanınan yazar statüsüne ulaştırmıştır. Onun göstermiş olduğu gayreti ve çalışkanlığı zamanla artmış, eserlerinde ünlü şairlerin, yazarların yaşamından bahsetmiş ve pek çok okulda çalışmıştır. “Yazar, 1943 yılında Narın şehrinde açılan VI. ay öğretmenlik kursunda okuyup, ardından bir ortaokulda öğretmen ve müdür olarak çalışmıştır. Yazar, 1946 yılında Narın pedagoji okulunu dışarıdan okuyarak mezun olmuş, 1948 yılında üniversitenin Filoloji Fakültesi'ne geçmiş ve 1952 yılında başarıyla mezun olmuştur.” (Akmataliyev, 2018: 3). Okulu bitirip mezun olan yazar çalışma hayatına başlamıştır. Pek çok alanda kendini geliştirmiş ve tecrübe sahibi olmuştur. Yazar, çağdaşlarıyla toplanarak bilimden yoksun kalmış, savaşın zorlu koşulları hakkında tartışmalar yaparak büyümüştür. Yazarın eserlerinin konusunu çoğunlukla “Savaş” ve “Sovyet Politikaları” teşkil etmiştir. Halkın yaşadığı zorlukları, zengin-fakir temasını eserlerinde işlemiştir. Milliyetçi ruhuyla halkı bilinçlendiren önemli çalışmalar yürütmüştür. “Beyşenaliyev'in yazarlığının gelişmesi onun öğrencilik yıllarındaki (1948-1952) Pedagoji Enstitüsü'nün Edebiyat çevresindeki tartışmalar, fikir alışverişleri, yazarların eserlerini inceleme, Enstitü'nün vermiş olduğu eğitim; bunların hepsi yazarın eserlerini nasıl yazacağına yön vermiştir.” (Akmataliyev,

2012: 53-54). Böylesine zengin çevre yazarın sanatına da önemli derecede katkı sağlamıştır. Zamanla kendini geliştirmiş ve sanat dünyasında adını duyurmayı başarmıştır. Çağdaşlarıyla Yazarlar Birliği'nde tüm bu konuları tartışmışlar ve çözüm arama yoluna giderek kalemlerindeki gücü kullanmışlardır. “Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Yazarlar Birliği ve onun çocuk ve ergen edebiyatı Konseyi Uluslararası ortaklığı ve Yönetim Kurulu üyesi, Kırgızistan Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu üyesi, onun önündeki çocuk ve ergen edebiyatları Derneği'nin Başkanı, toplumsal ekip çalışmasının çalışkan katılımcısı olmuştur.” (Akmataliyev, 2018: 4). Küçük yaşlarda edebiyat alanında yazmaya başlayan yazar zamanla kendini geliştirerek pek çok alanda ödül almayı başarmıştır. Kırgızistan Cumhuriyeti'nin halk yazarı statüsüne ulaşmış ve Togtogul devlet ödülünü almaya hak kazanmıştır. Kırgız Edebiyatında önemli bir şahsiyet olarak kendini göstermiştir. “Kırgız SSC'nin Yüksek Sovyetinin X. toplantısında milletvekili ve halkın önde gelen isimlerden biri olmuştur.” (Akmataliyev, 2018: 3). Sadece kendi ülkesi değil, dış ülkelerle de sıkı ilişkiler kurmuştur. Dergilerde redaktörlük görevi yapmış, 1954 yılında ise Kırgızistan Gençler Komitesi sekreteri olmuştur. “Sonra Kırgızistan Yazarlar Birliği sekreteri, yabancı ülkelerle ile dostluk ve kültür ilişkisinin Kırgızistan temsilcisi yardımcısı, çocuk edebiyatı danışmanları üyesi olmak üzere çeşitli görevlerde bulunan Beyşenaliyev 2000 yılında vefat etmiştir.” (Dıykanbay, 2021: 44).

1.2. Sanatı

Beyşenaliyev'in edebiyata olan ilgisi erken yaşlarda ortaya çıkmıştır. Eserlerinde dönemin yaşantılarını, sovhoz, kolhoz sistemini, eğitimin ve çobanların öneminden sıkça bahsetmiştir. “Yazarın “Çınığı Dostuk” (Gerçek Dostluk) uzun hikâyesi 1950 yılında yayımlanmıştır. “Taalay Colu” (Talih Yolu) (1964), “Bolot Kalem” (Çelik Kalem) (1981), “Dañkka Caraşa Cük” (Şöhrete Göre Yük) (1973) adlı romanları okurların sevilen kitapları oldu.” (Akmataliyev, 2018: 4). Beyşenaliyev'in “Talih Yolu” adlı romanı aydınların gelişmesinin önemini ortaya koyan eser olduğundan okuyucu tarafından büyük bir ilgi uyandırmıştır. Yazar 1950 yılında kaleme almış olduğu “Gerçek Dostluk” uzun hikâyesiyle bir yarışmaya katılarak birincilik kazanmıştır. Aynı yıl “Alkış” uzun hikâyesini yazmaya başlamıştır. 1954 yılında çocuklar için kaleme aldığı “Demilge” (Gayret) adlı hikâye kitabı çıkmıştır. (Akmataliyev, 2012: 54-55). Beyşenaliyev kaleme aldığı tüm bu eserlerle Sovyet döneminde tanınan bir yazar konumuna ulaşmıştır.

Hayatında karşılaştığı olaylar yazarın eserlerine ilham kaynağı olmuştur. “Yazar, çocuklara ve yabancı okuyuculara manevi zenginlik sağlayan “Kıçan” (Kıçan), “Ak Taylak” (Ak Taylak), “Müyüzdüü Kozu” (Boynuzlu Kuzu), “Çabalekey” (Kırlangıç), “Amanat” (Emanet), “Sarıbaydın Uulu” (Sarıbay’ın Oğlu) adlı pek çok eser yazmıştır.” (Akmataliyev, 2018: 4). Yazarın Kıçan adlı uzun hikâyesi başta olmak üzere yukarıda adı geçen eserlerinin yazılmasına hayatında tanık olduğu bazı olaylar önayak olmuştur. Yazar Kıçan adlı eserini kaleme almasında yaşadığı olayı şöyle dile getirir: 1953 yılında Genç Leninci dergisinin redaktörüken Salmoorbek Tabışaliyev o dönemde Lenin Komünist Gençlik Birliği Komitesi’nin propaganda işlerinin sekreteri olmuştu. Beni yanına çağırdı ve uzun süre sohbet ettik. Sohbet sırasında 14 yaşında olan Kıçan Cakıpov’un ne kadar zeki, çalışkan, sosyal bir pioner olup düşmanın elinde öldürüldüğünden bahsetmişti. Bu olay beni çok heyecanlandırdı. Kıçan’ın doğduğu köye gittim. (Akmataliyev, 2012: 55). Bu eser o dönemde küçük çocukların düşmanla cesurca, bir kahraman gibi nasıl mücadele edeceklerini halka gösteren bir örnek niteliğinde yazılmıştır. Beyşenaliyev’in kaleminin gelişmesine büyük bir etken olan Boynuzlu Kuzu adlı uzun hikâyesi olmuştur. Yazar, bu eser sayesinde Kırgızistan’da tanınan önemli bir yazar konumuna ulaşmıştır. “Beyşenaliyev’in eserleri arasında yukarıda adı geçen “Kıçan” ve “Müyüzdüü Kozu” (Boynuzlu Kuzu) hikâyeleri dünyanın birçok diline çevrilmiştir.” (Akmataliyev, 2018: 5). Beyşenaliyev, uzun hikâlerinin yanı sıra oyunlar da kaleme almıştır. Kaleme aldığı bu eserleri tiyatrolarda sahnelenmiştir. “Yuva’dan Uçanlar”, “Arkadaş”, “Misafir”, “Usta ve Çıraklar”, “Yenilenmiş Hayat”, “Yenilmez Şair Bayımbet” adlı oyunlarını yazmıştır. Yazarın kaleme aldığı eserlerinden biri de “Talih Yolu” adlı romanı olmuştur. Bu romanı yazdığı dönemde “Yuvadan Uçanlar” adlı piyesini de tamamlayarak sanat dünyasındaki zenginliğini ortaya çıkarmıştır. Bu piyesleri de pek çok yerlerde sahnelenmiştir. Beyşenaliyev’i dünyaya tanıtan eserleri hikâyeleri olmuştur. Bu eserlerinin kendini önemli bir mevkiye taşımasındaki sebep dönemin zorlu hayat koşullarını eserlerinde yer edinmesi olmuştur. Yazarın etkileyici, yalın dil ve üslûp özelliği, aynı zamanda eserlerinde kullandığı anlatım teknikleri de okuyucuyu kendine çekmiştir. Eserlerinde dönemin kolhoz politikalarını, savaşın acı durumlarını, insanlar üzerinde bıraktığı etkiyi de kaleme almıştır. Yazar, eserinde yer verdiği bu temalar ile okuyucunun hafızasında derin izler bırakmış ve Kırgızistan’da tanınan yazarlar listesine girmiştir. “1959 yılında “Karlıgaç” (Kırlangıç) adlı uzun hikâyesini yazmıştır. Uzun hikâye Rus diline, daha sonra

Fransız diline çevrilerek kısa sürede geniş bir okuyucu kitlesine yayılmıştır.” (Akmataliyev, 2012: 60-61). Beyşenaliyev’in eserleri pek çok dile de çevrilmiştir. Kendini dünyaya tanıtmaya vesile olan Boynuzlu Kuzu eserinde başarılı olarak 1976 yılında Uluslararası Andersen ödülüne layık görülmüştür. Bunun yanı sıra Kırgızistan ve Ukrayna tarafından Onur Belgeleri ve çok sayıda da madalya verilmiştir. “Beyşenaliyev, çeviride kalemini test etmiş ve dünyaca ünlü olan yazarlar Lev Nikolayeviç Tolstoy, Anton Pavloviç Çehov, Henrik İbsen, Mihail Şolohov, Konstantin Fedin, Aybek, Sabit Muqanov, vb. yazarların eserlerini okuyucularına tanıtmıştır.” (Akmataliyev, 2018: 5). Beyşenaliyev, cesur, sabırlı çalışma azmiyle gazete sayfalarında da halkın sorunlarını, sıkıntılarını dile getirmiştir. Bu yazıları etkileyici ve halkın ilgisini çekerek yazarı önemli konuma getirmiştir. Ele alınan konularda fazla ayrıntılara girmiş, okuyucular da bu sorunu fark etmişlerdir. Fakat onun eserlerinde kullandığı detaycı anlatımı bazı yazarlar tarafından eleştiri konusu olsa da edebiyat dünyasında önemini yitirmesine sebep olmamıştır. “Yazar 1970 yıllarında büyük şair Togolok Moldo’nun hayatını ve eserlerini derinlemesine araştırmış ve eserinde onun imajına yer vermiştir.” (Akmataliyev, 2012: 67). Yazar ele aldığı eserinde Togolok Moldo ile ilgili dram türünde pek çok eser kaleme almıştır. Beyşenaliyev, kalemini anı ve makalede de okuyucuya göstermiştir. 1990 yılında “Taylak” ve 1998 yılında ise “Yaralanmayan Yaralılar”, “Kader Sırları” adlı hatıra ve anı türünde eserler ortaya koymuştur. Yazar aynı zamanda Aalı Tokomayev’in hayatını konu alan, şairi tanımamıza ve sosyal çevresi hakkında bilgi sahibi olmamıza yol açan denemeler de yazmıştır. Beyşenaliyev’e başarılı çalışmaları dolayısı ile “Kırgız Halkının Sanatına Emeği Geçen Kişi”, “Kırgız Halk Yazarı” ünvanları verilmiştir. Beyşenaliyev, sanatında görüşlerini yaşadığı topluma yalın bir üslupla iletmiştir. Yazarın eserlerinde ele aldığı konu; “Sosyalist Gerçekçilik” olarak görülür. Sosyalizmde amaç; toplum içindeki kişilerin hükümetin işlerine katkı sağlamak ve herkesin eşit olduğu bir toplum oluşturmak ön planda tutulmuştur. Daha çok toplumu ilgilendiren, insana fayda sağlayan olaylar yazarın eserlerinin ana konusunu oluşturmuştur. Bu sebeple sanatında halkın yaşantısını ele alan konular olduğundan ötürü eserleri okuyucu tarafında da ilgi görmüştür.

1.2.1. Eserleri

Beyşenaliyev, eserleriyle sanat dünyasına oldukça zengin bir miras bırakmıştır. Yazar, döneminde içinde bulunduğu sorunları ve çözümlerini bileğindeki güce vererek

sanatında ortaya çıkarmıştır. Yazarın asıl amacı içinde bulunduğu halkını aydınlatmak ve dönemin zorlu şartlarında onların yanında olduğunu bildirmek olmuştur. Yazar düz yazı türünde pek çok eser yazmıştır. Bunlar içerisinde, hikâyeleri, uzun hikâleri, piyesleri ve romanları okuyucu tarafından beğenilerek okunmuştur.

1.2.1.1. Hikâyeleri

Demilge (Gayret): Beyşenaliyev’in sanatında yer verdiği “Demilge” (Gayret) adlı eseri 1954 yılında çocuklar hakkında yazdığı bir hikâye kitabıdır. (Akmataliyev, 2012: 55).

Kızıl Zoodogu Okuya (Kızıl Dağdaki Olay): Beyşenaliyev, bu eserinde Kızıl Dağ’da koyun çobanlığı yapan Askarbek’in başından geçenleri kaleme almıştır (<https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78592/kirgiz-edebiyati---ii-32-cilt.html>. e.t.01.01.2025).

Ak Taylak (Ak Deve): Yazarın “Ak Taylak” (Ak Deve) adlı eseri küçük çocuklar hakkında yazdığı bir eseridir. (Akmataliyev, 2012: 67).

1.2.1.2. Uzun Hikâyeleri

Kıçan: Beyşenaliyev’in kendini dünyada tanınmış bir yazar olarak tanıtan ve sanat dünyasında önemli bir konuma ulaştıran eseri “Kıçan” adlı uzun hikâyesidir. Yazar eserde Kıçan Cakıpov’un kahramanlığı hakkında detaylı bir şekilde değinmiştir. (Akmataliyev, 2012: 55,56,57).

Çınığı Dostuk (Gerçek Dostluk): “Çınığı Dostuk” (Gerçek Dostluk) uzun hikâyesiyle ödüllendirilmiştir. Yazarın kaleme aldığı bu eseri de çocuklar ile ilgilidir. (Akmataliyev, 2012: 54).

Alkış: Eser 1950 yılında yayımlanmıştır. Yazar bu eserinde kolhoz ve sovhos sisteminden detaylı bir şekilde bahsetmiştir. Eserde hayvancılığın, eğitimin öneminden bahsedilmiş ve yardımseverlik, saygı ve sevgi gibi kavramlar öne çıkarılmıştır. (Beyşenaliyev, 1989: 426-555).

Karlıgaç (Kırlangıç): Beyşenaliyev “Karlıgaç” (Kırlangıç) adlı uzun hikâyesini 1959 yılında kaleme almıştır. Eser farklı dillere çevrilerek yabancı ülkeler tarafından

geniş yankı uyandırmıştır. Eserin baş kişisi Totu'dur. Beyşenaliyev, eserde Totu'nun karakterini detaylı bir şekilde anlatmıştır. (Artıkbayev, 2013: 534).

Soldat Mahabatı (Asker Aşkı): “Soldat Mahabatı” (Asker Aşkı) adlı uzun hikâyesinde toplumlar arasındaki aşk konusunu işlemiştir. Eserde Kırgız askeri Mahmut ve Ayana arasındaki aşk kaleme alınmıştır. (Artıkbayev, 2013:535).

1.2.1.3. Romanları

Taalay Colu (Talih Yolu): Yazar, “Taalay Colu” (Talih Yolu) adlı romanını öğrencilerin yaşadığı olaylardan yola çıkarak kaleme almıştır. Roman iki kitap şeklinde yayımlanmıştır; ilk kitap 1957, ikincisi ise 1965 yılında yayımlanmıştır. Romanın temelinde İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem yer almıştır. (Artıkbayev, 2013: 533).

Caralañbagan Caraluular (Yaralanmayan Yaralılar): Yazar, “Caralañbagan Caraluular” (Yaralanmayan Yaralılar) romanını 1998 yılında İkinci Dünya Savaşı hakkında yazmıştır. (Akmataliyev, 2012:72).

Urpaktar Ünü (Nesiller'in Sesi): Beyşenaliyev'in “Urpaktar Ünü” (Nesiller'in Sesi) adlı romanında ana karakter İskender Bekturov'dur. Yazar İskender karakteri üzerinden çağın sorunlarını dile getirmiştir. Yazarın amacı; aydınların hayatlarındaki konulara değinmek ve Kırgızistan'da gazeteciliğin gelişmesini okuyucuya hissettirmek olmuştur. (Artıkbayev, 2013: 535-536).

Dañkka Caraşa Cük (Şöhrete Göre Yük): Eserde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki zorlu mücadeleleri ve Narın şehrinde çobanlık yapan insanların hayatına yer verilmiştir. Roman 1973 yılında basılmıştır. (Dıykanbay, 2021, 384-386).

Bolot Kalem (Çelik Kalem): Yazar “Bolot Kalem” (Çelik Kalem) romanını Togolok Moldo'nun zengin edebi hayatını anlatmak amacıyla kaleme almıştır. Roman iki kitap halinde yazılmıştır. 1981 yılında ilk kitap, 1983 yılında ise ikinci kitap yayımlanmıştır.

Romanın ikinci kitabında bu iki şairin dostlukları ve mücadelelerinden detaylı bir şekilde bahsedilmiştir. (Artıkbayev, 2013:537,538,539).

1.2.1.4. Piyesleri

Yazarın hikâyeleri ve romanlarından ayrı olarak piyesleri de vardır. “Uyadan Uçanlar” (Yuvadan Uçanlar), “Boydoktor” (Bekarlar), “Too Koynundagı Gül” (Dağ Koynundaki Gül), “Urpaktar Üçün Ubayım” (Nesiller İçin Endişe), “Erdin Korkü El Menen” (Kahramanın Güzelliği El İle), “Cayloodogu Cañılık” (Yayladaki Yenilik), “Dos” (Arkadaş), “Uçkan Uyam” (Uçan Yuvam) eserlerini yazarak sanatını genişletmiştir. Beyşenaliyev’in saydığımız piyesler içinde sahnelenenleri de olmuştur. Yazarın; “Bekarlar Komedişi”, “Kıçan” ve “Dost” piyesleri Kırgız Cumhuriyeti opera ve bale tiyatrosunda sahnelenmiştir. (Artıkbayev, 2013: 533-534).

İKİNCİ BÖLÜM

2. HİKÂYE’NİN TEMEL UNSURLARI

2.1. HİKÂYE’NİN OLAY ÖRGÜSÜ

Anlatmaya bağlı edebi türlerden olan roman ve hikâyelerin başlıca unsuru olay örgüsüdür. Olay örgüsü, eserin akışı boyunca anlatılan hadiselerin toplamından meydana gelir. Bu olaylar tıpkı bir halkanın zinciri gibi birbirlerine bağlıdır. İsmail Çetişli’ye göre “Olay örgüsünün temelinde-adı üstünde-insan hayatının özü olan “olay” vardır. Burada “olay” kelimesine yüklenen anlamın, hayat içindeki her tür hareketi kapsadığını belirtmek isteriz. Yani; yaprağın dalından kopması, rüzgârın esmesi yağmurun yağması kuşun ötmesi, öğrencinin kitap okuması, çocuğun düşmesi, iki arabanın çarpışması, binlerce insanın katıldığı savaş... hepsi birer olaydır.” (2004: 59). Edebi eserlerin olay örgüsünde tek bir olayın varlığı bir önem taşımamaktadır. Eserin akıcı olabilmesi için birden fazla küçük olayların bir sebep sonuç ilişkisine bağlı olarak organik bir bütün oluşturması gerekmektedir.

Beyşenaliyev’in “Alkış” adlı uzun hikâyesi Kırgızistan’ın çeşitli bölgelerinde cereyan etmektedir. Olay örgüsü başkışı konumunda olan on iki-on üç yaşlarında bir çocuk olan Abdilas’ın köy hayatındaki yaşantısı üzerinde şekillenmektedir.

1. Abdilas, küçük yaşlarda babasını savaşta kaybetmiş bir çocuktur. Annesi Burma ile küçük kız kardeşi Aygül’ün tüm sorumluluğunu küçük yaşlarda Abdilas üstlenmiştir.

2. Bu sorumluluk ona küçük yaşlarda büyük deneyimler kazandırmıştır. Abdilas, babasını savaşta kaybetmesi üzerine annesine ve kız kardeşine kol kanat gerer.

3. Kolhozun müdürü ve öğretmenlerinin desteği ile Abdilas, kolhozun sığırların bakımını üstlenir. Bu vasıta ile annesine ekonomik bağlamda da katkıda bulunur.

4. Abdilas, hayvan bakımını üstlendiği süre zarfı boyunca birçok bilgi edinmiş ve çevresi tarafından büyük beğeni toplamıştır.

5. Abdilas, hayvan bakımını üstlendiği süre zarfı boyunca eğitiminden de ödün vermemiş azimli, tüm köy çocuklarına örnek bir tavır sergilemiştir.

6. Abdilas sorumluluklarını başarılı bir şekilde yerine getirirken annesi Burma, öğretmenleri Kerimkul, Salıy, kolhozun yöneticisi Cuma ve ihtiyar Abış oldukça fazla katkıda bulunurlar.

7. Abdilas sığırların yavrulama sürecinden başlayarak büyümesine kadarki evrede kardeşi Aygülle birlikte sığırlara gözü gibi bakar.

8. Abdilas büyük bir özveriyle sığırları güzel bir şekilde büyütür. Sığır bakımını üstlerken okuldaki derslerini de ihmal etmez.

9. Okul tatil olduktan sonra aileleri ve arkadaşlarıyla birlikte yaylaya göç ederler.

10. Orada da Abdilas boş durmaz, gayretini, çalışkanlığını tatil boyunca gösterir.

11. Derslerde pek başarılı olmayan Karı'ya da yardımcı olmaya çalışır. Abdilas'ın okul arkadaşları olan Roza, Karı, Akay ile kardeşi Aygül kolhozun işlerine büyük anlamda katkıda bulunurlar.

12. Bu azimli ve çalışkan çocukların tek gayeleri anne-babalarının üzerinde olan iş yükünü az da olsa hafifletme çabasıdır.

13. Arkadaş grubunda Akay, Roza ve Abdilas gerçek anlamda gözü pek, çalışkan çocuklardır, fakat Karı bunlara nazaran biraz tembeldir.

14. Akay, Roza ve Abdilas arkadaşları Karı'nın bu durumuna göz yummayıp onun derslerinde, kolhozun ve sovhozun işlerinde başarılı olabilmesi için Karı'ya büyük anlamda yardımcı olurlar.

15. Karı, arkadaşlarının bu azmini gördükten sonra tıpkı arkadaşları gibi başarılı olmak için büyük çaba sarf eder ve kısa sürede kolhozun postacısı konumuna gelir.

16. Abdilas, Roza, Karı ve Akay köyün yaylasına gelen Rus kökenli arkadaşı Vitka'ya da her anlamda yardımcı olurlar.

17. Bu çalışkan çocuklar Vitka'ya Kırgız kültürünü, yaşayış biçimini, yaylalarını, örf âdetlerini, gelenek ve göreneklerini büyük bir özveriyle anlatmaya başlarlar.

18. Vitka, arkadaşlarının bu cana yakın tavırlarından dolayı kısa sürede köy ve yayla hayatına alışarak bu çocuklarla büyük bir dostluk kurar.

19. Vitka, köyden ayrılıp şehre gitse bile arkadaşlarının bu cana yakınlığını unutmaz ve onları birer dost olarak bilir.

20. Okulun öğretmeni Kerimkul, kolhoz yöneticisi Cuma bu çocukların güçlü bir pioner olarak tebrik etmeleriyle eser son bulur.

“Teşekkürler, kurban olduklarım. Küçük olsanız da kolhozu geliştirmenin tecrübeli ustası gibi çalışmışsınız. Bu sözü, çalışmalarınızın sonuçlarını görüp sevincimden söylüyorum. Yalnız bu değil başka işlerde de görev aldınız. Bir kolhozun, kolhozcu gücünü artırdınız. Dağ sıçanının derilerini alıp, kolhozun avcılarının planlarını fazlasıyla gerçekleştirmelerine yardım ettiniz. Okulunuz için de pek çok faydalı işleri gerçekleştirdiniz. Batış öğretmeniniz, yaz boyunca yaptığımız çalışmaları yazıp, bize rapor etti. Ona göre kolhozdan maaşınızı alacaksınız. Gelecek sizlerin kurban olduklarım. Halk için çalışıp, hayatınızı mutlulukla geçirin! Okuyup, hayatınızı geliştirin!” (Beyşenaliyev, 1989: 554).

2.2. KİŞİLER

Edebi türlerde kurgunun oluşmasındaki önemli parçalardan biri kişi kadrosudur. Kişi, hikâyede vakayı canlandırmak için devreye konulmuş bir özne değildir. Yazarın eserdeki temsilcisi niteliğindedir. Edebi eserde kişiler “olayların canlı, hareketli bir biçimde seyredebilmesi için, bunlara yön veren, oluşumlarına sebep olan kişilerdir.” (Çetin, 2015: 144). Hikâye, tiyatro ve roman gibi anlatı türlerinde yazarın eserinde can verdiği kişiler toplumdan bağımsız olan kişiler olarak düşünülemez. Eserde ele alınan kişiler günlük hayatta sıkça karşılaştığımız iyi, kötü, merhametli, çalışkan, yardımsever gibi özellikleriyle eserde yerini alırlar.

Abdilas: “Alkış” adlı eserde baş kişi özelliğinin tümünü barındıran baş kahraman Abdilas’tır. Abdilas, eser boyunca okuyucunun hafızasında derin anlamda yer edinmiştir. Abdilas, eserde küçük yaşlarında bir çocuk olmasına rağmen sivrizekası, merhameti, çalışkanlığı ile ön plana çıkmıştır. Abdilas küçük yaşlarda babasını savaşta kaybetmiş yetim bir çocuktur. Küçük yaşlardan itibaren yazar Abdilas’a yaşından büyük sorumluluklar yüklemiştir. Annesi Burma ve kardeşi Aygül’e babalarının eksikliğini hissettirmemek adına birçok mücadele vermiştir. Evi geçindirmenin sorumluluğunu bir baba gibi üstlenmiştir. O yalnızca annesi ve kardeşi Aygül’e bir merhamet ve çalışkanlık içerisinde olmayıp köy çevresindeki arkadaşlarına ve yaşadığı topluma erdemli tavırlar

sergileyen faydalı bir fert olmuştur. Abdilas, tüm bu sorumluluklarını eksiksiz bir şekilde yerine getirirken derslerde olan başarısını da yazar göz ardı etmemiştir. Abdilas eser boyunca takındığı tüm bu tavırlar neticesinde başta kolhozun müdürü ve öğretmenleri olmak üzere yaşadığı köydeki bütün fertlerin beğenisini toplamış örnek bir çocuktur.

Burma: Başkarakter Abdilas'ın ve Aygöl'ün annesi olarak eserde yer almıştır. Kocasını savaşta hayatını kaybetmiş, çocuklarına kol, kanat gererek onların büyüyecek, okuması için tüm gayretini göstermiş bir Sovyet kadınıdır. Kolhozda saançılık yaparak geçimlerini sağlamaktadır. Burma çocuklarına karşı yumuşak huylu ve iyi bir anne görevini eser boyunca okuyucuya hissettirmiştir.

Aygöl: Abdilas'ın kardeşi ve Burma'nın küçük nazlı kızıdır. Abisiyle birlikte buzağların bakımı konusunda annesine yardımcı olur. Bununla birlikte derslerinden de geri planda kalmaz. Okulunu yüksek bir notla bitirir.

İhtiyar Akun: Eserde okuyucunun karşısına iyi, kötü, yardımsever, dost gibi belirgin özellikleriyle çıkar. Akun, eserin seyri boyunca okuyucuya yardımseverliği ve yaşının verdiği bilgi birikimiyle çıkar. Savaşta babasını kaybeden başta Abdilas olmak üzere köyün bütün çocuklarına gösterdiği ilgi, alaka ve merhametiyle okuyucunun hafızasında yardımsever ve merhametli bir kişi olarak yer edinmiştir. İhtiyar dedenin eserde takındığı bu yardımsever ve babacan tavrı ile eserin bilge ve merhametli Aksakal tipi olarak yerini almıştır.

Karı: Karı, 13 yaşlarındadır ve okuldaki akranlarına göre tembel ve haylaz bir çocuktur. Başta okul arkadaşı Abdilas olmak üzere Roza ve Akay'a nazaran tembel ve umursamaz bir tavır içerisinde. Okul arkadaşları Karı'ya dersleri konusunda her ne kadar yardımcı olmaya çalışsalar da Karı arkadaşlarının bu yardımlarını görmezden gelir. Eserin sonlarına doğru tembel ve umursamaz olan bu çocuk bir anda arkadaşlarını örnek alarak çalışkan bir pioner olarak okuyucuyu büyük bir yanılgıya düşürür. Eserin bitimine doğru Karı başarılı ve güçlü bir Postacı pioner olarak yaylada çalışır. Karı her ne kadar önceki tembel tavırlarını bırakmış olsa da eser boyunca şakacı ve gülecek tavrından ödün vermemiştir.

Akay: Abdilas'ın sınıfı arkadaşıdır. Arkadaşlarıyla birlikte yaylada pek çok görev üstlenmiştir. Başarılı, çalışkan, yardımsever olan bir çocuk olarak eserde yer almıştır. Karı'ya sınav zamanında diğer arkadaşlarıyla beraber yardıma bulunmuştur.

Roza: Abdilas'ın sınıfında kız arkadaşıdır. Abdilas, Karı, Akay ve Aygöl ile beraber yaylada ailelerine yardımda bulunmuştur.

Kerimkul: Eserde çocukların öğretmeni olarak geçmiştir. Kerimkul öğretmen merhametli, iyi huylu, öğrencilerin hâinden anlayan ve onlara her konuda yardımcı olan karakter olarak eserde yerini almıştır. Sadece okulda değil aynı zamanda yaylada da çocukların çalışmalarını takip eden bir karakter olmuştur.

Cuma: Kolhoz müdürüdür. Kolhozda ailelerine yardım etmek amacıyla çalışan tüm çocuklara ve köylü halkına elinden gelen tüm yardımı yapan bir karakterdir.

Salıy: Eserde Abdilas, Roza, Akay ve Karı'nın öğretmenidir. Kerimkul öğretmenle beraber çocukların yayladaki görevlerini takip etmiştir.

İhtiyar Abış: Karı'nın babasıdır. Çocuğunun akranları gibi azimli, çalışkan bir pioner olması için elinden geleni yapar. Aynı zamanda yaylada da çocuklara yardımcı olur.

Gülbara: Aygöl'ün iyi huylu, merhametli, yardım sever öğretmenidir.

Medet: Aygöl'ün sınıf arkadaşıdır. Notları arkadaşlarına nazaran düşük bir öğrencidir.

Sake: Medet'in annesidir. Çocuğunun düşük not alması sebebiyle öğretmen Gülbarayla küçük bir tartışma içerisine girer. Daha sonra öğretmenin de haklılık payının olduğunu düşünür.

Ceñiş: Aygöl'ün sınıf arkadaşıdır. Derslerinde başarılı bir çocuktur.

Ceñiş'in babası: Çocuğunun başarılı bir öğrenci olduğu için gururlanır. Çocukların gelecekte iyi bir komünizm gençleri olacağını düşünür.

Kanış nine: Abdilas'ın baba tarafından akrabasıdır. Abdilas, annesi yaylada olduğu için birkaç gün ninesi Kanış'ın yanında kalır. Kanış nine yumuşak huylu, merhametli, çocukları seven bir karakter olarak eserde yerini almıştır.

Nuralı dede: Kanal işçilerinin grup başkanıdır. Ailelerine yardım etmek amacıyla kanal kazan çocuklara her türlü yardımda bulunur. Çocukların kanal kazmakta zorlandıklarını görünce çocuklara kanalın nasıl kazılması gerektiğini göstererek başarılı olmalarında önayak olmuştur.

Mukaş öğretmen: Yedinci sınıfın Dil ve Edebiyat dersinin öğretmenidir.

Bayalı ihtiyar: Çocukları Son Göl yaylasına götürmek için onlara başkanlık yapmıştır. Yaylada da çocukların yaptıkları iş konusunda yardımda bulunmuştur. Yardımsever, yumuşak huylu, cömert bir tip olarak eserde yerini almıştır.

Mergenov Karıbek: Yaylanın Bölge sorumlusudur. Yaylaya gelen çocuklara yardımda bulunmuş ve çocukların başarılarından memnun olan bir karakter olarak eserde yer edinmiştir.

Vera: Çobanların sağlığına bakmak amacıyla Son Göl yaylasına getirilmiş olan Rus karakterdir. Kardeşi Vitka'yı da yaylaya getirterek yaylada pek çok şey öğrenmesine ve çocuklarla arkadaş olmasına sebep olmuştur. Nazik, yüzeğönüllü, kültürlü bir Rus karakter olarak eserde yer almıştır.

Vitka: Vera'nın kardeşidir. Yaylaya gelerek çocuklarla arkadaş olur. Yaylada Kırgız kültürüne ait olan çoğu şey öğrenir, çocuklar da Vitka'dan pek çok şey öğrenirler. Kısa zamanda Kırgızca'yı öğrenir. Yayladan şehre döndüğü zamanda arkadaşlarını unutmayan onlar için hediye gönderen dost canlısı bir karakterdir.

Kurman: Yaylada görevli bir karakterdir. Karıbekle beraber yayla birliğinin çalışmalarına yardım eder. Çocukların çalışmalarından memnun olup, öğretmenlerine de başarılarını ifade eder.

Ayım: İyi huylu, becerikli, yaylada çalışan bir Sovyet kadınıdır. Kocasının olmadığı zamanlarda geceleri koyunları kurtlardan korumak için nöbet tutar.

Sıyrık: Ayım'ın çocuğudur. Annesiyle beraber geceleri bekçilik yapar.

İhtiyar Bekten: Yaylada çalışan yaşlı adam rolündedir. Geceleri koyunlarını kurtların kapmaması için nöbet tutar.

İyman: Komsomol Komitesi'nin sekreteridir. Çocuklara çapa yapmayı öğreterek onlarla beraber çalışır.

Aşım öğretmen: Eserde Matematik öğretmeni olan bir karakterdir.

Samak: Akiş'in askerde gören yapan çocuğudur.

Akiş: Karı'nın teyzesidir. Askerde görev yapan Samak'ın annesi olarak eserde yerini almıştır.

Batış: Batış eserde çiftlik müdürü olarak çalışan kadın karakterdir. Yaylaya çalışmak için gelen çocuklara yardımcı olmuş, merhametli bir karakter olarak eserde yer almıştır.

Orozobek: Kolhoz müdürüdür. Burma'ya yaylaya göç edeceği zaman yardımda bulunmuştur. Eserde Burma'ya yardımından dolayı yardımsever bir karakter olarak okuyucuya hissettirilmiştir.

2.3. ZAMAN

Edebi eserlerde zaman kavramı; olayların gelişimini ve karakterlerin dönüşümünü etkileyen başlıca unsurdur. Zaman kullanımı hikâyenin genel akışını belirler ve okuyucunun deneyimlerini şekillendirir. Özellikle roman, tiyatro, hikâye gibi edebi türlerde zamanın akışı, olayların sıralanışı eserde önemli bir rol oynar. “Zaman, insanoğlunun bütün varlık eylemlerini içine alan bir kavram. İnsan, kültür, süre ve dil boyutlarıyla zamanın içindedir. Hem gerçek hem de kurmaca dünyada ait olunan sosyal çevre, yaşanılan geçmiş, yaşanılması planlanan gelecek zaman içinde yansır.” (Narlı, 2002: 92).

Anlatmaya bağlı edebi metinlerde zaman kavramı okuyucunun karşısına iki şekilde çıkmaktadır. Bunlardan ilki anlatı zamanı, ikincisi ise vaka zamanıdır. "Maceranın kendi zamanı"(anlatılan olayların yaşandığı zaman ve süre),"anlatma zamanı" (yaşanılan olayların ne zaman algılanıp ifade edildiği zaman) "yazıya geçirme zamanı"(yazarın eserini yazdığı tarih ve süre)" diye ifade edilmektedir. (Aktaş, 1984: 113-114).

2.3.1. Vaka Zamanı

“Alkış” adlı eserde vaka zamanı eser boyunca okuyucuya çeşitli kodlarla sunulmuştur. Bir yaz akşamı, gecenin ayazında, tan vaktinde, yaprakların döküldüğü zaman, kışın sert ayazında, ilkbahar mevsimi gibi kalıp sözlerle okuyucu eserde zamanın hangi kronolojik sırayla ilerlediğini belirgin bir şekilde görebilmektedir.

“Bugün geceyi burada geçireceğiz. Akşam şenlik ateşi yakacağız. Arkadaşlarım, bulutlar yükselmeye başladığında yağmurun yağacağını söylüyorlar. Gece yağmur yağmasa iyi olur.” (Beyşenaliyev, 1989: 505).

Kolhoz müdürünün Abdilas'ın annesi Burma'ya tahsis ettiği sığırların bakımını Abdilas üstlenirken bu sürede yazar Abdilas vasıtasıyla zaman kavramını net bir şekilde ifade etmektedir. Abdilas, karların eriyip baharın gelmesiyle birlikte sığırlarının yavrularını yaylada otlatmaya ne kadar kısa bir süre kaldığını eserde açıkça ifade etmektedir. Bunun yanı sıra baharın gelişiyle sığırların yaylaya gidip otlamasıyla birlikte zaman kavramı okuyucuya açıkça hissettirilmektedir. Eserin akışı boyunca yazar mevsimler, günler ve olaylar vasıtasıyla eserde geçen süreyi olaylarla usta bir şekilde bağdaştırıp okuyucuya belirgin bir şekilde yansıtmıştır.

“Karlar yavaşça eriyip, hava ısınıyor ve bahar geliyor. Birkaç gün sonra kolhozun hayvanları yavrulamaya başlar; ayrıca topraklar da sürülecektir. Boş zamanlarınızda az da olsa kolhozcu anne babanıza yardımda bulunmanız iyidir. Yavrulama zamanı çobanlar için önemli bir zamandır. Çobanların çocukları yeni doğan yavrulara iyi bakıp piyoner adınızı layığınızla taşıyınız demişti.” (Beyşenaliyev, 1989: 428).

“Her zamanki gibi temiz giyimli, sevimli yüzleri sevinçten ışıldayan çocuklar her sokaktan çıkarak okula doğru gidiyorlardı. 20 Mayıs günüydü. 1 ve 3.sınıfın öğrencileri bugün okula veda ederek yaz tatiline çıkacaklar.” (Beyşenaliyev, 1989: 469).

2.1.2. Anlatı Zamanı

Bahsi geçen eserde Beyşenaliyev, eserin anlatıldığı zamanı eser boyunca belirgin bir şekilde okuyucuya sunmuştur. Yazarın eserde can verdiği başkahraman Abdilas'ın babasının savaşta hayatını kaybettiğinden yola çıkılarak eserin savaştan kısa bir süre sonra ele alındığı belirtilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması hasebiyle Abdilas gibi birçok çocuk yetim kalmıştır. Yazar savaşın verdiği acımasızlığı ve çaresizliği bir kez daha Abdilas'ın babasızlığıyla okuyucuya yansıtmıştır.

“Babası, 1942 yılında kolhozun sığır çiftliğinin yöneticisi olduğu zaman Alman işgalcilere karşı Vatanını korumak için savaşa gitmişti. 1943 yılında Stalingrad şehri için yapılan savaşta kahramanca vefat etmişti.” (Beyşenaliyev, 1989: 427).

Yazar savaşın yanı sıra eserde Sovyet döneminde yaygın olarak görülen kolhoz, savhoz gibi çalışma şekliyle anlatı zamanına yine dikkat çekmiştir. Eser genel itibarıyla dönemin siyasi, askeri ve ekonomi çerçevesi içerisinde şekillenmiştir. Yazar eserde geçen pasajlarda verdiği belirgin yıl ve tarihlerle eserin anlatı zamanını net bir şekilde okuyucuya sunmuştur.

- “Yağmurun kendi kurduğumuz çatıdan geçmesinden korkuyorum. Ama önemli değil. Eğer öyle olursa mağaraya sığınırız. Yarın yolculuğumuza engel olmamasını istiyorum. 12 Temmuz.” (Beyşenaliyev, 1989:505).

2.4. MEKÂN

Edebi eserlerde olayın geçtiği yer olarak tanımlanan mekânlar, roman, hikâye gibi türlerde önemli bir yere sahiptir. Mekân eserin seyri boyunca yalnızca bir arka plan olarak görülmez, aksine olay örgüsünü destekleyen önemli bir unsur olarak eserde yer alır.

“Mekân, vakanın bir ögesi olarak, aksiyonun oluşmasına veya şekil almasına da etki eder. Bazı mekânlar şahısları 'engellenen' veya onlara 'yardım eden' bir görev alabilirler. Mesela bir köprü, şahsın hedef objeye ulaşmasını sağlarken; bir nehir engelleyebilir. Mekânın sembolik bir işlevi de olabilir. Tekrarların, mecazların böyle bir görev üstlendikleri görülmüştür. Hatta bir mekânın bir özne kadar yönlendirici, yol gösterici olduğu, romanlar da vardır.” (Narlı, 2002: 99).

Edebi eserlerde mekân unsuru, okuyucunun karşısına iki şekilde çıkmaktadır. Bunlardan ilki açık mekân, ikincisi ise kapalı mekân olarak sınıflandırılmaktadır.

2.4.1. Açık Mekân

Açık mekân dış mekân olarak da adlandırılır. Edebi eserde açık mekânlar, kapalı mekânların aksine sınırlı bir alanda değil, geniş ve doğayla iç içe geçen bir alan olarak ifade edilebilir. Olayların seyrine uygun şekilde açık mekânlar kasaba, şehir, köy, ova, yayla, nehir kenarı gibi geniş alanlarda cereyan eder. Nurullah Çetin’e göre “Bazı kişiler, kapalı mekânlarda bunalırlar, sıkılırlar, tedirgin olurlar, korkarlar, sanırlar görürler. Ancak açık mekânlarda ruhsal bir dinginliğe ve huzura sahip olurlar. Dolayısıyla mekânın, mekân tercihinin kişilikle, ruhsal durumla, mizaçla doğrudan bir bağlantısı vardır.” (2015: 136).

Beyşenaliyev’in “Alkış” adlı eserinde Kırgısistan’ın geniş yaylaları, soğuk nehirleri ve doğal köy yaşamına eserde sıkça yer verilmiştir. Eserin akışı boyunca olayların geniş bir kısmı köy yerinde doğayla iç içe olan yeşil yaylalarda geçer.

“Vitka, bir süre fotoğraf makinası ile meşgul olduktan sonra cebinden “Günlük not defterini” çıkarıp, yazmaya başladı.

Benim bu gelişim çok faydalı oldu. Kırgızistan'ın böyle güzel bir yaylasında mutlu bir halde tatil yapmak çok keyifliydim. En önemlisi güzel doğası, beni çok şaşırttı. Ben böyle bir yeri daha önce hiç görmemiştim. Çobanların göçebe yaşamı çok ilginç ve eğlenceli. En önemlisi bugünkü gezimiz çok eğlenceliydi. Ben yeni arkadaşlarıma katılarak geziye çıktım. Yiyeceğimizi, eşya ve giysilerimizi öküze yükledik. Gölde durduk. Gölde filmlerde seyrettiğim kuşları kendi gözlerimle gördüm. Gazetede okuduğum makalede geçen "Sonun Göl" şimdi de gözlerimin önünde." (Beyşenaliev, 1989: 505).

Abdilas ve arkadaşları yaz mevsimi boyunca başta hayvanları otlatma olmak üzere ders çalışma, sohbet yeri olarak Kırgızistan'ın yaylalarını tercih etmiştir. Abdilas, hayvanlarını yaylada otlatırken arkadaşı Roza yaylada renkli çiçekleri ve şifalı otları toplamakla meşguldür. Kısaca yazar eserinde Kırgızistan'ın yeşil yaylalarıyla kişi kadrosunu bir bütünlük içerisinde oluşturarak okuyucusuna Kırgızistan'ın yeşil yayla ve ovalarında yaşıyormuş gibi bir hissiyat verir.

"Çocuklar, gür ormana girince rahatladılar ve onları mayıştıran güneşin sıcaklığı yüksek kayaya saklanmış gibi serin hava onları kucağına çekti. Doğanın muhteşem görünümü Abdilas'ı imrendirip, etkilemişti. Her iki taraftan gökyüzüne uzanan keskin kayalar, gökyüzünün ayakta kalmasını sağlıyormuş gibi insanı hayran bırakıyordu. Yolun eteğine kadar uzanan kayın ağacı, ardıç, söğüt ve kavaklar o yerin sahibiymiş gibi gösterişli görünüyordu. Onların yeşil dallarına konup-uçan çeşitli kuşların sesleri sarp kayaya yansıyor. Kuş sesleri eşliğinde Ak-Terek'in sarp kayaya çarpıp beyaz köpükler saçan bol suyu, dere tarafından sürüklenerek gidiyordu. Ormanın çoğu gür beyaz kavaklardan oluştuğundan bu vadiye genelde Ak-Terek denirdi.

Karşıdaki sarp kayanın gölgesi gün boyu gitmiyordu. Kısaca burası herkesi mutlu edip, rahatlatıyordu.

Ak-Terek'i geçtiklerinde yeşil gür çimeni olan vadi boyunca ilerlediler. Küçük taşlık tepeyi geçip, köknarlı ırmak yatağını takip ettiler." (Beyşenaliev, 1989: 484).

2.4.2. Kapalı Mekân

Nurullah Çetin'e göre; "Kapalı mekânlar, dar ve iç mekân olarak da adlandırılır." (2015: 136) Tiyatro, roman, hikâye gibi türlerde olayların sınırlı ve çevresi belirli olan mekânlar kapalı mekânlar olarak nitelendirilmektedir. Kapalı mekânlarda eserdeki karakterlerin genellikle fiziksel olarak sınırlandırıldığı, toplumsal ve psikolojik çatışmaların yoğun olarak işlev gördüğü alanlardır. Kapalı mekânlar edebi üründe tematik bir derinlik açısından geniş bir atmosfer oluşturmada önemli bir konuma sahiptir.

Bahsi geçen eserde kapalı mekân olarak okuyucunun karşısına ahır, okul, ev, çadır gibi mekanlar çıkmaktadır.

“Abdilas eve dönmeden sırtında çantasıyla ahıra girdi.” (Beyşenaliyev, 1989: 426).

“Tatilin bitmesi ile çocuklar okula döndüklerinde okul güzelliğine kavuşup canlandı. Çocukların gözüne de yeni değişiklikler çarpıyordu. Bir damla kir tutmayan büyük pencerelerin parlayan camlarına, yumurta gibi bembeyaz boyanmış odaların duvarlarına, asılan güzel resimlere, dizilmiş tertemiz sıralara bakıp, bazen sınıfları dolaşarak bazen de okulun dışına çıkarak mutlulukla göz gezdiriyorlardı. Özellikle birinci sınıfın çocukları için tümü sekiz günün içinde yenilenmiş gibiydi.” (Beyşenaliyev, 1989: 450).

Eserde Abdilas bakımını üstlendiği hayvanların doğumdan büyüme evresine kadar ahırda buzağılarıyla sıcak bir ortam içerisinde. Ahır Abdilas için bir nevi sıcak bir ev konumundadır. Abdilas, doğumu yaklaşan hayvanların buzağılama esnasına kadar ahırda sürekli bekleyerek zamanının büyük bir çoğunluğunu burada geçirmiştir.

“Ahıra doğru yürüyen sığırların uyuduğu yeri ve dışarıdan muhteşem görünen ahırın içindeki güzelliği merak etti. Önceden görmediği bu ahıra doğru hızla hareket etti.” (Beyşenaliyev, 1989: 440).

Bunun yanı sıra Kırgızistan’ın önemli bir kültür motifi olan oba (çadır) geleneğine de sıkça yer verilmiştir. Göçebe bir yaşam tarzı süren Kırgızların evleri konumunda olan çadırlara eserde sıkça yer verilmiştir. Rus kökenli Vitka ve Vera Abdilaslar’ın köyünden veda ettikleri zaman köydeki halk ve Vitka’nın arkadaşları bu Rus iki kardeşi çadırdaki misafir ederler. Vitka bu büyüleyici çadırı gördüğü esnada şaşkınlığını uzun bir süre eserde ifade eder. Çadırdaki tüm unsurlar şehirli Vitka’yı büyüler. Beyşenaliyev, eserinde ele aldığı mekanları Kırgız kültürüyle harmanlayarak okuyucunun karşısına bu gibi kültürel unsurlarla çıkarmıştır.

“Kızıl üyün iç dekorasyonu, içeri giren kişinin gözüne değişik ve şirin görünüyor ve kendine çekiyordu. Yere serilen güzel keçe halılar, duvara çekilen nakışlarla süslü kilimler, hatmi çiçeği gibi açılan halılar göze çok güzel görünüyor. Üstelik radyoyu, gramofonu, kopuzu, satrancı, toguz korgol görüp, yaylanın kültür çadırından çıkmak istemiyorlardı.” (Beyşenaliyev, 1989: 493).

2.5. HİKÂYE’NİN ŞEKİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Edebi ürünlerin metinlerinde kullanılan ifade tarzı ve yazım şekilleri şekil ve üslubu belirleyen temel unsurlardır. Şekil ve üslup kavramı bir metnin okuyucuda nasıl bir etki oluşturduğunu ve yazarın vermek istediği mesajı belirleyen önemli unsurdur. Şekil, metnin temel yapı taşıdır; üslup ise yazarın kendine özgü ifade biçimi olarak tanımlanabilir. Mehmet Önal’a göre “Bir edebi eser, takdim edilirken, birbiri içinde kenetlenmiş üç önemli teknik ile donatılmaktadır: İfade, edebî dil, üslup... Edebî metnin ifadesi, onun edebî diline ait özellikleriyle anlatılabilir ve edebî dilde, metnin üslup özelliklerini gündeme getirir.” (2008: 23).

Kırgız edebiyatının yazarlarından biri olan Beyşenaliyev, “Alkış” adlı eserinde akıcı ve sade bir dil kullanmaya özen göstermiştir. Yazarın eserinde başta olay örgüsü olmak üzere kişiler, mekan, zaman bir bütünlük içerisinde. Yazar tüm bu unsurları bir uyum içerisinde ele alırken halk dilini eserinde sıkça kullanmıştır. Yazar eserinde betimleyici ve diyalog anlatım biçimine sıkça yer vermiştir. Kırgızistan’ın dağlarını, yaylalarını, yaşayış biçimini tasvir ederken okuyucuyu yaptığı çeşitli betimlemelerle Kırgızistan’ın bir köyünde yaşıyormuş hissiyatı verir. Yazar sade üslubu yanı sıra samimi bir ton ile eserini yazmaya ve karakterlerini de bu çerçevede oluşturmaya özen göstermiştir. Beyşenaliyev, eserde can verdiği her bir kahramanına yaşına uygun diyalogları vermeye özen göstermiştir. Kişiler ve kişilere yüklenen mizaçlar bir paralellik göstermektedir. Yazar eserini ele aldığı dönemle ilişkili olacak şekilde savaşa ve savaşın getirdiği acımasızlıklara dikkat çekerek eserinde ifade etmiştir.

“Şimdi gidip Akay ile Karı’yı uyandırırım, erkenden yola çıkalım diye düşündü. Hızlı adımlarla çadıra yaklaştığında, Akay yoldaş komutan biz gitmeye hazırız diye gülümseyerek karşısına dikildi. Onların acele etmelerinin sebebi buydu. Vera adlı Frunzelli kız iki yıldan beri bu kolhozda sağlık görevlisi olarak çalışıyormuş. O, nazik, yüce gönüllü ve kültürlü bir insan olduğundan, kısa sürede yaşlısından gencine kadar sevilmişti. İnsanlarla çabuk anlaşarak Kırgızca’yı kolaylıkla öğrenmişti.” (Beyşenaliyev, 1989: 491).

Yazar eserini yalın bir Kırgız Türkçesiyle yazmaya özen göstermiş olsa bile yer yer Rusça söz öbeklerine de rastlamak mümkündür. Yazar her ne kadar eserinde Rusça söz öbeklerine yer vermiş olsa bile eserin anlaşılmasında ve akıcılığında bir kopukluk söz konusu olmamıştır.

“İşleri rast gitti. Gittiklerinde büyük çadırın içinde şehirli çocuk tek başına kitap okuyordu. Ellerini uzatarak Rusça “merhaba” diye selamlaştılar.” (Beyşenaliyev, 1989: 492).

2.6. ANLATICININ BAKIŞ AÇISI

Roman, hikâye gibi edebi türlerde anlatılacak olayı sunacak bir anlatıcıya ihtiyaç duyulur. Bakış açısı, hikâyenin nasıl sunulduğunu ve okuyucunun karakterler, olaylar hakkında nasıl bir anlayış geliştirdiğini belirleyen önemli bir unsurdur. Mehmet Tekin’e göre; “Anlatıcı, anlatının hayata en yakın elemanıdır; okuyucunun kulağına ilk önce onun sesi ulaşır ve okuyucu, onun sıcak çağrılılarıyla anlatı dünyasına yönelir.” (2001: 17). Anlatıcının bakış açısı, karakterlerin gelişimi, hikâyenin oluşumu üzerinde derin etkileri vardır. Bakış açısı hikâyenin duygusal etkisini ve okuyucu ile karakter arasındaki bağlantıyı şekillendirir.

2.6.1. Kahraman Bakış Açısı

Kahraman bakış açısı diğer bir adıyla birinci tekil bakış açısında anlatıcı olaylara kendi gözüyle tanıklık eder. Bu sayede okuyucu eserdeki karakterin iç dünyasını ve düşüncelerini daha iyi anlamasına büyük bir fırsat sunar. Eserde olaylar yalnızca bir kişinin gözleminden aktarılır. Şerif Aktaş’a göre; “Kahraman-anlatıcı itibarı âleme ait her türlü görünüşü dışa aksettirmede aracı durumundadır. Eser boyunca onun zaman içinde değişerek gelişmesi anlatılabileceği gibi, önce hayatının belli bir dönemi nakledilir, bazı hususiyetleri belirtilir; sonra da çeşitli vesilelerle geçmiş dikkatlere sunulur.” (1991: 100-101). Kahraman bakış açısında okuyucu karakterle güçlü bir bağ kurar, karakterin duygusal durumlarını daha iyi anlamaya olanak sağlar.

“Alkış” adlı eserin seyri boyunca okuyucuyu karşılayan bakış açısı kahraman bakış açısıdır. Eser küçük yaştaki baş kahraman olan Abdilas’ın gözleminden okuyucuya sunulur. Okuyucu eserin ilk sayfalarından itibaren yazarın eserde can verdiği Abdilas karakteriyle birinci tekil bakış açısını okuyucuya keskin bir şekilde hissettirmektedir. Eser Abdilas’ın söylemleri ve gözlemleriyle başlayıp yine Abdilas’ın geniş bakış açısıyla son bulur. Okuyucu eserde Abdilas’ın karakterine ve iç dünyasına geniş bir şekilde tanıklık eder. Eserdeki tüm karakterlerin yapısı, yaşantısı, mizacı, köyün yaşam şartları, doğal güzellikleri, tamamiyle Abdilas gözünden okuyucuya belirgin bir şekilde aktarılmaktadır.

“Yaz mevsiminde yayla güzeldir, havası temizdir, tozu yoktur. Her yerde müzeyyen yemyeşil otlar, her tarafta renga renk çiçekler var. Orada hem kımız hem de kaymak çoktur. Eğer annem sığırları sağacaksa, ikimiz birlikte gideriz. Sonra çok eğleniriz.” (Beyşenaliyev, 1989: 430-431).

2.7. ANLATIM TEKNİKLERİ

Edebi bir metinde anlatılmak istenen duygu, düşünce ve olayların okuyucuya nasıl aktarıldığını anlatım biçimleriyle anlamak mümkündür. Yazar anlatım biçimleri sayesinde okuyucuya vermek istediği mesajı belli anlatım biçimlerine göre seçerek oluşturur. Anlatım biçimleri, anlama çeşitlilik ve derinlik kazandırmada önemli bir unsurdur. Mesut Tekşan’a göre “Anlatım bir romanda romanın çatısını oluşturan unsurların kim ya da kimler tarafından ortaya konulduğunun ve hangi bakış açılarından anlatıldığının bilinmesi açısından önemlidir.” (2021: 147).

2.7.1. Tasvir (Betimleme) Tekniği

“Sözcüklerle resim çizme” tekniği olarak da ifade edilen betimleme tekniği bir yerin, kişinin ya da olayın okuyucunun zihninde canlı bir şekilde yansıtılması için kullanılan yöntemdir. Bu yöntem edebi eserlerde hayal gücüne ve duygulara hitap ederek canlı bir atmosfer oluşturmayı amaç edinir. Mehmet Tekin’e göre tasvir tekniği “Temel niteliği itibariyle anlatma, somutlaştırma demektir. Bir şeyi somutlaştırmak demek ise, onun karakteristik çizgilerini, rengini ve ruhunu canlandırmak demektir. Romancı, somutlaştırma işlemini gerçekleştirirken, tasvir yönteminden geniş bir şekilde yararlanır.” (2001: 199)

“Alkış” adlı eserde yazar eserin başlangıcından bitimine kadar tasvir tekniğine sıkça yer vermiştir. Yazar başta Kırgızistan’ın yeşil yaylaları olmak üzere, Tanrı Dağları’nı, köy hayatını geniş tasvirlerle okuyucuya sunmuştur. Yazar eserinde açık mekân olarak yer verdiği yaylalarda geniş tasvirlerle okuyucuyu bu yaylada yaşıyormuşçasına bir atmosfere koyarak okuyucuyu eserin içerisine rahatlıkla sürükler.

“Etrafa hayranlıkla göz gezdirdiler. Dağın tepesi yüksek olduğundan Son-Göl’ün çevresindeki birçok şeyi görmek mümkündü. Tertemiz gökyüzü gibi uçsuz bucaksız görünen göl, uçsuz bucaksız orman ve yemyeşil alan özellikle usta bir ressamın elinden çizilmiş gibi görkemli görünmekteydi. Sovhozun

çadırları halının üstüne yumurtaları koymuş gibi belli belirsiz görünmekteydi. Sovhoz hayvanları, düzlük tepelerde gökyüzündeki yıldızlar gibi serilmişti.” (Beyşenaliev, 1989: 486).

Bunun yanı sıra Türki Cumhuriyetlerde bir kült haline gelen obayı (çadır) geniş tasvirlerle okuyucuya sunmuştur. Yazar tüm bu unsurları sunarken yaşadığı bölgenin iklimi hakkında da ayrıntılı bilgiler sunmuştur. Kırgızistan hakkında herhangi bir bilgi birikimine sahip olmayan bir okuyucu bize yazarın bu eserini okuduğunda başta Kırgızistan’ın iklim koşulu olmak üzere, gelenek görenek, yaşayış biçimi hakkında doyurucu bilgilere sahip olur.

“Kızıl üyün iç dekorasyonu, içeri giren kişinin gözüne değişik ve şirin görünüyor ve kendine çekiyordu. Yere serilen güzel keçe halılar, duvara çekilen nakışlarla süslü kilimler, hatmi çiçeği gibi açılan halılar göze çok güzel görünüyordu. Üstelik radyoyu, gramofonu, kopuzu, satrancı, toguz korgol görüp, yaylanın kültür çadırından çıkmak istemiyorlardı.

Çocuklar uzun bir süre o çadırdaki kaldılar ve iki büyük masanın üstüne koyulan her türlü kitapları, dergileri ve gazeteleri okudular.” (Beyşenaliev, 1989: 493).

2.7.2. Diyalog Tekniği

Roman, hikâye, tiyatro gibi edebi türlerde iki veya daha fazla kişinin karşılıklı konuşmalarıyla duygu ve düşüncelerini ifade ettiği teknik, diyalog tekniği olarak ifade edilmektedir. Diyalog tekniği başta tiyatro olmak üzere roman, hikâye gibi türlerde karakterler arasındaki olay akışını ve iletişimi canlı tutmak için kullanılır. “Diyalogun basit ama temel işlevi, gizli olanı ‘âşikâr’ kılmak, soyut olanı somutlaştırmaktır.” (Tekin, 2001: 255).

Bahsi geçen eserde diyalog tekniğine sıkça rastlanmaktadır. Eserin ilk sayfalarından itibaren okuyucu, Abdilas’ın annesi ve kardeşiyle karşılıklı olan konuşmaları göze çarpmaktadır. Eserin neredeyse büyük bir kısmında yazar can verdiği karakterleri çeşitli diyaloglarla yalın ve samimi bir üslupla okuyucuya sunmuştur.

“Dışarıdan gelen Burma anne, oğlunun mutsuz yüzünü görünce hemen durdu. Annesinin yanında durduğunu Abdilas fark etmedi.

- Abdilas yavrum, neden bu kadar düşüncelisin? Derslerinden kötü not mu aldın, yoksa bir yerin mi ağrıyor? Diye annesi oğluna sarıldı.

- Yok, anne sana bir şeyi ikinci kez soramıyorum, diye hızla önceki yüz ifadesini değiştirerek annesine şefkatli bir şekilde baktı.

Abdilas'ın geçen günkü konuşması şimdi Burma'nın aklında değildi. Oğlunun bu bakışı annesine çok acınası geldi.

- *Söylesene yavrum, diye oğlunu bağrına bastı.*” (Beyşenaliyev, 1989: 429).

Diyalogların en yoğun olarak işlendiği kısım genellikle Abdilas'ın arkadaşlarının ve öğretmenlerinin arasında geçen okul sohbetleri ve buzağların bakımı üzerine olmuştur. Yazar oluşturduğu her bir diyalogda okuyucuya samimi ve içten bir sohbet havasıyla konuşmaları oluşturmaya özen göstermiştir.

“Gülbara Öğretmen, sert bir bakışla:

- Anlaşıldı Sake yenge dinleyiniz, dedi. Elbette, Medet'in başarısında ikimizin sorumluluğu aynıdır. Ancak çocuk zamanının çoğunu evde geçirir. Eğer siz her gün oğlunuzun nasıl çalıştığını kontrol edip, okul araç gereçlerini temiz tutmasına önem verseydiniz, ev ödevlerini kontrol ederek onu okula düzenli olarak gönderseydiniz iş bu duruma gelmezdi. Medet, bu dönem otuz üç saat devamsızlık yaptı, dokuz kez ev ödevini yapmadan geldi. Okul araç gereçlerinin hepsi yıpranmış ve kirlidir. Derslerine odaklanmayıp yaramazlık yapıyor. Bu konular hakkında ben sizi iki kez uyardım deyince Sake:

- Tamam, ben söylediğiniz şeylerin hepsini zamanında yapmadım. Fakat tek sebep bu mu? Diyerek ağlamaklı bir şekilde kendisini haklı çıkarmaya çalıştı.” (Beyşenaliyev, 1989: 437-438).

2.7.3. Mektup Tekniği

Roman, hikaye gibi edebi türlerde duyguyu, düşüncüyü ve fikirleri samimi bir üslupla alıcıya yönelik olan hitabı içeren teknik mektup tekniğidir. Mektup tekniği yazar ve okuyucuyu derin bir duygusal bağ ile birleştiren bir türdür. Bireysel duygu ve düşünceleri ifade etmekte ve dönemin yaşantısını, ruhunu yansıtmakta önemli bir araçtır. Mektup tekniği bireysel ya da toplumsal konuları ele alabilir, bazen hayali bir okuyucuya da hitap etmek için de yazılabilir. “Mektup, hem bir anlatım biçimidir, hem de bir türün adıdır. İlk önceleri bir haberleşme aracı olan mektup, daha sonraları yaygın bir yazışma aracı olarak büyük kabul görmüş; özel ve genel konuların dile getirilmesinde önemli rol oynamıştır.” (Tekin, 2001: 224). “Kısacası mektup, insanlık tarihinin şekillenmesinde - yerine göre- bir belge değeri taşımış; tarihin, kültürün ve edebiyatın oluşumunda rol oynamıştır.” (Tekin, 2001: 224).

“Alkış” adlı eserde betimleyici anlatım ve diyalog tekniğinin yanı sıra yer yer mektup tekniği de kullanılmıştır. Mektup tekniği, Samak'ın askerdeyken annesine yazdığı

mektup bir mektup örneğidir. Karı'nın kuzeni savaş döneminin olması hasebiyle ve dönemin teknolojik şartlarının elverişsiz olmasından ötürü sevdiklerine bir mektup yazarak durumunun iyi olduğunu ifade etmiştir.

“Karı:

- *O Akiş teyzem. Ben Samak abimden gelen mektubu okurken çekildim, diye resmi işaret parmağıyla gösterdi.”* (Beyşenaliyev, 1989:531).

Bunun yanı sıra okuyucuyu bu teknikle karşılayan bir diğer mektup, Vitka'nın köyden ayrılıp şehre gitmesinden sonra arkadaşlarına olan özlemini ve bağlılığını dile getiren mektup yazacak olmalarıdır.

“Vitka:

- *Teşekkür ederim. Ben hiçbir şey almıyorum. Sadece vedalaşmaya geldim. Boşuna zahmet etmeyin, ben sizleri hiçbir zaman unutmayacağım. Adresimi bırakayım, mektuplaşırız, diyerek not defterinin bir sayfasını yırtıp, adresini yazmaya başladı.”* (Beyşenaliyev, 1989: 537).

Abdilas, arkadaşlarıyla yaylada kolhoz ve okul içerisindeki görevlerini eksiksiz bir şekilde yerine getirmesinden hemen sonra öğretmenleri Kerimkul, Salıy ve Kolhoz Müdürü Cuma bir teşekkür mahiyetinde bir mektup yollayarak öğrencilerini tebrik eder. Yazar eserinde ayrı ayrı verdiği bu mektuplarla okuyucuya hem dönemin teknolojik şartlarını göz önünde bulundurmuştur hem de bu teknikle okuyucuyu sıcak ve samimi bir ortama taşımıştır.

“Mağaraya yaklaştıklarında Karı, arkadaşlarının önlerini kesip selam verdi ve sevinçle:

- *Ben boş yere gelmedim, size mektup ve gazete getirdim. Alın! Diyerek çantasından Abdilas'a bir mektup, Vitka'ya evinden getirdiği mektubu, herkese gazeteleri eşit bir şekilde verdi. Hepsi sevinip ellerindeki değerli eşyaya gözlerini almadan baktılar. Postacı Karı; gözlerini ayırmadan bakan arkadaşlarını görünce “Benim işim de kolay değilmiş” der gibi böbürlendi.”* (Beyşenaliyev, 1989: 508).

2.7.4. Geriye Dönüş Tekniği

Roman, hikaye gibi edebi türlerde olay örgüsünün anlatımında kullanılan, geçmişte gerçekleşmiş vakaların sonradan anlatıldığı edebi tekniğe geriye dönüş tekniği denir. Bu teknik hikâyenin mevcut zamanında bulunan bir karakterin hatıralarını, yaşamını geçmişe dönük bir olayı açıklaması olarak nitelendirilebilir. “Roman, geçmiş, şimdiki ve gelecek olmak üzere üç zaman diliminde varlık bulur. Vakanın anlatıldığı zaman diliminde farklı

zamanlara da ihtiyaç duyulabilir, özellikle geçmişe gidilmesi gerekebilir. Bu durum hem kahramanın durumunu hem de vakayı aydınlatmak için önemlidir.” (Dıykanbayeva, 2017: 61).

“Alkış” adlı eserde geriye dönüş tekniği şu şekilde görülmektedir; Abdilas yaylaya gideceği gece Kanış ninesinde kalır. Gece uyumaya çalışırken okulda yaşadıkları bir bir gözünün önüne gelmeye başlar; derslerinde başarılı olduğu için ödül aldığını, Salıy öğretmenin onu pionerlerin başı yapması, arkadaşları ve öğretmenleriyle vedalaşması gibi çeşitli olayları hayal ederek geçmişe dönük okuyucuya bir gönderme yapar.

“- Abdilas başını yastığa koyduğunda gözlerini kapatıp hemen uykuya geçmeye çalıştı. Ninesinin söylediği gibi iyi dinlenerek ertesi gün yolda eğlenmek istedi. Ama, gencin kalbi hızlı atıyor ve uçuşuyordu. Heyecanlandı ve gözünün önüne çeşitli görüntüler görünerek birbirine karışıyordu.

Roza'nın gülümseyen resminin yanında kendisini düşüncelere dalmış halde gördü. Fotoğrafların en sonuncusuna göz gezdirdi. Küçük Aygül ile Ceniş'in resimleri vardı.” (Beşenaliev, 1989: 476-477).

2.7.5. Montaj Tekniği

Hikaye, tiyatro, roman gibi edebi eserlerde farklı olay, sahne, mekân ya da karakterlerin belli bir nizamda anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde bir araya getirilmesiyle kullanılan tekniktir. Bu teknikteki amaç anlatılan olayı tekdüzelikten kurtarma olaylar arasındaki bağlantıları güçlendirmektir. “Montaj tekniğinde amaç, asıl esere derinlik, çağrışım zenginliği, üslup çeşitliliği sağlamaktır. Fakat montajın zaman zaman başka amaçlar için de kullanıldığını görmek mümkündür. Montaj tekniğinde sanatkârdan beklenecek en önemli husus, eserin bütünüyle montaj metni arasındaki uyum ve bütünlüktür.” (Çetişli, 2012: 112).

Yazar eserinde montaj tekniğini birkaç kısımda okuyucuya sunmuştur. Yaylaya gelen Rus çocuk Vitka, okuduğu bir kitaptaki Aleksey Meresev hakkındaki bir olayı arkadaşlarına anlatır. Yine okuduğu bir gazetede yazılan Son Göl hakkındaki bilgileri de arkadaşlarıyla paylaşır.

“Vitka, “Sovyet Kırgızistan” gazetesinden okuduğu “Sonun Göl” adlı ilginç makaleyi hatırladı. Eskiler önceki adının Son-Göl değil “Sonun-Göl” olduğunu söylerler. Bilim adamları da aynı nedenle “Güzel Göl” olarak açıklıyorlar. Makalede, Hindistan, Afrika, Kafkaslar ve SSCB'nin güney bölgelerinden dünyada görülen nadir kuşların Son-Göl'e (Sonun-Göl'e)

geldikleri anlatılıyor. Bir sürü kuşların isimleri de geçiyordu.” (Beyşenaliyev, 1989: 504).

2.8. KÜLTÜREL DÜZEY

2.8.1. Halk Yaşantısı

2.8.1.1. Barınak-Konut

Bir toplumun geleneği, göreneği, inanışları, kültürel değerleri, ekonomik durumu, eğitim seviyesi gibi koşullar halk yaşantısını belirleyen başlıca unsurlardır. Kırgızlar geçmişten günümüze kadar kadim bir geleneğe sahip olan köklü bir halktır. Geçmişte göçebe bir yaşam tarzı sürdüklerinden dolayı yaşantılarını bu göçebe yaşama göre şekillendirmişlerdir.

Çadır: “Eski Türk toplumunun içinde bulunduğu coğrafi ve ekonomik koşullar yaşamlarının her alanında olduğu gibi barınma konusunda da etkili olmuştur. Konargöçer hayatın gereği olarak sabit barınakların aksine kolay taşınan ve sökülüp kurulması bir o kadar pratik olan çadırlar tercih edilmiştir.” (Şahin, 2016: 36). Bu göçebe yaşamda Kırgızlar için bir salta dönüşen çadır (oba) geleneği Kırgızların yaşantılarında önemli bir yer tutmaktadır. Kırgızlar tarım ve hayvancılıkla uğraşan bir topluluk olduğu için halk yaşantıları da doğayla iç içe geçmiş şekildedir. “Orta Asya’da yaşayan Türk ve Moğol kavimleri arasında en yaygın olan çadır tipi “yurt”, “topak ev” veya “kiyiz üy” (keçe ev) denilen ve çok eski bir geçmişi olan kubbeli çadırlardır. Bu çadırlar biri çevre duvarı, diğeri üst örtüsü olmak üzere iki kısımdan meydana gelir. Çevre duvarının iskeleti, sırimla birbirine çaprazlama bağlanan ve “kanat” veya “kerege” denilen 2-2,5 m. kadar yükseklikteki ince ahşap kafes panolardan oluşur. Bu kanatlardan altı veya yedi tanesiyle 5-6 m. çapında bir daireyi çeviren yuvarlak bir kafes meydana getirilir.” (Bozkurt, 1993: 158-162).

Bahsi geçen “Alkış” adlı eserde genellikle barınak (konut) olarak okuyucuyu Kırgız kültürünün önemli bir motifi olan çadır geleneği karşılamaktadır. Yazar eserinde çadır kültürünü eserin pekçok bölümünde geniş bir şekilde betimleyerek okuyucuya sunmuştur.

“Yılının yanında yürüyen ihtiyara:

- *Amcacığım, Vera'nın bulunduğu yayla nerede? Diye sordular. İhtiyar, atının dizginini çekip karşısındaki büyük çadırı gösterdi. O çadırın diğer ucunda kendilerinin bulunduğu çadır, arka tarafta kızıl üy, onun ötesinde yemek yapılan çadır, en köşedeki Vera'nın insanları tedavi edip ilaç verdiği çadırı var yavrularım, dedi, çocuklara bakıp.*" (Beyşenaliev, 1989: 492).

Ev: Eserde ev unsuruna yalnızca eserin ilk başlarında değinilmektedir. Eserin geriye kalan kısımlarında çadır ön plana çıkmaktadır.

"Abdilas eve dönmeden sırtında çantasıyla ahıra girdi." (Beyşenaliev, 1989: 426).

2.8.1.1.1. Ev Eşyaları ve Kullanımı

Keçe Halı ve Duvara Asılı Kilimler: "Yeryüzünün çeşitli bölgelerinde ilkel el dokumalarından başlayarak çok emek ve üstün teknik isteyen dokumaların yapıldığını müzelerde ve hatta günümüzde bu geleneği sürdüren yerleşim merkezlerinde görüyoruz. Halı, bu dokuma işleri ve eserleri arasında en üst teknik ve yaratma yeteneği isteyen bir sanat eseridir." (Özmenli, 2017: 341).

"Alkış" adlı eserde çadırın içindeki malzemelerden dikkat çeken en belirgin unsur duvara asılı nakışlı kilim ve yere serilen keçe halıdır. Kırgız kültüründe keçeli halılar ve nakışlı kilimlerin yeri oldukça önemlidir. Kırgız evlerinin ve çadırlarının hemen hemen çoğunda duvara asılı nakışlı el dokuması bir kilime ve yeri sıcak tutan keçeli bir halıya rastlamak mümkündür. Yazar bu unsuru eserinde çadır içerisini betimlerken açık bir şekilde okuyucuya sunmuştur.

2.8.1.1.2. Isınma Araç Gereçleri

Soba: Kırgızistan bölgesi kışın sert ve soğuk iklime sahipken yazları ise kurak ve sıcaktır. Bu iklim koşullarından ötürü yazar, eserini oluştururken yaşadığı bölgenin iklimini göz önünde bulundurarak eserini şekillendirmiştir. Eserde yazar neredeyse dört mevsime de sık sık gönderme yapmıştır. Fakat ağırlıklı mevsim olarak kış mevsimi görülmektedir. Genellikle çadır ve evin içerisinde soğuk hava şartlarına uygun bir şekilde hazırlanmış olan geleneksel bir soba görmek mümkündür. Yazar eserde ısınma aracı olarak da evin ve çadırın içerisinde sobayı kullanmaya özen göstermiştir. Eserde ısınma

aracı olarak soba, Abdilas evin içerisindeyken sobanın sönmemesi için sobaya attığı birkaç odunla soba unsuruna yazar dikkat çekilmiştir.

“Abdilas, sobanın ağızını açtı ve alevlenen ateşin üstüne küçük küçük kesilen köknar otunu bıraktı ve dimdik durup elini sallayarak heyecanla:

Hedefe ulaşıldı! Annem başkalarına örnek bir saançı ben başarılı bir piyonerim, Aynagül ise genç bir oktyabryat diye toplantısında konuşuyormuş gibi sevinçle konuştu.” (Beyşenaliyev, 1989: 435).

2.8.1.1.3. Aydınlanma Araç Gereçleri

Kaleme alınan eser köy yerinde geçtiği için kullanılan aydınlanma araç gereçleri de döneme ve köyün yaşam biçimine uygun olacak biçimde eserde yer almıştır.

Kandil: “İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı.” (TDK, 2023:1853). Yazar bahsi geçen eserini Kırgızistan’ın bir bölgesinde ele aldığı için kullandığı araç gereçler de köy yaşantısına uygun düzeydedir. Eserde ev, ahır ve çadırın aydınlatılma aracı olarak kandil göze çarpmaktadır.

Yazar eserde kandili yaygın olarak Abdilasların ahıra giderken kullanmalarıyla dikkat çekmiştir.

“Karanlık ahıra girerek kandili yaktı ve etrafına göz gezdirdi. Mayışmış, yatmaya hazır boz benekli sığırın önünde durdu. O, Abdilas’a kafasını çevirip yan tarafını dili ile iki-üç kez yaladı.

Abdilas:

Sancısı yaklaşıyor galiba. Buzağının yerini hazırlayayım diyerek kuru samanı kalınca köşeye serdi. Boşuna beklemem doğru olmaz diyerek kandile yakın gelip oturdu ve koynundan Simonov’un Kırgızca çevrilen “Gündüz ile Gece” adlı kitabını alıp okumaya başladı.” (Beyşenaliyev, 1989: 458).

2.8.1.2. Ulaşım ve Taşımacılık

Geçmişte göçebe bir yaşam tarzı süren Kırgızlar genellikle ulaşımda ve taşımacılıkta hayvan gücünden sıkça yararlanmışlardır. “Türklerin bu şekilde yaşayışları, hayatın yaylak- kışlak arasında geçmesi, yaylakların urug ya da boyun ortak malı olması, otlaktan otlağa yaşanan hareketlilikler hayvanların karışmasına neden olmaktaydı.” (Durmuş, 2021: 3).

At ve Öküz: “İslam öncesi bozkır kültürü temel olarak göçebe uygarlığı ile ifade edilirse, bu uygarlığın içindeki en önemli unsurun “at” olduğu söylenebilir.” (İsakov, 2017: 125). Türki Cumhuriyetlerde büyük bir öneme sahip olan at ve öküz figürü Kırgızlar için de büyük bir önem taşımaktadır. Kırgızlar genellikle geçim kaynaklarını hayvancılık üzerinden şekillendirdikleri için ulaşım ve taşımacılıkta da hayvanları yaygın bir şekilde kullanmışlardır.

Eserde yazar halkın bir yere gidip gelmesinde yaygın olarak atı kullanmıştır. Köy halkı genellikle çadırdan bir şeyler taşımaya veya yaylaya göç esnasında at ve öküzü yaygın olarak kullanmışlardır. Yazar bu unsuru da eserinde sıkça kullanmıştır.

“Abdilas, atından inip atının dizginini tutarak yürüdü. Yamaca yaklaştığında nefes nefese kaldı. Arkasından gelen atlılara göz gezdirdi. Sol eli ile atının yelesini tutarken ortada giden Roza’yı gördü.

Roza’nın at sırtında gittiğini görünce kendisine cesaret geldi ve ben neden korkuyorum ki! Diyerek atına bindi. Atına bindikten sonra öndekilerle yarıştırmış gibi hızlandı ve yükseğe tırmanırken de at sırtının pek tehlikeli olmadığını anladı.” (Beyşenaliyev, 1989: 485).

2.8.1.3. Geçim Kaynakları

Yaylak ve kışlak bir yaşam tarzı süren Kırgızlar genel olarak geçim kaynaklarını hayvancılık ve tarımla şekillendirmişlerdir. Yazar “Alkış” adlı eserinde Kırgızların geçim kaynakları olan sığır çobanlığına ve avcılığa olayın seyri boyunca birçok kez dikkat çekmiştir.

2.8.1.3.1 Sığır Çobanlığı

Yazar eserde tüm köy halkının önemli bir geçim kaynağı olan Sığır çobanlığına sıkça değinmiştir. Köydeki hanelerin hemen hemen tamamında geçim kaynağı olarak sığır çobanlığı ön plana çıkmıştır.

“Abdilas, Roza’nın niçin darılıp, öfkelenildiğini anlamayarak bu olaya şaşkınlıkla kahkaha attı.

- İlginç! Buzağı beslemeyi benden iyi biliyor olmalısınız, nasıl olsa babanız uzun süredir sığır çobanıdır. Her yaz da yayladasınız.

Roza:

- Baban sığır çobanıdır, diyerek alay ediyorsun benimle. Onlar söylemezlerse, biz nereden bileceğiz. Sen ise kitaptan okuyarak öğrenmişsin.

Ha, Savhozdan da görmüşsündür. Şehir çocukları gibi olmak istiyorsun. Tamam, şimdi biz geciktik, seninle konuşmayacağım, dedi.” (Beyşenaliev, 1989: 476).

2.8.1.3.2. Avcılık

“Avcılık yoluyla Kırgızlar askerlik hünelerlerini geliştirmekle birlikte, avladıkları kıymetli avlarını Merkezi Asya’nın çeşitli bölgelerine de satarlardı. Ayrıca Kırgızlar için avcılık geçim kaynağı görevi de görüyordu.” (İsakov, 2017: 131).

Yazarın eserde dikkat çektiği bir diğer geçim kaynağı olarak avcılık görünmektedir. Akay, babasından öğrendiği Avcılık eğitimiyle yayladayken bir sıçanı avlayarak derisini yüzüp bu deriyi mal ajansına teslim eder. Akay’ın bu sıçanı avlamasıyla yazar Kırgızlar’da avcılık mesleğine de göndermede bulunmuştur.

“Tölbaş ı ise yerinden kalkmadı. Abdilas, vadiden yukarıya doğru giderken oyduğ un ağzındaki tuzaktan dağ sıçanı çıkaran Akay’ı gördü. Akay, ayağa kalkıp buraya gel, diye elini salladı. İkisi birlikte dağ sıçanının derisini yüzdüler, kap anı diğer ine koydular ve iki dağ sıçanının derisini tekrar yavaşça çektiler.” (Beyşenaliev, 1989: 516).

2.8.1.4. Mutfak ve Beslenme

“Kırgızların yeme kültürü ile ilgili Çin kaynakları, seyahatnameler ve arkeolojik kazılardan bilgi edinmekteyiz. Doğal olarak et ile süt ana tüketim unsurları olarak ön plana çıkmaktadır.” (İsakov, 2017: 200). Kırgızların göçebe hayat tarzlarının olması mutfaklarında da et ve sütü beslenme unsuru olarak kullanmışlardır. Çoğunlukla kımız milli içecekleri, kurut, tereyağı ve et yiyecekleri olmuştur.

Beyşenaliev, “Alkış” adlı eserini yazarken kültürel düzeydeki bazı unsurları göz önünde bulundurmaya özen göstermiştir. Kırgız kültürünün mutfak ve beslenme unsurlarına da yazar bir hayli dikkat çekmiştir. Mutfak ve beslenme unsurları olarak Kırgız kültüründe büyük bir önem arz eden kaymak, kurut, kımız, ıskın, sarı tereyağı, kavut, pişi, konserve gibi besinlere sıkça değ inilmiştir. Yazar köydeki Kırgız halk yaşantısından bahsederken bu beslenme unsurlarına da eserinin belli kısımlarına serpiştirmiştir. Kımız, Kırgız kültürünün milli içeceklerinin başlarında gelmektedir. Kırgızlar uzaktan gelen bir misafire genellikle “at sütü” diye tabirlendirilen Kımızı ikram eder. Kımızın yanı sıra yine dışarıdan gelen misafirlere sarıyağ ikram edip bu yağı

tüketmek Kırgızlarda büyük bir gelenek haline gelmiştir. Eserde şehirli Rus çocuk Vitka yayladan ayrılacağı zaman yayladaki çocukların anneleri Vitka'ya Kırgız kültürüne özgü olan kurut, sarı tereyağı, Kımızı hediye ederek yolcu ederler. Yazar eserinde yine Kırgız yaylalarında yaygın olarak yetişen ekşimtrak tada sahip olan ıskından da bahseder.

Kımız: “At sütünün fermente edilmesiyle elde edilen kımız; Orta Asya bozkırlarında yaşayan Kırgız, Başkurt, Kazak, Yakut, Uygur, Özbek gibi Türk halkları ve Moğollar arasında tüketilen geleneksel bir içecek.” (Gürdal, 2011-2024). Kırgızların misafirperverlikleri dolayısıyla gelen misafirlerine ikram ettikleri bir içecek türüdür.

Kurut: Kurut Kırgızlar'ın kültüründe yer edinen bir yiyecek türüdür. Yoğurdun süzülerek katı kıvama getirilmesiyle elde edilen bir yiyecektir. Bir nevi peynir çeşitidir. “Kurut sözü ile, bozulmayacak bir şekilde kurutulmuş bütün süt çeşitleri anlatılmak isteniyordu.” (Ögel, 1991: 33).

“Karı, ceketine sardığı ışını çıkarıp:

- Tadına bak diyerek Vitka'nın önüne koydu. O sırada çadırdan Karıbek'in annesi Tokson Hanım elinde büyük tencerede kımızla çıktı ve: Ha bunlar da kim diyordum, bizim çocuklar gelmiş, diyerek çocuklarla selamlaştı. Vitka, bavulunu açtı ve sofraya bezinin üstüne biraz meyve koydu. Akay ile Abdilas ceplerindeki kurutlarını çıkardılar. Vitka; “Bizim ilk karşılaşmamız çok ilginç oldu.” dedikten sonra tereyağı dışına çıkmış kuruttan yedi sonra ışının tadına baktı sonra da kâse dolusu kımızı içerken çocuklara göz ucuyla bakıp gülümsedi.” (Beyşenaliyev, 1989: 493).

2.8.2. Göç

“Başlangıçta büyük hayvan kitlelerine sahip olan Türkler, “Çadır-köy” veya “Çadır-şehir” hâlinde, otları bol ve karı az olan, güneş gören bir yeri seçer ve oraya konarlardı.” (Ögel, 1991: 9). Kırgız toplumunda ise tarih boyunca göç toplumsal hayatın temel bir unsuru haline gelmiştir. Orta Asya bozkırlarında yaşayan Kırgızlar geleneksel olarak hayvancılıkla uğraşan ve göçebe bir yaşam süren Türk halkıdır. Kırgızlarda bu yaşam tarzı coğrafi koşullar ve ekonomik gerekliliklere göre şekillenmiştir. “Öncelikle Kırgızlar eskiden göçebe bir hayat tarzına sahip, kapalı toplum yapısı özelliği gösteren, yaşadıkları coğrafya itibarıyla fazla yer değiştirmemiş ve başka milletlerle, inanış ve kültürlerle karışmamış bir toplumdur. (Polat, 2008: 222). Günümüze kadar kültürlerini, geleneklerini koruyabilmişlerdir.

Beyşenaliyev bahsi geçen eserinde göç olgusunu sıklıkla işlemiştir. Yaylak ve kışlık bir hayat süren Kırgızlar bu göçlerini yazar eserinde geniş bir şekilde ele almıştır. Eserin büyük bir kısmı geniş mekân olarak adlandırdığımız yaylalarda geçmektedir. Göçebe yaşamlarının ihtiyaçlarına uygun olarak da yaylalarda sıklıkla boz üy ve kızıl üyleri kullanmışlardır. Eserde yazar yaz ve kış yeni mekân arayışını sıklıkla kaleme almıştır.

- *“Ben sizden hiçbir şey saklamak istemiyorum. Yarından itibaren üzüleceğim. Sizin babanız uzun yıllardır sığır çiftliğinde çalışıyor. Ve sadece benim annem yeni geldi. Buzağıları beslemek benim işimdi. Yarın yaylaya göç edecekler. Biz ise burada kalıp, sınava gireceğiz. Tatile kadar benim için de annem için de zor olacak, dedi.”* (Beyşenaliyev, 1989: 473).

2.8.3. Halk Bilgisi

Kırgızların yaşam biçimi, inançları, el sanatları ve giyim kuşamları başta olmak üzere kültürel kimliğini bu unsurlar oluşturmuştur.

2.8.3.1. Giyim-Kuşam

Kırgızlarda coğrafi koşullar ve göçebe yaşam tarzı kültürel değerlerin oluşmasında önemli bir etken olmuştur. Geleneksel Kırgız kıyafetleri günlük yaşamın ihtiyacını karşılarken cinsiyet farkını ve yaş grubunu da ifade eden sembolik bir özellik taşımaktadır. “Kırgız millî giysilerinin tarihini, millî özelliklerin oluşumundan ve Kırgız halkının etnik tarihinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Hayat tarzı, doğa-iklim etkenleri, Kırgız boylarının göçleri, komşu halklarla ticarî ilişkiler ve uzun süren komşuluk, şüphesiz giyim kuşamın gelişmesi üzerinde de önemli etkiler yapmıştır.” (Klavdiya, Aydarbek, 2004: 5).

2.8.3.1.1. Çocuk Giyimleri

Başta erkek giyimi olmak üzere Kırgız erkeklerinin ve çocuklarının üzerinde tanınmış en belirgin aksesuar Kalpaktır. Genellikle beyaz keçeden yapılan bu şapkalar erkek çocukların sembolik kıyafetlerinden biridir. Kalpağın yanı sıra erkeklerin hem soğuk hem sıcak hava koşullarına karşı koruma sağlayan yelek sembolik kıyafetlerden biridir. “Erkeklerin en eski başlık türlerinin biri kalpaktır. En çok iki çeşidi yaygındır.

Kısa gövdeli, kesikleri olmayan ve daha uzun gövdeli, kesikleri olan kalpaklar.” (Klavdiya, Aydarbek, 2004: 19).(yanlış olmuş, isim yazmışsın)

“Onun kurumuş cildi, çatlamış dudakları, parlayan boncuk gözleri: sabırlı ve ağırbaşlı karakterinin kanıtıydı. Alnını siyah bir kadife kumaşla süsleyen beyaz Kırgız kalpağı takmıştı. Vıta, bu çocuğun güzel kalpağına baktı ve kalpağını çok beğendi.” (Beyşenaliyev, 1989: 500).

2.8.3.1.2. Kadın Giyimleri

Kırgız toplumunda kadınlar genellikle başlarına ince kumaşlardan yapılmış başörtüsü takarlar. Bu beyaz başörtüleri evli ve bekar kadınların toplumdaki statülerini ifade etmek için bazı farklı işlemelerle değişiklik gösterebilir. Eserde yazar bahsi geçen başörtüyü Abdilas’ın ninesi olan Kanış nine ile okuyucuya sunmuştur.

“Karşısında yükselen haziran güneşinin ışığı ağacın yapraklarının arasından Kanış ninenin yüzüne vurmaktaydı. Mavi yazmasının kenarından görünen kır saçları, güneş ışığına yansiyarak daha da çok parlıyordu.” (Beyşenaliyev, 1989: 479).

2.8.4. Meslekler

İncelemesi yapılan uzun hikâyedeki meslekler şu şekildedir:

2.8.4.1. Öğretmen

“Mesleği bilgi öğretmek olan kimse; hoca, muallim, muallime.” (TDK, 2023:2585). “Alkış” adlı eserde yukarıda tanımı yapılan Öğretmen mesleği ile doğru orantılı olacak şekilde doğru Kerimkul, Saliy, Mukaş, Gülbara işlenmiştir. Bahsi geçen öğretmenler, okulda öğrencilerin eğitimine katkı sağlarken diğer yandan da kolhozdaki çalışmaları da takip etmişlerdir. Yazar eserinde öğretmen tipini; merhametli, yumuşak huylu, çocukların eğitimi ve çalışması konusunda ellerinden gelen her şeyi yapan bireyler olarak okuyucuya sunmuştur.

“Diğer üç mektup ise Kerimkul, Cuma ve Saliy’in idi. Önce Kerimkul’un mektubunu alıp okudular.

- *“Değerli Genç Leninciler: Abdilas, Roza, Akay, Aygül ve Karı! Sizlerin Cumhuriyetin tüm öncülerine örnek olan değerli çalışmalarınız beni ve sizleri yetiştiren pedagogları çok sevindirdi. Bu çalışma, bizim okuldaki piyonerlerin namını yüceltti. Sizin vatansever girişiminiz bizim için en güzel*

haberdir. O bundan sonra da devam edecek. Yeni okul yılına hediyeler ile ve iyi dinlenerek gelmenizi bekliyorum.

Öğretmeniniz Kerimkul” (Beyşenaliyev, 1989: 532).

2.8.4.2. Postacı

Türkler, Orta Asya’da ve dünyanın çeşitli yerlerinde yer edinmişlerdir. İletişimlerinde ise kendilerine ait haberleşme yöntemleri kullanmışlardır. Bu haberleşme yöntemlerinden biri olarak Postacılık görevi eserde Karı üzerinde okuyucuya sunulmuştur. Çocuklar kolhoz çiftliğinde çalışırken Karı’yı “Postacı” olarak görevlendirmişlerdir.

“Karı, Akay ve Abdilas; üçü de postacı olmak istediklerini bildirmişlerdi. Kurman, sabah üçünüz anlaşarak gelip bana cevabınızı verin demişti.

Karibek tereddütle Kurman’ın teklifine:

- Tamam o zaman, çocuklar geldiğinde konuşalım, dedi.

Çok bekletmeden çocuklar da geldiler. Onlar düünden beri danışarak Karı’nın postacı olmasına karar vermişlerdi.” (Beyşenaliyev, 1989: 498).

2.8.4.3. Saançı

Saançı “İnek Sağıcısı” (Arıkoğlu, 2018: 1755) olarak tanımlanmaktadır. Eserde saançı görevini üstlenen kişi Abdilas’ın annesi Burma’dır. Burma kolhozda saançı görevini üstlendikten sonra kolhoz tarafından Burma’ya buzağı tahsis edilir. Burma, bu buzağılar sayesinde evdeki geçimini sağlar. Eserde yalnızca Burma saançı görevini üstlenmemiş, köydeki diğer kadınlar da saançı olarak yaylada çalışmaktadırlar.

“Tatil başlar başlamaz annem saançı olduğundan dolayı sığır ahırına göç ettik. Bu ilk amacımın gerçekleşmesiydi. Orada hayvanların yavrulaması ve buzağuları yetiştirme döneminde istediğim işlerimi yapacağım.” (Beyşenaliyev, 1989: 453).

“Saançı kadınlar çocukların hareketlerine bakıp, hayran kaldılar ve kendi aralarında konuşmaya başladılar.” (Beyşenaliyev, 1989: 490).

2.8.4.4. Sanatçı

“Güzel sanatların herhangi bir dalında yaratıcılığı olan, eser veren kimse; sanat adamı, sanat eri, sanatkâr.” (TDK, 2023:2843). Eserde sanatçılar; yaylaya göç eden halka

şarkı söylemek ve gösterilerini yapmak için düzenledikleri etkinliklerle okuyucuya sunulmuşlardır.

“Sanatçılar yeteneklerini sergileyerek seyircileri hoşnut edip heyecanlandırdı. İkiz çocuklar gibi benzer giyinen sanatçılar gösterişli korolar düzenlediler. Onların heyecanlı sesleri dinleyicilerin dikkatini çekti. Müziğin ince sesi, onların nazik seslerine katılarak daha çok duyuluyordu. Bununla birlikte etraftaki tabiat da onların görkemine sesini katıyordu. Korolarda tekrarlanan etkileyici nakaratlar, güzel melodileriyle yetenekli gençlerin duygularına tesir ediyordu.” (Beyşenaliyev, 1989: 512).

2.8.4.5. Veteriner

“Hayvan hastalıklarını tedavi eden uzman; veteriner hekim, baytar.” (TDK, 2023:3483). Yazar eserinde Veterinerlik mesleğine de kısaca bir göndermede bulunmuştur. Abdilas sığırları yavruturken Veterinerin ona gösterdiği şekilde buzağılatmaya özen göstermiştir.

- *“Ha, ahır kim düzenledi? Yavrum, önlük de giymişsin dedi ve o sırada pencerenin önüne konulmuş şişede batikon ve keskin bir ustura gördü.*

Abdilas'ın hazırlanmasına sevinen ihtiyar:

- *O... o... oğlum, veterinerlik eğitimi mi alıyorsun? Dedi*
 - *Demin veteriner gelip gösterdi. Ondan “Sığırın yavrutulması ve buzağıları nasıl beslemeli” adlı bu kitabı alıp okudum. Gerekli yerlerini anneme de iki-üç defa okudum, diye elindeki küçük kare kitabı gösterdi.”* (Beyşenaliyev, 1989: 454).

2.8.4.6. Kolhoz Muhasebecisi

Yazar eserde muhasebecilik mesleğine birkaç yerde göndermede bulunmuştur. Kolhozda çobanların muhasebecilik işini yapacak kişilere gerek duyulduğundan bahsedilmiştir. Aynı zamanda Batış'ın eşi Bolot askere gitmeden önce Muhasebecilik görevini yaptığını yazar eserde okuyucuya aktarmıştır.

“Okul müdürü Kerimkul, kolhozun önceki ilk parti kurumunun sekreteri olarak da çalışmıştı. Piyonerlerin çabasından memnun kalan Kerimkul: Kolhozun müdürü, yaz tatilinde sizlerden bazılarınızın çobanlara muhasebeci, propagandacılara yardımcı olarak atanmanız iyi olur diyor, dediğinde daha çok heyecanlanarak kaydolmuşlardı” (Beyşenaliyev, 1989: 428).

2.8.4.7. Doktor

“Hekim.” (TDK, 2023: 1051). Eserde doktor mesleğini yapan kişi Vitka’nın ablası Vera’dır. Şehirden çobanların sağlığını kontrol etmek için getirtilmiştir.

“Vitka, doktor ablası Verayla birlikte köyden geç geldi. Vitka, arkadaşlarının teklifini duyunca onlarla birlikte yola çıktı. Akşama yakın Sıyrık’ın ağılına geldiler.” (Beyşenaliyev, 1989: 522).

2.8.5. Dinsel İçerikli İnançlar ve Uygulamalar

Edebi eserlerde dini inançlar hem bireyin hem de yaşanan toplumun hayatını şekillendirmede ve anlamlandırmada önemli bir unsur olarak okuyucunun karşısına çıkar. Eserde dini inançlar karakterlerin içsel çatışmalarını ve toplumla olan ilişkilerinin değerlerini yansıtan önemli bir araçtır. “Kırgızlar 19. yüzyılın sonlarına doğru Rus hâkimiyeti altına girmişler, yüzyıldan fazla süren bu dönemde yoğun ateist baskılara maruz kalmışlardır. Bu ateist ideolojinin olumsuz etkilerine rağmen onlar dini inanç ve değerlerini koruyabilmişlerdir. Ancak dini değerlerini geliştirme ve güçlendirme imkânlarından da mahrum kalmışlardır.” (Murzaraimov, Köylü, 2022: 124).

2.8.5.1. Dini İnançlar

“Kırgızlar’ın dinî tarihini genel Türk dinî tarihi içinde değerlendirmek gerekir. Türkler’in İslâm dinini kabul etmelerinden önce, kısmen de olsa Budizm, Hinduizm, Maniheizm, Mecûsilik ve Hıristiyanlık gibi dinlere girdiklerini görürüz.” (Polat, 2008: 36). Kırgız toplumunda tarih boyunca dini inançlar farklı etkilerle şekillenmiştir. Geleneksel inançlar ile birlikte islamiyetin de var olduğu Kırgız toplumu önemli zengin bir yapı sunar. İslamiyetten önce göçebe bir yaşam tarzı süren Kırgızlarda şamanizm dini temel olarak oluşurken günümüzde Kırgızların büyük bir çoğunluğu İslamiyet dinini savunmaktadır.

Bahsi geçen eserde yardımcı karakterlerden biri olan İhtiyar Bekten yaylada hayvanlarını otlatırken geceleyin hayvanların bekçiliğini yapmaktadır. Yine bir gün yaylada İhtiyar Bekten hayvanlarının gece bekçiliğini yaparken bir anda içi geçip uykuya dalar. Tan ağardığı esnada hayvanların sahipsiz bir şekilde olduğunu gören çocuklar hayvanları sürüp İhtiyar Bekten’in olduğu yere getirirler. Bu esnada İhtiyar Bekten

hayvanların ve çocukların sesine uyanır. Hayvanlardan bihaber olan Bekten koyunlarının yanında çocukları görünce çocuklara “ömrüñör uzun bolsun” (ömrünüz uzun olsun), “Teñir calgasın” (Allah dilediğiniz ne varsa versin) diyerek çocuklara şükranlarını bildirir. Yazar eserinde dinsel inançlara ve uygulamalara pek yer vermese de eserde yer yer buna benzer küçük cümlelerle dini inançlara gönderme yapmıştır.

“İhtiyar Bekten:

- Ömrünüz uzun olsun, çocuklarım. Şafak sökmeye başladığında biraz yatmışım. Uyuyakalmışım. Allah dilediğiniz ne varsa versin, kurban olduklarım, diye çocukların alnından öptü.” (Beyşenaliyev, 1989: 527).

2.8.5.2. Halk İnanışları

Kırgız toplumunda halk inanışları geleneksel Türk kültürünün izlerini taşıyan doğayla iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. İslamiyet’in kabulüyle birlikte şekillenen halk inanışları Kırgızların günlük hayatlarında, bayramlarda, toplumsal ilişkilerinde önemli bir yer tutmuştur. “Kırgızlar da yıllardır yaşadıkları tecrübeler sonucu faydasına inandıkları inanış ve gelenekleri günümüze kadar getirmişlerdir. Bunda yaşlıların büyük etkisi olmuştur.” (Polat, 2008: 62).

2.8.5.2.1. Mitolojik Unsurlar

Kırgızlar tarih boyunca evren ve doğa ile olan ilişkileri, dini inançları, kültürel değerlerinde mitolojik unsurlar önemli bir yer tutmaktadır. Başta sözlü edebiyatları olmak üzere halk inanışlarında, destanlarında mitolojik unsurları sıkça görmek mümkündür. Bahsi geçen eserin karakterlerden biri olan Ayım Hanım, gece hayvanların bekçiliğini yapmaktadır. Bekçilik yaptığı esnada sık sık kandil yakmaya dikkat etmektedir. Kandili yaktığını gören çocuklar merak ederek Ayım hanım’a neden ışığı yaktığını sorarlar. Bu sırada Ayım Hanım geçmişte atalarımızın geleneksel rütüellerine bir gönderme yaparak kurtların ışıktan korktuğunu ifade eder.

“Ayım Hanım, ağılın ortasına uzun bir tahta parçası yerleştirmiş ve onun bir dalına lambasını asıp sürekli avluda dolaşıyordu. Ateş yakmasındaki sebep; ışığın yandığı yere kurtların yaklaşmayacağı rivayetinden dolayı kullandığı bir çaresiydi.” (Beyşenaliyev, 1989: 522).

2.8.6. Gelenek, Görenek ve Adetler

Zengin kültürel bir mirasa sahip olan Kırgızlar gelenek ve göreneklerini yüzyıllarca korumuş ve yaşattırmıştır. Göçebe yaşam tarzıyla şekillenen geleneksel yaşam tarzları geleneklerin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Kırgızlarda başta aile ve toplum yapısı olmak üzere doğum geleneği, ölüm geleneği, yemek geleneği, bayram, festival geleneği gibi birçok buna benzer geleneksel unsuru görmek mümkündür. “Gelenegin yaptırım gücünün yoğun hissedildiği ve uzun sürdüğü toplumlardan biri de Kırgızlardır. Kırgızlar, tarihi verilere göre en eski Türk topluluklarından biri olmanın yanında, geleneksel toplum yapısının hâkim olduğu, göçebe bir hayat tarzına sahip, muhafazakâr bir karakter sergileyen, gelenek ve inançlarına sıkı sıkıya bağlılığı ile bilinen bir toplumdur. Bu özelliklerinden dolayı onların hayatında ecdatlarından kalan birçok gelenek ve görenek tüm canlılığı ile hâlâ yaşamaktadır.” (Polat, 2016: 21).

2.8.6.1. Selamlaşma

Kırgızlarda toplumsal ilişkide, saygı ve samimiyette selamlaşma önemli bir kültürel unsurdur. Eserde yazar bu kültürel unsuru sıkça işlemiştir. İslam kültüründe sıkça kullanılan “Selam Aleyküm” ifadesine yazar Abdilas, kolhoz müdürünün ve diğer karakterlerin arasında sıkça yer vermiştir.

- “Buyurun, diyen müdürün tanıdık sesinin gelmesiyle kapıyı hemen açıp içeri girdi ve kolhozdaki adamlar gibi selam aleyküm, dedi.
- Aleyküm selam, gel gözde işçim diye Kolhoz müdürü Cuma, gülümsediğinde kocaman gözleri parlayıp, ağarmış uzun bıyıkları iki kulağına ulaşmış gibi göründü.” (Beyşenaliyev, 1989: 432).

2.8.6.2. Kardeşlik ve Dostluk

Kırgız kültüründe dostluk ve kardeşlik Türk toplumunda olduğu gibi toplumsal hayatın temel değerleri arasında yer almaktadır. Göçebe bir yaşam süren Kırgızlar bu göçün etkisiyle topluluklarıyla güçlü bağlar kurmuşlardır.

Yazarın eserde dostluğa ve kardeşliğe en belirgin şekilde gönderme yaptığı kısım çocukların arkadaşlarıyla olan samimi diyaloglarıdır. Eserde beş kişiden oluşan arkadaş gurubu iyi, kötü, tembel, çalışkan diye birbirlerini ayırmadan dostane ve kardeşçe yaşamaya eser boyunca özen göstermişlerdir. Çocukların bu samimi dostluklarının yanı

sıra dışarıdan gelen çocuklara da olan saygı, sevgileri aynı şekildedir. Vitka adlı Rus çocuk şehirden gelip her ne kadar Kırgız hayatını ve köy yaşantısını bilmesede çocuklar Vitka'ya ayrımcılık yapmadan ona dostane bir şekilde yaklaşmışlardır.

“Vera, dost canlısı arkadaşlarının kibar ilişkilerini görmekten çok mutlu oldu. Dostluk uğruna yetiştirilen çocukların ilişkisinden kim memnun olmasın ki! İki milletin çocukları aynı annenin sütünü emmiş gibi aynı babanın elinde büyümüş gibi birbirlerine şefkatle baktılar. Vera, çocukları içeri aldı ve lezzetli yiyecekleri önlerine koydu. Kımıza şeker katıp karıştırdı. Yemeğin sonunda her birine bir tas kımız getirdi ve:

- Sizin değerli dostluğunuz, gelecekteki mutluluğunuz için! Diyerek içmelerini bekledi.

Dostlar kaseleri tokuşturarak birbirlerine gülümseyip lezzetli kımızı bir yudumda içtiler. Çok geçmeden Karıbek ve Kurman da geldi. Kurman durumu anladıktan sonra atını Vitka'ya vermeyi düşündü. Vera da kendi atına bindi. Çünkü Cumgal Sovhozuna kadar atla gitmeleri ve oradan Vitka'yı arabaya bindirmeleri gerekiyordu. Atlı için yaklaşık üç-dört saatlik yolculuktu.” (Beyşenaliyev, 1989: 539).

2.8.6.3. Misafirperverlik

Kırgızlarda toplumsal yaşamın önemli değerlerinden biri olarak misafirlik görülür. Yine göçebe yaşam tarzının verdiği bu gelenek Kırgızlarda cömertliği, paylaşımcılığı yansıtır.

Eserde yazar, misafirlik unsuruna Vitka ve Vera adlı Rus kökenli kişilerden yola çıkarak ön plana çıkarır. Vitka ve Vera şehirden köye gelmiş fertlerdir. Kırgızların gelenek ve görenekleri, yaşamları hakkında pek bilgiye sahip olmayan bu kişilere başta Abdilas ve arkadaşları olmak üzere köydeki tüm fertler onlardan biriymiş gibi davranmaya dikkat etmişlerdir. Vitka ve Vera yaylada kaldıkları süre zarfı boyunca köy halkı onlara kültürlerini, yaşayışlarını en belirgin şekilde yansıtmaya özen göstermişlerdir.

“Misafirler çadıra girip oturdular. Batış, sofrayı hazırlayıp çay doldurmaya başladı. Gelenler çocuklara kendi kardeşleri gibi davranıp beraber çay içtiler.

Çocuklar da onların temiz kıyafetlerine ve kibar tavırlarına hayran kaldılar.

Boyunlarındaki güzel kravat, bileklerindeki parlayan “Pobeda” saat onların şehirli çalışanlar olduklarını gösteriyordu.” (Beyşenaliyev, 1989: 519).

2.8.6.4. Saygı

Kırgız kültüründe göçebe yaşam tarzının getirdiği dayanışma ve birlik, aile bağlarını korumada saygıyı ön planda çıkarmıştır. Kırgız toplumunda saygı hem bireyler arasındaki ilişkilerde hem de toplumsal ilişkilerde sıkça kendini göstermektedir. “Eski Türk dinî inanışları ve sosyal yapının tesiri ile küçüklerde, büyüklere karşı saygı duygusu gelişmiştir. Bu saygıdan dolayı büyüklere adı ile hitap edilmez.” (Polat, 2008: 46).

Yazar, eserde büyüklerine fazlasıyla bir saygı içerisinde olan çocuk karakterlerini oluşturmaya özen göstermiştir. Başta Abdilas olmak üzere Abdilas’ın diğer arkadaşları öğretmenlerine, kolhoz müdürüne ve köydeki Aksakallılara eser boyunca saygıda kusur etmemişlerdir.

“Karıbek ile Kurman, arkadaşlarının saygılı hareketlerine sevimli bir şekilde gülümsediler. “Birinin değerli eşyasını alması doğru olmaz. Diğer hediyeler bile yeterli.” Diye Vera düşünceli bir şekilde kardeşine baktı.” (Beşenaliev, 1989: 540).

“Batış, yaşlı insanla münakaşa etmek istemedi. Çünkü, bir taraftan ihtiyara saygı duyuyordu. Diğer taraftan bu fikir çiftlikteki insanların çoğunu ilgilendiriyordu. Eğer Batış hâla “Haber bekleyelim” deseydi İhtiyar Akun, başkana kendisi gidecekti.

Batış:

- Tamam, amca. Ben birazdan çıkacağım. Siz yer aramaya gidebilirsiniz, diyerek Akun’un isteğini yerine getireceğini bildirdi.” (Beşenaliev, 1989: 544).

2.8.6.5. Komşuluk ve Yardımlaşma

Kırgızlarda komşuluk göçebe yaşam tarzının etkisiyle gelişmiştir. Kırgız kültüründe komşuluk sadece etraftaki yakın çevrede yaşayan kişiler değil aynı zamanda hayatın zorluklarını paylaşan birer dostlar olarak görülmektedir. Yazar, eserde yardımlaşma hususuna Abdilas’ın annesi Burmayla dikkat çekmiştir. Burma eşini kaybettiğinden dolayı evi geçindirmek zorunda kalır. Burma’nın evi geçindirmeden zorluk yaşadığını gören kolhoz müdürü Burma’ya çalışmasının karşılığında buzağı tahsis eder. Burma’nın hayvanların bakımında kazandığı para ile evi geçindirmesi büyük bir yardımlaşma örneği olarak okuyucuya sunulmuştur. Abdilas’ın annesi hayvanların bakımını üstlendiği sırada Abdilas’a ve annesine başta komşu Akun olmak üzere Kolhoz müdürü, öğretmenler büyük bir yardım desteği sağlamışlardır.

“Bulakkaşka, her zamanki gibi umursamadan önündeki kalın otları çiğniyordu, başını kaldırıp küçük pencereye yaslanan Abdilas’a acele etme der gibi bakıp burnundan soludu.

Akun, kapıyı açıp içeri girince Abdilas çok sevindi.

- Bulakkaşka ne zaman yavrulayacak acaba? Bakıyorum, bakıyorum ortada bir şey yok, dedi.

İhtiyar Akun, ahırın altına döşenen temiz samanı elledi ve ses çıkarmadan sığırın kuyruğunu kaldırıp, eliyle kuyruk sokumunu yavaşça sıvazlayarak:

- Acele etme yavrum, 3-4 gün sonra yavrulayacak. Doğmasına yarım gün veya bir gün kaldığında mukozası çoğalıp akacak. Bir yatıp bir kalkarak doğum sancısı çekmeye başlar. İşte o zaman yanından gitmemek gerek. O zamana kadar ottan çokça koyup, altını temiz tutun. Kuru ot çabuk susatır, günde bir-iki kez kova dolusu su verin.

- Ha, ahırı kim düzenledi? Yavrum, önlük de giymişsin dedi ve o sırada pencerenin önüne konulmuş şişede batikon ve keskin bir ustura gördü.” (Beyşenaliyev, 1989: 454).

2.8.7. Halk Edebiyatı

Kırgızların tarihi, kültürü, yaşam biçimi zengin bir edebi geleneğe sahiptir. Kırgızların halk edebiyatı, sözlü gelenekle gelişmiş günlük yaşamlarına, inançlarına, eserlerine, hikayelerine de sirayet etmiştir. “Kırgızlar arasında var olan edep-ahlâk, örf ve adetlerin korunarak sonraki nesillere aktarılmasında yaşlılar büyük rol oynamaktadır. Bu duygular bazı atasözleri aracılığıyla, nesilden nesile aktarılmaktadır.” (Erdem, 2000: 194).

2.8.7.1. Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri ve deyimler halkın düşünce tarzını, dünya görüşünü, değerlerini yansıtan önemli bir mirastır ve öğretici yönüyle ön plana çıkmaktadırlar. Yazar, eserde atasözleri ve deyimlere sıkça yer vermemiş olsa bile eserinde olayların akışına göre yer yer deyim ve atasözü kullanmaya özen göstermiştir.

“Köp tolkusa köl bolot, köl tolkusa sel bolot” (Halk dalgalanırsa göl olur, göl dalgalanırsa sel olur). Bu atasözünün Türkiye Türkçesi’ndeki dama dama göl olur, dada dada heç olur atasözünün karşılığıdır. Söz konusu atasözü halkın toplumda bir arada olduğunda zor durumların üstesinden gelebileceği ve her şeyi başarabileceği anlamında

kullanılmaktadır. Bu atasözü eserde İhtiyar Akun'un çocuklara nasihat verdiği sırada okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

“İhtiyar Akun:

- Yaşlıların “dama dama göl olur, dada dada heç olur” demeleri boşuna değildi. Masum halka zulmetmek isteyen zalimler, kendi kazdığı kuyuya kendileri düşer. Dünyadaki tüm iyi niyetli insanların barış için tek bir amaçta birleşmesi büyük bir mutluluktur çocuklar, diyerek yerinden kalktı.” (Beyşenaliyev, 1989: 517-518).

“El biyik, elden çıkan kiyik” (Halk güçlü halktan çıkan geyik). Bu atasözünün Türkiye Türkçesindeki karşılığı yalnız kalanı kurt yer anlamına gelir. Atasözünün anlamı insanların bazı şeyleri yapabilmesi için çevresindeki kişilerden yardım alması gerektiği ve tek başına her şeyin üstesinden gelemeyeceği anlamını taşır. Eserde Karı'nın babası çocuğunun kanal kazmakta olan çocuklarla birlikte çalışmadığı sırada oğluna bir öğüt niteliğinde söylediği atasözüdür.

“Abış, atasözlerini ustaca söylerdi.

Çocuğum, Ahali isterse padişahı tahtan indirir sözünü yaşlıların ağzından çok duyardım. Atasözünde denildiği gibi sen neden arkadaşlarının çalıştığı işten kaçıp, evde saklanıyorsun? Seninle aynı yaşta olan Abdilas, Akay, kız da olsa Roza eğlenerek milletle beraber kanalda çalışıyorlar. Sığırları otlatırken kanal kazanlara uğradım, senin dışındaki çocukların hepsi çalışıyorlar.” (Beyşenaliyev, 1989: 447).

“Bölüngöndü börü ceyt” (Yalnız kalanı kurt yer). Bu atasözünün Türkiye Türkçesi'ndeki karşılığı yalnız kalanı kurt kapar anlamına gelmektedir. İnsanlar sosyal bir varlıklardır. Sosyal hayat içinde insanlar tek başına üstesinden gelemeyeceği durumlar olabilir. Bu durumlarda birilerinden yardım istemek kaçınılmazdır. Söz konusu atasözü Karı'nın arkadaşlarıyla birlikte çalışmayıp sürekli evde dinlenmesi üzerine Roza arkadaşına bu atasözü üzerinden sitem etmiştir.

“Roza:

- Seni kim küçümsüyor. Bazen gereksiz konuşuyorsun. Elimizden gelen yardımı sana yapmıyor muyuz? Kendin söyle. Arkadaşlarına katılmayıp evinde yalnız yatma alışkanlığını bıraksan bizim gibi olursun, dedi.

- “Yalnız kalanı kurt kapar” atasözünü biliyor musun? O alışkanlığını tekrarlama.” (Beyşenaliyev, 1989: 472).

“Uyat Ölümden Katuu” (Utanç Ölümden Ağırdır). Bu deyim Türkiye Türkçe'sindeki karşılığı utancından yerin dibine girmektir. Deyim bir kişinin yaptığı bir suç neticesinde utanç hissetmesidir. Eserde bu deyim Karı'nın arkadaşlarıyla beraber

kanalda çalışmaması neticesinde babasının söylediği bir söz olarak eserde karşımıza çıkmaktadır.

“Abış oğlunun alnını okşayarak:

- Öyle yap, yavrum. Utancımdan yerin dibine girdim. Ben bugün çok utandım. Hadi git, arkadaşlarınla konuş, bir veya iki gün de olsa işe git. Onlardan özür dile, bunların hepsi annenin hataları, dedi.” (Beyşenaliyev, 1989: 448).

2.8.7.2. Şiirler

Şiir birçok toplumlarda olduğu gibi Kırgız toplumunda da bir toplumun duygu ve düşüncelerini dile getirmede, tarihi kültürünü yansıtmada önemli bir edebi gelenektir.

Beyşenaliyev, eserinde edebi türlerden biri olan şiire de sıkça yer vermiştir. Eserde İhtiyar Akun önderliğinde çocuklar yaylaya gittikleri sırada Abdilas'ın arkadaşı olan Roza yolculuk esnasında ezbere bildiği bir şiiri arkadaşlarına okumaya başlar. Aynı zamanda Kurman çadırda tek kaldığı sıralarda ezbere bildiği bir şiiri söylemesiyle bu edebi tür kendini belirgin bir şekilde gösterir. Eserdeki şiirler genel itibariyle Komünist rejime ve Lenin'e övgü temalı yazılmıştır. Eserin teması genel olarak Sovyet İdeolojisine uygun ele alınmıştır.

“Baht olmaz, zenginlik olmaz bundan öte

Benim ismim dört nişanlı komsomol

Geçmez altın yazı ebedi kalır

Lenin atanın verdiği isimdir o

Şöhret olmaz, hürmet olmaz bundan öte

Benim ismim dört nişanlı komsomol

Huzurlu günde, mücadelede şevke gelip

İstikbale örnek olur bizim yol

Sesindeki kuvvetli dalga şiirin içeriğini kurşun gibi eritti ve Komsomol Kurman'ı daha çok etkiledi.” (Beyşenaliyev, 1989: 543).

2.8.8. Alkış

“Dua, kargış karşıtı.” (TDK, 2023: 150). Yazar eserde unsuruna İhtiyar Bekten ile gönderme yapmıştır. İhtiyar Bekten'in hayvan sürüsünün kaybolmamasına engel olan

çocuklara İhtiyar Bekten teşekkür mahiyetinde “ömürünüz uzun bolsun” (ömürünüz uzun olsun) cümlesi eserde alkışa verilecek örneklerden biridir.

“İhtiyar Bekten:

Ömrünüz uzun olsun, çocuklarım. Şafak sökmeye başladığında biraz yatmıştım. Uyuyakalmışım. Allah dilediğiniz ne varsa versin, kurban olduklarım, diye çocukların alnından öptü.” (Beyşenaliyev, 1989: 527).

2.8.9. Kargış

“Beddua, alkış karşıtı.” (TDK, 2023:1895). Eserde kargış unsuruna savaşın tüm acılarını görmüş yaşlı bir kadın üzerinden gönderme yapılmıştır. Hikâyede yaşlı bir kadının savaşa olan kızgınlığını ifade etmek için “caksılık körbösün” (iyilik, güzellik görmeyin) cümlesi eserde kargışa verilecek örneklerdendir.

“Saçı ağarmış bir nine, halkın önüne gelip, kısık sesini yükselterek:

- Savaş, üzüntüdür. Halka üzüntü getirmeyi düşünen kötü insanlara benim gibi yaşlılar lanet eder. Başka bir şey söylememe gerek yok, savaş beni üç çocuğumdan ayırdı. Savaş olan yerde katliam vardır. Ben büyük bir evde yalnızca iki küçük torunum ile kaldım. Barışın olduğu yerde mutluluk olur. Torunlarımı barış günlerinde yetiştirmek istiyorum. Savaş başlatmak isteyen ahmaklar iyilik görmesin. Benim gibilerin göz yaşı bir nehir gibi aksın ve kuduran adamları öldürsün. Ben ömrümün sonunu barış içinde yaşayarak geçirmek istiyorum. Barışı isteyenlere katılıp imzayı atarım, diyerek, masaya toplanıp imza atanlara doğru yürüdü. Halk arasında heyecanlı bir hareket başladı. Toplanan halk sırasıyla çıkıp çağrıya imza atıyorlardı.” (Beyşenaliyev, 1989: 511-512).

2.8.10. Halk Müziği ve Müzik Araçları

Başta Türki Cumhuriyetler olmak üzere Kırgız kültüründe de müzik önemli bir unsurdur. Kırgızlar müziği geleneksel ve çağdaş olarak geniş bir yelpazeye yaymış ve kültürlerinin çeşitli toplumsal yönlerini bu aletlerle yansıtmaya özen göstermişlerdir. Halk şarkıları başta olmak üzere destanlarda, törenlerde müzik ve müzik araçlarına sıkça yer vermişlerdir.

Eserde okuyucuyu halk müziği, köy halkının yaylaya göç ettiği sırada yansıtılmıştır. Yaylaya çeşitli sanatçılar gelerek Kırgız kültürüne ait birçok farklı türdeki şarkıları kopuz eşliğinde söylemeye başlarlar. Bu müzikal düzenlemenin yanı sıra yazar

Kırgız toplumunda önemli bir yere sahip olan başta kopuz olmak üzere toguz korgol, gramafon ve diğer müzik araçlarına eserde sıkça gönderme yapmıştır.

Kopuz: “Komus, yani kopuz, Kırgız Türk kültür çevresinde, 3 telli bir sazdır. Komuz da denir. 3 telli olmasıyla, Ortaasya’daki diğer iki telli benzerlerinden ayrılır.” (Ögel, 1991: 244). Kopuz kayın ve ceviz ağacından yapılan bir müzik aletidir. Uzunluğu 85-90 santimetredir. Kopuzun üç telli olması “Üç sesli çalma” fırsatını ortaya çıkarır. “Kopuz, Kırgızların kimliğini, yaşadığı toplumsal dönüşümleri, hatıralarını, deneyimlerini konu edinen edebî eserlerde bir bellek ögesi olarak ele alınmıştır. Nitekim Kırgız edebiyatının başlangıç ve gelişim evresinde mevcut sosyalist rejimin güdümünün dışında bu tür millî bir söylemin var olması toplumsal açıdan önem taşımaktadır. Kopuz, Türk dünyasının ortak mirasıdır. Türk’ü tanıtan temel tanımlayıcılardan biridir.”(Şen,2024:49). Kopuz Kırgız musiki aletleri içerisinde en önemli araçlarından biridir. Kopuzun tam sesini ve perdesini, orta teli verir. Bu telin dörtlü ve beşli olanı da mevcuttur. Kırgız kültüründe Kopuz çalma çok meşhurdur.

“Üstelik radyoyu, gramofonu, kopuzu, satrancı, toguz korgol görüp, yaylanın kültür çadırından çıkmak istemiyorlardı.” (Beyşenaliyev, 1989: 493).

“Sanatçılar yeteneklerini sergileyerek seyircileri hoşnut edip heyecanlandırdı. İkiz çocuklar gibi benzer giyinen sanatçılar gösterişli korolar düzenlediler. Onların heyecanlı sesleri dinleyicilerin dikkatini çekti. Müziğin ince sesi, onların nazik seslerine katılarak daha çok duyuluyordu. Bununla birlikte etraftaki tabiat da onların görkemine sesini katıyordu. Korolarda tekrarlanan etkileyici nakaratlar, güzel melodileriyle yetenekli gençlerin duygularına tesir ediyordu.” (Beyşenaliyev, 1989: 512).

2.8.11. Halk Oyunları ve Sporlar

“Kırgızların milli eğlenceleri ve sergiledikleri geleneksel spor oyunları hayvancılığın baskın olduğu göçebe yaşam tarzına dayanmaktadır.” (Türkmen, 2021: 147). Kırgız toplumunda halk oyunları önemli bir yere sahiptir. Bu oyunlar genellikle doğa, toplumsal yaşam ve geleneksel değerler üzerinden şekillenir. Yazar eserinde Kırgız kültürünün yaşayışıyla doğru orantılı olacak şekilde “Ak Çölmök”, “Dümpüldök”, “Toktu Suramay”, “Elden Elden El Çapar” oyunlarına sıkça yer vermiştir. Eserde söz konusu oyunlar çocuklar tarafından oynanmaktadır:

Ak Çölmök: Yazar, Abdilas ve arkadaşlarının oynadığı Ak Çölmök oyununa geniş bir şekilde yer vermiştir. Bu oyunda çocuklar iki gruba bölünürler. Biri Ak Çölmöğü uzağa fırlatır. Oyun gece oynanan bir oyundur. Ay ışığında Ak Çölmöğü bulmak amacıyla iki takım da yarış içerisine girerler. İlk olarak Ak Çölmöğü bulan kişi belirlene yere getirirse oyunun kazananı o grup olur. (Osmonaliyev, 1993:26; Cusupov, 2011:398).

Dümpöldök: Bu oyun gençlerin geceleri oynadığı oyunlardan birisidir. Gençler iki guruba ayrılırlar. Kabanlarını üstlerine örterek yatarlar. İpin bir ucunu yatan kişilerden biri tutar. Güçlü olan bir bekçi ipin bir ucundan tutarak kendi takımına diğer takımın saldırmasına engel olmaya çalışır. Bekçi bu şekilde devam ederken karşı takımdaki bir kişiyi tutarak kendi takımına katmak için gayret eder. (Cusupov, 2011: 401).

Toktu Suramay: Oyun iki grup halinde oynanır. Gruplar karşılıklı dizilirler. Karşı takımın oyuncusu seslenerek yanlarına nasıl gelmesi gerektiğini sorarlar. Cevabı aldıktan sonra karşı takımın isteği doğrultusunda yanlarına gider. İsteğini bildirir. Ardından karşı takıma seçtiği kişinin uygun olup olmadığını sorarlar. Takım oyuncusunu seçtikten sonra arkadaşın gözlerini bağlarlar. Seçilen kişi seçilen oyuncuyu gözleri bağlı bulmaya çalışır. Çocuklar yerlerini değiştirerek çocuğun kafasını karıştırmaya çalışırlar. Eğer oyuncu yanlış kişiyi seçerse karşı takımın oyuncusu olur. Oyun bu şekilde diğer grupla devam eder. (Abduldaeyev, İsayev, 1969: 603).

“Çocuklar iki gruba bölünüp “Ak çölmök” oynadılar. Bir grubun başı Abdilas, ikinci tarafın Vitkaydı. “Ak çölmök” olarak kullandıkları kemik devenin taş gibi ağır azı dişiydi. O, çocukların oynaması için kemikleri törpülenip ve hazırlanmıştı. Gruptaki bir çocuk çölmöktü fırlatınca diğerleri de hızla düştüğü yöne doğru koşular. Çocuğun atmasıyla uçan ak çölmök yumuşak otun üstüne düştü ve “gözünüz keskin olanınız bulun” der gibi kayboldu.

Ok gibi fırlayan ak çölmöğün ardından koşan iki grubun çocukları yeşil otun üstünde aramaya başladılar. Düştüğü yeri iyi gözlemleyen dikkatli çocuk hemen alıp varış noktasına doğru koşuyor. Rakipler ak çölmökü birbirlerine kaptırmamak ve hedef noktaya bırakmak için acele ediyorlar. İkinci gruptan “İyi Koşanlar” onu kovalıyor ve almak için acele ediyorlardı.” (Beyşenaliyev, 1989: 524).

2.8.12. Eserde Adı Geçen Tarihi Kahramanlar

Tarihi kahramanlar, genellikle yaşanan halkın değerlerini, kahramanlıklarını, kültürel kimliğini simgeleyen kişilerdir. Bu kahramanlar çoğunlukla halkın savaş veya özgürlük mücadelesinde ön planda olan önemli olaylar ile ilişkilendirilirler.

Bahsi geçen eserin teması yoğun olarak siyasete yönelik olduğundan ötürü yazar bununla doğru orantılı olacak şekilde eserinde birçok siyasi, tarihi ve toplumsal kahramanlara yer vermiştir.

Eserde siyasi lider olarak dönemin Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin öncü lideri olan Vladimir Lenin'e ve onun görüşlerine birden fazla gönderme yapılmıştır.

Vladimir Lenin: Rus Komünist ve XX. Yüzyılda Rus Devrimi olduğu dönemde ön planda olan Bolşevik Partisi'nin başkanıdır. “Bu anlamda Leninist devrim stratejisine göre proletaryanın hedefi, sosyalizmi inşa etmek, toplumun sınıflara bölünmüşlüğüne son vermek, toplumun bütün üyelerini çalışan insanlar haline getirmek ve insanın insan tarafından sömürülmesini ortadan kaldırmaktır.” (Çelebi, 2016: 43). İncelenen eserde de Lenin sevilen, saygı görülen bir lider olarak ifade edilmiştir. Genç pionerler de onun görüşlerinin yolundan gideceklerini defaatle bildirmişlerdir. Kurman Lenin'in tüzüğünü defterinin arasında görünce çok sevinir. Bu tüzükte yer alan görüşleri kendine yol edinir.

“Mutlaka, Lenin komsomolunun ünlü namını ve ahlaklı disiplinini gözbebeleri gibi koruyacaklardır, diye düşündü ve çocukların ahlaklı tavırları Kurman'ın gözünün önünden tek tek geçti. Sadece bu değil, lazım olursa referans vermeyi de düşündü. Şüphesiz, onları okul komsomol kurumunun sekreterine anlatacak, hatta ilçe konseyi toplantısında onlarla ilgili güz el şeyler konuşacaktı.

Aradığını çantasının içindeki kağıtların arasında buldu. Bilmeyen birine çok basit bir şey gibi görünse de Kurman, “Leninist Komünist Gençlik Birliği”nin tüzüğünü bulduğu için çok sevindi. Çünkü o, yakında yayladan okullarına gidecek olan genç piyoner arkadaşlarına Lenin'in komsomol tüzüğünü tanıtmak istiyordu.” (Beyşenaliyev, 1989: 544).

Zoya Kosmodemyanskaya: 13 Eylül 1923 tarihinde dünyaya gelen ve 29 Kasım 1941'de vefat eden Sovyet Partizan ve Sovyetler Birliği kahramanıdır. İkinci Dünya Savaşı'nda savaşmış ve Sovyetler Birliği'nde en saygın kadın kahramandır. “Sovyetler Birliğinde (ölümünden sonra) ilk kadın kahramanı unvanıyla milli hafızaya yerleşen Zoya Anatolyevna Kosmodemyanskaya da Rus halkının vatansever olarak kabul ettiği isimlerden biridir. Alman işgaline karşı savaşmak için partizan kollarına katılan Keşifçi

Zoya Kosmodemyanskaya, milli hafızaya vatanı müdafaa etmek ideolojisi doğrultusunda yaşamını feda eden biri olarak yerleşir.” (Emir, 2018: 192).

İncelemesi yapılan eserde Abdilas kardeşi Aygöl’e adı geçen tarihi kadın kahramanın İkinci Dünya Savaşı’nda cesurca nasıl mücadele ettiğinden bahseder:

- “*Abim bana Zoya adındaki kadın kahramandan bahsetti. Ben de büyüdüğümde onun gibi olacağım diye söz verdim. Boş vaktimde çocuklara anlatacağım. Narın deryasının kıyısına giderek ormanı gördüm ve kitaptan beş örnek çıkardım. Bu kadar, diyerek gülümsedi.*” (Beyşenaliyev, 1989:451).

Aleksey Maresev: İkinci Dünya Savaşı sırasında düşmanla kahramanca savaştığı olan Sovyet pilotlarından. Hikâyede Rus asıllı Vitka, yaylaya gelince elindeki kitapta yer alan Maresev’in düşmanla nasıl mücadele ettiğini Kırgız arkadaşlarına anlatır:

“*Hikâyeyi bilen Vitka hiç tereddüt etmedi. Sadece yoldaşlarına basit bir şekilde anlatması gerekiyordu. Çocuklar masanın etrafına oturdular. Kitabın ilk sayfasını açtı, soğuk bir kış günü gür bir ormanın ortasında hareketsiz yatan Aleksey’i ve yanındaki korkunç bir ayının resmini göstererek hikâyeyi ilginç ve etkileyici hale getirmeye başladı.*” (Beyşenaliyev, 1989: 494).

2.9. SİYASİ İDEOLOJİ

2.9.1. İkinci Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşı tarihteki yıkıcı savaşlardan biri olarak bilinmektedir. Dünyanın hemen hemen her yerinde milyonlarca insanın hayatını kaybettiği, sosyal, ekonomik ve politik değişmelere yol açan savaş, dünya çapında büyük bir etki oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nda SSCB’nin parçası olan Orta Asya halkları bu küresel çatışma oldukça önem arz etmektedir. Kırgızlar 1941-1945 yılları arasında SSCB’nin bir parçası olarak bu savaşa katılım göstermişlerdir. Kırgızlar bu savaşta başta cephe olmak üzere sosyal ve ekonomik bağlamda SSCB’ye önemli katkılar sağlamışlardır. Savaş esnasında birçok Kırgız diğer halklar gibi acıyla, ölümle, ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sıkıntılı süreçteki tüm eksiklikleri dönemin yazarları başta Cengiz Aytmatov olmak üzere birçok yazar ve şair eserlerinde savaşı, acıyı, ölümü sıkça işlemişlerdir. Yaşanılan savaş dönemi yazarlara her anlamda büyük ilham kaynağı olmuştur. “İkinci Dünya Savaşı sırasında Kırgızistan Komünist Partisi savaşın ilk günlerinden başlayarak cumhuriyetin ekonomisini ve sanayisini savaş durumuna getirmek ve halkı, Ata Mekenini (Sovyet Birliği) korumak için seferbey olmaya çağırır. Parti, bu konuda teşkilatlandırma, siyasi eğitim

faaliyetlerini yürütür. Kırgızistan Komünist Partisi'nin mevcut dönemdeki görevini Kırgız halkını, Sovyet yurtseverliği ve kahramanlık ruhunda eğitmek oluşturur.” (Özgen, 2014: 133).

Kırgız edebiyatının yazarlarından Beyşenaliev de dönemin yaşanan sıkıntılarını, acılarını “Alkış” adlı eserinde işlemeye özen göstermiştir. Yazarın bahsi geçen eseri savaştan hemen sonra 1950 yılında yayımlanmıştır. Yazar bu doğrultuda eserinde savaşa giden babaların geride bıraktığı ailelerini, çocuklarının yaşadıkları acıları da eserinde işlemeye özen göstermiştir. Savaşın getirdiği sıkıntıların yanı sıra yazar, bu dönemde SSCB'nin kurmuş olduğu kolhoz-sovhoz yönetimine de dikkat çekmiştir.

“Saçı ağarmış bir nine, halkın önüne gelip, kısık sesini yükselterek:

- Savaş, üzüntüdür. Halka üzüntü getirmeyi düşünen kötü insanlara benim gibi yaşlılar lanet eder. Başka bir şey söylememe gerek yok, savaş beni üç çocuğumdan ayırdı. Savaş olan yerde katliam vardır. Ben büyük bir evde yalnızca iki küçük torunum ile kaldım. Barışın olduğu yerde mutluluk olur. Torunlarımı barış günlerinde yetiştirmek istiyorum. Savaş başlatmak isteyen ahmaklar iyilik görmesin. Benim gibilerin göz yaşı bir nehir gibi aksın ve kuduran adamları öldürsün. Ben ömrümün sonunu barış içinde yaşayarak geçirmek istiyorum. Barışı isteyenlere katılıp imzayı atarım, diyerek, masaya toplanıp imza atanlara doğru yürüdü. Halk arasında heyecanlı bir hareket başladı. Toplanan halk sırasıyla çıkıp çağrıya imza atıyorlardı.” (Beyşenaliev, 1989: 511-512).

2.9.1.1. Sovyetlerde Komünizm İdeolojisi

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Çarlık Rusya tarafından işgal altına alınan Kırgızistan bölgesi “Ruslaştırma” temelinde politik süreç yaşamıştır. Bu doğrultuda bölge halkının Ruslara yakınlaştırılması amacıyla dil, edebiyat, folklor gibi alanlarda faaliyetlere girişilmiştir. Komünizm, bu doğrultuda Ruslaştırma politikasının aracı olarak kullanılmıştır. “Kırgızistan Cumhuriyeti 70 yıl boyunca, Sovyet Rusya tarafından uygulanan şiddetli baskı nedeniyle, merkeze kayıtsız şartsız itaat eden kadroları ve tamamen merkezden yönetilen yöneticileri ile idare edilmiştir.” (Tekin, 2010: 62). SSCB’de komünizm ideolojisi Leninist ve Marksist ideolojinin temelinde oluşan bir yönetim biçimi olarak şekillenmiştir. Bu yönetim biçimi 1917’de Lenin’in önderliğinde uygulamaya konulmuş, akabinde Sovyet lideri Stalin tarafından devam ettirilmiştir. SSCB’nin bu politikası Orta Asya’daki Türki Cumhuriyetlerde başta ekonomi olmak üzere toplum ve siyaset alanında köklü değişikliklere yol açmayı amaçlamıştır. “Türk

komünistler, komünizmi yaymak ve Türk topluluklarını daha iyi bir konuma getirmek, hayat standardını yükseltmek ve sosyal adaleti tesis etmek için komünizmi bir araç olarak görmüştür.” (Erdem, 2000: 19). SSCB’deki komünizm ideolojisinde tüm üretim araçlarının kamulaştırılması, işsiz sınıfının egemen olduğu bir sistem oluşturulmaya çalışılmıştır. Başta ekonomi olmak üzere din ve dilde büyük değişiklikleri oluşturan bu uygulama, neredeyse tüm Türki Cumhuriyetlerde uygulanmıştır. İnsanlar dinden uzaklaştırılmaya çalışılmış ve halkı Rusça konuşmaya teşvik etmek için birtakım politikalar uygulanmıştır. “Sovyet Rusya, Kırgız Türklerine önce Rus dilini öğretmek, sonra onları Rus sanatı, Rus medeniyeti, Rus adet ve ananeleri doğrultusunda yetiştirerek yeni bir Sovyet vatandaşı yaratma siyaseti takip etmiştir.” (Tekin, 2010: 84). SSCB’nin komünizm ideolojisiyle birlikte baskı ve korkunun, kıtlığın, ekonomik verimsizliğin oluşturduğu bu sorunlar gelecekte bu sistemin çöküşüne bir nevi zemin hazırlamıştır. Kısacası 1991’de SSCB’nin dağılmasıyla bu komünist yönetim sona ermiştir. Bu yönetim 1991’de sona ermiştir, fakat SSCB’nin uyguladığı ideoloji ekonomik, sosyal ve politik açıdan büyük etkiler bırakmıştır.

Beyşenaliyev, Kırgızistan topraklarında yaşamış ve büyümüş bir yazar olarak SSCB’nin oluşturduğu bu ideolojilere bizzat kendisi ve yakın çevresiyle yaşananlara şahitlik etmiştir. Yazar, şahitlik ettiği bu olayları göz önünde bulundurarak eserlerini bu doğrultuda yazmaya özen göstermiştir. Eserde yazar Sovyetlerin komünizm ideolojisini bir taraftan iyi bir şekilde yansıtırken diğer yandan savaşta babasız kalan çocukların yaşadıkları sıkıntılara da değinmiştir. Yazar eserinde savaşa giderek babasız kalan çocukların hayatla verdikleri mücadeleyi başkahraman Abdilas vasıtasıyla okuyucuya en yalın haliyle sunmuştur. Abdilas, babasını savaşta kaybederken küçük yaşlarda evin reisi konumuna geçip, büyük sorumluluklar almıştır. İncelenen eserde de kahramanların komünist yandaşı kişiler olmasını, bu yönetimin halka huzur, mutluluk, eşitlik getirdiğini yazar açık bir üslupla dile getirmiştir:

Biz savaş istemiyoruz! Her birimiz barışı destekliyoruz. Bizim ülkenin barış politikası tarımı geliştirmek, komünizmin yeni yapılarını kurmak, halkımızın refahını artırmak içindir. Bizim ülke, tüm dünyadaki demokrasiyi destekleyen halkın direği ve barışı destekleyen tüm dünya sovyetinin dâimi değerli komitesinin çağrısına hep birlikte katılıp kendi imzalarımızı atarız! Diye konuşmasını bitirdi. (Beyşenaliyev, 1989: 511).

Yazar, kaleme aldığı eserinde Komünizmden ve onun kurucusu olan Lenin'den övgüyle bahsetmiş ve çocukların komünizm yandaşı kişiler olarak yetiştirilmesi gerektiğini okuyucuya hissettirmiştir. Eserde kolhozun yöneticilerinin, köy halkının ve çocukların da komünizmi bir kurtarıcı olarak bilmelerini de eserde bu şekilde görmekteyiz:

“Ceniş’in babası:

- Çocukların küçüklüğünden itibaren güzel bir şekilde yetiştirilmesi, onların dersteki başarısı bizler için büyük bir güç ve mutluluk kaynağıdır. Bizim için çocukların eğitimi büyüyerek gelişip devam etmesi oldukça önemlidir. Bunlar geleceğin, komünizmin sahipleridir. Öyle değil mi, Burma? Diyerek oğlunun ilk başarısına heyecanlanıp gururla baktı ve Burma onun dediklerini onaylar gibi başını salladı.” (Beyşenaliyev, 1989: 437).

2.9.1.2. Sovyetlerde Sosyalizm İdeolojisi

Sovyet birliğinin sosyalizm ideolojisi, edebiyat ile ideoloji arasında denge sağlama çabasıdır. Bunun için edebiyatı bir ideoloji edebiyatı şekline sokmak lazımdır. Sosyalizm ideolojisi, Leninist ideoloji temelinde oluşmuş, hem ekonomik hem de toplumsal alanda büyük çaplı bir dönüşüm amaç edinilmiştir. “Stalin döneminde amacının, niteliklerinin ve sınırlarının bizzat parti tarafından belirlendiği bir edebiyatın oluşumuyla tamamlandı ve tasarlanan yeni Sovyet toplumunun ve kültürünün edebiyatı, adına “sosyalist realizm” denilen sanat metodu üzerine temellendirildi.” (Güngör, 2023: 210). Bu ideoloji ilk etapta eşitlikçi bir toplum oluşturmayı amaçlamış olsa da uygulama aşamasında devlet kontrollü otoriter bir yönetim ön plana çıkmıştır. İdeoloji kurulduğu sıralarda amaç sınıfsız bir toplum, uluslararası bir dayanışma, sanayileşme, modernleşme, kadın hakları ve eşitlik, eğitim üzerine kurulmayı amaçlarken uygulamada bunların aksi olan baskıcı ve otoriter bir sorunla halk başbaşa kalmıştır. “Yeni insan tipinin ve yeni toplumun oluşturulmasına yönelik sanat ve edebiyat çalışmalarında, biçim, içerik, düşünce, sanatın sosyal işlevi, yalın sanat, sosyal fayda ve modernizm bakımından ilkeleri ve amaçları tespit edilen sosyalist realizm edebî hareketi, 1932’den sonra toplumun her kesiminden aydına hitap edecek bir ağırlığa sahip olur.” (Uygur, 2005: 8).

Yazar bahsi geçen eserinde SSCB’nin politikalarından biri olan kolhoz sistemine sıkça göndermeler yapmıştır. Savaşta babasını kaybeden Abdilas’a kolhozun müdürü olan Cuma Abdilas’ın annesine oğluyla birlikte evi geçindirmek amacıyla buzağılar tahsis

eder. Abdilas kolhoz tarafından tahsis edilen buzağuların bakımı sayesinde annesiyle birlikte evi geçindirmeye yardımcı olmuştur:

“Burma anne:

- Oğlum, bu fikir bir taraftan güzeldir. Sadece sığırların yavrulama döneminde zorlanacağız, ondan sonra zorluk yoktur. Beni Akay’ın babasına yardımcı olarak göndermeleri iyi oldu? Onda toplam 50 tane doğuracak sığır var. Bana 8 sığırını verdi. Büyük, kocaman ala bir sığırı göstererek:

Alında beyaz lekesi olan sığır bu ayın sonunda doğuracak. Kalanlar 15-20 gün sonra doğuracak. Baharın çamurlu olduğu vakitlerde hayvanların hepsinin yavrulaması insanları zorlar. Kendileri de zayıflar. Geçen yıl sığırları nisan ayında doğuracak şekilde boğalarla çiftleştirmiştik. Oğlum bu yüzden telaşlanma, vakti geldiğinde sığırların ne zaman doğuracağını da söyleyeceğim. Sığırlarını tanı, sadece bir tanesi genç, kalanları yavrulamış sığırlar. Sen buraya taşınana kadar ben onlara bakacağım. Sadece yavrulama döneminde yorulursunuz, ondan sonra işiniz; sığırları sağmak, tere yağı almak, buzağılara bakmak, diye bana işi öğretti dedikten sonra oğluna merhametle baktı.” (Beyşenaliyev, 1989: 434).

Eserde yazarın bahsettiği kolhoz sistemi yalnızca Abdilas ve annesine ekonomik bağlamda yardımda bulunmamış, köyün genelinde bu sistem uygulanmıştır. Köydeki tüm çocuklar ebeveynlerine ve devlete yardım etmek amacıyla kolhozda çalışan başarılı birer pioner olarak eserde geçmektedir. Bu sistem ile mülkün devletin ortak malı olduğu, herkesin eşit düzende yaşadığı eserde yazarın vermek istediği bir mesajdır.

“Çocukların beslediği buzağılar diğer saançılarinkinden daha iyi beslenildiği fark edildi. Cuma ile Kerimkul, yünleri sıkılaştırmış, bir yaşını doldurmuş buzağılar gibi büyüyen buzağuları görünce memnun oldular.

- Teşekkürler, kurban olduklarım. Küçük olsanız da kolhozu geliştirmenin tecrübeli ustası gibi çalışmışsınız. Bu sözü, çalışmalarınızın sonuçlarını görüp sevincimden söylüyorum. Yalnız bu değil başka işlerde de görev aldınız. Bir kolhozun, kolhozcu gücünü artırdınız. Dağ sıçanının derilerini alıp, kolhozun avcılarının planlarını fazlasıyla gerçekleştirmelerine yardım ettiniz. Okulunuz için de pek çok faydalı işleri gerçekleştirdiniz. Batış öğretmeniniz, yaz boyunca yaptığınız çalışmaları yazıp, bize rapor etti. Ona göre kolhozdan maaşınızı alacaksınız. Gelecek sizlerin kurban olduklarım. Halk için çalışıp, hayatınızı mutlulukla geçirin! Okuyup, hayatınızı geliştirin!” (Beyşenaliyev, 1989: 554).

Kolhoz sisteminin yanı sıra yazar eserde eğitim ve öğretime de sıkça göndermelerde bulunmuştur. Öğretmenler bile çocuklara eğitim-öğretim verdikleri sırada Sovyetlerin oluşturdukları ideolojinin dışına çıkmadan çocukları eğitmeye özen göstermişlerdir. Kısacası eserde mülk devletin ortak malı olduğu, bu mallardan herkesin eşit şekilde yararlanıldığı açık bir şekilde kaleme alınmıştır.

- *Bu mutlu, sevinçli hayat yalnızca sosyalizmin bize kazandırdığı Sovyet ülkesi tarafından kuruldu. Amerikalı savaş fitilini yakanlar bizim mutlu yaşamımıza haset edip, savaş başlatmayı isterler, fakat onların adaletsiz düşünceleri gerçekleşmez. Sebebi, dünyanın milyonlarca iyi niyetli insanları savaş fitilini yakanlara karşı tek vücut olarak ayaklanmışlar. Güçlü bir barış hareketi her geçen gün artmakta. Barış, bu milyonların sesi, milyonların sevgilisi! Barış destekçilerinin birlik gücü, yıkılmaz büyük bir kaya gibidir. Savaş fitilini yakanların acımasız planı işte bu kayaya çarparak paramparça olur.* (Beyşenaliyev, 1989: 511).

2.9.1.3. Sovyet Dönemi'nde Kadın

SSCB döneminde kadınların yaşantıları hem ekonomik hem de toplumsal bağlamda büyük gelişmelere ve değişimlere perde aralamıştır. Sovyet Birliği kadınları toplumda aktif bir hale getirerek kadınların hayatını etkileyen önemli iş gücüne katılımlarını sağlamıştır. Bu dönemde kadınlara tıpkı erkekler gibi eşit haklar tanınmış, eğitim ve istihdama yöneltilmiştir. Kadınlar başta sanayi ve tarım olmak üzere birçok sektörde aktif olarak çalışmaya başlamıştır. Kadınların bu durumuna dikkat çeken en önemli dönem savaş dönemidir. İkinci Dünya Savaşı'nın meydana geldiği sırada erkeklerin çoğu cepheye gitmek zorunda kalmıştır. Erkekler cepheye gidince kadınlar, hem tarımda hem de sanayide önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Erkeklerin yaptığı işlerin kadınlara kalmasıyla kadınlar, ağır koşullar altında çalışmaya başlarlar. Kadınların bu süreçte işleri ne kadar ağır olsa da toplumda ekonomik rolleri gitgide güçlü bir hâl almıştır. “Alman-Rus savaşında da kadınlardan önemli bir istihdam sağlanmış. Yaralılar için görevli olan hemşireler, eli silah tutan kadınlar aynı zamanda da cephe gerisinde atölyeleri, fabrikaları işleten kadınlardan oldukça yararlanılmış. Savaş sırasında ve savaşın ardından ortaya çıkan yıkım ve boşluk kadınlar ile doldurulmaya ve onarılmaya çalışılmış, kadınlar her alanda yoğun olarak kullanılmış adeta sömürülmüşlerdir. Çünkü gereken işleri yapacak yeterli sayıda erkek nüfus kalmamıştı, ellerinde bir tek kadınlar vardı ve onlar da bunu fazlasıyla kullandılar.” (Korsan, 2022: 108). Kadınlar SSCB döneminde eğitim konusunda büyük ilerlemeler kaydederek teknik ve bilimsel alanlarda kariyerler yapmaya başlamışlardır. Tüm bunların yanı sıra Sovyetlerin komünist partilerinde de yine kadınlar bürokraside de önemli rol almaya başlamışlardır. Özetle Sovyet Dönemi'nde kadınlara her ne kadar eşitlikçi bir anlayışla birçok haklar verilmiş olsa da ağır yaşam şartları, çalışılan ağır işler kadınları gerçek anlamda büyük zorluklarla baş başa bırakmıştır. “Stalin'in ardından da aslında kadınların hayatlarında bir düzelme olmadı. Lenin

döneminde uygulanan ılımlı politika her ne kadar kadınları destekler türde olsa da parti içlerine dahil edilmeleri için düzenlenen bir çalışmaydı. SSCB’de kadınlar hiçbir zaman tamamen bağımsız bir hale gelememişlerdir.” (Korsan, 2022: 121).

Eserde kadınların zorlu yaşam şartları altında çalışmasına Abdilas’ın annesi olan Burma Hanım örnek verilebilir. Burma eşini savaşta kaybetmesi hasebiyle eşinin evdeki bütün sorumluluklarını üstlenerek zorlu yaşam şartlarıyla başbaşa kalmıştır. Hem küçük çocuklarını okutup yetiştirmede hem de ailenin reisi olmak bu dönemde Burma Hanımı gerçek manada zorlamıştır:

“Sonra Abdilas ne zaman taşınacağım, çadırımız ne olacak diye kendisini ev reisi gibi görüp annesine baktı: Burma, oğlunun kendisini evin reisi gibi görmesinden memnun kaldı.

- Sığırların hepsi yavrulayana kadar orada olacağız. Yavrulama döneminin mayısın başında biteceği söylendi. Müdür, Orozobek’in yaşadığı evi boşalttırıp Alak’ın yanına taşıdı. Yarın gidip badana yapacağım. Orozobek siz kullanın diye topladığı odunları da almadı. Yaylaya göç edeceğiniz zaman size çadır vereceğiz dedi. Sizin okul tatile girdikten sonra ertesi gün Orozobek kolhozun iki arabası ile bizi götürecektir.

- Bahar tatilimiz birkaç gün sonra başlayacak, 23 Mart’tan 1 Nisan’a kadar tatilde olacağız. O zamana kadar yer de kurur. Güzel oldu! Seni kabul etmeyecek diye korktum diyerek Abdilas, annesinin yanağını öpüp, seninçle annesinin boynuna sarıldı.” (Beyşenaliyev, 1989: 434).

Burma Hanım ile birlikte eserdeki diğer kadınlar da hem ev işlerinde hem de kolhozda çalışan birer işçi konumunda olan kadınlardır:

“Ayım, yumuşak huylu, iyi niyetli, becerikli bir kadındı. Kocasını bir yerlere gittiği zamanlarda gece boyunca hiç uyumadan koyunlara bekçilik yapardı.” (Beyşenaliyev, 1989: 522).

2.9.1.4. Sovyetlerde Eğitim

“Komünist eğitim sisteminin temeli, Ruslaştırma siyaseti üzerine kurulmuştur. Unutturulmaya çalışılan dil, tamamen yanlış öğretilmeye çalışılan tarih ve yok edilmek istenen din, bunun en bariz örneğidir.” (Erdem, 2000: 25). SSCB’de eğitim, sosyalist bir ideolojinin temeliyle oluşmuştur. Bu oluşan sistemde bireylerden hem topluma faydalı olmalarını hem de ideolojik olarak Sovyetin değerlerine bağlı olmak amaçlanmıştır. Eğitimin genel yapısı, içeriği ve yönetiminde Sovyetler Birliği’nin kuralları geçerliydi.

“Sovyetler Birliğinde okullarda verilen eğitimle Türk ve Müslümanların önce Ruslaştırılması ve sonrasında bir misyoner gibi hareket ederek kendi toplulukları üzerinde etkinlik kurmasını sağlamak olmuştur.” (Aslan, 2024: 59). Sovyet Dönemi’nde eğitim tüm vatandaşlar için ücretsiz ve zorunluydu. Bu dönemde okullarda Leninizm ve Marksizm ilkeleri üzerinde dersler verilmekteydi. Öğrenciler komünizm düşüncesini küçük yaşlarda öğrenir ve bunları benimserdiler. Eğitim sisteminde öğrenciler Komsomol (Komünist Gençlik Birliği) gibi organizasyonlara katılmaları teşvik edilirdi. Komsomol gibi bu organizasyonlar ideolojik eğitimin birer parçasıydı. “Sovyet döneminde Kırgızistan’da eğitim programı, milli ve İslami unsurlardan uzak, Marksist-Leninist ideolojiyi benimseyen Sovyet sistemi ile organize edildiği için yetişen yeni nesillerde bir Sovyet vatandaşı olarak eğitim görmeye başlamıştır.” (Tekin, 2010: 85). Özetle Sovyetler Birliği’nde eğitim toplumun şekillenmesinde Leninist ve Marksist ideolojilerin yayılmasında büyük bir araç olarak kullanılmıştır. “1917 Bolşevik İhtilaline kadar, Türkistan’da 3 çeşit okul vardı: Birincisi en köklü kurum olan, ağırlıklı olarak dini eğitimin verilen mektep ve medreseler, ikincisi Rus işgali sonrasında Ruslaştırma amaçlı kurulan Rus okulları ve üçüncüsü ise Ruslaştırma ve eğitimde eski sisteme karşı yeni metod oluşturan Usul-i Cedid mektepleri. 1917 İhtilali sonrası bütün okullar kapatıldı ve yerlerine Sovyet Okulları açıldı.” (Meral, 2015: 38). Sovyetlerin ele aldığı bu sistem bilimsel başarılarla dünya çapında bir yankı uyandırmış olsa da ideolojik bir kontrol altında olması ve bireylerin özgürlüklerinin kısıtlanması eğitimde zayıf yönleri olarak eleştirilmektedir.

Beyşenaliyev, bahsi geçen eserinde SSCB’nin benimsediği eğitim ideolojisine köydeki çocuklar vasıtasıyla sıkça göndermeler yapmıştır. Okulda Abdilas ve Abdilas’ın diğer arkadaşları gerçek anlamda derslerinde başarılı ve azimli birer pionerler olarak okuyucuya sunulmuşlardır. Eserdeki çocukların tamamı hem evdeki sorumluluklarını iyi bilen hem de eğitimleri konusunda öğretmenleri tarafından disiplinli yetiştirilen birer geleceğin lider pionerleri olarak okuyucuya sunulmuştur:

“Tatilin bitmesi ile çocuklar okula döndüklerinde okul güzelliğine kavuşup canlandı. Çocukların gözüne de yeni değişiklikler çarpıyordu. Bir damla kir tutmayan büyük pencerelerin parlayan camlarına, yumurta gibi bembeyaz boyanmış odaların duvarlarına, asılan güzel resimlere, dizilmiş tertemiz sıralara bakıp, bazen sınıfları dolaşarak bazen de okulun dışına çıkarak mutlulukla göz gezdiriyorlardı. Özellikle birinci sınıfın çocukları için tümü sekiz günün içinde yenilenmiş gibiydi.” (Beyşenaliyev, 1989: 450).

Çocuklar eğitimlerinde bu kadar başarılı ve disiplinli olmalarını okuldaki öğretmenleri olan Kerimkul, Salıy, Aşım ve Gülbara'ya borçlulardır. Kerimkul, Salıy ve diğer öğretmenler eğitimin tüm inceliklerini iyi bilen donanımlı birer Sovyet öğretmenleridir. Bu öğretmenler çocukları hayatın her anlamında yetiştirmeye özen göstermişlerdir. Fakat öğretmenler her ne kadar öngörülü ve hayata bakış açıları geniş olsa da SSCB'nin belirlediği sınırlar altında çocuklara eğitim vermekteydiler. Öğretmenlerin kabiliyetleri her anlamda çok iyi olsa bile bunları öğrencilere istedikleri şekilde aktarmada Sovyet'in baskıcı ototitesiyle başbaşa kalmışlardır:

“Değerli Genç Leninciler: Abdilas, Roza, Akay, Aygöl ve Karı! Sizlerin Cumhuriyetin tüm öncülerine örnek olan değerli çalışmalarınız beni ve sizleri yetiştiren pedagogları çok sevindirdi. Bu çalışma, bizim okuldaki piyонерlerin namını yüceltti. Sizin vatansever girişiminiz bizim için en güzel haberdur. O bundan sonra da devam edecek. Yeni okul yılına hediyeler ile ve iyi dinlenerek gelmenizi bekliyorum.

Öğretmeniniz Kerimkul” (Beyşenaliyev, 1989: 532).

2.9.2. Kültürel Değişiklikler

Kırgızlar tarihe çıkış sahneleri boyunca genel olarak göçebe bir yaşam tarzı sürmüşlerdir. Buna bağlı olarak da kültürel yapılarını sürekli geliştirmişlerdir. Yaylak ve kışlak bir yaşam tarzı süren Kırgızlar genellikle hayvancılıkla uğraşan bir toplumdur. Yazlık ve kışlık alanlarda yapılan göçler halkın temellerinin oluşmasına büyük önayak olmuştur. Kırgızların bu göçebe yaşayış şekilleri Çarlık Rusya'nın 19. yy.da Kırgızların topraklarını ele geçirmesiyle göçebe yaşam yerini kısmi olarak yerleşik hayata bırakmıştır. 19. yy. da toprak reformları ekonomik düzenlemeleri büyük anlamda yaşam tarzlarını etkilemiştir. Bu dönemde yönetim dili olarak Rus dili eğitim sistemine dahil edilir. Rus dilinin dahil edilmesiyle de Kırgızların dillerinde değişimler oluşmuştur. “Sovyetler Birliğindeki milli kültürleri Ruslaştırma hareketi, Sovyetlerin sosyalist kültür meydana getirme faaliyetlerinde önemli bir yer işgal etmiştir. Sovyet kültür politikasının ana prensibi, şeklen milli, muhtevaca sosyalist olan kültür oluşturma gayretleri Stalin tarafından ileri sürülen bir tez olmuştur. Komünist Rusya'nın yetmiş yıl boyunca aralıksız olarak sürdürdüğü bu politika, Çarlık Rusya döneminden itibaren Kırgızistan ve diğer tüm Türk Cumhuriyetlerinde tatbik ettikleri iskan ve koloni siyasetlerinden daha yoğun bir mücadele vermelerini gerektirmiştir” (Tekin, 2010: 83). Sovyetler döneminde Kırgızların dini inançları, kimlikleri, sanatları, yaşam şekilleri köklü değişikliklere neden

olsa da 1991’de Kırgızların yeniden bağımsızlıklarını kazanmasıyla Kırgızlar kültürel mirasına yeniden kavuşmuştur. Kırgızlar bağımsızlıkla birlikte milli kimliklerini inşa ederek göçebe kültürlerini canlandırmış, dinlerinde İslam ile Radikal bir dengeyi kurmaya başlamışlardır. Bağımsızlıkla birlikte modern yaşam tarzını benimseyen gençler, Batı kültürünü benimseyerek kendilerini geliştirmeye odaklanmışlardır. Günümüz toplumunda hem geleneksel miraslarını yaşattırmada hem de Modern dünya ile bir uyum içerisinde yaşama çabaları hali hazırda tüm hızıyla devam etmektedir.

Beyşenaliyev, “Alkış” adlı eserinde Kırgız toplumunun başta göçebe yaşam tarzı olmak üzere örf adetlerine, gelenek göreneklerine eserinde yer vermiştir. Eserde yazar yaptığı çeşitli göndermelerle okuyucuya Kırgızların kültürel yaşamı ve başka kültürlerle olan saygı ve sevgi tutumlarını ince bir nüans ile işlemeye özen göstermiştir:

“Misafirler çadıra girip oturdular. Batış, sofrayı hazırlayıp çay doldurmaya başladı. Gelenler çocuklara kendi kardeşleri gibi davranıp beraber çay içtiler.

Çocuklar da onların temiz kıyafetlerine ve kibar tavırlarına hayran kaldılar.

Boyunlarındaki güzel kravat, bileklerindeki parlayan “Pobeda” saat onların şehirli çalışanlar olduklarını gösteriyordu.

Akay, Karı’ya:

- Bunlar Frunze’den gelmişler galiba, dedi, yavaş bir sesle.

Beyaz tenli yakışıklı genç adamın keskin siyah gözleri çocukların bedenlerine ve hareketlerine odaklanmış durumdaydı” (Beyşenaliyev, 1989: 519).

Şehirli olan Vitka ve Vera kardeşler eserin başkahramanı olan Abdilasların köylerine gelirler. Şehirli olan bu abla ve kardeş Abdilasların köylerine geldikleri süre zarfı boyunca kendilerini kaldıkları yerde bir yabancıymış gibi hissetmemişlerdir. Abdilas ve arkadaşları şehir hayatını çok iyi bilmeseler de dışarıdan gelen misafire gösterilecek hürmet ve saygıyı iyi bilen bireylerdir. Vitka ve Vera şehirden köye geldikleri için köy hayatını çok iyi bilmemektedirler. Köyde ve yaylada gördükleri her şeye hayretler içerisinde bakarak büyük merak duygusu içerisinde kalmışlardır. Meraklı bu iki kardeşe Abdilaslar ve köy halkı şehre gidecekleri güne kadar tüm örf adetlerini, yaşayış biçimlerini, misafirperverliklerini göstermeyi ihmal etmemişlerdir.

Vitka, şehirden gelmiş olması hasebiyle dış görünüşü genel olarak beyaz tenli bir görünümde. Bunu gören köy çocukları Vitka’nın beyaz tenine dikkat çekilmişlerdir.

Bunun yanı sıra yine Vitka'nın elinde olan bavuluna köy halkı ve çocuklar hayretler içerisinde bakakalmışlardır. Köy halkı ve çocuklar genel olarak bir yerden bir yere giderken ihtiyaçlarını bir heybeye koyarak giderirlermiş. Fakat Vitka'nın elindeki bavula yazar dikkat çekerek köy ve şehir arasındaki farklılıkları köy çocukları ve Vitka üzerinde okuyucuya sunmuştur. Köy halkı için şehirden gelen Rus misafirler büyük farklılıklar gözetmektedir. Başta giyim-kuşamları olmak üzere ten renkleri, konuşmaları, taktıkları aksesuarlar buradaki halkın dikkatini bariz bir şekilde çekmiştir. Yazar eserinde şehir ve köy yaşantısına çeşitli göndermeler yaparak dönemin kültürel değişikliklerini ve yeniliklerini açık bir şekilde okuyucuya sunmuştur:

“Vitka:

- Karı, diye uzatarak tekrar ettikten sonra çocukların huyunun şehirlilerden farklı olmalarına şaşırды ve kimseye belli etmeden onların esmer yüzlerine, siyah saçlarına gözlerini ayırmadan baktı. Kendi kendine, sonuçta onlar kırsal çocukları, diye düşündü.

Onun mavi gözleri, yumuşak sarı saçları, beyaz yüzü, hepsinden de önemlisi sol yanağındaki gamzesi Vera'ya benziyordu. Dümdüz bedeni sanki bir kalıba konmuş gibi çocukların çok ilgisini çekti.” (Beyşenaliyev, 1989: 493).

Yazarın ele aldığı eser, teknolojinin henüz ileri düzeyde olmadığı bir döneme tekabül etmektedir. Yazar eserinde çeşitli tarladaki makine araçlarıyla bu yeniliklere de göndermelerde bulunmuştur. Köy halkı için makinelerin bu dönemde olması insan gücünün geri planda olup teknolojik araçların insan gücünün yerine geçmesi, köy halkını heyecanlandırıp, mutlu etmiştir:

“Akun ve çocuklarla sohbet eden İhtiyar Abış, ara-sıra kımızdan yudumlayarak konuşmaya devam etti. Makine yardımıyla sığırın sağılışı ve koyunun kırpılışı hakkında duydukları onu çok etkiledi.

Batış kendi gözleriyle gördüklerini anlattı. Ondan sonra ekskavatör, biçerdöver, çim biçme makinası ve sadece bunlar değil. Türkmen büyük kanalı hakkında da birkaç söz söylendi. Sıra kendilerine geldiğinde çocuklar da ülkedeki yenilikler hakkında duydukları, gördükleri, okuduklarını anlattılar.” (Beyşenaliyev, 1989: 529).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRANSKRİBSİYON VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIM

3.1. ALKIŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ABDILAS OYGO ÇÖMÜLDÜ

Abdilas üygö burulbay portfelin asingan boydon ele koroogo kirdi. Kaalga açılaları menen küröñ kunacın akırdan başın kötörüp, Abdilastı tikçiyip mööröböspü.

Kunacınının canına kelip, tıpyıgan kolu menen conunan sılay baştı.

- Salgan çöptü da cep bütö elek ekensiñ. Suusap kalgan belemsiñ, ce meni sagındıñbı? dep tigile karadı. Küröñ kunacın da sözünö tüşüngönsüp, moynun sozup Abdilastın canındagı asingan portfelin tili menen udaa-udaa calap ciberdi. Abdilas kolun tartıp alganda kunacınının cumşak cünü uuçuna tolbospu.

- Basa, uşul maalda uy tülööçü emes bele. Erteñ eski cündöründün baarın tarap tüşüröm. Cür emi suuga, kazıktağı cipti müyüzünö türdü da:

- Akçeke, Akçeke, cür, özü aldıga bastı. Küröñ kunacın sözünö tüşüngönsüp, artınan eerçip cönödü. Erigip kalgan Akçeke koroonun darbazasınan çıgar zamat toborsuy elek cerdin balçığına karabastan, bir top cerge oyun salgan boyunça barıp, Abdilastı karap mañırayıp turup kaldı.

Abdilas ünün katuu ıgarıp:

- Akçeçe, ov-oo... ov-oolop, üydün art cagındagı çoñ arıktağı suunu közdöy bastı. Akçeke Abdilastın soñunan çitip arıktağı suudan şimirdi.

Akçeke bıyıl bıştı çıkma kunacın. Murdagı cılı tay torpok kezinde Abdilastın apası emgek akısına kolhozdon algan. Mañdayındagı kiçinekey agın körüp, aga Abdilas Akçeke dep at koygon.

- Boş koyo berse sen cön baspayt ekensiñ, dep, suunu içip bolgon soñ, müyüzündögü cibin çeçip ceteledi.

Akırdı tazalap, cañılap çöp salıp koydu.

Kaalğanın astındagı cılçıkçadan kolun sunup, katıluu açkıçtı taap üyün açtı. Conundagı portfelin stolunun üstünö koydu. Tumagın, paltosun kiyim ilgiçke ildi da, betin-kolun cuup bolup, tamak içpesten eki terezenin ortosuna tuura koyulgan çakan stoldun çetki kırına oñ çıkanagın tayap, alakanı menen eegin cölöp otura ketti.

Bet mañdayındagı dubaldın boorunda ilinip turgan aynektüü alkaktağı süröttördön közün albay tiktep köpkö çırmaldı.

Stoldun üstündö eskiribireek kalgan kleyonka cabılıp, on çaktı kitep, sıya çelek, kalem sap koyulgan. Bulardın baarı Abdılaska tiyiştüü okuu kuraldarı. Azırkı olturuşu murunku kündörünö karaganda takır ele okşoşpoyt. Kandaydır oyunda bir nerse tumandap catkansıyt. Azırkıday külük oylorgo ceñdirip beker karap olturçu emes. Negedir, kündölük özdük üy recimin takır buzup, anı menen işi cektoy sıyaktanat.

Mektepten keler menen Akçekesin birinçi irette caylaştırap koyup, anan üyünö kirüüçü. Çeçinip, cuunup bolgondon kiyin portfelindegi kitepterin alıp, stoldun üstünö cayıp, erteñki sabagının raspisaniesine karap, kerektüü okuu kuraldarın dayardooçu. Berilgen tapşırmaların anan işöö üçün stolunun üstünö bölökçö özüñçö bölök koyuuçu. Aygüldün kitep-depterin ireettep stoldun bir çetine cıynooçu.

Andan kiyin, caylanıp oturup tamagın içip, köçögö çıgıp, taza avada bir-eki saat baldar menen oynop köñülün açıp kaytçu.

Tapşırmaların atkarıp бүtkön soñ, keçki otundu carıp, eki çaka suunu da kötörüp cetkirçi.

Bügün mildettüü işterinin köpçülügün atkargan cok. Tamak da içpesten, münözü suz tartıp bir nersege kaygırgansıp, ordunan bık etpey ubakıttın zımırıp ötüp catkanın sezbey kıymılsız momuradı.

Talıp ketkendiktenbi, közün ıldam-ıldam ırmep alkaktağı süröttön keskin taygılttı.

Sen bolsoñ, men tartınbay ele oyumdagı maksatımdı iş cüzünö atkarbayt belem, dep, tereñ ulutunup eegin cölögön kolun tartıp aldı. Stoldun katuu kırı kemirçek çıkanagina ötköndüktön ooruksuna uyuptur. Al süröt Abdılastı oñ cagina tike turguzup külümsüröp olurgan atasının süykümdüü cüzü ele. Anda Abdılastın mektepke kire elek beş çaştığı çağı.

Atası kolhozdan uy fermasının başçısı bolup turgan kezinde 1942-cılı nemetstik baskınçılarga karşı, Ata Mekenin korgoo üçün soguşka cönögön. 1943-cılı Stalingrad şaarı üçün salgılaşuuda baatırlarça kurman bolgon.

Cay kozgolup ordunan turdu da üydün içine arı-beri basa baştağı. Dalaydan kiyin buulukkanı cazılğansıp, öz içinen koburap süylödü... Apam emne coop aytat? Eger baralbaym dese kantem? Anda Akun atamkına barambı? Apam menen Aygöl sagınışatko.

Men da sagınamın. Barı bir dağı bir ıret aytışım kerek. Atañ cok bolso, siler çaşıñar, malga çegilbeym, başkarma meni küçtöp cibere albayt dese emne deym... A balkim carayt dep da koyoor. Atam barda köp cılı saançı bolup cürbödü bele. Bugün sözsüz aytamın... Apam makul bolot. Uy fermaga köçüp barabız. Cakında uylar tuuyt. Muzoolorun Aygöl eköübüz ar birine at koyup sonun üyrötöbüz, okuunu büt köndön kiyin cayloogo çıgabız. Men agaydın aytkandarının barın atkara alam. Al cerde Roza, Akay dağı köp baldar bolot. Ah, kaday köñöldüü.

Ar kıl oylor Abdılastın nazik cürögün kıtıgılap, birinin artınan biri tuuluuda.

Mından üç kün murda starşiy pioner vocatıyı sbor ötkörgön. Aga mekteptin direktoru katışkan. “Pionerler cazgı cana caykы mezgilderde kolhozgo kaday cardam berüü kerek” degen ańgeme ötkörüldü. Sözüñün ayağında mektep direktoru Kerimkul agay pionerlerge kayrılıp:

- Kar ala tarp bolup erip, kün cılıp, caz kelüüdö.

Az küñdö kolhozdan malı töldöp, koş aydoo baştalat. Boş ubaktıñarda az bolso da kolhozçu ata-enenerge cardam bergeniñer cakşı.

Töldötüü ubağı malcılar üçün çeçüüçü mezgıl. Malçılardıñ baldarı çaş töldördü şefke alıp, pionerdik naamıñardı tatıktuu emgek menen aktay bilgile, degen.

Ötkön cılı “Ak Car” kolhozunun malçılarına pionerlerdin caykы kanikulda körsötkön cardamdarı, kolhozdan predsdatelinen alğan belekteri cönündö süylögöñdö dalayları şıktanıp, oşol zamatta ele keesi, eginçilikke cardamdaşabız dep çuuldaşkan.

Mektep direktoru Kerimkul kolhozdan baştapkы partiya uyumunun sekretarı da bolup iştey turgan. Pionerlerdin demilgesine kubanıp:

- Silerdin kee biröönördü kolhozdu başkarması caykı kanikulda malçılarga uçetçik, agitatorlorgo cardamçı kılıp dayındap körsötsöñör cakşı bolor ele, dep surap da catat degende ogo beter çuruldaşıp kattalışkan.

Abdilas kayda baruusun oylonup telmirgende agayı canına basıp kelip külümsürögön.

- Eç cakka bargıñ kelbey türabı, öz ıktıyarıñ menen bolot. Kıynalba.

- Agay, menin kanikulda beker cürgüm kelbeyt. Kayda bararımı bilbey turam, degen.

- Aldıñkı pionerlerdin birisiñ, ötkön cılı eginçilik işine cakşı kömöktöştüñ. Bıyıl kanikuldu malçılar menen cayloodo ötközgönüñ tüzük bolor deym, cakşı dem alıp da kelesiñ. Calgız kantip baram dep catkandırısıñ. Baya küñü başkarma bolup malcılardı bölüştürgöñdö apañdı malga ciberüü cönündö süylöşkönbüñ dep, cumşak alakanı menen mañdayınan sılaganda

- Carayt, agay. Apama men da aytayın. Uy fermasına ciberiñiz dep, kubanıp ordunan tura kalgan. Oşol ele küñü apasına kubanıçtuu kabardı süyünçülöp kelgen. Birok Burma negedir uulunun kızmat cönündögü sunuşun ukkanda anın şagın sındırboo üçün içinen tınıp köptön kiyin gana:

- Balam, aşıkpa, ıgıbızga caraşa bolobuz. Eginçilikti taştap malga baruu kımbat iş, Burma uuluna köñülsüz coop kaytargan. Aradan üç kün öttü. Abdilas apasınan kandayça coop ugam dep sanarkay tüştü. “Eger oboluna köñböñ agayga emne deym pionerdik ubadamdı tögündökkö çıgarambı”, degen pikir bayatan beri Abdilastın cürögün öyüüdö.

Sırttan kirgen Burma apa uulunun tünörgön kabagın körüp, tık toktoy kaldı. Abdilas apasının canında turganın baykagan da cok.

- Abdış sadagası, emne mıñçalık oygo batıp olturasıñ! Sabagıñdan caman aldıñbı, ce bir ceriñ ooruybu?

- Apası uulunun üstünö üyrülüp tüştü.

- Cok, apa, senden bir nerseni ekinçi colu suray albay catam, tez ele murunku kebetesin özgörtüp apasına erkelegen münöz menen tigildi. Abdilastın baya küñü aytkan

sözü uşul uçurda Burmanın oyunda çok ele. Uulunun suooluu köz karaşı enege ötü ayanıçtuu sezildi.

- Ayta koy, karaldım, kulaçın cayıp uulun booruna kısıp kuçaktadı.

2. BAŞKARMA EP KÖRDÜ

Abdilas okup olturgan kitebin cıynap, kiyinip eşikti közdöy cönöy bergende, kolundagı “Alippeni” stoldun üstünö koyo:

- Bayke, kayda barasıñ? Tekildep çurkap kelip Aygöl kolunan karmay kaldı.

- Aytsañ, kayda barasıñ? Bugün dem alış emespi.

Men “Abışka menen ayuu” degen comoktu okup beryimbi? Ugasıñbı? Cür oturguçuña otur. Abdilastın kolunan tartkılay baştadı. Abdilas böböğü Aygöl menen ötü ıntımaçtuu. Dayıma boş ubaktısında señselgen cumşak çaçınan sılap, “karaldım iy” dep, karı adamdarça erkeletet. Kanış baybiçe anda-sanda kele kalganda Aygöldü oşentip süyö turgan. Abdilaska al ötü cagımduu sezilet. Karındaşı da erteli keç üydö caylanıp oturganda bıytırgan cumşak kolun baykesinin moynuna arta salıp, beti-başınan ööp, cıttap ar kaysını suray beret. Abdilas olturguçka barıp oturarı menen ele adatınça moynu-başına cabıştı.

Abdilas Aygöldön altı çaş uluu. Azır cetinçi klassta. Aygöl atası frontko ketkenden üç ay kiyin törölgön. Bıyıl birinçi klasstan okup cüröt. Al okuuga kirkenden beri murunku tentektigin taştagan. Abdilastı keede sabagın okutpay kagazdarın çaçıp comok aytıp berseñ, meni oynotsoñ degen adatın koygon. Anın orduna süröt tartıp berseñ, menin okuganımdı ugup tursañ, esebimdi çıgaruuga cardam berceñ, comok kitebin taap berseñ? dep kıynooçu boldu. Okugan ceti aydın içinde ceñil sözdördü cazıp, kitepterdi okup kaldı. Abdilas karındaşının çaçınan sılap, tep-tegerek közünö kadala:

- Men bir söz aytıp bereyin, tıñşap turçu, dedi.

- Makul, bayke, kız agasına cölünüp, boytoyup tıñşadı.

- Sen emi eki carım ayda taraysıñ, men bolso cıyrma künçö kiyin taraym. Caydın ısıp turgan ubagında üç ay dem alabız.

Barmaktarın açıp-cuump Aygül bir nerseni esep tegensip, bir topko çeyin murçuyganıçı.

- Apiy, köp tura. Emi cetimiş beş kün kayda, dep, Aygül erdin çormoytup çoçuganday baykesinin oozun tiktedi.

- Ildam ele ötöt. Okuganıña altı carım ay tolbodubu?

- Apey de, anda az ele turbaybı, çoçugansıp tınçtana boytoydu.

- Ugup tursañ, men akıldeşayın des-se?

- Emi kıymıldasamtım ele... mından kiyin caman kör.

- Cayında cayloo sonun. Avası taza. Çañı çok. Cerinin baarı ele kulpungan çaşıl şiber, ar türlü gül. Ayakta kımız da, kaymak da köp. Egerde apam saançı bolso, eköübüz koşo çıgabız. Anan köp-köp kızık targa bata bız.

- Çın ele kızık targa bata bızbı? Men dele bilem. Ooba, tündö apama emne dediñ ele? Biz taray elekte on çaktı kündö uy fermaga köçüp barabız debediñ bele? Emi emne kalp aytasıñ?

- Kalp emes. Apam makul debedibi? Başkarma ciberse ele boldu. Anda on çaktı kündö ele bul tamdan köçöbüz. Antkeni uşul mart ayının ayagınan baştap ele uylar tuuyt deyt. Anan eköübüz muzoolordu bagabız.

- Keregi çok, бага albaybız. Müyüzdörü karagayday, közdörü kıpkızıl, çoñdugu toodoy zoot bukalar meni ırğıta süzöt. Men Akçeke tuusa oşonun muzoosun ele bagam.

- Zoot bukalar kişige tiybeyt. Ildam ele üyür alat. Akçeke küzündö arañ tuuyt.

- Meyli küzündö tuusa. Ooba, zoot buka kantip ele süzböy koysun. Kişini körgöndö cer çapçıp ökürö beret. Çoñ kişiden korkot. Kışaktın baldarınan takır korkpoyt. Andan körö apam koy baksa cakşı bolboybu? Kozular kişinekey, kooz, cooş. Anda men kozulardı kötörüp cürüp bagat elem. Sen koy kaytarışat eleñ.

- Makul, Akin! Anı apam menen süylöşöbüz. Kolhoz dun başkarmasında cumuşum bar. Barıp keleyin. Sen sabagıñdı oku ce kızdar menen oynop kel, caraybı?

- Oynoboy ele koydum. Eşiktin baarı balçık.

- Men ıldam ele kelem. Abdıl as eşikke çıktı.

Aygül artınan çurkap barıp, dağı karmap kalayın dep oylop, ıkıs berip kayra artına buruldu.

Ala şalbirt ubağı. Coldun tamanınan sızılıp kardın erigen suusuna cuurulup, balçık. Abdilas kırtıştuu cerlerdi ayarlap basıp, kolhozdu başkarmasının keñsaların közdöy bet aldı.

Keçee keçinde apasına aytkanda, a degende uulunun talabınan baş tartkansıp, köñülsüzdöngön. Bir topton kiyin oylonup balası anın malga barışına öto dilgir şağın sındırbayın dedibi, ce çındap ele özü köñüldöndübü:

- Bir cumuştu taştap, ekinçi bir cumuştu ber dep, başkarmaga barganım tuura kelbeyt, uulum. Agayıñ aytkan tura. Partorg emespi, eköo keñeşip kolhozçulardı işke bölüştüröt. Alar tuura taap, bar dese, barayın. Sen da çoñoyup kaldıñ, degen.

Abdilas catkanda oylono berip, akırında “başkarmaga emne bolso da özüm barıp aytayın”, dep korutundu çıgargan. Predsedatel Cuma Abdilastı körgön cerde udarnigim dep erketüüçü. Anın sebebi, Abdilastın sabagınan mıktı okugandığınan, kolhozgo da eki cıldan beri cay mezigilinde coldoşturu menen cakşı cardam bergendiginen, münözünün çıyraktığınan bolo turgan.

Kasım bet mañdayınan kapıl-tapıl çıga tüştü da, şaşıp-buşup:

- Salamatpı, Abdilas kayda baratasıñ? Oñ kolunun beş mançasın çekesinen cogoru kötörüp pionerdik salam berdi. Abdilas da kolun cogoru kötörüp tezinen kayra түşürdü:

- A özüñçü? Men apam cönündö başkarmaga süylöşöyün dep baratam.

- Boluptur. Atamdın zvenosunun müçölörü talaaga akırkı cer semirtkiçterdi taşıp tögüp catıшат. Oşolorgo kol kabış etüügö baratam. Cumuşuñ bütköndö, sen da kel, caraybı? dedi Kasım uzap bara catıp.

- Carayt. Başkarmadan çıgar menen ele baramın. Abdilas artın kılçak karap alıp, adımın aldığa şiltedi. Kolhozdu Başkarmasının kabinetinin kaalgasının түbünö cetkende sürdöp tık toktodu. Cüröğü dikildep kaalganı söömöyü menen çertkiledi.

- Uruksat, degen başkarmanın taanış ünü çıgarı menen kaalganı şart açıp kirip bardı da, kolhozdogu kadimki çoñ adamdarça saloom aleykum, dep koydu.

- Alekima salam, kel udarnigim, başkarma Cuma cılmayıp külgöndö çon közdörü bacırayıp, kalkaygan buurup çalgan uzun murutu eki kulagina cete tüşköndöy köründü.

Eşikten kañçalık çıñ kirse da başkarmanın canında olturgan direktör agayı Kerimkuldu körö koyup, saloom aleykum dep baykabay aytıp ciberip, okuuçunun erecesin buzdum degensip beti aloolonup kızara tüştü. Kıdırata oturguçtar tizilip tursa dağı tebeteyin koluna alıp seldeyip turup kaldı.

Kerimkul Abdılastın uyalganın seze koyup:

- Kel otura koy, dep canınan orun körsöttü. Olturguçka barıp akırın olturarı menen agayı adatınça mañdayınan sılap:

- Kana, Abdilas, emne cumuştap keldiñ? Ayta koy! dep, sözün bütö elekte kolhozduñ predsedateli carışa süylöp:

- Tartınbay ayta ber. Mektep okuuçuları açık, şar, ötkür bolboybu? degende Abdilas çın ele çıyrala tüştü.

- Agay, baya küñkü işti Cukemen surayın dep keldim ele. Apama aytsam, özüm balança kızmatka baram degenim eenbaşlık. Anı başkarma aytpasa, anın üstünö bizde caykısın boz üy da cok degeninen... apasının tündögü cözdörün tökpöy-çaçpay coburadı.

Balanın pikirin köñül koyup ugup olturgan Cuma daana tüşündü. Bayatan berki süylöşüp olturgan işinin keleşekki natıycası cönündö külük kıyalın çalgındattı. Cumadan söz çıkmayın Kerimkul da unçukkan cok. Bir topton kiyin gana Cuma bet mandayındagı caş balanı işeniçtüü karadı.

- Koş, udarnigim, sen köñöldüüsüñbü?

- Ooba. Baya küñü agayga özüm ubadamdı bergenmin.

- Anda sen okuuñdan taragandan kiyin apañdın saagan uylarınan alingan süt-maydın uçet işterin cürgüzüügö da cardamdaşasıñ. Muzoolordu da bağışasıñ. Uşul işterdi atkara alasıñbı?

- Sözsüz atkaram. Cetinçi klasstı bütüp catıp bir saançının uçetun cürgüzböy emne bolupturmun. Uy fermadagı malçılarga Roza, Akay, men bolup kündölük ahıbalardan, gazetalardan da okup berip turabız. Mal baguunu cakşı körömün. Cayloodon botanika

sabagina kerektüü gül cana darı-darmek çöptörün da cıynaybız. Geografiya sabagina kerektüü nerselerdi da cazabız, oyundagı sözdördün baarın ayttı.

Bilk etpey öz mektebinin okuuçusunun demilgelüülügünö nazar burup koymolcugan Kerimkul Cumaga cılmaıdı. Kantse da Abdılastın azırkı zeendüü turpatı mugalimin tolkundatıp ıraazılantpadıdı?

- Menimçe cañkı süylöşkөndөy Abdılastın talabın orundatış kerek.

Cuma biraz oylongonsup murutunan külümsürөdü:

- Boluptur udarnigim, biz pionerlerge işenebiz!

Alar kolunan kelgen cumuştarının barın atkarat, çınçıl boluşat. Siler kolhozdu dosusuñar.

Azır ele biz uşul iş boyunça makuldaşıp catkanbız. Apaña bolso özüm süylöşөm. Pravlenienin müçölөрü menen makuldaşkanbız. Üy bolso kolhozdo bar. Köçüü-konuuñarga uy bakkandar cardam beret. Ubada uşunday түşündüñbü, dep ordunan kozgolgondo, rahmat Cumake, rahmat agay, dep Abdılas kubanıçtuuluk menen eşikke atıldı torsoñdoy.

3. MAKSAT ÇEÇİLDİ

- Uulum, bul pikiriñ bir çetinen paidaluu. Tuut ubagında gana kıynalbasak, andan kiyin oorçuluk bol oturgan emes. Meni Akaydın atasına bekitkeni ıras bolbodubu. Al kişide bardıgı elüü tubar uy bar eken. Maga segiz tubar uydu berdi. Kalcaygan çoñ targıl uydu körsөтүp: Bul akkaşka uşul aydın ayagı çende tuuyt. Kalgandarı on beş, cıyırma күндөp barat. Uşunday alaşalbırt ubagında maldın capırt töldөşü adamdı cüdөтүp taştayt. Özülөрü da münçüy түşөт. Ötkön cılı uylardı bukadan tak aprel ayında tuuganday kılıp kaçırғанbız. Andan kamsanaba balam. Ubagında ar birinin kaysı күндө tuurun da aytıp berem. Uylarıñdı taanıp al, birөө gana tumsak bıştı kunacın bolup kaldı, kalgandarının baarı sırdana uylar. Köçүp kelgeniñçe men közdөp күрөm. Tuut ubagında gana kişine tıñçıñar ketet. Andan kiyin calgız ele işiñer süt, may aluu, muzoo baguu bolot dep, meni al cayına taanıştırdı, dedi Burma apa uulun süykүmdüü karap.

Bayatan beri intaasın koyup tıñdagan Abdılas kubanıçı koynuna batpay apasına bacıraydı.

- Kaçan köçüp kelem dediñ, üydün cayı emne boldu? Özün üydün eesindey tuyup Abdilas apasının acarluu cüzün tiktedi. Burma da uuluna üye esi menen akıldaşıp catkanday topuktandı.

- Uylardın baarısı tekşi tuup bütökönçö oşol ele saraydın aylanasında bolot ekenbiz. Tuut maydın baş çenderinde ayaktap kalat, deşti. Başkarma Orozobek kirgen tamdı boşotturup, Alaktın üstünö kirgizdi. Erteñ barıp aktap kelem. Orozobek siler cakkıla dep cıynagan otunun algan cok. Toogo köçördö boz üy berebiz dedi. Siler kanikulga taragandın ertesi Orozobek kolhozdu eki arabası menen köçürüp ketmek boldu.

- Bizdin cazgı kanikul emi bir az kündön kiyin bolot, 23-Marttan 1-Aprelge çeyin taraybız. Aga deyre cer da toborsup kalar. Eñ sonun bolbodubu! Seni makul bolboyt dep korkpodumbu, dep, Abdilas apasının betine-betin cölöp moynunan bekem-bekem kuçaktap erkeley süyündü.

- Kubatım, senin şağıñdı sındırbayın debedimi. Burma apa uulunun alkımınan cıttadı. Berkilerdi körüp ızalana tüşkön Aygül oturguçtan ırgıp tüşüp, apasının astına tak sekirip kondu da:

- O, kalpıçı dese! Saançı bolboyım debedin bele?

Aytçı, emne kalp aytasıñ? Emne aldaysıñ? Apasına tartınganday çekçeñdegeniçi.

- Baykeñ barabız dep catpaybı. Anın üstünö başkarma çektep koyuptur.

- Barganda zoot buka meni ırgıta süzböybü, aytsañ apake?

- Süzböyt. Calkoo, çır baldardı gana korkutup koyot, Aygül apasının tamaşasın cınday tüşündü:

- Men calkoo emesmin. Udarnikmin. Sabaktarımdın baarınan “4” menen “5” alıp okuym. Meni süzböyt, e?

- Sen dayıma uşunday okusañ süzböyt.

- Makul anda. Okuuga ıraaktan kantip kelebiz.

- Baykeñ, Akay, Roza, Karı cana dagı baldar çoгуu kelesiñer. Uy saraydın alıstığı bir carım ele çakırım emespi.

“Anda meyliçi. Men da koşuldum.” Aygül özünçö coburap süylömuş etip, anan unçukpay tımpıydı. Anın böytöygön cüzündö işenbööçülüktün balalık münözü baykalıp udurgudu.

Meştin oozun açıp, aloolonup kızıl calın çaçıp küyüp catkan ottun üstünö kıska-kıska taarılıp carılğan karagay otundu taştap koyup, Abdilas tak tüyülö ırgıp kol sermey tolkundangan dooşu menen:

- Maksat çeçildi! Apam epinkindüü saançı, men otliçnik pioner, Aynagül bolso çaş oktyabryatka pionerlerdin sborunda süylöp catkanday kubaniçtuu unçuktu. Oyundagı pikirin açık cardaganın özü da baykap, oldokson kaypaktadı.

Burma apa menen Aygül tañdanışıp Abdılaska eleyiştı.

4. KUBANIÇ

Aygül apasın kolunan cetelegen boydon aldıñkı katardagı partanı körsötüp:

- Apage uşuga oltur. Menin partam uşul. Azır kelem, dep eşikti közdöy çurkap ketti.

Burma apa partaga sığılıp arañ batıp iñgaysızdana tüştü da: “Körsö çaş baldarga ılayıktalıp casalğan tura” özünçö koburay klasstın dubaldarına ilingen ar türlüü süröttörgö, bet mañdayındagı çoñ takta kagazda badırayıp cazılğan körsötmö kurlarga köz cügürtüp alaksıdı.

Eşikten baldarın eerçitken ata-eneler ulam çubap kirip, orunga caylanışuuda. Ceñiş atasın tüz ele Burma olturgan partaga eerçitip keldi da:

- Ata, Aygül ekööbüzdün partabız uşul. Burma apamdın canına otur. A biz bolsok sırttan başka oturguç alıp kelebız, dep kirip catkan elderdi karap, kaalgaga cölönüp turgan Aygüldü beri kel degensip özün közdöy kolun bulgalaktattı.

Ceñiştin atası sargıç seyrek murutun sol kolu menen canıp koyup Burma menen tamaşalaşa baştı. Al kolhozdo brigadır.

- Eger menin uulum bardık sabagınan “5” alıp, senin kızıñ bir sabagınan “4” alıp kalsa, sen maga on emgek künüñdü beresiñbi?

- Makul ele. Menin kızım “5” alıp, senin uuluñ “4” alıp kalsa, sen cıyırma emgek künüñdü beresiñbi?

- Alıp kel koluñdu. Aygüldün “5” menen ayaktarına işengen Burma şaştıra baştadı.
- Eköönün talaşın ugup Ceñiş Aygüldü közdöy entigip çurkap bardı da kolunan tarttı.
- Cürsöñ. Bir kızık bolup catat.
- Eç kanday kızık cok, dedi Aygül bilip turgansıp kabagın çıtıp.
- Cürsöñ, Burma apam menen atam emgek kündörün sayıp meldeşip catat.
- Barbaym. Azır ece kelgende koşo kirem, Aygül kögörüp bolboy koydu.

Çakan klasstık bölmögö el cık toldu. Ata-eneleri menen partalarga batışpagandıktan baldar zaldan skameykalar, oturguçtar alıp kelip orun alıştı.

Caşı otuz beşterge tayagan mugalim ayal ata-eneler cıynalışın açıp, üçünçü çeyrektin içindegi 1-klasstın okuuçularının sabaktı kandayça özdöştürgöndüğü cönündö kıskaçı bayandama casadı.

Mıktı okuuçulardın ata-enelerinin içinde Burmanın cana Ceñiştin atasının da atı atalıp öttü. Ekööbüz teñ ceñdik degensişip, kurbular birin-biri cal-cal karaştı. Mugalima ar bir sabaktar boyunca baldardın alğan baaların okuy baştadı.

- Ugup tur, apa, azır menin baalarımı okuyt.

Aygül apasının kulagina şıbradı. “5” degen söz Burmanın kulagina altı colu şak etti. Canında salabattuu kişidey külümsüröp, mugalimden közün ayırbay boytoygon sekelegin bacıraya karadı. Cürögü elcirep, booruna kısa kuçaktap alkımınan udaa-udaa cıttagısı keldi.

Aylanada cıbrırgan eldin közdörü Burmaga tüşköndüktön mintkenim çekene bolot go degensip tıñ bolpoyuuda.

- Rahmat, kızım, cay gana unçugup, kızının bıtıygan kolun sıladı.
- Azır menin baamdı okuyt. Atake, cakşılap ukşañ, dedi Ceniş çebelenip. Anın közdörü koymolcup, kiçinekey tanooloru derdeñdey tüştü.

Mugalimdin ırgaktuu dooşu Ceñiştin atasının köñülün çalkıtıp, kulagina bal tamızganday sezildi. Sekin cılmayuusunan seyrek muruttarı birindey tüştü.

- Baldardın caşınan kandıra sugarılğan tatıktuu tarbiyası, “5” degen baaları biz için küç-kubat, çoñ kubanıç. Bizge baldardın kün sanap bilimi öörçüp, ösö bergeni esep. Bular

kelecektin carkıragan kommunizm doorunun talanttuu eeleri. Uşunday emespi, Burma? dep uulunun öndürüşündöğü algaçkı iygiligine cetine albay sıymıktuu karadı. Iras degensip Burma başın iykedi.

Mugalima Gülbar Idırısov Medet degen balanın familiyasın kaytalap okup, mukaktana tüştü da, kimdir biröönü izdegensip olturgan eldin arasına köz çaptırdı. Bul alfavit boyunca eñ akırkı bala ele. Gülbardın arifmetikadan “eki”, taza cazuudan “eki” degen biyik ünü çıkkanda Medettin enesi Sake cüzünö muzdak suu sepkendey içirkenip, cıyrıla tüştü. Denesi kaltırak basıp, eldin közüñçö mugalima menen uruşa ketüüdön iyba kılıp, zorgo ordunan kozgoldu. Gülbaranın süylöp catkan sözü kulagının sırtınan uçup özünçö süylöy baştı.

- Bul emne degen coruk. Uşunça eldin baldarının içinen menin uulumdun “eki” alışına emne sebep? Künöö mendenbi, ce okutkan silerdenbi? Caman körbösoñ Gülbardı, uşunu tüşündürüp ber.

Caagınan sarı tüktörü çıgıp, közü çaşıldangan Medet ulam sıgılıp capıstap olturdu. Eger apası kolunan bekem karmap turbagan bolso, partanın astına şıp çaşına kaluuga, ce şart koyup eşikke çurkap çıgıp ketüügö da dayar ele.

- Tüşünüktüü. Ugup turuñuz, Sake cene, dedi sumsaya karap.

- Albette, Medettin sabaktı özdöştürüşünö meni menen sizdin cooptuuluguñuz birdey ele. Birok bala köpçülük ubağın üydö ötköröt. Egerde siz kün sayın uuluñuzdun kanday okuganın talap kılıp, okuu kuraldarın taza saktatıp, üygö berilgen tapşırmanı atkarıp catkanın tekşerip, mektepke üzgültüksüz ciberip turgan bolsoñuz iş mınday bolboyt ele. Medet sabagınan uşul çeyrekte 33 saat kaltırdı, 9 colu tapşırmanı atkarbay keldi. Okuu kuraldarının baarı kir, tıılğan. Sabakta köñül koyboy tentektik kılıp oturat. Uşul işter cönündö men sizge eki colu eskerttim ele go.

- Makul, men tüşüñböstüktön canakı sen aytkandardın baarın öz ubağında orundatkanım cok. Calgız ele sebep uşulbu, ce... ene mukaktanıp özün aktoogo arakettendi. Aga tüşüngön Gülbar akırkı coobun kese süylödü.

- Calgız ele sebebi uşul. Men klasstagı 26 balanı sizdin uuluñuzdan bölüp okutkanım cok. Emki çeyrekte bul sizge sabak boluuga tiyiş. Sake dagı kayaşa süylöyün

dedi ele, birok el tuş-tuştan öz künööñdü bilbey beker ele caaktaşa beresiñbi dep caalap ketişkendikten tıñ oturuuga argasızdandı.

Gülbara sözünün akırında baldardın üydö dayardanuusundagı ata-enelerdin mildetterine keñiri toktoldu. Baldardın segiz kündük kanikulda köñüldüü es alıp kelüülörü cönündö özünün tilegin ayttı. Cıynalış cabılğandan kiyin baldar çurkap barışıp ecekesi menen koştosup tıraşuuda.

Kee bir ene-atalar rahmattarın aytışıp, kol karmaşıp uzaşuuda.

Burma ordunan kozgolup eşikke cönöp catıp: “Baldardın “beş” degen baaları biz üçün ebegeysiz çoñ kubanıç”. Ceñiştin atasının sözün içinen kaytaladı.

Abdilas alardan murdaraak tarap, mekteptin eşiginin aldındagı skameykada çıdamsızdık menen kütüp olturgan ele.

Uulunun calgız, oyluu oturgan kebetesin körö koyup, tışkı münözü bir az özgörölö tüştü.

“Bul çeyrekti kaday ayaktadı eken. Kokusunan “üç” alıp kalbagay ele” degen küdük pikir sezimine kılıt uyubasıpı ekenin.

Aygül tekildep çurkap barıp, baykesinin mañdayına tık toktop:

- Kaday baalardı aldın bayke? dep küyügüp kalgansıp entige tüştü.

- Barlık sabagımdan “Beş”, a özüñçü?

- Kuttuktaym bayke, men da baarınan “Beş”, ererkey tüşkön Aygül agasının kuçağına boyun taştadı.

- Okşoşkon karaldılarım. Intımağınardan tegereneyin. Menin baktım silersiñer, dedi Burma baldarına cılmayıp. Baldarının öndürüşöründögü cetişken iygilikteri, cagımduu kuttuktaşuuları enenin cürögün tolkutup, cüzünö kubanıçtın nurun septi.

5. AYGÜL KORKKONDO

Köçüp bargandın ertesi negedir Aygül kündögüsünön murda turdu. Kiyinip tışka çıktı. Üyünün sol cagındagı ançeyin biyik emes, kömkörülgön kazanday tömpöygön döbönün üstünö barıp, kaday cerge keldim degensip, aylanasin tegerenip, karay baştı.

Erte cazdın tañkı sıdırım sokkon celi Aygüldün nazik cüzün aymalap, ülpüldögön cumşak çaçtarın dirildetip, erke köñülün alda nege degdetkensiyt.

Toonun kırınan cañıdan çıgıp kele catkan kündün nuru, karalcın tartıp anda-mında ala tarptanıp karları toluk kete elek meltiregen tüz talaaga suktangansıp, şoolasın çaçıp cay gana kaalgıp kötörülüüdö. Aygül sol cakka burulup edireydi. Asmandın keregesindey köz melcigen iretsiz arsak toolordun başındagı ak möñgülörgö tigilip:

- Ay, degi suuk degen ketpeyt turbaybı, içirkenip oñ cakka tez imerildi. Dügdüyüp uç-kıyrına köz cetpey sozulgan kalıñ tokoy közünö alda-nemedey sonun köründü.

- Kap, cay azır ele kelip kalsaçı. Mınabu kuurap turgan butaktın baarı cap-çaşıl sezilip, içinde bulbuldar sayrap oturat ele. Cemişin bolso terip, tatpayt belen...

Tokoydun için cañırtıp, kün batıştı karay atırılıp agıp tolkugan Narın suusunun şarkıragan dabışı cakın cerden ele ugulgansıp kürşar.

Narın suu. Narın suu,

Agıp catat şuu-şuu!

- Anın dabışın tuurap kıykırıp bir neçe kaytaladı. Kaşañıraak küröñ atın “çü!” dep, teminip koyup Aygül turgan döbönün tüübün candatıp, uyların cayıtka andap bara catkan. Akun kariya bırs külüp ciberdi.

- Bala da, suunun agımın tuurap catkanın kör ananayınım.

- Ya, Aygül aylanayın, Narın suunu murun körö elek beleñ, dedi kaşañ küröñdün tizginin çoyo tartıp.

- Ooba, çoñoygondon beri körö elekmin. Baykemen ukkam. Aytsañ atake, Narın suunu aldagı atın menen keçip öto alar beleñ?

- Cok aylanayın. Narın suu küröñ at eköobüzdü agızıp ketet. Narın çoñ suu. Sır dariya degendi bilesiñbi? Küröñ attın calın karmap topoygon Aygüldün tegerek kırkılğan sargıç cumşak çaçınan muundarın çor basıp, etteri kaçkan barbaygan çoñ kolu menen sıladı.

- Ooba, dedi Aygül tegerek közdörün oynoktotup.

Baya künü baykem kartadan körrsötkön. Bul Sır-Darıya emes da. Munu Narın suu deyt.

- Sır-Darıya uşu Narın suusunun kuralat. Baykeñdin kartasınan karap kör. Caraybı?

- Carayt. Narın suu eç kaçan Sır-Darıya emes, dep çeçkindüü süylödü da, canınan kaalgıy basıp ötkön çoñ küröñ bukanı körsötüp:

- Aytsañ atake, mınabu toodoy bolgon buka calgız cürgöndö baldardı süzböybü?

- Süzböyt. Eger süzçü bolso men anın müyüzün talkalay çabam. Baragoy üyüñö. Men uylardın artınan akmalayın, dep kaşañ küröñün kamçılanıp celdirip cönödü.

Aygül birtike karap turdu da anan üyünö keldi. Apasının moynunan kuçaktap:

- Akun atam buka seni süzçü bolso müyüzdörün ırgıta çabam dedi. Abdan cooş bolot tura capıs kabagın çıgıp eki kolun cogoru kötörüp: tim ele bar emespi, toodoy bolgon küröñ buka menin canıman öttü. Karap da koygon cok. Buttarın arañ ele kıymıldatıp cay basat eken. Men emi korkpoym ee, apake? Erkeley ketti.

- Oşet, sadagañ. Emi ele Ceñiş, Şakin eköo eerçişip seni izdep ketti. Kıyası oynogonu kelse kerek. Bar, koşula koy.

Aygül daroo ele coldoştorun közdöy cönödü. Baldar menen oynop cürüp keç beşimde kayttı. Tamagın içip bütüp, birpas es alıp erigip sırtka çıktı. Saraydı közdöy çubagan uylardın catkan cayın, sırtınan zañğırangan saraydın içindegi sonundarın körüügö aşıktı. Aga beytaanış saraydı közdöy, tekilded.

Saraydın oozuna cakındaganda çöyçöktöy bolgon çoñ közdörün alayıp, nayzaday tıp-tık müyüzdörün arkayıp, asmandı çelip, ulam ıkıs berip dardaygan çoñ küröñ uydun bet aldında turganın kördü. Al süzgön uy, ayırıkça kiçine baldardı körgöndö çala-bula korkutup adet alıp kalgan. Ötkön cayda kıştaktan kelgen bir balanı kömölötö koyup süzgön. Akun karıya tayak menen sabagandan kiyin kişige coloboy calkkan.

Aygüldün buttarı alga şiltelbey, tegerek közdörü korkonunan çanagınan çıgıp, emne kıların bilbey ketençiktep alaktadı. Bir az cürögün toktotup, bardık küçün cıynap: Öş, ket narı. Akun atama müyüzündü ırgıta çaptırayınbı? Açuu udaa-muda kıykırdı.

Küröñ uy Aygüldün aybatın tootkon cok. Kayra murunkusunan küçöp alga dağı müyüzün şiltedi.

- Seni sarayga kirgizbeym. Eger kirem deseñ alda kayda ırgıta süzöm, dep colun torop, katuulay baştaganday tuyuldu. Aygüldün korkkonunan aylası kuruy bakırıp cer tepkiledi.

Aygüldün çırıldagan ünün ukkanda Akun kırıya saraydın içinen çurkap çıktı da, ıkıs berip turgan küröñ uydu kolundagı tayagı menen soorudan arı keltirip kars-kürs saldı.

- Dardaygan aram, balamdın cürögün tüşürüp saldıñ belem.

Közünün caşın çuburtup öñü-başı kumsarıp titirep çıñırgan Aygüldü çoñ çapanının eteğine oron sooroto baştı. Küröñ uy tayak menen tokmok cegen soñ, öñküldöp cele basıp dagı çappagay ele degensip, çetke oolaktadı. Aygül bat üyür alışıp Akunga öz atasınday ele erkelöögö köngön. Al kişinin da baldar üçün münözü öto cumşak.

- O kalpıcı dese, kana müyüzün ırgıta çapkaniñ? Kıştakta tamıbizga köçüp ketebiz. Bu cer caman eken.

- Kız Akun atasının taarınıp sooluktadı.

- Korkpoy cür, aylanayın, anı kaptalıp sındıra çappadımbı? Ekinçi saga tiybeyt. Süzögön aram elirip kalgam belem, korkpoy cür, caraybı? dedi Akun kırıya Aygüldün kolunan cıttap.

6. BUL PİONERDİK İŞ

Tündögü oylogon maksatın iş cüzünö aşırıu üçün Abdilas ertelep uy fermasındagı çoñuraak baldardın baarının üyünö barıp, mektepti közdöy eerçitip cönödü.

Emne üçün mektepke bara çatışkandığı calgız Akaydan başkasına belgisiz. Abdilas kee biri barbay koyot degen oy menen direktor agay kelgile degen, dep özünün oyun caşıp, üylörünön eerçitip çıktı.

- Közdörü alaygan, çolok murun kara bala saraydan birtike uzay tüşköndö Abdilastın bul işin caktırbagansıp:

- Bizdi kalp ele eerçitip bara catasıñ. Kanikulga taraganıbizga eki kün bolo elekte direktor agay bizdi sagınıp kalıptırbı? Alarga da es aluu kerek da, dep Karı kalbaygan erdin çormoytup Abdilastı akıraya karadı.

- Ooba deseñ, bizden bölök kim mektepke keler deysiñ, ceti kündü baarısı teñ üylöründö ötközüşöt. Andan körök, top, çükö, oynop, keede tokoygo barıp, kırgool menen koyongo tuzak salıp, köñüldüü dem alğanıbiz tüzük emespi.

- Tuura aytasıñar, cürgülö emese, kayra tartabız. Sen makulsuñbu? dedi ortodo kele catkan sarı bala Akaydı dalıga çaap.

- Cok, makul emesmin, Akay kese süylödü, kele catkan baldar ıldam ele ekige bölünö tüşüştü. Karı menen aligi sarı balanı caktağandar ketebiz degensişip ketençiktep aldıga baspay turup kalıştı.

Abdilas coldoştorunun coruktarına taaringansıp:

- Iras, dedi al bölüngön baldardın canına kelip:

- Men silerge, direktor agay çakırdı dep öz oyumdan çıkarıp ayttım. Anı keçirip koygula. Birok bizdin aldıbizda orçunduu iş turat.

- Al kaday orçunduu iş eken? Dağı birdemeni oylop taba koygondursuñ. Karı çıkçırılıp süylödü.

- Men paydaluu nemeni oylop tabamın. Sençilep teskeri tüşünböymün.

- Ooba, paydaluu nemeni oylop baarın sen taap cürösün. Teskeri dep koyot. Paydaluu nemege bara ber özüñ. Cürgülö ketebiz. Karı üyün közdöy bastı. Anın artınan eç kim sañsıbadı.

Sarı bala Abdilastın oyun ugup turup, bir cañsıl boloyun degensip, baldardın canında sagaladı.

Akay Karını “beri kel” dep çakırsa “barbaymın” dep kolun şiltep, bolboy ketip kaldı. Berkiler Abdilastarga koşulup alga kadam şilteşti.

- Kana, oyundu bizge aytçı, senin caman iş oylobosuña biz işeneli, dedi Roza Abdılaska kayrılıp.

Abdilas kalgan coldoştorunun Karıday kecirlik kılbay turgandıktarına işenip, maksatın tüşündürdü.

- Özüñör körüp turasıñar. Eki-üç kündö mına bu talaalarga kolhozçular egin aydoo işin baştaşat. Bizdin kolhozçu ata-eneleribiz ezelden beri aydala elek Küyrök talaasına

bir aydan beri kanal kazıp çatışat. Kanaldan kelgen suu Kara-Suuga çeyinki meykindikti büt sugarat deyt. Cañı cerge suu cetse, egin sonun çıgat. Anda bizdin kardıbiz ogo beter tok bolot. Küyröktün tüzünö ali kanaldı çığıarışa elek eken. Erteñbürsügündön eldin köbü koş aydoogo ketişet. Eger mekteptin çoñuraak baldarı çoğulup barıp, cardam bersek, alardın ordun basıp kalabız. Mümkün beş-altı kündö bütörüşüp da ciberebiz. Men uşul pikirdi silerdi çoğultup barıp, pioner vocatıyga aytayın degem.

- Sonun pikir. Beker oynop catkandan körö az da bolso alıbızdın cetişinçe kolhozçu ata-eneleribizge cardam berebiz, dedi Aakay.

Sarı bala caktırbagansıp alaya karadı. Tuura emes dep ayt degensip canında kele catkan balanı çıkanagı menen türttü.

- Abdılastın pikiri kubattalsın, dedi Roza ünün kötörünkü çığıarıp.

- Kubattalsın, dep berkiler da bir adamday ün çığıarıştı.

Baldar mekteptin eşiginin aldına cetkende, starşiy pioner vocatıy Salıy bolçoşkon nemedey tuura tuştan çıkpaspı. Pionerleri oñ koldorunun mancaların tıgız biriktirişip, baştarın cogoru kötörüşüp, Salıy menen uçuraşıştı. Baldardın kubanıçtuu cüzünö tolkundagan Salıy ünün bek çığıarıp: Salamatsıñarabı? dep aytarı menen:

- Salamatsızbı, eceke?

- Bizdin sizden kütkön bir talap bar, dedi Abdılaz ozuna süylöp.

- Ayta koy, pionerlerdin paydaluu talabı sözsüz orundalat.

- Kolhozçulardın kazıp catkan kanalına cardam berişeli dep keldik ele.

Salıy pionerlerdin patriottuk sezimderine ıraazı bolgondoy oylono kaldı.

- Sen apaña cardam bermek bolboduñ bele? Kayra aynıdıñbı?

- Cok. Aynıbay kalayın! Akun atam tuut apreldin başınan baştalat dedi.

- Oşondoy eceke, tuut aprelden baştalat, dedi Akay, Abdılstan körö uy baguu işine taanışsın.

- Beker üydö catkança, ata-eneleribizge cardam berip bulçuñdarıbizdı östürölü, Roza da berkilerdin sözün kubattay ketti.

- Demilgeñer abdan cakşı. Bul çınıgı pionerdik iş. Silerdin demilgener Kerimkul agay eköübüzdün pikiribiz menen dal bir ubakta çıktı. Kerimkul agay eköübüz keçinde uşul masele cönündö makuldaşkan elek. Azır men kıştaktağı pionerlerdi çoğultuğa kele catkam.

Silerdin demilge kozgogonuñar ogo beter sonun. Cürgölö, pioner komnatasınan tuunu alıp, köçögö ıgıp, baldardı çoğultalı dep oylogonu ordunan ıkkana kubanıp baldardı eerçitip mekteptin içine kirdi.

Mayram kündöründöy kolhoz kıştagının köçölörü baldardı kubanıçtuu demonstratsiyasına, şańga bölöndü.

Pionerler katarga tizilişip ar kaysı köçönün burçtarına toktoluşup, öz katarlarına coldoşturun koşup catıştı. Stroydun aldında eki bala köçönün körkün ıgarıp baraban çalıp, biröö surnaydı tak küügö keltirip, Abdilas pionerdik kızıl tuunu asmandatıp kötörüp cürdü. Al emi kalgandarı köçönü cañırtışıp horlordu ırdap baratıştı.

Üç katar köçönü bir sıyra kıdırıp ıgıp, kolhozdun başkarmasının kontorunun eşiğine kelip toktoştı. Eki katar tizilgen baldardı körüp kolhozdun başkarmasının predseateli Cuma eşiğe çurkap çıktı. Al mömödöy tizilip turgan baldardı canına cetip, kaldaygan uzun buurup murutun sekin sol kolu menen canıp, külümsüröy tüştü. Baykagan adamga kubanıç koynuna batpay, aytarına ılayıktuu sez tappay turganday sezildi.

- Rahmat, sadağalar. Silerdin demilgeñerdi ugup, kubanıçım koynuma batpay olturgam. Keleçek silerdiki aylanayındar! Kolhozdun, ata-eneñerdin baylıgı silerdin ençiñer. Koş aydoo baştalıp küç bölöndü bolup catkanda ıras kılbadıñarbí? Çukul aranın içinde kanaldan suu agızuğa tiyişpiz. Men silerge kural-carak, tamak-aş dayardatayın. Keçikpey samagan ceriñerge bargıla! Emgek küçüñördü da esepseybiz. Rahmat, Salıy kızım. Cönögölö, aylanayındar!

Baldar uzap ketkençe közün ayırbay karap turdu.

Kanal kazıp kücöldögön kolhozçular baldarın öto kubanıçtuuluk menen tosıp alıştı. Çoñuraaktarına ketmen, kiçireekterine mizi bolottoy kurç kol küröktör tiydi. Kanalçılardıñ brigadiri Nuralı karıya baldardıñ bir çoñ eki kiçireegin koşup üç-üçtön bölödü dağı “bügünkü normañar uşul” dep, beş metrden cerdi bölüp berdi. Baldar oor

kiyimlerin çeçip taştasıp, kızuu işke kirişti. Nuralı kariya neberelerinin canınan ketpey ulam kıldırıp, ketmendi çabuunu, küröktü sayuunu, boorun cana tamanın kaday tazaloonu körsötüp cürdü.

Askar, Roza, Abdılastın iştep catkan cerine toorulup:

- O, aylanayındar. Mıktı iştep catkan turbaysıñarbı! Atay uulumdun ketmen çapkanı catık eken. Atañ ayabay okutkan eken ee. O-o! Roza kızım menen Abdilas uulumdun köküröktörü da cerge cabışa tüşüp catkan tura. Topuraktı alıs, alıs ırgıtkıla. Mugalimiñer ketmen çabıştı, kürök sayıştı da okutkan sıyaktanat, kars-kars külüp töşün caba caykalğan kümüştöy appak sıyda sakalın sılap koyup, külümsüröp ötüp baratıp, topuraktı toltura suzup cogoru ırgıta bergende Abdılastın kitelinin sol ceñindegi bir tilke kızıl çüpürök kariyanın közünö çaldıga tüştü.

- Abdilas uulum, ceñindegi emne belgiñ, al emneñ Kayrılıp karay kaldı.

- A zveno vocatıyının belgisi, dedi kürögünö topuraktı suzup catıp.

Nuralı kariya altıncı toptun baldarının kıynalıp catkandıktarın baykay koyup:

- Aylanayın, toktoy turçu, kiçine kıynalıp catkan belemsiñ dep, kolundagı kürögün alıp, arıktın içine ırgıp tüşüp, bolot küröktü cerdin tamanına corgolotup cumşak topuraktı lıpıldatıp üstökkö-bostok ırgıtıp ciberdi. Mına kördüñörbü tep-tegiz bolo tüştü. Arıktın tamanı menen boorun cımalap tegiz alğan cakşı. Bir ceri oy, bir ceri döñ bolso aga urunup ıldam cep ciberet. Topurak nımduu, kürögün kurç, catık salsañ tekşi alat. Me, aylanayın. Kana iştep körçü, kürögün balanın koluna berip karap turdu. Bayatan beri intaasın koyup karap oturgan bala kürök koluna tieri menen kariyanın körsötkönündöy iştey baştağı.

- Op, bali, aylanayın, oşondoy işte. Kiçine ebiñ coguraak ekensiñ, dep adatınça kars-kars külüp, narkı balanın kolundagı ketmendi aldı.

Ketmendi uñgusuna çeyin batıra çaap, topuraktı tez-tez omkorup ırgıtıp cattı. Kariya mañdayında tizilip turgan baldarga kayrılıp:

- Buga tañ kalbagıla, baldarım. İşteseñer, baarıñardın koluñardan kelet. Öçpös önör siler alıp catkan bilimde. Baya küñü şaarga barganda ekskavatör degen maşınanı körüp tañ kaldım. Mınday cumşak cerden cüz kişinin on küñ iştegenin bir küñdö kazıp taştay turgan. Karkıragan taştak cerlerdi tereñ oyup özü suzup ırgıtıp catat. Anı balban traktor

kıymılga keltirip catat. Bar bolgonu bir gana kişi iştetip cüröt. Amançılık bolso eki-üç cılda uşul kolhozdon öz közüñör menen körösüñör baldarım.

Menin törölgöndön tartıp okugan okuum, üyröngön kesibim: ketmen çabuu, orok oruu. Mından başka cumuş koluman da kelgen emes. Başka kesipçilikti körgön da emesmin. Silerdin ömürünör solubas gül, közüñör ötkür.

Silerge bir emes beş önör da azdık kılat. Üyröngöndön, işteğenden talıkpagıla. Silerdey baktıluu balalık, taalayluu çaştık adam caralganı takır bolgon emes çıgar, uzak cıl artta kalgan, armanga çömülüp ötkön balalık künün esine tüşürüp, karıyanın bırış baskan betteri emnedendir içirkengendey cıyrıla tüştü.

Es aluu ubağı boldu degen belgini bildirip, kızıl celek kanaldın boyuna sayılıp, kökkö maktanganday otuz minutça turdu. Es aluu ubağında baldarga ısık tamak berildi. Celek alıngandan kiyin çarçay tüşkön bulçuñdarın es aldırıp kayra cumuşka kirişti. Kee birleri bergen normaların atkarıp ciberrişip, Nuralı karıyadan koşumça cer çenetip alıştı. Vocatıy Salıy, komsomol komitetinin sekretarı Iyman özüñörü da koldoruna ketmen alışıp baldar menen birge iştep catıştı.

Kün keç beşim çende kıştaktan Kerimkul menen Cuma çıgıp kelişti. Alar baldardın bögünkü işine abdan ıraazı boluştu.

- Bögünkü iřteğeniñer cetişet. Beş kün kününö tört-beş saattan uşunday çamdap berseñer caradıñar. Ata-eneñerdin işine çoñ cardam etesiñer. Emi üyüñörgö taragıla, aylanayındar. Cuma baldardı taratıp ciberdi. Baldar kanaldı boylop kolhoz talaasın cañırtıp ırdaşıp üylörünö kaytıştı. Cuma, Kerimkul, Nuralı, karıya, Salıy, Iymandar artta kalışıp, mından kiyinki küñdördögü işter cönündö akıldıaştı. Cönöp bara catışkanda Cuma Iyman menen Salıyga burulup:

- Siler ar bir balanın küñdölük atkargan işin uçetko tak caza cürgölö. Kiyin emgek kün cazganda çatışpaganday bolonu, dep eskertti.

Abış negedir kabagın bürköp, bir işke açuulangan tür menen sumsayıp üyünö kirdi. Türdögü şırdaktın üstünö üç çaşar inisi menen çükö oynop olturgan Karını körgöndö ogo beter kıcırı kaynadı. Çapanın çeçip cüktün üstünö ırgıtıp uulunun canına mandaş tokundu.

- Balam, paydasız oynundu toktot! dedi ünün kaarduu çıgarıp. Eç nerseden şek sanabagan Karı oroy münözü menen:

- Emne boldu? Mına koydum. Atasının sözün tıñsaar-tıñsamaksan ormoydu.

- Ugup tur, balam. Bekerlik adamdı cakşı atakka koşpoyt. Caşka bekerdik caraşpayt. Caştayınan iştep köngön adam kartayganda cumuştan caa boyu kaçıp catak bolot, işsiz oltursa başı ooruyt. Caşınan calkoo köngön, karıganda cumuştan caa boyu kaçıp catak bolot.

- O kayran eme, kaysı sarmerdeniñdi aytıp, tırmaktay balanın başın katırıp catasıñ. Özü kıyratıp iygen eme. Uuluñdu calkoo bolbosun deseñ taş kötörtöpöysüñbü, cip iyrip oturgan ayalı kaadasınça atırılıp koyo berdi.

- Cön otur deym. Tüşünüp turup anan balaña boluş, dedi kıykırıp, açuusu kelgen Abış. Ayalı kaalganı katu caap, çıga cönödü.

- Maga deseñ balañdı bışırıp ce.

- Künöönün baarı sende. Balanı ata-enesi buzat degenge işenüçü emes elem. Ant, mint dep şıbrap olturup balamdı coldoştorunan artta kaltırmay bolduñ. Abış burkanşarkan түşüp, ayalın sırtınan bir top cemelep aldı.

Baldar menen kanalga çıkpaganım cönündö aytatko degen belgilüü pikir Karının cürögün öyö baştı. Atasının açuulanganına zamanası kuurula cer tiktey dulduydu.

Abış eski makal-lakaptı mezeldetip köp ayta turgan.

- Balam, “El biyik, elden çıkkın kiyik” degen sözdü ilgerki karılardıñ oozunan köp ugar elem. Anın sınıarınday sen coldoştoruñ iştegen işten kaçıp, üydö caşınıp olturgan emneñ? Özüñ teñdüü ele Abdılas, Akay, kız başı menen Roza oynop-külüp el menen koşo kanalda iştep cürüşöt.

Uylardı cayıp cürüp kanal kazgandarga barsam, bir senden başka boy tartkan testier baldardıñ baarı montondop iştep cürüşöt. Başkarma, Abış ake, sizdin balañız bir cakka ketkenbi, degeninen “ooba, ayılçıl ap ecesinikine ketken” dep, aytkanıñca bolboy, Abdılas men cumuş iştebeym, kanikulda üydö es alam dep, baya künü ele bolboy koygon dep ozunup aytıp ciberbedibi. Başkarma menen partorgdun astında emne deerimdi bilbey, betimden otum çıktı. Barıdan da Karı calkoo deşip baldardıñ çuuldaganı esimdi eki kıldı. Bararın barıp alıp, ketkençe şaştım. Mından kiyin mınday adatıñdı kulagım ugup, közüm körböşün. Uktuñbu, balam, kançalık katuulasa da uuluna ayanıçtuu alaydı.

Atasının bayatan berki sözü Karıga kamçı menen çapkandan oor tiydi. Atasının betinen ızalıktın belgisin baykadı.

Murda atasının mınçalık açuulangan kaarduu cemesin ukkan emes. Oşonduktan atasının azırkı sözü Karını arına keltirdi.

- Mından kiwin coldoştorumdan bölünsöm öltürüp tašta, közünün caşın çuburtup atasının astına cıgıldı.

- Oşent, balam. “Uyat ölümdön katuu. Men bugün çenep uyat bolgonum cok. Baragoy, coldoştoruñ menen süylöşüp bir-eki kün kalsa da işke çık. Alardan keçirim sura. Uşunun baarı apañdın üyrötkönü, dedi uulunun mañdayınan sılap.

Kündün nuru cerdin betine tegiz çaçılğan kezde keçindegi Salıydın tizmesindegi otuz bala mekteptin eşiginin aldına toluk çogulup bütüştü. Uy fermasınan sarayınan Abdılas, Roza, Akay, Karı törtöö kelişti. Kolhozduñ klubu caktan Iyman menen Salıy eköö ekiden okşoş çımkıy kara atka çegilgen arabanı ıldamdata aydap baldardın canına toktoştı. Dayardanıp turgan baldar tuura on beşten bölünüşüp eki arabaga olturuştı.

Salıy ozunup aldığa tüştü. Koyondoy okşoş eki kara at “çu!” dep şapalaktı cogoru kötörgöndö şaybırlap dañgır col menen ör karay Taş-Töbönü bettey capırılıştı. Salıy da maşıkkın arabakeçke anda-sanda “no!” dep kıyırıp koyup, özünün cakşı körgön ırın ukkuluktuu ovonu menen salmaktuu sozolontpospu.

Ulam kayırmasınan:

“Emgekten taap ırıstı,

Güldötöbüz turmuştı”,

dep cıbılıcıp cürüp oturdu.

Baldar erte cazdın tunuk avasınan tereñ dem alışıp, Salıydın ırın tıñşaşıp köñüldörü çalkuuda.

Iyman attardın tizginin cay koyo berip, çet ölkölük baldardın turmuştarı cönündö baldarga ańgeme kuruuda. Taş-Töbödön ötüp, Köl-Kayıñga cakındaganda Salıydın arabasınan kızıl tuu bulaktap asmanga kötörölö tüştü. Oşol zamat Iymandın arabasındagılar da celekti kökkö kılaktatıp capırt ırdap ciberiştı.

Toonun kök kaşka tentek suusun bel kırçoosunan keçip, anı burup cañı kanal menen agızuunun araketinde kayrattanıp iştep catkan kolhozçularga kayrılıp Cuma:

- Bol ıkçamdagıla! Tigine bizge dağı cañı küç kelatat dep şaıduu eki arabanı közdöy kolun cañsadı.

Baldar ceteri menen çeçinişip işke çegildi. Nuralı karıya baldardın bir tobuna taştardı taşıtıp, bir tobunun koluna balta berip suunun öyüzündögü suu kayıñ, taldardı kırktırıp arabalarga saldıruuda.

Kolhozdogu beldüü azamattardın baarı bel kırçoosunan batışıp, tentek suunun tamanına kazanday, çakaday taştardı tizişip, tuurasın eki metrçe aralıkta tüptöp catıştı. Arasına suu tal, kayıñdardan top-tobu menen soloşup tokup oturuştı. Kerimkul Cumaga karaganda albettüü cana toluk ele. Al a dep kelegende ele taş tüşögöndör menen koşo kırışken. Cuma baldarga koşulup alarga tal, kayıñ cetkizişip turdu. Toonun şar akkan dolu suusu tüptön alğança koygon taştarın ulam öküröndötüp agızıp, alardın tört şayın ketirdi.

- Tezdegile, azamattar! Mınday çoñ iş ança-mınça kıyınçılıksız adamga baş iye koyboyt. Nuralı karıya cigirtterdi ogo beter şıktandırıp sürödü:

Kün kılkıldap uyasına çaşına bergende toonun tentek suusu cañı kanalga burulup şarkırap agıp cönödü. Toptoşkon el kanaldı boyloşup kolhoz talaasın közdöy emgegtin küüsün çertkensip şıldırıp atırılğan suunun agımın ulay tıñşaştı.

- Coldoştör, dedi Kerimkul tolkundanıp. Bügün, 31-mart küñü ezelden beri paydasız akkan toonun tentek suusu bizdin kolhozçulardın cana kolhoz çaştarının zor küçünö bağındı. Ak, kanal suusu, aga ber!

Seni kılım boyu samap kelgen kurgak talaa kütüp turat. Seni mol tüşümdüü egin cay eñsep catat. Sen zor ölköbüzdün uluu kuruluştarının: Stalingrad, Kahovka, Kuybışev gidroelektrostantsiyalarının, Başkı Türkmen, Tüşük Ukraina cana Tündük Kırım kanaldarının bizdin kolhozdogu eñ kiçinekey tarmagının birisiñ. Senin ar bir tamçıñ amerikalıktardın atomunan küçtüü.

Kerimkul kıskaçça sözün ayaktaganda tuş-tuştan alakandın, cañırıktarı çaşasın tıñtıkt! degen tolkunduu üñdör kötöröldü. Kanal suusu da çaşasın tıñtıkt degensip buldurttagan dobuşun küçötüpegin-caydı közdöy şaşılıp agıp cönödü.

7. KANİKULDAN KAYTKANDA

Kanikul bütörü menen baldar okuuga kaytıp, mektep körkünö kele candana tüştü. Baldardın közünö da cañı elester çalkuuda. Bir tamçı kiri çok çoñ-çoñ terezelerdin carkıragan aynekterin, cumurtkaday appak maylangan komnatalardın boorlorun, cañıdan ilingen kooz portretterdi, ireti menen katar tizilgen tap-taza partalardı aylana süymönçülüktüü karaşıp, birge klasstardı kıdırışıp, birde mekteptin sırtın aylanıp körüp sonunkuraşuuda. Ayırıkçı birinçi klasstın baldarı üçün segiz kündün içinde bardığı cañırgan sıyaktuu.

Koñguroonun taanış şıñgırı çıkkanda komandirdin buyrugun ukkanday, tısta cürgöndör capırt klasstardı közdöy cönöştü. Mekteptin için ördöy çurkap baratkan kiçinekey kara togolok kız canındagı Aygüldü ceñinen tartıp:

- Oy, sen bir nerseni baykabay kaldın, dep başın çaykadı.

- Emneni? Aytsañ! dedi Aygül intaasın koyup.

- Emi ele koñguroonun ünün uktuñbu? Mına emi üçünçü urganda tıñşap turçu. Kanikulga taray elektegi koñguroonun ünü koldurap turçu emes bele, karaçı, emi içke çıgıp catpaybı? Başka konguroo okşoyt.

- Kalpıçı, kalpıçı, Aygül çolok erdin tüyrüp, caktırbagansıp klasska tekildep kududu.

- Ordu-ordunarga tıñtanıp oturgula. Azır eceke kelet, söömöyü menen özü olturgan partasın takıldatıp 1-klasstın klasskomu Ceniş çekçeñdep baldardı tıydı.

Çaldı-kuydu tüşüp, iretsiz topuragan baldar öz partalarına tıñtanıp oltura baştaştı.

Gülbar ece klasstın eşiğin cay attap, cabalaktap orundarınan tura kalışkan çaş baldardı süykümdüü cüzü menen kıdırata köz cügürtüp çıktı da, ortoñku partanın tuşuna kelgende mömödöy möltürögön baldardın cooduragan közdörünö tigildi.

- Salamatsızdarbı?

- Salamatsızbı, eceke? degen baldardın kulunçak dooşu Gülbar ecenin sezimin tolkutup cibergensidi.

- Olturgula! dedi klasstık curnaldı stoldun üstünö koyup catıp. Baldar tegiz orundarina olturuşup, birinçi sabakta emneni ötöör ekenbiz degen surooluu köz menen ecesin kütüştü. Klasstık curnalga 26 balanın toluk kelgenin belgilegenden kiyin:

- Azır biz söz östürüü sabagın ötöbüz. Ar biriñ kanikulda kandayça es alğanıñar; iştegen işiñer, okugan kitepteriñer, körgönüñör cönündö kıskaçça aytıp beresiñer, dedi.

- Makul ece, deşip baldar çurulday ketiştı.

Gülbar ecenin açık köñülü, akcumal cüzü, mañdayında mömödöy tizilip oturgan böböktörgö öto cıluu sezilüüdö. Anın cüzündö baldardı özünö cakın tarta turgan çınıgı tarbiyaçının enelik meeriminin taasiri küçtüü ele.

- Kim aytat, dep baldarga burulganda Aygüldün bıtygan cumuru appak kolu közünö birinçi çaldıga tüştü. Aygül doskanın canına kelip coldoştorun bet alıp kanikuldu kanday ötkörgöndüğün ayta baştadı.

- Uy sarayga köçüp barganda, ertesı men küröñ uydan ayabay korktum. Çurkap baratsam al çöyçöktöy közdörün akıraytıp, müyüzdörün arkaytıp meni çelip ırgıtam degensip, astımdan çıktı. Men ıylap cer tepkiledim. Akun atam uydu targı menen sabap, meni soorottu. Üç künü korkup uylar kelgende üydön çıkpıy cürdüm. Emi meni süzböy kaldı. Keçee künü canına barsam süzgön cok. Anan kiyin “Balık cana balıkçı tuuralu comok” degen kızıık kitepti okup çıktım. Baykuş abışkaga boorum oorudu. Kempiri baylıkka toybogon aç köz caman kişi eken. Anın kayra caman kepesine kelgeni ıras boldu. Altın balık Narın suuda barbı desem, baykem al cön ele comok, anday balık cok dedi. Baykem maga Zoya degen baatır kız cönündö aytıp berdi. Men da çoñoygondo oşondoy bolom dep ubada berdim. Boş ubaktımda baldarga aytıp berem.

Narın suunun ceegine bardım. Tokoydu kördüm. Esep kitebinen beş misal çıgardım. Uşul ele, dep külüñdöp koydu.

- Men aytam, eceke, dedi mañday tişi tüşüp ketilgen Ceñiş çebelenip.

- Ayta koygun, Gülbar ece başın iykedi.

- Men üydün artına kiçinekey arık çaap, altı tüp bak tiktim. Atam çoñ baktın butağınan kıyıp kazıkça kılıp kıska-kıska kesip berdi. “Uşul cakşı önöt. Sen on beşke çıkkança çoñ bak bolup kalat”, dep eşiktin aldındagı baktı körsöttü. Cayında suu baylap cakşılap östüröm. “Karga menen tülkü” degen tamsildi okudum. Mitaam tülkü cooş

karganı aldap oozunda tiştep oturgan kiçinekey etip cep alat eken. Anan dağı “Karışkır menen kozu” degen tamsildi okudum. Atam ilgerki baylar karışkırday zulum boluçu. Kozuday cazıksız kedeylerge kün körsötçü emes dedi.

Keçee künü armiyadağı baykeme kat cazdım. Menin iştegenim uşul, dedi ecesin karap.

Bir sabaktın içinde bulardan başka ceti bala süylödü. Gülbar ece sabaktın ayakta doskaga tömönkü suroolordu cazdı.

Okugan çıgarmalarıñdın attarın cazıp kel!

Ukkan comoktoruñdun attarın cazıp kel?

Doskadağı suroolordu söz östürüü depteriñerge köçürüp alıp, emki söz östürüü sabagında coop cazıp kelgile, üygö tapşırmanı berip bütörü menen es aluuga koñguroo kagıldı.

Cetinçi klasstın til, adabiyat sabagının mugalimi Mukaş baldar kanikulga tarardın aldında “Men kanikuldu kantip ötközdüm” degen körköm makala cazıp kelüügö tapşırma bergen. Azır oşol tapşırmanın atkarılışınkızuu tekşerüüdö. Üç balaga unutup kalıppız degen kur şıltoo menen atkarıp kelbegendigi üçün curnalga “2” degen baanı koydu.

- Men makala cazuunun maanisi cönündö bir neçe ire tayttım ele. Oşentse da dağı kaytaloogo tuura keldi. Birinciden silerdi çıgarmaçılık işine şıktandırat, ekinciden söz baylıgıñardı östüröt. Oyuñardı cıyıntıktap körköm söz arkıluu biröögö tüşündürö bilüügö üyrötöt.

Akırında körgönüñördü, ukkanıñardı, iştegeniñerdi tizmekteştirip sintaksistik cagınan tuura cazuuga maşıktırat, dep kıskaça tüşündürüp öttü.

Uyulgunan kara çaçın sol kolunun salaası menen ulam-ulam sılap koyup, uturu okup catkan balanın cazganın kuntun koyup ugup olturdu. Tört baladan kiyin depterin koluna karmap Abdilas aldığa suuruldu. Al ünün tolkunduu çıkarıp salmak menen okuy baştağı.

“Men kanikulda köñüldüü dem aldım. Paydaluu dep esep te gen eki orçunduu maksattı iş cüzünö aşırđım. Al men üçün çoñ kubanıç boldu. Taragandın ertesi apamdın saançı bolgonduguna baylanıştuu uy sarayına köçüp bardık. Bul birinçi maksatımdın

orundaganı. Al cerde tuut cana muzoolordu östürüü mezgilinde eñsegen işterimdi atkaramın. Ekinçi maksatım, kolhozçu ata-eneleribizdin Küyrök talaasına ıgargan kanalı cönündö ele. 25-marttan 31-martka çeyin mekteptin pionerleri cana komsomoldoru capırt katıştık. Bizge Salıy ece menen Iyman agay cetekçilik kıldı. 31-mart künü toonun tentek suusun burup, cañı kanal arkıluu ezelden beri eñsep catkan kurgak talaanı közdöy ağızdık. Küzündö Küyröktön mol tüşümdüü buudaydı cıynap alabız. Cumakem Küyrökkö buudaydın bizdin kolhozgo cok cañı sortun sebebiz dedi. Suunu kanalga burgandan kiyin direktor agaydın aytkan sözü meni taasirlentti. Caşasın tınçtık! degen oşol cerde kaytalagan sözümdü azır dagı aytkım kelet.

Cumuştan kaytkandan kiyin boş ubaktılarımdan paydalanıp, “Bizdin zamandın kişileri”, “Bakıt” degen kitepterdi okup çıktım. “Bizdin zamandın kişilerinin” teñinen köbün murun ele okup koygonmun. “Künütünü menen”, “Saltanat” degen eki kitepti düköndön cañı satıp aldım. Abış akeme ayabay ıraazı boldum. Bizden bölünüp ketken Karını kayra katarıbizga koştı. Karının coldoşturu menen birge bolooruna işenemin. Al Salıy ecekenin aldında pionerdik ubadasın bergen. Akun atamdın aytuusu boyunça eki-üç kündö apama bekitilgen uylardan töl başı bolup Bulakkaşka tuuyt. Anın muzoosun şefke alıp östürömün”.

Okup bütüp ıklasın koyup, tıñşap oturgan agayın cal-cal karap aldı da, emne deer eken degensip komsuna tüşti. Artkı partada olturgan şimşek köz kuba cülün Akay: Bul çoñoygondo sözsüz cazuuçu bolot. Kitepterdi da baarıbizdan köp okuyt, dep ordunan bekem süylödü. Canındagı Karı kurulay kıykırba degensip çıkanagı menen türttü.

- Maksatıñdı, iştegen işiñdi negizinen tak körsötö algansıñ. Birok kee bir süylömdörüñ ılayıktuu öz orundarına koyulgan emes. Calpısınan alganda cakşı cazılğan. Menin aytkandarımdı tüşündüñbü? Mukaş coop kütkönsüp, mañdayında turgan Abdılası külümsüröp karadı.

8. TÖL BAŞI

Uçaşkalık zootehniktin keñeşi boyunça Burma menen Abdılas çakan cıluu bölmönün zımıldata taktay tamanın cıluu suuga malamtıık çılangan akitaş menen bir sıyra şıbap ciberiştı. Anın üstünö taza samandan töşöştü da, çaraday celini çatkayagına batpay

çıtırap tolgon Bulakkaşkanı cetelep kirgizişti. Bulakkaşkanın çaynektin çorgoosunday emçekterinin uçunan sargıç uuz süt möltürödü.

Mınday işti başınan birinçi colu ötkörüp oturgan Abdilas ulam tuuyt dep çebelenip canınan çıkkın çok. Kaşan sulap kölbüyt. Kaysı maalda enenin kursağında tumugup catkan muzoo carık turmuştu köröt degen külük ümütü közgö ileşpey zımırıp ötüp catkan ubakıt ketençiktetüdü.

Bulakkaşka murunkusunday ele kebelbey, astındağı bürdüü çöptü barsıldata çaynap ertelep zarıkpa degensip başın kötörüp kiçinekey terezeçege cölönüp turgan Abdılaska üñölö murdun kötörö bışıldattı.

Kaalganı şart açıp Akun kirip kelgende Abdilas çındap ele süyünüp ketti.

- Bulakkaşka kaçan tuur eken? Karaym, karaym eçteke çok.

Karıya tamdın şıbalgan astına tekşi töşölgön taza samandı eñkeyip kolu menen karmap kördü. Unçukpastan uydun kuyrugun kötörüp, kolu menen kuymulçağın cay sıypaladı da:

- Azır aşıkpa balam. Üç-tört künden kiyin arañ tuuyt. Tuuruna carım kün, bir kün kalganda çaraynası köböyüp agat. Birde turup, birde catıp tolgoo tarta baştayt. Mına oşol uçurda canınan ketpöö kerek. Aga çeyin çöptön cakşılap salıp, astın tazalap turgula. Kurgak çöp ıldam ele suusatıp çıgat. Kününö bir-eki maal çakalap suu alıp kelip bergile.

- Basa, tamdı kim ireettetti? Balam, calat da kiyip algan belemsiñ, terezenin tübünö kelip bötölködö turgan poydu cana kurç ustaramı kördü.

- O... o... uulum, zootehniktin okuusun okup cürgön belemsiñ, dedi Abdılastın kaminganına kubanıp.

- Cana zootehnik kelip körsötüp ketti. Andan “Uydun tuutu cana muzoolordu kantip östürüü kerek” degen mınabu kitepti alıp, biraz okup tüşündüm. Kerektüü cerlerinen apama da eki-üç sıyra okup berdim, kolundagı dört çarçı kiçinekey kitepçeni körsöttü.

- Ömürünö bereke bersin balam! Ceke apañdı emes, menin cügümdü da ceñildetet ekensiñ. Basa aldıkı kitebiñde uydun kaçan tuuru cönündö ayılbaappı?

- Bar eken. Men çala tüşünüp kalıpmın. Canagı siz aytkandın ele özü. Men ertelep kütüpmün.

- Oşondoy de. Cazgan kişiler dağı maga okşop öz kolu menen dalay uylardı tuudurup, iynesinen cibine çeyin tekşerip, anan cazgandır da, dedi özün kötörö çalıp.

- Kitep cazgan kişi Kırgız SSRinin ilimge emgek siñirgen işmeri, professor Tsvetkov degen eken. Eger çaşıñızdan okusañız siz da professor bolot eleñiz.

- Professor dep okumuşu küçtüü adamdı aytat go?

- Ooba, aga cetüü üçün cıyırma beş cıl okuş kerek.

- O-uu! Ömürünün teñ cartısın okuu menen ötköröt eken da. Al men üçün comok, balam. Ömür berse siler cetersiñer. Cana men aytkanday kılğıla. Aldıñkı kitebiñdi apaña okup tüşündür. Bul cakka kılçaktap okuuñdan kalba. Oşent aylanayın! Karıya tuut bölmösünön çıktı.

Iras ele Akundun aytkanınday üç kün öttü. Bulakkaşka dağı ele tuugan cok. Abdilas bayagı kitepçesin üç-tört sıyra okup çıktı. Apasına da tüşündürüp berdi.

Törtünçü künü mektepke ketip bara catıp, tuut bölmösünö bardı. Bulakkaşkanın çaraynası çubalıp cerge cakındap kalğanın, birde turup, kayra catıp tolgooy tartıp turgan mezgilin körüp ayabay karbalastadı.

- Apa, canınan çıkpa. Zoonehnik agay aytkanday dayardanıp al. Eger keçke çeyin tuubasa bugün tünü sözsüz tuuyt. Tüngö kalsa seni menen birge özüm da kaytarışam, dedi cönöp catıp.

Ekinçi smenada okugandıktan, sabaktan tarap üydü bet alganda kün batarga cakındap kalgan ele. Men cetkençe tuuyt elek bolgoy ele degen oy tez-tez köz aldına elestetip barattı. Üygö barabastan ele tüptüz tuut bölmösünö kaydıldı.

Uzununan sulk tüşüp, eki artkı butun çalkalata kerip ontop kölbügön Bulakkaşka közünö çaldıkkanda dal üstünön çıkkanımdı kara, dep süyünüp ketti.

- Iras bolbodubu. Üygö barıp tamaktanıp kele koy, dedi Burma uulun cal-cal karap.

- Cok, apa, calattı maga çeçip ber. Akun atama aytpay ele koy. Özübüz ele cöngö salabız. Kele apa, suu kuy, koldorun samındap cuunup, tırmagın cana tırmagının astın yod menen maylap apasının üstündögü calattı kiydi. Burma uydun baş cagina cañı samandı kalıñdap töşöp, muzoonun ordun caylaştırıp ciberdi. Bulakkaşka katuulap ontogondo

aynektey tunuk çaraynanın içinen caş muzoonun eki astıñkı butu menen tumşugu körünö tüştü. Ekinçi colu tereñ ontogondo caş muzoonun carıktı körgöndögü birinçi colku “muu...” degen içke ünü dirildedi.

Burma caş muzoonu cañı salıngan kurgak samandın üstünö kötörüp barıp catkıza koydu da oozu, murdun taza sülgü menen sürtüp, çaraynadan tazalap kasteryuldağı suuga kolun malıp cuup ciberdi.

- Urgaçı eken apa, atın Tölbaşy koydum.

- Iras aytasıñ, özü da tölbaşy boldu, dedi Burma uulunun koygon atın kubattap.

9. AYGÜL SÜRÖTÇÜ

Maşıkkann sürötçü keyiptenip koluna altı kırduu uzun uçtalğan karandaşın karmap, tizesinin üstünö süröt depterin koyup, Aygöl Tölbaşının mañdayında çekçeyüüdö. Ulam başın kötörüp, Tölbaşyga karap, kayra depterine üñülüp, içke barmaktarın iyseñdetip çiyemelöödö.

- Ay-yay, Tölbaşy... ah, sen emne üçün sürötkö cakşy tartılbaysıñ? Karaçy, takır saga okşoboy kaldı. Özüñdöy bolboy kaldı? Depterin Tölbaşının közünö cakın karmadı. Sürötüñ menen işim cok degensip, Tölbaşy uzun içke şyraktarın bögüp cerge oonadı.

Ay, deldeñ kulak, dedi depteri menen Tölbaşının kulağın sıypap, taarınıp kaldıñbı. Azır cakşıláp tartam, turagoy, turagoy, moynunan kuçaktap turguzuuga arakettendi. Tuyaktarı kata elek caş muzoonun kemirçek uzun şyraktarı mayışıp, Aygöldün kıstoosu menen takançıktap obduldu. Tıñ alıp catat elem degensip bakıraygan közdörün terezeden şoolalangan kündün carık nurun közdöy çaptırıp aldığa bir az kadam şiltep barıp temteñdep toktop kaldı.

- Ay, sen, Tölbaşy, sürötçünün mañdayında cön tura albaysıñbı? Beş minut çıdap turgunuñ. Azır bütüröm. Kayradan ubaralandı. Negedir kıcırı kelgensip kabagın çıtıp, karandaşın nıktay çiyip Tölbaşının tuyagın kolu menen karmap kördü.

- Aha, tuyagı eki açakey. Uç cagı şıştıgiy. A közüçü. Bakırakay. Kördüñbü özüñküñdöy bakıraytıp koydum. A, kulaktarı deldegey. Tak özüñdöy tarttım. Şaşpay tur. Azır kursağıñdı, conuñdu, başıñdı tartam. A basa kuyruguçı, kolu menen sılap karmap körüp, içke iymekey, mınakey kuyruguçı kudu ele özüñkü.

Erkin basıp könügö elek çaş muzoo temteñdep Aygüldün canına kelip tumşugu menen anın çıkanagın türkülödü. Karandaşı cılmışıp sızık teskeri çiyilip ketti. Aygül açuulanıp, kolundagı karandaşın ırgıtıp ciberdi.

- Ah, şaytan Tölbaş! Emne üçün kolgo tiesiñ. Senin sürötüñdü mindan kiyin tartpay ele koydum. Tuura dört colu tarttım. Biri da okşoboy kaldı. Kaçan uşu karandaş menen tartkanda ele kolum teskeri ketet. Albay ele koydum, cerde catkan karandaşına taarındı.

Moynun iyip, kaptalına cölöp, közün ülcüröytüp cuump bögüp catkan Tölbaş Aygülgö ayanıçtuu sezile tüştü. Akırın çögölöp oturup moynunan kuçaktap, karalcın tartıp cıltıragan tıkıs cünün sılagıladı.

- Men seni menen minday kiyin uruşpaym. Kaçan oyun salıp çurkaganıñda Tölbaşılap çakırıp eerçitip oynotom. Azır saga dört ele kün boldu. Uktay koy. Çarçatıp koydum.

10. AGAYLAR IRAAZI BOLUŞTU

- Apa, sen barbay ele koy. Menin esim çıkpayt. Akaydı canıma çakırıp alam. Akırkı uy emespi, öz kolum menen muzoolotup köröyün, işenip koysoñ, makulbu?

Abdilas ilgiçten calattı alıp kiyinip catıp apasın telmire karadı.

- Men dele barganım oñ ele. Eger Akay bolboso maga kabar kıl. Balkim tañ atkança tuubay kalsa esiñ çıgat. Baya künküdöy kokustuk bolso maga daroo kabar kıl, ce Akaydın atasına tezireek barıp ayt. Uykudan kalıp erteñki sabagıña taskool bolbosun.

- Carayt, apa, ança-mınça kokustuktu özüm ele oñdop koyom. Kam sanaba, erteñ dem alış. Asma çırak menen şireñkeni menin koluma ber, apasın işendire süylöp koluna asma çıragın karmap eşikke çıktı.

Burma Abdilastın bul işine özü aytkanday kamsanagan cok... Ceti uydun tuutunda özüm menen çoquu başında boldu. “Muzoo tüşkөndön kiyinki işti menden kem bilbeyt. An üstünö kitepten okup cakşı taanış” dep oylop ketti.

Deñizdey meltiregen asmandagı elektr lampoçkalarınday caltırap küygön sansız cıldızdar Abdilastın köz aldına körktüü elesin çağılıp, бүгүнкү işiñe tilekteşpiz

degensişip cııñdap caydarı. Cazgı tündün cagımduu celi cıpar cıtın buruksutup cogorton lepildöödö. Abdilas Akaydın üyün közdöy baratıp negedir kayra burulup tuut üyün bettedi.

- Ubadanı atkaruu kerek, dedi özünçö süylöp. Men agayga, başkarmaga ubadamdı bergenmin. Özümdün aytkan sözümdü atkaruum kerek. Akaysız dele esim çıkpıyt. Korko turgan eç nerse cok.

Karañgı bölmögö kirip çıraktı candırıp daroo tegetesine köz çaptırdı. Muundarı boşop, oonap catuuga kamına baştağan boz targıl uy bet mañdayında turdu. Al Abdılstan başın teskeri burup kaptalın tili menen eki-üç sıyra calamış etti.

- Tolgoosu cakındap kalıptır. Men muzoonun cayın kamdayın, kurgak samandı berki burçka kalıñdap saldı. Akıyıp tiktep oturganım bolbostur degensip çıraktın carıgına cakın kelip olturdu da, koynunan Simonovdun kırıgızça kotorulğan “Kün tünü menen” degen kitebin alıp çıgıp, okuy baştağı. Kiteptin bir neçe betteri baraktalıp öttü. Stalingrad şaarının ar bir üyü üçün duşman menen salgılaşıp catkan cookerler, örttönüp, kıyrıp catkan üylör, kürkürögön zambirekterdin ündörü, cuuşağan adamdın ölüktörü... Ofıtser Saburovdun taymanbas erdigı cürögün kubanttı. Duşmandın artın közdöy çegintip, Stalindın ısmın ataşıp uraalap kıykırışıp çabuulga ötkön cookerlerdin şañduu ünü kulagına uguluuda. Alardın içinen atasının alp elesi özgöçö köründü.

Boz targıl uydun tereñ ontogonu kulagina magnittey tartılıp, ordunan ırgıdı. Tört ayağın kere sunalıp, ötö kıynalıp catkan uydu körüp çebelendi. Baya künkü uydukunday muzoosu teskeri kelbegey ele dep korktu. Akun atasına daroo cetüünü oyloodu. Antpeske çara kalbadı. Eşikke çımıldap çurkap cönödü. Akundun terezesinin tübünö barıp toktoy kaldı. İñ-cıñsız tınçtık, tünt karañgılık nebak ele çıraktı öçürüp catıp alışkanın dalildedı. Kıykıruuga çımırkandı. Balkim üydö emes ııgar. Dağı bir cerde uy tuutunda cürgöndür, kayra artına tekildedı. Eç cakka kayrılбай tuut bölmösünö sünğüdü.

Balkaygan küröñ muzoonun çaraynasın calap catkan boz targıl uydu körö koyup kubanganiçı.

- Sözsüz uşunday bolmok. Çubalcıgan kindigin kesip, poygo maldı. Temteñdep turuuga araket kılğan muzoonu kötörüp turguzup, oozun açıp, enesinin emçegin saldı. Caş muzoo calmalap eme baştağı.

- Eñ birinçi törögön Bulakkaşkanın muzoosunun atın Tölbaşy koydum ele. Eñ akırkısı sen bolduñ. Kence! Kencem... moynunan kuçaktap, mañdaynan sılap kursanttandı.

Ulam tınıktırıp birtikeden emize berip, kara uuzuna ayabay toyguzdu.

- Enesi menen birge turup telciksin, andan kiyin alıp keteyin. Apamdı barıp süyünçülöyün, dep tınıgıp oltura ketti. Cazdın kiskargan tünü çarçañkırıp kalgan on dört çaşar Abdılardı memiretip uykunun kuçagına tarttı.

Rayondon tün katıp kele çatışkan Cuma menen Kerimkul attarının tizginin uy fermasın közdöy buruştu. Ferma başçısı Batıştın üyünö kelişip, anı oygotuştu da, erteñ menen erte tuuttun esebin berüüsün eskertişip, kıştaktı bet alıştı. Saraydın çetki terezesinen bülbüldöp küygön ıraktın carıgın körüşüp, kayra buruluştı. Attardın dübürttögön dabışı Abdılardı uykunun koynunan çoçutup oygottu. Közün uşalap, eşikke çurkap çıktı. Özün közdöy tüp-tüz bastırgan eki çoñ atçan kişinin karaanı cakındap köründü. Alardan murun ozunup:

- Siler kimsiñer? Astın toroy bastı.

Kerimkuldun taanış ünü kulagına cagımduu uguldu.

- Abdılardıñbı?

- Ooba.

- Emne tün ortosu oogonço uktabay ırak candırıp sarayda cürösüñ?

- Uy muzoolotup.

- Uy muzoolotup deysiñbi? dedi Cuma tañ kalganday.

- Ooba. Apama bekitilgen segiz uydun akırkısı mına azır tuudu. Oşonun muzoosun telçiktirip emizip olturam. Apamdı azır kelbey ele koy dep mildetin özüm algam.

- Kana, Kerimkul, udarniktin muzoosun körüp keteli, Cuma atınan tüştü.

- Carayt, dedi Kerimkul. Abdılardı agaylarınan atın cetelep barıp mamıga bayladı. Uydun cana muzoonun cayın baykap körüşüp, çın peyilderi menen çaş Abdılardı işine ıraazılıktarın aytıştı.

- Sen udarnik, ubadaluu cigitsiñ. Özüñ aytkan iştin barın atkara alasıñ. Rahmat uulum! dedi Cuma.

- Mina bu kitepçeni okugun. Muzoolordu kantip baguu kerek ekendigin tüşünösüñ, Kerimkul çöntögünön alıp, kiçireek kitepçeni sundu.

Abdilas daroo ele özündögü kitepçenin nak özü ekenin taanıy koydu.

- Rahmat, agay! Bul kitep mende bar.

Kerimkuldun cüzündö kubanıçtın özgöçö kasietteri tamılcıy tüştü.

- Cuma, kördüñbü, bizdin çaştır ötö kambıl. Kanday bolbosun öz cumuştarına paydaluu çaralardı baarın izdeşet. Öz baldarıñdın tatıktuu işterin körüp ıraazı bolguñ kelet!

11. CAKŞI KÖRÜNÖT

- Tölbaş! Tölbaş! Beri bas. Meni eerçi artın kılçak-kılçak karap Abdilas dukabaday caykalgan çaşıl ayanttı közdöy bastı. Tölbaşı sözgö tüşüngön emedey eerçip cönödü.

- Cürö koy. Tölbaşı oyun salıp baykem menen oynop catat. Cürö koy, biz da tez cetip baralı. Gül-Gül-Gül bas ıldam, dep, Aygül maşıga elek muzoosun moynunan sılap, kiçinekey alakanındagı akşaktan ulam calatıp koyup, eerçitip bastı. Kuyrugun asmandı közdöy serpip keede başın çulgup, cumşak çöptün üstündö Tölbaşı oyun salıp cürdü.

Bayatan beri ketençiktep Aygüldün süröösü menen, bir çetinen tamakka alaksıp, zorgo basıp kele catkan Gül, Tölbaşını közdöy Aygülgö kütpöstön ele cügürüp cönödü. Aygül kubangandan artınan çurkadı.

- Kördüñbü bayke, menin Gülüm da oyun salıp cüröt. Gül degen atına da tüşünüp kelatat. Aytsañ bayke, bular tuulgandan kiyin bat ele uşintip çurkap ketişet. Al emi kişinin balası emne üçün bir-eki cıl bolmoyunça basa albayt. Tüşündürüp koysoñ agasın kuçaktay ketti. Abdilas karındaşının kızık suroosuna emne coop aytsam degensip oylono kaldı.

- Aytsañ, aytıp berseñ?

- Bulardın caratılışı oşondoy. Ildam basat. Ildam kariyt. Az çaşayt. Adamdın denesi maldıkınan tataal. Keç basat. Köp çaşayt.

- O, kalpıçı dese. Kantip ele uy kişiden az çaşasın. Abdan karıgan uy kançaga çıgat. A kişinin bolso bilem. Baya künü Akun atam 76ga çıktım degen. Dağı kança cıl çaşaysıñ desem 20-30 cıl çaşaym dep külgön. Al emi canağı toodoy bolgon çoñ bukalar cüzdön dağı köp cıl çaşayt.

- İşenbeseñ Akun atamdan sura. Uy 20-30 ga çıkkanda ayabay karıp, çöp cey albay kalat, dedi Abdilas karındaşının oñoy menen işenbesine tüşünüp.

- Suraym ele. Meni aldap koyduñ ee, bayke, tegerek kara közdörün külümsürötüp baykesine tigildi.

Gül çarçap ketkendiktenbi böktüşüp caykalgan şiberdin üstünö oonay ketti. Tölbaşy oyun salgan boydon Abdilastın canına kelip toktodu.

- Aygül barıp Gülüñdü eerçitip kel. Çarçap kaldı okşoyt. Bulardı orduna kirgizip, berkilerdi alıp çıgalı. Abdilas Tölbaşını eerçitip cönödü.

Kalgandarın da ulam ekiden koştóp çıkarışıp 15-20 minutadan erkin dem aldırıp, oynotup cürüştü. Ar birinin özünö koyulgan attarınan çakırışıp, maşıktırıp, alekteniştı. Baykesi menen cürgöndö ar kaysını suray berüü Aygüldün adatı.

- Aytsañ bayke, muzoolordu emne üçün kıktuu cerlerge oynotpo deysiñ? Emne üçün oynotup cürüp cuuşatıp taştaba, köpkö çeyin oynoto berbe deysiñ? Bulardın baarına men tüşünböym, dep könümüşünçö suray takıdı. Karındaşının mınday surooloruna Abdilas da köñüldönüp coop bere turgan.

- Ugup tur. Men barın tüşündürüp berem, dedi sözün ulantıp, kıktuu, bulganç cerlerge oynotuuga bolboyt. Antkeni, çaş muzoolorgo bulganç cerlerden ooru cugat. Uşunday taza, çöptüü cerlerge cayganda kün-tünü menen bir orunda erigip turgan muzoolor taza avada erkin oynop, cakşı ösöt. Al emi kiçinekey kezinde az ubakıt gana sırtka oynotuu kerek. Ulam bargan sayın ubakıttı köböytö sozobuz. Kaçan cayloogo çıkkanda kereli keçke sırtta oynotup, abada bagıp östüröbüz. Al kezde özülörü da torolup kalat. Azır biz sırtka alıp çıkkan az ubakıttın içinde dayıma kıymıldap turganı paydaluu. Tüşündüñbü?

- Tüşündüm. Anan da bir suroom bar. Aytayınbı? Caman körböysünbü? dep erkeley ketti.

- Ayta goy.

- Atın unutup kalbadımbı. Caş muzoonu emne üçün alıp çıkkanıbiz cok. Ce anı oynotuuga bolboybu

- Törölgöndön 5-6 kündön kiyin gana az-azdan alıp ıgaruuga bolot. Aga bugün tört ele kün bolbodubu?

- İ-i de, basa atın emne üçün Kence dep koygonsuñ?

- Eñ ayagında tuulgandıktan, atın Kence dep koygom. Sen da men cokto süt bergen sayın, Kence dep atınan çakırıp, anan berip cür. Öz atı kulagina cattala bersin...

- Makul. Men dayım ele muzoolorgo süt bergende atınan çakıram. Apam da oşentet. Küçüüsü Kence, a ulusu Tölbaşı, Tölbaşı, Kence! dep kıykırıp oyun salıp canaşa oynop catkan okşoş muzoonun canına bardı da:

- Karasañ bayke, özülörünçö toypondop oynop catkanın. Tim ele, közümö cakşı körünöt. Aygöl eki kolu menen eki muzoosunun moynunan kuçaktadı. Tölbaşı başın çulgup, Aygöldün kolunan boşonup ketti.

Intımtuu caş dostordu karap ıras ele cakşı körünöt dedi Abdilas sıymıktanıp.

12. ÇEÇÜÜÇÜ MEZGİL

Caykalgan caşıl şiberdin kilemdin türündöy suluu körkünö suktana karaşıp, mektepten taragan baldar çarcayıt aralap ar türlüü tüstögü talaa güldörün, özgöçö sargılt kooz bayçeçekti terip cürüştü. Ceñil kiyinişip, moyundarına kızıl cagoo tagıngan caş pionerlerdin cabalaktap şañduu cürgön uçuru kulpungan talaanın körkünö ogo beter körk koşkonsuyt. Koldoruna kooz buketterin karmaşıp bir top baldar uy fermasının aylın bet alıp colgo tüşüştü. Aylanadağı suluuluktan közün albay, anda-sanda buketin cıttap koyup köñüldüü bara catkan Roza ukkuluktuu biyik ünün tolkunduu ıgarıp:

Kulpuna ber suluu may,

Bardık aydan uluuday.

Körkünö dañk koşkonbuz,

Ogo beter suluulay...

- dep ırdap ciberdi. Rozanın ırı, cagımduu ovonu canında baratışkan baldardın erkin kıyalın oştontup çaş cüröktörün tolkuta:

E-ey suluu may,

O-oy suluu may!

- deşip ayagın ulap ketiştı. Roza coldoştorunun kubattoosuna tolkunday tüştü da kayra ulantıp, avonun sozdu:

Kulpuna ber suluu may,

Atak-dañkıñ bir dalay.

Senin süyküm nuruñdan,

Taratkanıbiz bak-taalay.

E-ey suluu may!

O-oy suluu may!

degen baldardın capırt çıkkın ırgaktuu ündörü Rozanın ırın corgo aylandırıp, kulpungan talaanı şańga bölöp çalkıtpası.

- Eger birinçi ekzamenden “beş” alsañ seni kuttuktap uşul gülümdü solutpay saktap beremin, Roza Abdılardı külümsüröp tamaşaladı.

- Men dagı, birook sen çın aytkınıñ.

- Çıpa çın. Alıp kel koluñdu.

- Mınakey.

Eköö bekem ubadalaşıp biri-birinin kolun kısa karmaştı.

- Men kalıs boloyun. Eger “tört” alıp kalsañar ekööñ teñ gülüñdü maga sungula. Akay alardıñ sözünö aralaşa ketti.

- Akay tuura aytat. Men da kalıs bolomun, dedi Karı kıtkılıktap.

Roza bulardıñ kıpçılıusun caktırbagansıp kabagın çıtıy çekçeydi. Öñü kumsarıñkı tartıp, bir az ızalıktın belgisi bayandaldı.

- Emne şıldıñdaysıñar, men siler menen süylöşpöymün.

- Emne üçün süylöşpöysüñ. Biz tamaşalap catabız.

Karı çıkçırıla süylödü.

- Ooba. Siler baarıñar teñ kurulaı ele talaşıp catasıñar. Aldıñkı koluñardagı gülüñör on çaktı küngö çeyin solup kalat. Anda kantesiñer, çınbı eceke, Aygöl Rozanın canına kındı.

Aygöldün suroosunan ulam özünün kiçinekey kezindegi tüşüñböğön kıska kıyaldarı esine tüşüp, Roza anı cılmaııp karadı.

- Azır alıp barıp bankaga suu kuyup turup, oşogo salıp koyobuz. Eki-üç küngö çeyin solubayt. Cañısın ulam koşumçalap turam tüşündüñbü?

- Tüşündüm. Men da oşentem. Cakında biz taraganda Ceñiş “beş” menen bütsö, uşul gülümdü berem. Al eköobüz dayıma birge oturabız. Makulbu, eceke?

- Eger Ceñiş albay koysoçu? Roza, tamaşalap çaçınan sıladı.

Anda emne kılam degen balalık sezimi Aygöldün külük kıyalının tıñın ala dürgüttü. Rozanı canday bir topko çeyin unçukpay cürüp olturdu. Artta kele catkandar öz ara süylöşüp Rozalarga katarlaştı.

- Algebra menen arifmetikadan men tüşüñböğön bir top meseleler bar. Ekzamende oşolordon kelse, şorum kaynadı. Barganda bir sıyra tüşündürüp beresiñbi?

Karı Abdılaska ayanıçtuu alaydı.

- Bir az es algandan kiyin üçöobüz teñ çoğulalı, çala tüşüñgön kaysı bir cerleribizdi büğündön baştap, küñgö bir maal talkuulaşıp turalı.

- Ooba deseñ, bir masele arifmetikadan, eki misal algebradan berilüügö tiyiş dep agay aytpadıbı. Birinçi ekzamendi iygiliqtüü ötkörbösök bolboyt. Az küñdö okuu cılıbızdın çeçüüçü mezgili baştalat, dedi Abdılaz.

13. ZVENONUN SBORUNDA

- Silerdin küçüñördü sınap, emgeginñerdin natıycasın küzgüñdön çağılıp, öz közüñörgö körsötüüçü mezgil cakındap kaldı. Siler, ceti cıldık mektepten alğan

bilimiñerdi bışıktoo üçün mamlekettik ekzamen bergeni oturasıñar. Bul üçün zvenonun bardık pionerleri mıktı ayaktoogo, akırkı dayardıktı tüzüktöp körüü kerek. An üçün otliçnikter artta kalgan coldoşuna takay cardam bergendey bolsun. Maselen: Roza, Abdilas, Akay üçöö Karıga sözsüz cardam beriş kerek. Silerdin üyüñör da bir cerde.

Sözünün başında ötkön cılda bir mekteptin cetinçi klassının okuuçularının öz ara coldoştuk cardamdarının mıktı cürgüzülgöndüğünün natıycasında, arttagı okuuçunun aldıñkı katardagılarga cetişkendigi cönündö Salıy kızıq añgame aytıp bergen. Aga baldar ayabay kızıgışkan.

- Menimçe, silerdin zvenodo Karıdan başkañarda ançeyin korkunçu bolboogo tiyiş, starşiy pionervocatiy Salıy sözün ayaktap, oturgandarga silerde kanday pikir bar degensip, üñülö karadı. Al sözdü taktap özü taasirlenip süylöy turgan. Köpçülük cumuştalarına aktivdöö katışkandıktan, pionerlerdin arasında çoñ avtoritetke ee. Sabırluu koymolcugan kara közdörü, kara sur tartkan çıyrak cüzü anın demilgelüü kız ekendigin sırtkı körünüşünön ele aykındap turat. Ekinçi zvenonun bügünkü sborun ötkörüügö özü atayılap katışuuda.

Zveno vocatiyı, Abdilas ordunan turup birin-biri tikteşip eç kimisi üñdöböy momuragan coldoştoruna buruldu. A dep süylördö öñü kızarıp, mukaktana tüşmöy adatı.

- Biri-biribizge körsötkön coldoştuk, teñtuştuk cardamdın maanisin Salıy eceke toluk ayttı. Ekzamende uyat bolbos üçün bardıgıbız öz-özübüzdü dayardaşıbız kerek. Eger Karı tüzük ötpösö biz caman attuu bolobuz. Zvenobuzdun naamina şek kelet. Karı bizge ele dogurunup catıp albay, özüñ da araketten. Men Karıga cardam berüüdön kaçpaym. Berip da catam. Kana, özüñ da pikiriñdi aytışıñ kerek da.

Abdilas sözün ayaktaganda coldoştoruñdun astında çın sırıñdı ayt degen sezim Karını türkülöy şaşırdı. Al karbalastap anda-sanda murdun şor tartıp koyup küñküldödü.

- Menin korkkonum algebra, geometriya sabaktarı. Algebradan ekzamen birinçi colu başlatat eken. Men kantip ele caman okuyun deyin. Canımdın bardıgınca arakettenip catam. Abdilas menen Akay dayım cardam berišet. Roza keede uruşup, kagıp, silket. Ekzamenden durus ötüügö ubadamdı beremin.

- Kalptı çenep ayt. Sen menden surap kelgende kaçça colu uruşa kettim ele. Özüñdün oroyluguñdu caşırasıñ. Boluptur, mindan arı saga eç kanday cardam berbeymin,

Roza kızarıp-tatarıp açuulana tüştü. Munuñar carabayt degensip, Salıy karandaşının artı menen stoldu tıkıldattı. Karı kabagın çıtıp aldırtan alaya bir karap aldı da:

- Menin korkoñum ele birinçi ekzamen dedi içke dooşu menen kaltaarıp. Al andan başka bir ooz da söz aytkan cok.

- Karını iygiliktüü ötkörüügö men da mildetennemin. Kee bir ubakta anın üyünö barıp, keede bizdikine kelip köptön beri çoquu dayardanıp cüröbüz. Al menin aytkanımdan çıkpıy. Atası da cakşı kişi. Karının biz katarı ele ekzamenden ötüşünö işenemin. Akay olturgandardı işendire süylödü. Roza tez ele cazıla tüştü. Kurbusunun köñülün kaltırgısı kelbedi, ekinciden Salıydan uyaldı.

- Men da, dedi Roza carışa. Mından arı cakşılap cardamdaşam, Karı ters kıyalın koyup cürsün. Mından kiyin tigiler menen birge men da kömöktöşöm. Bizdin zvenonun pionerlerinin başka zvenolordun pionerlerinen kalıspay, ekzamenge iygiliktüü dayardanuularına çakıramın.

Kalgandarı çuruldap kol çaap ciberiştı.

- Roza tuura aytat.

Abdilas sbordu cabık dep carıyaladı.

14. DAYARDIK

Koyuu baktın miñ san calbıraktarı kündün ötkür nurun öz boyloruna siñirişip, kölökösü tiyip turgan cerlerdi serüündötüüdö. Baktın tübündögü mamıktay cumşak şiberdin üstünö caylanıp oturuşkan baldardın baka-şaka ündörü.

Alar kündün ısıgınan kaçıp, deneni sergitken salkın cayga rahattanışıp arifmetika menen algebradan cazuu cüzündö birinçi ekzamenge dayardanışuuda.

- Menin onduk, cay bölçöktördün bardık amalдарın çıgaruuda üçünçü misaldan çatışkan eki-üç cerim bar. Anı konsultatsiyaga barganda Aşım agaydan surap, tüzüktöp tüşünböşöm bolboy kaldı. Arifmetikalık misaldardın da bir tobu öto tataal eken. A silerçi?

Abdilas berkilerden coop kütkönsüdü.

- Canağı sen toktolgon üçünçü misaldan menin da başım kattı. Degi tataal maseleler. Ekzamenge çeyin bulardı şar ıgarıp alganday bolbosok sonun kördük dedi, Roza oylono karap.

Anın közünö miñdegen caşıl calbıraktar meni da sana, kün kañçalık ösüp, kañça aba, kañça kündün nurun, kañça suunu kerekterimdi eseptep ıgar degensiy señselüüdö. Akay kolundagı ıgarıp catkan depterine üñülö süylödü:

- Men bölçöktördün bardık amaldarına berilgen misaldardın eköönü ıgardım. Daga biri-eki sıyra kayradan iştep körsöm, üçüncüsün ıgarıp alambı dep turam. Al emi arifmetikalık aralaş maselelerden çataşkan cerim köp.

Eger aralaş bölçöktördün misaldarınan canağı biz ıgara albagan üçünçü misaldı ıgarsañ işke caradıñ. İsteseñ iştep kör. Roza eköübüz maseleni daga bir sıyra ıgarıp körolü -a sen kaysınısın ıgarıp catasıñ- dep kagazının betin karala-torala kılıp üstünön sızip kayra cazıp catkan Karını közdöy moynun sozdu.

Mandayındagı çıbrıçkıtagan terin kurgatuunun araketinde kolundagı depteri menen celpinip Karı Abdılastın suroosuna daroo coop aytalbay mukaktandı.

Arañ ele birinçi misaldı ıgardım. Ekinçi, üçünçüçüsün ıgara albay koydum. Maselege küçüm cetkidey emes. Ekinçi misaldın kiçine ele cerinen cañılışıp catam. Coobu tuura çıkpıy catat. Anı tuura beş sıyra ıgarıp kördüm. Silerdikin ele köçürüp alıp misal maseleni iştep köroyün, dep oñtoysuzdana tüştü.

- Cok, bolboyt, dedi Roza çeçkindüü. Azır sen bizden köçürüp alsañ eçteke emes. A ekzamen ubagında kimden körüp kalar ekensiñ. Biz kalgandarın ıgara bereli. Sen aşıkpay ele on sıyra bolso da aldınkılarnı iştep kör.

Ayla kañça Karı, işteyin Karı degensip alaygan közdörü muñaynıñkı süzülüp kaytadan ekinçi misalga kadaldı. Roza da işke kirişti. Berki ekö ün-sözsüz uçtuu karandaştarın kagazdın tunuk betterine corgolotup çamdaştı.

Alar kitep boyunça özülörü üydö cana kaytaloo ubaktarında iştöö üçün kaltırılğan misaldardı murun iştelgen depterge karoogo tıyuu salışkan. Ar kim özülörünçö ıgarşıp, anan akırında birinikine biri salıştırıp körup tuuralaşmak.

Baldardın ataandaşkan arakteri, köp kabat körköm üydü turguzuu üçün, anın ar bir koyula turgan kıştarına, ar bir santimetr biyiktiktin cana capıstıktın aralıǵına çeyin

eseptep, kagazdın ar bir millimetrine kıldattık menen mamile kılıp oturgan ar kuruluş arhitektorunun da bir sızıp ubaralangan uçurunday sezilet. Karı ekinçi misaldı çataşıp oturup, akırında eptep coobuna tuuralamış etti. Üçünçü misaldı eki sıyra çıgaruuga arakettenip körüp, içinen oñoy menen koldon kelbööçüdöy dep, şıbrap, başın çulguy çaykap, berkilerge astırtan köz cügürttü. Alardın kadala tigilip, sumsayınkı cüzdörü ata sürdüü.

Meesi çarçap, oyu çataşkandıktın toruna çırmala tüşköndüktön közünün kabın kolu menen uşalap, dalısın küyşöp, oozun açıp estey ketti. Bütkön boyu talıkşıp “çarçap kaldıñ es al” dep özünö talap kılğanday tuyuldu. Birok coldoştorunun tigile karap kızuu iştin üstündö olturuşu anı “uyat” degensip bir kadam başka cakka cıldırbadı.

Akaydın közünün kirpikteri ıldam irmelip, karandaşının arımı da tez şiltelip, cüzünö tak işeniçtin kasietteri kulpurbasıp.

- Üçünçü misaldı çıgardım menimce tuura. Siler da bir sıyra tekşerip körgülö, dedi Akay maktanganday coldoştoruna külümsüröy karap. Abdilas menen Roza iştep catkan kagazdarın cerge koyo turup, Akaydın depterine tigilişip karay baştaştı.

- Kandayça kılıp çıgardıñ? Kanakey köröyünçü, Karı berkilerdin canına uçup cetti.

- Ooba, tak uşunday bolmok. Men munu cay bölçökkö aylandırıp, bütüngö böldüm ele. Uşundan cañılğan ekenmin, dedi Abdilas arkı caktağılarga.

- Men mına bul sandı bölünün orduna aluu menen çıgargam. Uşundan cañılıpımın, Roza da kalğandarına köñülün saldı.

- A men bolso, dedi Karı, munu cañıdan gana çıgara baştagam. Berkiler negedir unçukpastan misaldın çıkarılğan uzak amaldarın ayağına çeyin tekşerip catıştı. Karı “buga men kıynalbay ele koyoyun. Barı bir köçürüp alam. Andan körö eptep coobuna tuuralap koygon ekinçi misaldı körüp alayın” degen amal oyuna tüştü. Köñülün ayabay burup esine tutup catkanday Akaydın depterine kadaldı. Berkiler ar kaysı cerine toktoluşup çıkarıp da körüşüp talkuulap catıştı. Depterin açılıp turgan eki barağının sol cak betindegi ekinçi misaldı üç sıyra kaytalap körüp, oyuna bekem tuttu. Özünün orkoygon kataların, cañılış colun daana kördü.

- Tup-tuura col menen çıgargansıñ. Buga karaganda caradıñ Akay. Coobu da özündöy tak çıkkan, dedi Roza.

- Emi maseleni da çıgarıp k r l . Sen da i te Akay. Anan Karının ıgargandarın körüp kıynalğan cerlerine cardam bereli. Makulsu bu, dep Abdilas Akaydı tiktedi. Akay carayt degensip közün kısıp, ba ın silkip koydu da, kagazına    ld .

Karı  a ıp-bu up “esine tutkan” ekinçi misalın   dop depterine t   r  a ıktı. Anı taktap b tk n so  ba ın cogoru kötörüp: “Emne bolso da Roza menen Abdilastan b g n kalı kanım cok. Alar dale eki misaldı ara  ıgarı ıp,   n s n Akaydan k r   d b ” erdemsip kulaın kerip k k r g n caydı.

Berkiler maseleni ıgaruu menen alek. Karının kıyalı kıyla nerselerdi apta tırıp k z aldına keltirdi. Akırında u ul algebradan birini ekzamenden kulabay  ts m ele kalgandarınan aneyin korkunuum cok go? Ene tildi, geografiyanı, tarihtı, fizikanı, Konstitutsiyanı... elestetip kördü. Akay kabagın ıtıp, karanda ın depterinin  st n  koyup berkilerge buruldu.

- Siler ıgardı narbı?

- Cok. Men bayatan beri bir cerinen ada ıp, o onu tappay koydum. B ls m kesirge artıp kalat, alsam açıp ketet. Ko som andan beter.

- A sen ıgardı nbı?

- Ya, Akay? dedi Roza.

- Cok u unu es alıp anan ıgarbaylıbı? Eger takır kıynalsak konsultatsiya bolot emespi. Agaydan suraylı.

- O entelii. Karı caktay ketti.

- Boluptur. Karı, sen ıgargandarı dı alıp kel.

Degi kanoonu ıgardı . T   nb g n cerleri  kaysı?

Abdilas Karının depterin koluna aldı. Berkiler da cabalakta ıp kara tı.

- Mınakey körgülö, dedi söömöyü menen körsötüp. Birinçi, ekinçi misaldı araç zorgo çıgardım.   n s n  takır ele alım kelbedi. Men emes siler dağı kıynaldınar go. Maselege ali cete elkmin. Tataal dep ba  tarttı ar go.

- Ek  n  tuura ıgarıptır.

- Eger ekzamende b g nk d y arakettense  bizden kalı paysı , dedi Roza.

- Menin bar tilegim silerden kalıspoo. Bir az kötörmölöp cürböysüñörbü.

- Kötörmölöönün ubağı bar. Ekzamenge çeyin cakşıláp dayardan. Bizge ataandaşpay, koluñdan kelgençe kalgandarın da iştep kör. Üçünçü misaldı köçürüp al. Cürgülö azır mektepke baralı. Abdilas ordunan turganda bardığı capırt kozgoluşup mektepti bet alıştı.

15. EKZAMEN

Kadimki mayramdagıday taza kiyinişip süykümdüü cüzdörünön kubanıçtın nuru cangan baldar köçönün tuş-tuş cagınan mektepti közdöy çuboodo. Bul 20-maydın künü ele. 1-3 klasstın okuuçuları bugün mektep menen koş aytışıp, caykı es aluu kanikuluna taraşat. Al emi 4 cana andan cogorku klasstardın okuuçulları bolso ekzamenderin baştaşıp, okugan sabaktarınan sınılışat. Baldardın münözdörünö karaganda ar biri uşul kündü tatıktuu ötkörüügö tırışkanday.

Kündün nuru cerdin betine tegiz çaçıray baştagan mezgilde 7 klasstın baldarı ekzamen kabinetine toluk çoguluştı. Ekzamen komissiyalarının stolunun üstünö cana terezelerge kooz güldördü koyuştı. Terezelerdin açık fortoçkalarınan may ayının sırım celi bakdaraktın güldörünün añkıgan cıpar cıtın kabinetin içine sebelep turdu.

- Konvertti açıp ekzamen komissiyasının predsdateli direktor Kerimkul agay, okuu bölümünün başçısı cana Aşım agaylar boluşup okup catışat. Men terezeden şikaalap körüp keldim, ak cumal Akay maktaganday eşikten kireri menen coldoşturun süyünçölöy ketti.

- Maselesi kanday e ken? Uktuñbu?

- Degi biz ötköndön beken? deşip ar kimisi ar kaysını surap, çıyrak Akaydı tegerekteşti.

- Özülörünçö akırın taanışuuda. Men konvertti açkanın gana kördüm. Şikaalap catkanımdı körüp tartipsiz dep aytat eken dep, kayra tüşkönçö şaştım.

- Konvertti açaarın biz dele bilip turabız. Anın emnesine maktanasıñ. Munu tegerektegen menen eçteke çıkpıyt. Ordu orduñarga oturgula. Emne bolso da azır kelgende köröbüz, dedi klasskom oroylonup. Baldar öz orundarına oltura baştaştı.

Bir topton kiyin basmadan basılıp çıkkın bir barak kagazdı koluna karmagan Aşım cana ekzamen komisiyalarının müçölörü kabinetke, kirişip, çıdamsızdık menen kütüp olturuşkan baldarga uçuraşıtı.

Aşım baldardı kotoruşturun ekiden bir partaga olturguzdu da doskakanın tak ortosunan uzun sızıp, sızıktın sol cagina birinçi variant, oñ cagina ekinçi variant dep cazıp koydu.

- Partanın oñ cagında olturgandar birinçi varianttı, sol cagındagılar ekinçi varianttı cazgıla.

- Ştamp basılğan ak kagazdardı baldarga taratıp berdi. Katar nomerin koyup eki variantka teñ birden masele, ekiden misaldı kolundagı kagazdan köçürüp cazdı. Baldar Aşımdın aytuusu boyunca bölünüp işke kirişti. Komissiyanın müçölörü bütürüçülördün alğan bilimdi kandaýça özdöştürgöndüğün çındap bilüü maksatında ar kimisinin araketine kıraakılık menen köz çaptırıştı.

- Murun başka barakka çıkarıp alıp, anan kiyin men bergen kagazga tüşürgülö, dep eskertip, matematika mugalimi Aşım ar bir balanın araketin baykap, kıyınçılıktarga uçurabas beken degensip arı-beri basıp cürdü.

Abdilas eki misaldı köp kıynalbay tez ele çıkardı. Ötülgön erecenı esine tüşürüp ekinçi sııra tuuralap kördü da, oyundagıday atkarılğanın baykadı. Maseleni çıkaruuda bir topko çeyin çataşıp cattı. Eki barak kagazdın betin korotup ulam kotorup cazıp ubaralana berdi. Bir kezde tigile karap catıp bölüüdön cañılışkanın taap alıp süyünüp ketti. Abdılastın artkı katarında olturgan Karı ulam başın kötörüp moynun sozup, özünükü menen Abdılastın çıkarganın salıştırıp körüügö can alakette.

Aşımdın kıraakı közünö Karının kıynalıp catkan uçuru çaldıga tüştü. Karının canına cay basıp kelip anın işine köz çaptırdı. Birinçi misaldı tuura çıkarıp, ekinçisin taştap koyup, maselenin az cerinen çataşıp çarcayıttaganın baykadı.

- Özüñdün bilişinçe çıkara ber. Biröönükünön köçürüügö arakettenbe. Üçünçü katardagı partanı aralay bastı. Karının cüzünö kızıl nur caynap uyalğanınan unçukpay öz aldınça tırıştı. Kıynalgandıktanbı borguldanıp terdep da ketti. Klasskom baş bolgon üç bala ekzamen kommissiyaları olturgan stolgo barışııp çıkargan kagazdarın tapşıırıştı da, emne aytar eken degensişip stoldun canına seleyiştı.

- Siler sırtka bara bergile, Kerimkul alardın ekzamendik tekşerüü işterin aldına koyup, kayradan baldarga bacıraydı. “Emgeginer tuura baalanat”, “aşıkpagıla” sabırduu münözü menen kıraakı köz karaşı, baldardın cürögün tınçtandırđı.

Roza ıgarıp bütüp, ordunan kozgolup Abdılaska köz aptırdı. Oşol uurda al da cañı kagazga köçürüp bütüp, baskı menen sıyasın kurgatıp catkan ele. Eköö udaalaş tabıštaşıp eşıkke ıgıştı. Alardan kiyin kalgan baldar da birinin artınan biri tapşırışıp ubap ıga baştaştı. Ançeyin köpkö sozulbay bardıgı bütüşüp eşıkke camıraştı. Aşım agay cana ekzamen komissiyaları tekşerip cıyıntıgın ıgaruu üçün kabinette kalıştı. Baldar biri-birinen birinçi misalıñdın ayagı emne bolup çıktı? Ekinçi misalıñdıkcı? A senikii? Maseleñdin coobu kana boldu? deşip suraşıp catsa, kee biri anda seniki tuura ıkpay kalıptır. Meyli körö catarmın. Kap, baykoosuzdan ketiripmin dep keyip catıştı. Üööñü teñ tuura ıgarıpmin deşip süyünüp cürüşköñdör da boldu. Üyü cakın baldar üylörünö barıp tamaktanıp da keliştı. Aradan üç-tört saatça ubakıt ötköñdön kiyin Aşım baldardı kabinetke kirgizdi.

Kerimkul algebradan cazuu cüzündögü 1-ekzamenden 7-klasstıktardın algan baaların uguzdu: 24 baladan cetöö “5”, on ekisi “4”, törtöö “3” algandıgın carıyalap, kiyinki ekzamenderdi iygilitüü ötkörüülörü kerek ekendikterin eskertti. “5” cana “4” algandar birin-biri kızuu kuttuktaşıp, kelerki ekzamende dagı uşunday iygilikterge cetişüügö tilekteş ekendikterin bildiriştı.

Mektepten uzay bergen Roza kolundagı gülün Abdılaska sunup külümsürödü.

- Baya künkü ubada kana. Me, menin gülümdü.

Abdılaskolunda gülünün cektuguna uyalıp, Rozaga emne dep aytarın bilbey kızarıp ketti.

- Rahmat Roza, men uyat bolup kaldım. Emki ekzamene eyin karız boloyun.

- Boluptur emese, Roza Abdılaskı ayagansıp külüp ciberdi.

- Ekööbüz da güldörübüzdü unutup kalganıbız üçün biri-biribizge emki ekzamene eyin karız bololu. Birok meni “3” alıp kaldı dep albay koyot beleñ, Karı Akaydı dalıga aap küldü.

- Birinçi ekzamenden üçöübüz “5”, Karı gana “3” alıp kaldı. Kalgan ekzamenderdi da uşul temp menen ötkörüübüz kerek. Karı, sen caman körbö, emkilerine tüzüktöp dayardan, Abdilas kurbularına kayrıldı.

Men algebradan uşuga ele ıraazımın degensip Karı ündögön da cok. Kadimkisindey şayırlana baştadı. Karının kuuduldanıp, betke şar aytmayı Rozaga caguuçu emes. Keede uruşa da ketüüçü. Karı anı kektööçü emes. Al emi Akaydın toktoo münözü Karının tamaşasın unçukpay koyuu menen tacatuuçu. Karı kaadasınça Akaydı karap alaygan çoñ közün kısıp:

- Silerge okşogon otliçnikter mendey naçar coldoştorun teñine alıp, cardamdaşa cürsö ele kalgan ekzamenderdi iygiliktüü ötköröörübüzgö şek cok, dedi.

- Seni kim teñine albay cüröt. Keede obu cok ele süylöp beresiñ. Kolubuzdan kelgen cardamdı senden ayap cüröbüzbü. Özüñ ele ayta koyçu. Coldoştoruñdan bölünüp üyüñö calgız caşınıp catıp almay adatındı koysoñ ele bizdin katarda bolosuñ, Roza tiyiştire süylödü.

- “Bölüngöndü börü ceyt” degendi bilesiñbi? Oşol adatındı ekinçi kaytalabasañ ele boldu.

Kanal kazuu mezgilindegi corugu esine tüşüp, özünün cıgılıştuu ekenin sezgen Karı bul colu kayaşa coop aytuunu tuura tappadı.

- Men anday adattı ekinçi kaytalabaym dep ubadamdı alda kaçan ele bergem, dedi uyalıñkı süylöp. Aytkanım aytkan. Silerden bölünüü mende ekinçi colu bolboyt. Abdilas aytkanday mından arkı ekzamenderdi mıktı ayaktoo mildetim turat. Men silerden uşul mezgilde cakşılap cardamdaşkıla dep surap catam.

- Anıñ pionerdik tuura akıl, dedi Abdilas sözün cönötüp.

- Men silerden eç nerseni caşırgım kelbeyt. Erteñden baştap maga bir nerse ayanıçtuu bolgonu turat. Silerdin atañap köp cıldan beri uy fermasında işteşet. A menin apam cañı gana keldi. Muzoolordu östürüü menin mildetim ele. Erteñ cayloogo köçüp ketişet. Biz bolso mında kalıp, ekzamen tapşırabız. Taragança men üçün da, apam üçün da kıym.

- Senin muzoo baguu menen kanday işiñ bar. Cayloogo barganda özülörünçö ele erkin cürö baştaşat.

Karı çın ele muzoo menen işi çok sıyaktandı.

- Çok dosum, dedi Akay başın çaykap. Eköbüz köp cıldan beri uyda cürgönübüz menen eç iş iştebeppiz. Men Abdilastın tuut ubagında cana azırkı işlerin cakında gana atamdan uktum. Özüm da barıp kördüm. Abdilastay iştey bilgen kişiğe dostorunan ayrılıu kıyın.

Roza menen Karı Akaydı tañdanışa karaştı. Abdilastı Karı atasının maktap oturganın bir colu ukkan. Abdilas bet mañdayındagı ayıldın çetindegi çakan appak boz üydü bet alıp unçukpastan berkilerden bölünüp basıp ketti.

- Al biz bilbegen kaday işterdi iştep cüröt? Aytıp berseñ, mümkün biz da üyrönöörbüz, dedi Roza Akayga suroolu közü menen.

- Biz keçigip kaldık, ekzamenden tarap bolgonço muzoolorubuz toñ moyun torolup kalat. Şaşpay aytıp, berem. Al bizden şaşırıp cüröt, Akay da cumurtkaday appak çoñ boz üygö buruldu.

Emne üçün özünün işi cönündö maga aytkan çok. Kebetesi muzoolorun sovhozdun baldarı üyrötköndöy kılıp üyrötsö kerek degen tabışmaktuu oy Rozanın cürögün tıncıtpadı. Karı atasının sözün esine tüşürüp: “coldoşumdan dagı bir işten artta kaldım. Emne üçün menin oyuma mınday iş tüşpöyt. Abdilas nege aytpadı? Azır baarı bir keçigip kaldım” dep Akaydın sözün kaytaladı.

Abdilas adatınça ertelep mektepke keldi. Baya künkü uyalıp kalganı üçün bugün Rozaga sözsüz gül berüügö kamıngan. Kulpurgan ar türlü güldördön tandap, tutamın toltura señseltüüdö. Ene tilinen oozeki cüzündö ekzamen. Akay birinçi coop berip çıkkanda emneñ menen kuttuktaylı deşip baldar tegerektey sonunkuraştı.

- Kim bilet cakşı ele coop berdim. Üçünçü curoosunan bir az çataştım. Kıyası “4” koydu okşodu. Akay koomaysına tüştü.

- Direktor agay koşumça suroo berdibi?

- “Tataal koşmo süylömdü” suradı. Andan cañılğanım çok.

- Anda ele carapsıñ. Alıp kel koluñdu, Karı kurbusun dalıga taptagan.

- Direktor agay özü tarihçı bolgonu menen grammatikanı da, adabiyattı da kıyın bilet.

- Oşon üçün direktor bolup cüröt da! Al emi bılır 6 klasstan ene tilden ekzamendi özü albadı bele.

- İnstituttun til fakultetinen sırttan okup ekzamen tapşırıp cüröt deyt, deşip birinin sözün biri culup edireñdöödö. Akırında murdu teñirekey kara togolok bala direktor agay ekzamendi abdan cumşak alat deyt. Korkpoy ele koygula. Mukaş agay bolso, bizdi cakşı ötsö dep ele tileyt, dedi berkilerden tñduusunup.

Abdılaska kezek keldi. Kolundagı buketin Karıga berip kirip bardı. Coop berip catkan balanın sözünö köñülün koyup ugup olturgan Kerimkul, stoldun üstünön cañıdan bilet alıp, bet mañdayında turgan Abdılaska buruldu.

- Surooloruñ tüşünüktüübü?

- Tüşünüktüü. Biletimdin nomeri ekinçi, dep aldıñkı katarga barıp olturdu. Kolundagı bir barak ak kagazga üç suroosuna teñ kiskaça coop cazıp aldı da, doskanın canındagı süylömgö taldoo cürgüzüp catkan kızga tigile karadı. Coop berip catkan kız “alar” degen sözdü okup “zat atooç” dedi. Mukaş tañ kalğan emeday:

- Oylonup körçü? Tüp uñgusu kaysı? dep kızdı kıyınçılıktan ceñildetüünün amalın izdegendey boldu. Kız kamırabastan:

- Tüp uñgusu dele “alar kimder?” degen suroogo coop beret. Zat atooç toluktooçtuk mildetti atkarıp turat, dep bışıktap süylödü. Kerimkul cönököylötüp dagı bir-eki suroo berip kördü. Birok al kız adaşuunun içinen çıkkın çok. Ekzamen alıp catışkan eki mugalim eköo teñ öküngönsüp baştarın çaykaştı. “Calkooluk senin cüzündü carık kılbadı”, coop berüügö kamınıp catıp Abdılask keyigendey içinen kübürödü. Al kız özünün naçar abalın sezgendey ilkiy basıp, eşikti bet aldı.

Kerimkul Abdılaskın “Baş cana bagınıñkı süylöm” cönündögü birinçi suroosunun coobuna öto ıraazı boldu. Ekinçi suroosunda Toktoguldun Oktyabr revolyutsiyasına çeyinki çıgarmaların toluğu menen ayttı. “Beş kaman”, “Eşen-kalpa” degen ırlarınan bir tobun catka kıraattattı. Toktogul karşı ırdagan zordukçul manaptar, aldamçı eşen-moldolorgo münözdömö berip da ketti. Üçünçü suroosu süylömgö tekşerüü cürgüzüü bolgonduktan, anı toktotup, canakı kızdın adaşkan suroosun suray baştadı.

- “Alardın” uñgusu “Al”, “lar” degen köptük ulandı müçö aykaşıp turat. Süylömdö eelik mildetti atkarıp turat. Söz türkümü cagınan at atooç, dep Abdilas coop kaydardı. Koşumça suroo berişken cok. Kerimkul ıraazı bolgondugun bildirgensip:

- Mıktı dayardangansıñ, dedi süykümdüü karap.

Coldoştoru kubanıçtuuluk menen tosüp alışıp, kaysıl suroogo kaday coop bergendiginen öydö suraştı. Talap kılğandarının barın tökpöy-çaçpay coruptadı. Rozanın coop berip çığışın çıdamsızdık menen kütüp karızdan kutuluunu mildetim dep esepedi. Kütüü uzakka sozulbadı. Süyünüçtün belgisi Rozanın kuunak çıkkannan sezildi. Roza külümsüröp cakınday bergende gülün sunup:

- Kuttuktaymın! Bayakı karızıñ üçün alıp koy, dedi.

- Rahmat! Men tamaşalam. Üyüñdö sagına eleksiñbi?

- On kün bolo elekte üydü sagınuuga mümkün emes. Birok muzoolorumdun canında dayıma bolgum kelet.

- Muzoolorundu apañ menen karındaşıñdan da cakşı körösüñbü?

- Üy-bülögö salıştıruuga bolboyt, birook da cakşı köröm.

Abdılastın bul coobu Rozanın köptön berki suroolu oyun bekemedi. “Nelikten men muzoolor cönündö kam cebedim. Abdılasca iştöö kolumdan kelbeyt bele. Anın muzoolordu cakşı körgön sebebi emnede...” degen sıyaktuu pikirler uçsuz kıyalın ceteley, tuncuray ketti. Canında telmire karap, unçukpay dulduyup turgan Abdılastın tünt münözü senin koluñdan kelbeyt dep şıldıñdap catkaday tuyuldu.

- Barı bir bul adatıñ pionerdik iş emes. Pioner bilgenin coldoştorunan çaşırbayt. Sen bizge bilgizbey çaşıruun iştediñ, degen açuulu ün çıkkanda Abdilas çoçuganday Rozaga buruldu. Tamaşa emes, çındap coop ber degensip öñü tomsorup Roza mañdayında sumsayuuda.

- Men silerden eç nerseni çaşırap iştegenim cok. Bilgenimdin barın aytam. Kur beker açuulana berüü da pionerdik iş emes.

- Barın aytsañ, muzooloruñdu kadayça bağın köndürgönüñdö emne üçün aytkan cokuñ. Çaşırap cürgönüñdö toluk tüşündüm. Sen çındap ele bizden kızgandıñ.

Abdilas Rozanın emne üçün taarınıp açuulanganın çala tüşünüp, bul körünüškö tañ kalganday kıtkılıktap külüp ciberdi.

- Mina kızıık. Muzoo bağıştı menden cakşı bilesiñer da, köptön beri atañar uy bagat. Özüñör cayında dayım cayloodo cürösüñör.

- Atañar uy bagat dep şıldıñdap külösüñ. Alar aytpasa, biz kaydan bilebiz. Sen bolso kitepten okup üyrönsöñ kerek. Basa sovhozdön da körgöndürsüñ. Şaardagı baldarday bolguñ kelet. Meyliñ, emi biz keçiktik. Seni menen süylöşpöym.

- Süylöşpösöñ meyliñ, aga men kımınday da künöölüü emesmin, dedi Abdilas Rozanın bul corugun caktırbagansıp.

16. SAGINIÇ

- Erterek catıp uktap es al, erteñ cayloogo da cönögönü catasıñ. Aygülgö nan bışırıp bereyin. Kur kol barsañ, tomsorun kalat, Kanış baybiçe koluna şereñkesin alıp aşkananın bosogosun attadı.

Abdilas töşögünün üstünö olturup çeçine baştı. Üyü cayloogo köçüp ketkenden kiyin uşul Kanış baybiçesinikinde kalgan. Al atalaş cakın tuuşkandarınan. Kanış baybiçenin münözü cumaşk, bötön baldardı özünükündöy bagıp, caylanıp olturganında nuskaluu sözdördön aytıp berüüdön talıbagan kişi. Başın cazdıgına cölörü menen közün cuump daroo ele uykunun balın tatuuga arakettendi. Enesi aytkanday cakşı es alıp, ertesi coldo köñüldüü ketüünü samadı. Birok caş cürögü tezdep sogup, negedir aşikkansıp çabıttodo. Köñülü degdep, ar türlü elesterdi köz aldında siñirip, dalay okuyanın içine aralaşa berdi.

12 iyun. 7 klasstı bütürüüçölörgö arnalgan saltanattuu çoguluştan kiyin baldar mugalimderi cana mektebi menen koştoşup kanikulga taroodo.

Abdilas coldoştoru menen çoñ zaldın için aralap cüröt. Kolunda sıylıkka algan eki kitebi, maktoo grammotası cana kübölük katı caltırıyt. “Bizdin mekteptin otliçnikteri” degen çoñ cazuunun aldında fotovitrinanın beti tolgon okuuçulardın süröttörü... Aşıgıp izdey baştı. Külümsürögön Rozanın sürötünün canında oygo çömülgönsüp bopoygon özün kördü. Fotovitrinanın eñ ayagına köz çaptırdı. Moytoygon Aygül menen Ceñiştin süröttörü.

- Abdilas, ubadañdı atkarıp, cakşı dem alıp kel, iştegen işteriñ cönündö bizge kat cazıp tur, külümsüröy karap Kerimkul bet mañdayında imerildi.

- Rahmat, agay, sözsüz orundatam sol cakka kayrılıp pioner bölmösünö kirdi.

- Kelgeniñ ıras boldu. Azır çakırtayın dep catkam. Saga pionerdik çoñ işter tagılat. Calkoolonboysuñbu? Salıy süykümdüü cüzü menen buruldu.

- Cok. Kolumdan kelgendin barın atkaram.

- İşenemin. Cayloodo ondogon pionerler bolot. Seni biz cayloodogu pionerlerdin otryad vocatıyı kılıp dayındadık. Alar menen bir katar işterdi cürgüzüügö tiyişsiñ. Mektepke kerektüü gerbariy, kollektsiyalardı cıynap da kelgile. Cayloodogu bardık baldar malçılarga cardam berişkendey bolsun. Emne iştegeniñ cönündö otçyot beresiñ.

Cayloogo komsorg barat. Oşonu menen baylanış. Cakşı dem alıp kel, kat cazıp tur. Cañı okuu cılı başalganda komsomolgo ötüüñö rekomendatsiya berebiz. Koş emese, degen Salıydın бүгүнкү айткан сөздөрү кулагına азır да угулгansıdı.

- Erteñ menen erte cönöybüz. Koş, kanikuldu köñüldüü ötköz, dep coldoştoru menen koştoşup cattı. Calgız Rozanın gana körgüsü kelbeyt. Al taarının kalgan. Anı men özüm taarınttım. Baykasam künöö mende eken. Alar muzoonu baguunu bilbeyt. Ataları eç kaçan caşınan at koyup, cakşı könüktürüp бага alışkan emes. Men da anı bilgen emesmin. Sovhozdun malçıları cönündö men üçүнçү klassta ekende ele okugam. Alar uşul ubakka çeyin okuy elek. Ötkön cılı “Tölök” sovhozundagı ecemdikine barganda köp işterdi üyrönüp kelgem.

Baarı bir erteñ çoгуu cönöybüz. Men keçirim suraym. Anan muzoolordu kanday östürüü kerek ekendigi cönündö айтıp берем. Kitepti da okugam.

Akay da, Karı da, Roza da üyrönö baştaşat. Cayloogo barganda köp-köp işterdi iştөөбүз kerek. Salıy ece köp nerselerdi айтıp берди. Baya күнү satıp алган cana бүгүнкү sıylıkка cañı алган kitepterimди ala ketem. Alardan dagı köp nerselerdi üyrönүүгө болот. Alardan dagı köp nerselerdi üyrönүүгө болот.

Cayloonun tizeden buralgan şiber çöptörü, şarkırap akkan tunuk suuları, top-top cayılıp cürgön maldarı kadimkidey köz aldına elesteldi. Akırındap tattuu uykunun kuçağına tartılıp, köşüp ketti.

Caşıl belesten toptoşup oyun salıp cürgön muzooloru körünö baştadı. Az kündün içinde ele baarı çoñoyup kalışkan. Ar birinin atınan çakırıp kördü. Abdılardı karay biri da çurkap kelgen çok. Kiçinekey müyüzdörün düñdüytüp Tölbaşy cakındap kelip, kayra kaçıp cönödü. Narı caktan Aygöl çurkap muzoolorun çakıra baştadı. Birinen biri ötüp oyun salgan boyunça Aygöldü közdöy cönöştü. Muzoolorunun taanıbay kalganına içi küyüp ordunan cılbay atınan çakıra berdi.

- Tölbaşy!... Kence!... Gül!... Cagoo!... Kel beri, o, oo... Tölbaşy!... Tölbaşy... Ünü ayanıçtuu çıgıp, cañıdan çırağın öçürüp catuuga kamıngan Kanış enenin kulagına daana uguldu.

- Oldo aylanayın ay, malsar eme bolot. Tölbaşyña erteñ cetesiñ. Anan çakırıp oynoyusuñ. Sagınıp kalgan ekensiñ ee aram. Bala da. Kişinin atın çakırgansıp, zañkıldayt kagılayın. Biz bala kezde malga at koymoktu kim koyuptur. Kişinin atın arañ tapçı elek. Emki baldardın akılı tunuk, önörü köp. Erteñ menen turganında çıçalatayın, Kanış ene töşögünö cata baştadı.

EKİNCİ BÖLÜM

17. CAYLOOGO CÖNÖGÖNDÖ

Kanış ene şaşıp-buşup Abdılastı cönötüügö kamınıp küpüldöödö. Buyum-keçek saktaluucu kiçinekey bölmögö kirip, kara bulgaarı menen kaptalgan çoñ eerdi kötörüp çıgıp, üstündögü çañdarın sürtüp, eşiginin aldındagı at mamının tübünö koydu. Abdılastın kızıl satinden casalgan cuurkanın tört büktöy bapestey taptadı.

- Erinin üstünö, körpöçö kılıp salıp bereyin. Mınça emnege keçikti? Toogo çıguucu attar bugün da ciberilbey kalıp, balanın közün akıytpagay ele, ökünüçtüü küñk etip, muunak-muunak casalgan at mamıga cölönüp mañkaydı. Abdılastın cönöym degenine bugün üç kün boldu. Başkarma cayloogo baruucu baldardı çoğultup: baarına birden at beremin, araba tartıp cürgön segiz attı es aldıruu üçün cayloogo çıkarabız. Alar akitaş tartıp kelüü üçün ciberilgen. Eki-üç kündö kelet dep ubada kılıp küttürüp catkan. Col alıs bolgonduktan Akay, Karılar at minip ketebiz dep kamırabay cürö beriştı. Abdılascoldoştoruna birinçi ele küñü cöö dele kete berüñnü sunuş kılğan. Birok alar boluşkan emes. Kiyinki kütkön üç kün Abdılaska ötü uzak mezgildey akıytuuda. Başkarmanın ubada kılğan möönötü büttü. Arabakeçter keçinde kelgendir. Barıp attı alıp kelem, eneke, sen, eer-tokum kamdap koy, caraybı? dep tañ azandan turup Abdılastın ketkeni kaçan.

Bet mañdaydan arkan boyu kötörülğön iyun küñnün ötkür nuru caş baktın calbıraktarının arasın közöy ötüp, Kanış enenin cüzünö kümüştüy tüşün sebelöödö. Köğüş coolugunun çetinen bulaygan buurun çaçtarı küñdün nuruna çağılışıp ogo beter caltırıyt. Tamdın kaptal cagınan attardın dübürttögön dabışı uguları menen artına burula karadı. Celdire bastırışıp kele catışkan atçan baldardın şaıduu cürüşü enenin cürögün tuylatıp ciberdi.

- Eneke, Abdılastı tez atkar, bolboso kütpöy ketip kalabız, Karı dayardanıp kütkön Kanış eneni körüp ererkey ketti.

- Azır aylanayındar, cönötömün. Atıñardan tüşüp daam tatkıla. Üydö dayar. Kanış ene baldardın kubanıçtuu cüzdörünö üñülö karadı.

- İçpeybiz, rahmat eneke, andan körö Abdilas tez attansa ele boldu, deşip aşığa delöörüşti. Abdilas caydak minip kelgen atınan ırıp tüşüp mamının tübündöğü eer tokumga köz çaptırdı.

- Aytçı, eneke, men uşul çoñ atamdın eerin tokunambı.

- Seni tokunsun dep alıp çıktım. Sındırbay-büldürböy cakşı urun. Çoñ atañday uzak caşap, aksakal abışka bol. Cayloodon tüşkündö kaytarıp berersin.

- Rahmat eneke, Abdilas muluñdap süyünüp tokunuuga kirişti.

Köñüldörü kötörünkü baldar “ak sakal abışka” bol, ıldam deşip tamaşalap şaşıra baştaştı. Karı kıtkılıktap külüp “ak sakal abışka” dep kayra kaytalay berdi.

- Sen da aksakal abışka bolosuñ. Emne külösüñ beybaş, dedi Kanış ene Karını cılmaya zekip.

Abdilas atka eer tokumun tokup ciberdi da, emne kılam degensip tört büktölüp catkan cuurkanına ormoydu.

- Astıña körpöçö kılıp salınıp al. Roza dele oşentken tura.

- Oşent. Biz bolso cuurkan alıp ketkenibiz cok, dedi Akay. Kaptalınan biröö kıtıgilap catkansıp, Karı ogo beter kıtkılıktadı.

- Ooba. Uyalbay ele oşentkeni catasıñbı.

- Ene, cuurkandı cön koyçu. Eerdin üstü da biyik bolup kalat eken, dedi Abdilas çın ele ızalangansıp.

- Al beybaş ayta beret. “Cuurkanıñ bolso salınasıñbı debeysiñbı”. Astıñ da cumşak bolot, Kanış ene köşörüp cuurkandı eerdin üstünö bopoytup, basmayılın bek tartıp berdi.

- Iya, aylanayındar, emgiçe cönöy eleksiñerbi. Men silerdi Taş-Töbödön ötüp ketken dese, bolgula ıldam, Bayalı karıya kıykıra süylöp boz atın taskaktatıp kapıl-tapılınan tuuradan suurulbasıp. Al arabakeç. Bul unaalardı cayloodogu atçıga ötkörüp berip andan attardı alıp kelüü üçün predsdatel cayloogo cönötkön.

- Cürgülö kettik. Koş, ene. Roza atın kamçılanıp cönöy berdi. Artınan kalgandarı da celdire basıştı. Kanış ene attın üstünön eñkeytip Abdilastın mañdayınan süydü.

- Cakşı bar aylanayın. Burmaga salam ayt. Aygüldün betinen ööp koy. Muzoolorundu cakşı bak, dedi uzatıp catıp.

- Koş ene. Özüñ da cakşı tur. Abdilas coldoştorunun artınan atının oozun koyo berip, taskaktatıp cönödü. Baldardın karaanı kıştaktan uzagañça Kanış ene közün albay karap turdu.

Çımırıp tiygen kündün ısıq ilebi caşıl tüşkö boyongon aylanayı magdıratıp, tınçtıktın kuçagına bölöngönsüyt.

Tündüktü karay sozulup catkan Taş-Töbönün bosomtuk tartkan arsak-tersek adırları, colooçular menen koş aytışkansıp ulam artka cımırılıp kala berdi.

Isıkta ılaalagan attar baştarın sekin silkip koyuşup, kalıp alğan keñ adım menen çoñ tuyaktarın cerge nıgıra taştasıp basıgın uloodo.

Baldar da ısıp ketkendikten köynökçön boluşup sırtkı kiyimderin çeçip eerdin kaşına öbök kılıp koyup alışkan.

Tündö akitaş tartıp alıs coldon kelgendikten uktabay kalgandıktanbı, ce uzun coldo dayıma araba tartıp cürgöndüktön kalıp alıp kalğanbı boz attın tizginin boş karmapürgölöp koyup Bayalı kariya aldıda bara cattı.

Baldar da anda-sanda bir nerse cönündö söz baştaşıp cayloogo tez cetüünü samap cürüp olturuştı.

Çıgış caktağı meltiregen caşıl meykindikte egin ayantçası sozuluuda. Alardın arasınan ketmenderin küngö çağılıp, alıştardan suunu burup, egindin arasına tegiz cayıp cürgön sugatçılardın karaandarı körünöt.

Coldun boyundagı señselgen çöptördün arasınan iretsiz çıkkın çegirtkelerdin ızıldagan ündörü gana aylanadagı tınçtıktı buzgansıyt.

Toguz-Bulaktan ötüp, çökkön töödöy süyrülönüp lakıygan tumşuktu imerile bergende kün batıştı cana tündük taraptı karay sozulgan kapçıgaydın keñ öröönü köründü. Es tartkan cayloogo bara elek Abdilas eki kapçıgaydı teñ ördöp ketken çoñ colgo tañırkaganday karadı:

- Soñ-Kölgö kaysı col menen barabız. Menin esimden çıgıp ketiptir, çındap ele einen çıgıp ketkenin moynuna ala süylödü. Karı berkilerden murun ozunup: sol cagina tüşöbüz. Kana emi mından arkı coldu sen başta, dep atının oozun keteniktete tarta kaldı.

Abdilas atın kamçılanıp, sol caktağı ıyırdı ördödü.

- Boluptur siler da menin cürüşüm menen ıkamdata bastırgıla. Mınakey, toonun kırılarınan nayzaday bolup karagaylar körünö baştadı. Azır cetebiz.

Abdilas uzay bergende artta kalan Karı: sen calgız oşol col menen kete ber, atın taskattatıp kıykırgan boyunca oñ caktağı colgo tüşüp cönödü. Bayalı kariya baş bolup berkiler katkııp külüşüp kılaybay erdemsip ketip bara catkan Abdilastı akırıştı.

Abdilas Karının aldaganına ıza bolgonsup, tizgininkayra tartıp, berkilerge cakınday bergende:

- Siler emne ının aytıp koyboysunar. Bul coldoştuk iş emes. Şıldın kılğanınar, dep oluna ketti.

- Alda uulum aya, Karı murun col bilgendik kılıp aldap ketti ee. Bayalı kariya külümsüröp karadı. Abdilas kızarıp unçukkan cok.

- Bizge emne açuulanasıñ. Köp bolso eki cüz metrçe calgız col cürdüñ. A sen emne üçün özüñdün işiñdi bizden kızganıp, aytpay aşırınıp cürdüñ? Mına anık coldoştuk iş seniki emes, dedi Roza tarınıtuu. Anın tolmoç ak cuumal betine, karlıgatın kanatınday işke iymekey kaştarı caraşıp, kızıl cibek kosıncasınan birin-serin çıgıp turgan kömürdöy kara çaçtarı mañdayının üstünö açılıp turdu.

Rozanın kıyabın keltirip aytkan sözü Akayga da caga tüşpöspü. Al kolundagı kamısın büktöy karmap bir nersege açuusu kelgen adamca öñü kumsara tüştü. Üzöñgüsün irene teep eerden obdula kalıp Abdilaska atırıla süylödü.

- Seni tamaşalasa, Karı tamaşaladı. Bizge emne oñurañdaysıñ. Roza tuura aytat. Biz sen sıyaktuu paydaluu işti coldoştorubuzdan aşırıp calgız iştebeybiz. Men gana kıyın bolsom dep oyloysuñ. Cadaganda tuuganıñ maga da aytkan coksuñ. Kaçan gana özüm muzooloruñdu erkeletip maşıktırıp catkanıñda üstüñön çıgıp, canıñdı koyboy suraganda zorgo aytıp bergensiñ. Kandaydır bir ökünütün zarkındısı cürögün tüpöyül kılıp cürgönsüp tereñ ulutundu senin işiñdi körüp üyrönöyün degenden eki-üç kündön kiyyin ele atamdar cayloogo köüp ketiştı. Men muzoolorumdu üyrötüügö ülgürböy kaldım.

Abdilas emnedir süylöyün dep kaminganda atı müdürülböspü. Tizginin bekem tartpasa atı oñkobaş atıp kete cazdadı. Oozunan sözü avaga uçup ketkensip, ün debesten atına kıcırı kaynap tizginin katuu silktili.

Abdılastın budalaktaşıp, bir zamatta cüdöy tüşkön uçuru Rozanın közünö bir kızık körünüştü elestetti. Al argasızdan bırs etip külüp ciberdi. Çındığında ele coldoştorunun taarınıçtuu sını bir cagınan oor sezilse, ekinçi cagınan oşol uçurdagı atının müdürülüşü anın üstünö koşumçalanbasıp.

Roza oyundagısın açtıadı:

- Kördüñbü, bizdin pikiribizdi mingen atıñ da kubattap catat. Baarı bir biz muzoolordu maşıktıruudan kalsak da, anı semirtüüdön artta kalıspaybız.

Aga kaytargan menen payda cok. Uşundaybı? Akayga sumsaya karadı.

Abdilas özünün kemçiligin murun ele tüşünsö da, azır coldoştorunun aldında katuu singa alıngandıktan kadayça aytıp bererin bilbey kaltaarıp kaldı. Kündün ısıgına koşumça bolgonsup, coldoştorunun ötkür sözdörünün taasiri içki nerv sezimlerin da ısıtıp cibergendiktenbi, monçogo tüşköndöy terge çömüldü. Cerdi süzö karap, koymoolcup tartkan közünön uyatın kayda katuuu bilbedi.

- Silerdin bul sınıñar tuura, dedi kaltırak çıkarıp, al işke ceke gana men künöölüü emesmin. Ata-eneñer neçen cıldan beri uy bagıp cürgöndüktön, silerdi mensiz ele bilet dep oylogomun. A men bolso çoñoygonu maldın arasına kelgenim bıyıl. Oşonduktan silerden kalıp kalambı dep, anın üstünö apama cardam kılıp özümçö iştep cürdüm. Aygöl tüzüktöp ulabasa muzoolorum meni da unutup kalgandır.

Roza atının tizginin burup cakınday bastırdı.

- Mina kızık. Çınında seni biz bilbegen sıyaktuu sen da bizdi bilgen emes ekensiñ. Uşunu aytçı, muzooloruña at koyup maşıktıruunu kaydan üyröndüñ? Muzooloruñdun attarı emne?

- Men üçünçü klassta okup cürgöndö, “Kök muzoo” degen ańgemeni okugamın.

- Men da okugamın.

- Bilesiñbi, oşondo Gülay degen kız apasının emgek akısına algan muzoosuna “Kök muzoo” degen at koyup üyrötkön.

- Ooba, ooba çın oşentken. Men da okugamın. Birok kantip ele kişi uydu çıkırganda eerçip cürsün dep işengen emesmin. A atamdar bolso takır ele bilişpeyt, Akay tañ kalganday Abdılastın mindan arkı sözün küttü.

- Anan, dedi çöntögünön bet aarçısın alıp, terin arçıp catıp Abdılas, bılıtır Koçkordogu “Tölök” sovhozundagı ecemkine cürüp kelbedimbi. Oşondo menin Bolot degen ceenim cana Mişa degen orus bala tuura 4-5ten muzooloruna at koyup üyrötüşüptür. Mişanın atası Sergey degen ülgülü malçı eken. Al çoñ uyların dagı atınan çakırganda çurkap kelişet eken. Oşolordu körüp mal baguuga abdan kızıkkamın. Menin muzoolorumdun atın özüm ele Tölbaşı, Gül, Cagoo, Kence dep koyup algam.

- Oy, bastırbaşıñarby, emne uktap kele catasıñarby, Karı çoñ terektin tübünön kıykırdı. Al bayakı boydon aldığa çaap kelip küyüp turgan ele. Abdılas uruşa ketebi degen oy menen atın bura tartıp dagı ele aldığa tüşüp cönödü.

Baldardan aldıda anda-sanda ürgülöp koyup eerde balkaygan Bayalı karıya çoçuganday başın kötörüp aldıda artka kayrılıp:

- Bastırğıla aylanayındar. Ak-Terekke kelip kalgan turbaybızby, çokçoygon kök ala sakalın sılay kaşıp, atınan basıgın ıldamdattı.

Kalıñ tokoydu aralay bergende, baldardın köñüldörü sergektenip бүtkön boydu magdıratıp ısıtkan kündün ilebin biyik aska çaşıp koygonsup, deneni sergitken salkın ava kuçagına tarttı. Caratılıştın körköm körünüşü Abdılastı suktandırıp, aylanaga arbaltuuga argasız kıldı. Asmandı tiröoçüdöy bolup, eki tarapta teñ calama zooka kök melcip közdün kurçun alat. Anı elektep coldun tamanına çeyin öskön kayıñ, arça, tal, terekter oşol cerdin eesi sıyaktuu şańdanışat. Alardın çaşıl butaktarına konup-uçup cürgön ar türdüü kanattuulardın ızı-çuu түşkön ündörü zoonu cañırtışat. Kanattuulardın ünün koştıp, öñgül-döñgül taştarga urunup, ak köbük çaçıp, agıp catkan Ak-Terektin mol suusu agımı menen alda kayda alıp ketip catkansıyt. Tokoydun köpçülüğü coon ak tereklerden bolgonduktan bul öröön calpısınan Ak-Terek atalat.

Bet mañday zookanın kölökösü erteden keçke çeyin ketpeyt. Aytör bul cer kimdin bolbosun cürögün kubantıp köñülün sergitçüdöy.

Ak-Terekten ötköndö bir kıylaga çeyin kök şiberi köykölgön meykin öröön menen cürüp olturuştı. Kiçinekey taştak belesçeni aşıp, karagay-çerlüü özöndü kuduştı.

Oñ kol cak taraptı közdöy ör tartıp cogorulap ketken taştak kapçıgaydı ördöy bergende atın kamçılanıp Abdilas Bayalı kariyanı canday bastırdı.

- Bayalı ata, Moldo aşuu degen uşubu, emne üçün Moldo dep atalıp kalgan? Uşunun başına çıkkanda ele Soñ-Kölgö cetebizbi?

- Tuura taptıñ. Moldo aşuu degen uşul dedi murutunan cılmayıp. Uşunu aşsak ele Soñ-Köldün meltiregen caşıl cayıgına tüşöbüz. İlgeri bir moldo cayloodon aysız karañgıda tün katıp kele catıp, adaşıp ketip tetigi bettegi zookadan uçup ölgön imiş. Oşondon kiyin Moldo dep atalıp kalgan dep cürüşöt. Bet mañdaydagı capıs zookanı körsöttü.

Bayalı kariyanın coobuna tañırkay, kapçıgaydın suluulugunan közün ayırbay tuş tarabın karap cürüp oturdu. Zooka menen boy tireşken karagay, arça, çetinder, ar türlüü kooz güldör menen top badaldar, alardın arasınan sayragan kanattuulardın nazik ündörü, karagaydı biröö baltalap catkansıgan toñkuldaktın dabıştarı, cogorton tömöy karay şıldırıp akkan bulak suusunun möltür tüşü közdün kumarın kandırıp, kulakka türkün küünü çaluuda.

İyri-buyru kıya menen ulam cogorulap cürüp oturdu. Aldıñkılar tiptik üç-tört arkan boyu sozulgan kıyanın түbünö tık toktop attarın tınıktırıp kalıştı.

- Karı balam, atıñdın belin bas. Çılbırın menen kömöldürüktöp ala koy. Antpeseñ eer tokumuñdu artına şıpırıp taştayt. Bayalı kariya cakınday tüşkөndө kıykıra süylөdü. Karı atınan түşpөstön ele tizginin imere tartıp enkeye kalıp çılbırın çeçip, eerinin kaşınan arta salıp kömöldürüktöp aldı.

Abdilas atınan ırgıp tüşüp, cöö ceteledi. Kıyanın başına cakındaganda küyügө entigip tura kaldı. Astında çubaşıp çıgıp bara catışkan atçandarga köz çaptırdı. Öböktöyröök col kolu menen atının calın tutamday karmap ortodo ketip baratkan Rozanı kördü.

Roza atçan çıgıp bara catkan soñ, men emneden korkom dep ardıgıp atına mindi. Cerdi apçıy nıgırıp aldıñkılarga atandaşkanday tırımışıp, ör talaşıp baskan atının üstü ançeyin korkunuçsuz ekenin sezdi. Çoñoygonu minday biyiktikten aşıp körbөгөн Abdilas başım aylanat dep çoçugan ele. Birok caydarı köñülü bayakı kalıbınan özgөrgөн cok.

Caşıl belesti tayana bergende Akay ukkuluktuu ünün sozolonutup çoybospu. Al bul ırdı bılır cayloogo kelgen artisterden üyröngön ele:

Maktabaym kantip Soñ-Köldü,

Caşıl şiber keñ tördü,

Tandamal cerdin soorusu,

Atlastay körkömdü.

Tañ kaltırat tamşantıp,

Cañıdan kelip körgöndü.

Aralasañ san cetpeyt,

Asıl çarba fermañdı.

Elüü, kırktap körösüñ,

Emgekten möröy ceñgendi.

Berkiler cagımduu ündü cagaldanıp tıñşaştı. Beleske çıga bergende cerdin betine kilem töşöp koygondoy kulpungan tabiygattın suluu körünüşü caykaldı.

- Baldar atıñardın oozdugun çıgarıp otko koygula. Tunuk avanın atırday cıtın iskep, köykölgön şiberge oonap es algıla. Ayıl körünüp kaldı. Bayalı karıya ceñil dem alıp atınan tüştü. Baldar da attarının oozduktarın çıgarışıp atınan tüştü, otko koyuştı.

Köñül çayıttay açılıp, sezimderi tolukşuy tüşkön baldardın cüzün kubanıçtın sıymıgı nurlanttı. Mamıktay cumşak şiberdin üstünö Bayalı karıya aytkanday oonay ketişip, ar türlü tüstögü kooz güldördü terip cıttaştı. Buruksugan cıpar nazik ilebi sezimderine siñip catkansıdı. Kudu piyaz sıyaktanıp öskön köbürgöndördü da tatıp körüştü.

Tuş-tarapka suktanganday süygünçüktüü köz cügürtüştü. Bel biyik bolgonduktan Soñ-Köldün aylanasının bir kıylası körüügö mümkün ele. Kirgili cok asmanday köpkök

meltirep catkan köl, tokoy çeri çok capırt caşıl tūs belestüü meykin talaa atayın çeber sürötçünün kolunan casalgansıp köykölüüdö. Kilemdin üstünö cumurtkalardı tizip koygondoy ar kaysı cerlerde top-top kongon fermanın appak boz üylörü bülbül körünüüdö. Cayık belesterdin betin berbey asmandagı cıldız sıyaktuu cıdırap fermanın maldarı.

- Uşul cerde cürgön malçılar kanday baktıluu, çınbı? Abdilas coldoşturun cooduray karadı. Oşondoy degensişip berkiler da baştarın iyekeşti.

- Bayalı ata, bizdin ayıl azır kaysı cerde? Körsötüp berseñiz? dedi Roza calt burulup.

- Tetigi köldün arkı çetindegi cayıkta Cumgaldın malçıları caylayt, dedi Karı söömöyün sereñdetip. Bayalı kariya sekin basıp baldardın canına keldi. Betterin bırış basıp caak etteri çoyulup tursa dagı uurtunan cılmayuunun belgisi daana sezildi.

- Cakşılap karagıla, dedi kolun cañsap:

- Bizdin fermanın bardık maldarı tanaptaş konuptur. Tetigi üyüp koygonsugan döbönü kördüñörbü, oşonun aylanasında “Böyrök-Bulak”, “Koş-Köl”, “Kara-Bulak”, “Köñdöy” degen cerler bar. Bardığı tak oşondoy camattaş konuşkan.

- Men bilem.

- Men da bilem. Murdagı cılı dagı oşol cerlerge kongonbuz, deşip Karı, Roza, Akaylar sözdü culup çuruldaştı.

- Tetigi biyik çokunun aylanası keñ, cayıtı cakşı. “Kerege-Taş”, “Kara-Keçe”... Anı bizdin “Keñeş”, “Kök-Car” kolhozдорunun malı eeleyt. Andan arı köldün berki buluñuna çeyin Cumgal rayonunun malçıları çıgat. Köldün te... tetigi öyüzgü kaptalındagı cıbıttarga Çolpon, Koçkor rayonunun malçıları caylayt. “Ak-Taş”, “Caman-Eçki” degen ataktuu caylooloru bar.

Oñ cak tarapka imerilip kurçu mokop kalgan közdörün süzültö alıska tigilip bir topko unçukpay turdu da:

Te... tigi köldün ayagınan bizdin ayılga çeyin narındık, kulanaktık malçılar eeleyt. Anda sovhozdun tümöndögön maldarı. Aytar, Soñ-Köldü altı rayon caylayt. Kalgan

katkandarın attanıp algandan kiyin süylöşölü. Atıñarga minip tıñ-tıñ bastırğıla. Azır ayılga kirip barabız.

Cayloonun çın aşığı menmin degensip kündün süykümdüü nuru tak töbödön kümüştöy carkırap çaçıradı.

18. SONUN CER

Cayloogo kelgeni baldar dem aluusu öto köñüldüü başaldı. Alardın denesi sergip, çukul kıyaldarı ogo beter kötörülünün üstündö. Soñ-Köl Abdılaska düynödögü birden bir körköm cerdey sezildi. Uçuraşkandan bir azdan kiyin ele Aygül arsak-tersek tüşüp, kayra çıgıp catkan mayda tişterin ketireñdetip:

- İşenip koy, bayke. Muzoolordun baarı çoñoydu. Cadaganda bayagı sen calgız muzoolotkon Kence bar emespi. Oşol da keede cini kелgende meni togoloto türtüp, cöölöp ketet. Künügö özülorü toptoşup caşıl şiberge cayılıp ottoşot. Keede men canına barıp gül terip, kitep okup, karap oturam. Toyuşkandan kiyin küngö kaktanışıp uktaşat. Anan bir maalda maga da ee-caa berbey udurgup çurkagan boyunça üygö kelişet. Tim ele bayke azır sonun. Cürsöñ körölü, dep eşikke eerçitip çıkkan.

Aytkanday bardığı teñ torolup kampayışkan. Tölbaşы dağı eköönün dündüyüp müyüzdörü da çıgıp kalgan. Kiçireek kezderindegi uzun cündörü tıkis tartıp kunduzday kulpungan karasur. Bul da bolso cakşı bağılgandıktın belgisi. Abdilas ünün basañıraak çıgarıp muzoolorun atınan çıkıra, bir topko çeyin mañıraya karap turuşup beşöö solgun gana basıştı. Gül menen Kence takır ele kелbey koydu.

- Karap turçu bayke, men çakırıp köröyün, Aygül çakırganda bardığı teñ öz kezegi menen edireñdep çurkap cetiştı.

Abdilas tört kün çoгуu cürüp muzoolorun zorgo üyür aldırdı. Roza da bir caş muzoosuna Buket degen at koyup, özün eerçite baştadı. Anı coldoştoruna körsötüp, kubanıçtuu bolgondugun ayttı.

Apasının bılırtkıdan süttü köp saap algan uçet depterçesin körsөттü. Akay menen Karı çoñoyup kalgan muzooloruna at koyup üyrötөбүз dep ubaralanışkan cok.

Eki күнү eneleri menen birge separatorдон may tartıştı. Ertesi muzoolordun girge tartışıp, ar birinin ösüş salmagın cazıp kattaştı.

Alardın sunuşu boyunca Abdilas menen Roza da muzoolorunun ösüş salmagın belgilep, kimdin muzooloru tez ösköndüğün belgilöögö ubadaların beriştı. Aygül çurkap barıp apasına kabarladı.

Burma apa baldarının sunuşuna karşı bolgon çok. Fermanın üyünün canına koyulgan girdi közdöy muzoolordu Aygül aydap cetip keldi. Burma apa muzoolordu özü girge çıkarıp turdu. Akay menen Karı girdin salmagın arı-beri cıldırışıp taktap aytıp berip çatıştı. Tekildep çurkap barıp Aygül da tigile tekşerüüdö. Roza menen Abdilas depterçege tirkep turuştu. Köp ubakkıtka sozulbastan muzoolor tartılıp büttü. Kurular kimdin muzoosu tez östü eken degen surooluu oydu anıgın bilüü üçün, ayıldın bet mandayındagı döböçönü közdöy cönöştü.

Ar biriner muzoonordun kaysı künü törölgönün kattagan depterinerdi üyüñördön ala bargıla. Ösüş salmagın Batış eceñer tuulgan kününö karay eseptep cürçü ele, dep Burma apa kamılğasızday cönöp bara catkan baldarga umtula karadı. Mende bar. Sen aldñ bele deşip baldar biri-birinen iç ara suraşa baştı. Karı daroo ele üyün közdöy çurkadı.

- Ya, apake, mindan murunku colu Batış ece girge tartkanda ösüş cagınan kimiñerdiki aldñkı boldu ele. Abdilas apasına kayrıldı.

Akaydın atasının eki muzoosu menen Rozanın apası saagan kök uydun muzoosu üçöo uşul fermadagı muzoolordun aldñkısı degen.

- Al bizdin muzoolorçu? Abdilas apasın alaya karadı.

Uulunun coldoştorunun astında uyalıñkırıp turganın baykagan ene:

- Eçteke emes, uulum. Alar köp cıldan beri malçı emespi. Maldın baguusun bizden tüzük bilişet. Kiyinki on beş kündüktö biz bakkan muzoolor menin oyumça tüzük ele bolup kaldı. Baya künü oşol üç muzoodon kiyinkini bizdin eki muzoo eelegen, dep uulun caydarı karadı.

Baldar döböçögö olturuşup, ar bir muzoonun on beş kündön berki ösüş salmagın eseptep çatıştı. Ar birinin oyunda ferma başçısı Batış ece kelgende ene-atasının bakkan muzooloru cönündö tüzüktöp baarlaşuu sezimi tuuldu.

Avası taza, atır cel,
 Caykalgan şiber, caşıl tör.
 Keñ cayloo bolso cürgönüm,
 Sıymıktan sıymık emespi,
 Cıldızday tümön mal bağıp,
 Cırgalda ötkön kündörüm,
 Men östüröm kolhoz çarbasın,
 Meken çebin bek korgop
 Alista cüröt süygönüm.

- Nazik ünün kubulcutup kulpungan caşıl törgö sırdaştay cüröktöğü tolkundagan kıyalı menen ermekteşip, Batış kaduu col arkıluu çukuldoodo. Astındagı karager at da pikiriñe teñ ortokmun degensip köptön berki kalıp kalgan şaybırlagan col cürüşü menen Batıştı sekin termöödö. Neçen zamandan berki mal-candın baskan izinen kazılıp dañgıragan carış sızık coldor caşıl beles menen tübölük acıraşpooçuday artka-artka kala berdi.

Cayık tüzdü sıdırıp berilgende bet mañdayınan özünün ayılı bülbüldöp köründü. Atının tizginin tarta bastırıp, ünün basañdatıp negedir tuncuray ketti.

Anın uy fermasının başçılıgına dayındalğanına tuura üç ay tolot. Uydun sanı cıl sayın ösünün içinde. Süt, may aluu cagınan da artta emes. Coldoşu Bolot kolhozduñ şçetovodu bolup iştep turganında çakırılıuçu bolgonduktan ötkön cazda Sovettik Armiyanın katarına cönögön. Amançılık bolso emi eki cıl çamasında gracdandık ıyık mildettin atkarıp kelip kalat degen oy azır da Batıştın kıyalında elestelip bara cattı.

Köldün narkı öyüzündöğü “Keñ-Sazga” çoğulgan cıynalıştı maldın cayıtta bağılışı cönündö bir kıyla orçunduu sözdördü uktu. Sotsialisttik Emgektin Baatırları: Kubatalı, Supay, Isak karıyalar öz tacrıybaları cönündö süylöştü.

Cayıttı tuura paydalanbay catkan kaysı bir fermalardı oblasttık ştabdın kızımatçıları singa alıştı. Cıynalıştın akırında “Sovettik Kırğızstan” degen dokumentaldık tüstüü kinofilm körsötüldü. Uşulardın baarın esine tüşürüp, ayılga çukul kirip barganın baykas

albadı. Bet mañdayındagı döböçödön dübürttöp carışa astın uturlay çurkagan baldardı körüp, karager at eki kulagin tikçiytip, başın kötörüp calt serpildi.

- Salamatsızbı, degen baldardın ireetsiz çıkkın içke ündörü Batıstı erksizden burulta karattı:

- Salamatsıñarbı, okuuñardı iygilitüü ayaktadıñarbı? Dem aluuga keldiñerbi.

Baldar carışa süylöşüp Batışka coop kaytarıştı da, karager attın ayañı menen eerçiy basıp ayıldı betteşti.

Abdilas can çöntögünö kolun salıp, depterçesin suurdu. Anı baraktap catıp süylöögö ıñtaylangança, Roza ozundu.

- Eceke, caman körböşöñüz, siz cökto bir iş atkarıp koyduk, dep kiçi peyildüülük menen oñtoysuzdana tüştü.

- Kanday iş? Cazganbay ele ayta koy.

- Biz muzoolordu kilge tartıp, siz esep tegenden berki ösüş salmagın çıgardık.

- Menin Tölbaşım, Cagoom, Rozanın eki muzoosu, Akaydın baya küñü siz tartkandagı eki muzoosunun kündük ösüş salmagı uşul on beş kündüktö başkalardan aldınkı ösüşkö ee boluptur Abdilas edireñdey karadı.

Batıştın nurduu közdörü külüñdöp, cüzü tamılcıy tüştü. Oor salmaktuu münözünön kandaydır ıraazılıktın belgisi cüzünö külkü çaydı.

- Rahmat aylanayındar! Siler bizdın işenimdüü cetkinçekter emessiñerbi. Kapalık unutulup çoñ raazı bolbodumbu. Tıyakka alaksıp ubagın bir az ötkörüp ciberdim dep içimden keyip kelatkam, baldardı bacıraya karap, sagınıp kalgansıp aylın közdöy şaşıla bastırdı.

19. CAÑI DOS

Kütülbögön okuya Abdilastın sezimin kıtıgılap, köñülün alda-kayda süröp, negedir aşkırtıruuda. Tañ azandan ertelep turuşunun sebebi da oşol iş ele. Özü az uktaganın sezse dagı cayloonun avasının salkındıgıñanbı kandaydır çarçañkıraganı baykalbayt. Mayka, trusıçan şarkırap agıp catkan tunuk suunun ceeginde gimnastikalık oyundardı kerilip-çoyulup atkaruuda.

Anın kemirçek deneleri burulgan cagina prucinaday iyilip, cañıdan tüyülüp kele catkan bulçuñdarı cazıla tüşüp, kayradan çıñaluuda. Eki kolun başınan cogoru kötörüp, keede iynine tüşürüp özön suunu boylop butunun başı menen keede cügürüp, keede cele basıp bir top ubakka çeyin cürdü. Oşol uçurda Akay da üyünün canında gimnastikalık oyundardı atkarıp catkan ele.

Saançı ayaldar erteñ menenki baldardın kıymıl-araketterine tañdanişa karaşıp, öz ara koburaşıp süylöşö da ketiştı. Abdilas toonun muzdak möltür suusuna başınan belkirçoosuna çeyin cuunup, üydü bet aldı. Denesi sergileñdep ceñile tüşkönsüdü.

Azır barıp Akay menen Karını oygotoyun, ertereek cönösök eken degen pikir tuuldu. Şıpılday basıp üyünö çukul cetip barganda coldoş komandır, biz cönöögö dayarbız, Akay cılmayıp astınan toso çıktı.

Bulardın şaşkan işinin tüyünü mındayça ele. Uşul kolhozdo Vera degen frunzelik kız meditsinalık feldşer bolup eki cıldan beri iştey turgan. Anın münözü cumşak, kiçi peyil, madaniyattuu adam bolgonduktan, karısının caşına çeyin bat ele cakşı körünüp ketken. Özü da tez ele el menen üyür alışıp, kırgızça ceñil süylöönü üyrönüp algan.

Cayloonun rayonduk partorgu Mergenov Karıbek Veranı malçılardın den soolugun karap turuu üçün Soñ-Kölgö köçürtüp kelgen. Keçee küñü keçinde uy fermanın aylına atayın cetip saançılardın den soolugun tekşerip bolgondon kiyin, Abdilastardı çakırıp:

- Meniki Vitka degen silerdey inim keldi. Al kırgızçanı menden cakşı bilet. Barıp taanışkıla. Çoguu oynop cürgülö. Taanıbasa da men aytkandan kiyin silerge berip koy dedi, sumkasınan baarına birden alma tabıştadı.

Çındığında Vitka degen inisi baldar menen taanıştırıuu maksatında Veranın oylogon amalı ele.

- Makul, erteñ menen barabız. Vitka menen dostoşobuz, aytıp koyuñuz, deşip Veraga ubadaların berişıp cönötüşkön. Tündö uzak ubakit Abdilas şaarlık Vitka cönündö tınımsız oylono berdi. Anın elesin körbösö da sırtınan köz aldına elestetip da kördü.

Kıskası anı menen cakın dos boluunu, andan köp nerselerdi üyrönüünü samadı.

Ceñil kiyinişıp üçöö teñ tizile basışıp kaduu col menen “Burgan-Suunu” közdöy bet alıştı. Aralığı 5-6 kilometr kele turgan. Baldar kök şiberdüü belesti cañırtıp ün koşup ırdap

cürüp oturmuştu. Anda-sanda ar türlüü talaa güldörün çogultuşup, anın buruksugan cıtın tereñ iskeşet.

Ak-Taştın oyuna tüşüp kayra capıs beleske tayanganda Karı aldığa atırıldı.

- Çurkagıla, mınabu bette ıskın bolot. Taap ceybiz.

Berkiler anın artınan demige çımıldap cönöştü. Ar kaysı cerden atkulak sıyaktuu çoñ-çoñ calbıraktardı arasınan ıskındardı top-tobu menen üzüşüp, anın kışkıl tartkan tattuu daamın tatıp cep, suusundarı kanıp, bir kumardan çıkkanday cagaldanıştı.

- Mende sunuş bar, dedi Karı çolok murdun teñireñdetip, keçeeki bizge alma berip cibergen cañı kelgen Veranın inisine kur kol barmak belek. Bizdin cemişbiz uşul dep kuruttarga koşup ıskından köp terip alıp bereli. Anın tanooloru derdeñden, uşul akıldı tuura oylop taptım degensip külümsüröy karadı.

- Tuura aytasıñ. Kımız bolso tak oşol ayılda.

Akay candana süylödü.

Terilgen ıskındardı Karı pidcagın çeçip orop kötörüp, aldı.

Beleşeni eñkeyip, kaduulay bir top basışkandan kiyin kerilgen cayık tüzdö top-top ayıl köründü. Üyür-üyür cayılıp cürgön cılkılardı aralay basıştı. Cal-kuyruğu cerge eñile tüşüp, tulañ çöp, betegege nıksırıp toygon çoñ-çoñ beeler kuyruktarın kökkö sapırıp, oyun salıp elirgen kulun-taylar uşul caşıl tördün erkesi sıyaktuu baldardı calt karap alıшат da kayra özülörünçö könümüş işin ulantışat.

Cılkının çetinde bastırıp kele catkan karıyadan:

- Abake, Vera turgan ayıl kaysı boldu eken, deşip suray ketiştı. Kariya atının oozun elpek bura tartıp bet mañdaydagı çoñ appak boz üydü körsöttü. Berki çetkisi özülörü turgan üy, narkısı kızıl üy, andan arkısı tamak casooçu üyü, eñ çetkisi Veranın kişilerdi darılooçu, darı berüüçü üyü boldubu, aylanayındar, dep baldardan coop kütkönsüdü.

- Rahmat, abake, deşip cürüp ketiştı.

İş oylogondoy bolup çıktı. Kirip barışsa zañkaygan üydün içinde calgız şaardık bala kitep okup olturetur. Calpı “zdravstvuyte” deşip orusça salam berişip, aligi balaga kolun sunuştu.

- Zdravstvuyte, ordunan elpek uçup turup appak şadılıu kolu menen berkilerdin mancaların kısa karmadı da, Viktor Semenov, dep ar biri menen uçuraşkan sayın kaytalap çıktı. Bul emnesi degensip berkiler unçukpay Vitkanın tulku boyun ünülö karaştı. Bir nerseden şekşigensip Abdilas “Vitka Semenov”, dep kaytaladı.

- Da... da... dağı birdeme aytabı deşkensip iymenip külümsüröy tüştü.

- A meniki Abdilas Mamıtov, kayra kolun sundu.

Vitka bir nerseni esine tutkansıp “Abdilas”, den kaytaladı.

- A meniki Karı Abışev, dedi şakalaktap.

- Karı, dep çoyup süylöp Vitka baldardın şaarlıktardıkınan bötön münözdörünö tañırkagansıp aldirtan alardın kara sur tartkan bışık cüzdörünö, kara çaçtarın tigile karadı. Kantse da tooluk elderdin baldarı emespi dep içinen oyloodu.

Anın kögültür közdörü, cumşak sargılt çaçtarı, togula elek akcuumal cüzü, barıdan da sol caak uurtundagı biliner-bilinbes çuñkurçası kudu ele Veraga okşoşup turdu. Kalıpka salganday zıñkıygan tüptüz denesi baldarga öto cagımduu uçuradı.

Vitka kelgenden beri cerge butun cıyıştırıp oluruuga üyrönüp kalgan. Üygö kıldırata salıngan kooz şırdaktın üstün körsötüp:

- Olturgula dostor, dep berkilerden keçirim suragansıdı.

- Cep kör, Karı pidcagına orolgon ışkındı aldına koydu. Añgıça aşkana üydön Karıbektin enesi Tokson beybiçe kostryulga kımız kötörüp keldi da, bular kim desem, öz baldarım kelgen tura, dep baldar menen uçuraştı. Vitka çemodanın açıp dastorkondun üstünö cer cemişinen koydu. Akay menen Abdilas çöntöktöründögü kuruttarın da alıp çığıştı. “Bizdin algaçkı coluguşuubuz kızık boldu” degensip sırtınan may çıgıp, kudu şokalad keyiptengen ecigey kuruttan ketip, ışkından sındırıp cep körüp, çınının deñgeeli menen meltiregen kubattuu kımızdı cutup catıp, Vitka dostoruna közünün kıyığı menen külümsürödü.

Kızıl üydün içki casalgası kirgen adamdın közünö alda nemedey süykümdüü körünüp, özünö tartat. Cerge salıngan kooz şırdaktar, keregede tartıluu tuşkiyizder, gülkayırday açılğan kilemder közdün kumarın kandırat... Anın üstünö radiopremnikti,

patefondu, komuzdu, şahmattı, toguz korgoldu körüp, cayloonun madaniyat üyünön ogo beter çıkkıları kelbeyt.

Eki çoñ stoldun üstünö koyulgan ar türdüü kitepterdi, curnaldardı, gazetalarđı baraktap okuşup baldar bir kıyladan beri oşol üydö olturuşat. Vitka ançeyin kalıñ emes, sırtı kooz katuu mukaba menen tıştalğan kiteptin akırkı baragın oodarıp akırın captı da çarçañkırığansıp közün sekin cuump-açıp arı-beri basa baştadı. Al kitep “Çımıgı kişi tuuralu povest” ele. Anı uşul cerge kelgende ele okuuga kirişken.

Karı emnesi bolso da içindegi okuyasın cañı doston suroonu ılayık taptı. Kitepti koluna karmagan boyunça Vitkanın canına basıp bardı.

- Bul kiteptegi okuya kızıkpı? İymenip Vitkaga surooluu közü menen kayrıldı.

- Abdan kızıq. Ukkuñ kelebi? dedi Vitka ıkılası menen coldoşunun suroosun kanaattandırçuday.

Abdilas okup catkan kitebinen betin belgilep koyup berkilerdin canına ıktı.

- Aleksey Meresev degen ukmuştuu baatır uçkuç cönündö uktuñar bele, Vitka coldoştoruna erdemsiy karadı.

- Ooba. Akay sözgö aralaşa ketti.

- Ooba. Mugalimibiz bir az ayıp bergen. Aligi eki butunan teñ acıragan uçkuç emespi.

- Ooba nak özü.

- Uşul kitepte oşol cönündö cazılgañbı?

- Tak oşol Aleksey Meresev cönündö cazılğan.

- Kıskaça okuyasın ayıp beresizbi. Murun çalabula kabardar baldar ukmuştuu baatır cönündögü povesttin okuyasın uguuga ıntızar.

Üyür alışa tüşkön Vitka eç kaday koomaysıngan cok. Aga coldoştoruna cönököylötüp tüşündürö aytuu gana zarıl. Baldar stoldu tegerektey olturuştı. Kiteptin birinçi betin açıp, ızgarduu kışta kalıñ tokoydun arasında ölöör-ölmöksön bolup kıymılsız catkan Alekseydi cana anın canındagı korkunuçtuu ayuunun sürötün körsöttü da okuyanı

elestüü, taasirdüü kılıp başladı. Toluk bayandoogo sözü cetpey, coldoştorunun kee bir tüşünböy kalgan cerin oruşçalap, aylası ketkende cañdap da tüşündürüügö arakettendi.

Özün kadimki sayasiy dokladçiktey sezgen Vitka kuntun koyup ugup olturgan coldoştorun körgön sayın canduu tüşündürüügö tırıştı. Vitka Alekseydin kaytadan samolyotko kötörölüp, düşmandın samolyotun ceksen kılğanın aytkanda Karı:

- Çınıgı baatır eken! dep kıykırıp ciberdi. Alekseydin çıdamkaylığı, erdin kayratı olturgan baldardın cürögün kubantıp, sezimderin tolkuttu.

Angeme ayaktap kalgan çende kazganaktağan top atçan adam eşikke tüşö baştaştı. Baldar çurkap çıgışıp, kelgenderdin attarın baylaşuuga cardamdaştı. Alardın içinde Vera, Karıbek cana komsorg Kurman da bar eken.

Vera baldardı çakırıp: İntimaktuu dostor bolgula, makulbu, azır menin atıma Vitkanı mingizip köndürgülö, dep darılooçu üyünö kirip ketti.

- A nu-ka davay poprobuem, Vitka daroo ele atka cetti.

Baldar attı beri çetke cetelep çıgışıp, Vitkanı eerdin üstünö çıgarıştı. Al ançeyin korkkon cok. Birok tizgindi koluna aluudan otkaz kıldı.

Akay attı ceteledi. Eki kolu menen eerdin kaşın bekem kuçaktap anda-sanda no! dep koyup dalay cerge çeyin cürüp olturdu. Bir top uzagan soñ özüm bastıram dep tizgindi koluna aldı. Añgıça Vera da baldardın canına cetti. Akırındık menen bastırıp cürüp Vitka bir maalda teminip celdire cönödü.

At ulam katuulagan sayın kıyşayıp bir cagın közdöy ooy başladı.

- Toktot! dep kıykırışıp berkiler artınan çurkadı. Vitka attın oozun kandayça tartuunun bilgen da cok. Berkilerdin dübürtü menen at ogo beter taskaktap cönödü. Vitka alıs uzabay ele attın üstünön kaptalı menen cerge uçup tüştü. Birok eç cerinin ooruganın sezgen cok. Mamıktay şıberdin üstünön tez ırıp turdu da, berkilerdin astın uturlay bastı.

Vera özünün birinçi colu at mingendegi corugun esine tüşürüp ayabay ıkışıp külö berdi. Vitka anı körüp maga külüp catsa kerek dep oyloedubu bir az öñü kızara tüştü. Kaçan Vera özünün corugun aytıp bergende Vitka baş bolup barısı külüştü.

- Çınıñdı aytçı, Vitka, Soñ-Köl cayloosu köñülünö cagabı? dedi Vera körköm aylanadan közün albay.

Emne coop kaytarar eken degensişip berki baldar tımızın Vitkanın coobun kütüştü. Al kabagın çıtıp ecesin bir kıylaga oyluu karap turdu da: A sagaçı? dep kayra ecesinen suradı.

- Men bul cerdik bolup kalbadımbı. Sen aytsañ, Vera erkelegen balaça Vitkanın moynuna kolun arta saldı. Sözgö aralaşpay özülörünçö çettey tüşkön baldar caman ele cer degen söz oozunan kaçan çıkarın çıdamsızdık menen kütüp turuşkansıyt.

Eñ mıktı cer eken. Bul cerdin avasında taza avanı tuulganı körgön emesmin. Cerinin mamıktay baarı şiber. Güldörün aytasıñbı, tamdar salınsa sonun bolor ele. Anda madaniyattuu dem aluuga bolot, kördüñbü, men ıldam ele öñdönö tüştüm, sol kolu menen betin sılap körsöttü.

- Bizdin cer kasiettüü emespi, Karı öz içinen uguzar-uguzmaksan küñk etip koydu.

- Aligi attı dagı minip kör. Emi beş-altı cıgılsañ üyrönösüñ, Vera bırsıldap küldü.

- Azır cıgılbay ele üyrönöm. Cürgülö, dostor, maga cardamdaşkıla, dedi Vitka baylanuu attardı közdöy adımday basıp bara catıp.

Akay aldıga çurkap mamıdagı attı çeçti da, Vitkanı mingizüü üçün tuura tarttı. Vitka berkilerden cardam talap kılbastan ele üzöñgünü teep, eerdin kaşın bekem karmap, tez ırgıp mindi... Vera tizgindi cürgüzüünün erecesin toluk tüşündürgönsüdü. Berki üçöö taanış malçılardı attarın surap minişip, cañı dosun atka minip koştıoy şatekteşip köndürüü üçün eerçite bastırıştı.

20. AGAYLAR AYTTI

Kurmandın kelgeni az ele kün bolso da cayloodogu komsomol cana pionerlerdin esebin alıp, alardı işteri menen da taanışıp çıktı. Karıbek menen birge cayloo sovetinin işine çoñ cardam körsötö baştı.

Karıbek Kurmandın işke şıktuu cigit ekenin muruntan ele bile turgan. Keçee künü malçı komsomoletsterdi çogultup, kızıl üydö çoguluş ötközdü. Al gana emes caştardıñ boş ubaktılarıñ köñüldüü ötkörüü üçün oyun-şook keçesin da uyuştıurup koydu. Şayırdı caştardı keç kurun çogulup, ır ırdaşıp, biyleşip, komuz çertişip, radiopriemnikti uguşup çerlerin tarkatışuuda.

Kızıl üy cayloodogu madaniyattın borboruna aylanıp ketti degen sözdör az kündön beri malçılardın arasına tögünönön cayılğan cok.

Kurman pedinstitutu bütüp kelip, eki cıldan beri rayondun borborundagı orto mektepke zavuç.

- Caykı dem aluu mezgilinde cayloogo barıp, cayloodogu komsomol, pioner işterin teyle, bir çetinen den sooluguñdu çıñdap kel, dep Raykomol komsorg kılıp cibergen. Özü da bul işke çoñ ıraaız. Cayloogo kelgeni aytkanday ele den soolugu azdap bolso da oñolo baştadı. Kız mattan ançeyin oorduk sezgen cok. Karıbek, Vera, üçöö köp uçurlarda malcılardı kızıdırıp cürüşöt.

Boş kezderinde çaştardın oyun-zook keçelerine katışıp, Vera eköönün biylegen uçurları da bolot. Kızıl üydön kaalagan adabiyattardan tandap okuyt. Aytör anda erigüü degen nıpım.

Bir topton beri Karıbek aldındagı kagazdı çiyemelep cazıp, negedir iş cönündö ubaralanıp catkansıdı. Anın boluk denesi tuuralcın tartıp, çakanıraak stolgo caraşık bergensip nık olturat. Cazıp catkan kalem uçun sekin sıya çelekke cölöp koydu da, çöntögünön kızgıltım taragın suurop maylanışkan kara çaçın celkesin közdöy bir neçe ireet taradı.

Tördögü şırdaktın üstündö kırdanıp çıkanaktay kiteptin baragına kadala köz cügürtüp catkan Kurmandı tigilip bir kıylaga karap olturdu. Okup catkan kızıık okuyasınan köñülün tumandatıp, colto bolboyun dedibi ekinçi baraktın ayagına cetkençe ündögön cok. Cay gana anın közünün kıymılın baykoodo.

- Menin oyumça, dedi Karıbek bir topton kiyin sözün cönötüp. Agitatorlor cetişerlik türdö tandalıp alındı. Biz alardın işine kündölük kontrolduktu küçötpösök bolboyt. Al emi poçtalon cönündö kolhoz dun başkarmasına kat cazuubuz kerek. Gazeta, curnalsız agitatorlordun da işi önükpöyt. Anan coldoş Kurman, kızıl üygö çaştardın boş ubaktılarına karay smendeştirip decurnıy uyuşturuubuz kerek.

Kurman anın aytkandarın içinen makul taap, şar coop berüügö kamıngan cok. Anın oyuna başka bir masele tüştü. Oşonu sunuş kılıp, akıldaşkısı keldi.

- Menin pikirime kaday koşumçañız bar, dep Karıbek coopsuz kalgansıp Kurmandın canına keldi.

- Aksakal, keçiriñiz, dedi Kurman kiçi peyildüülük menen. Sizdin pikiriñiz maga abdan cagat.

Kızıl üygö decurnıylardı köbünçö çaştardan paydalansak deym. Mende alardın tizmeleri bar.

- Anday bolso ele bolgonu. Tizmeni ilip koyuu kerek:

- Al emi poçtalondur da kolhozdon kişi surabay ele, pioner baldardan dayındasak kanteer ele?

Karibek Kurmandın bul sunuşuna tupadan-tuura ele karşı bolgusu keldi. Baarı bir çıyrak tıñ baldar beker cürgönün körgönüm çok. Tabıla koybos. Biz tuştuştan bala izdep cürgönçö iş ketençikteyt dep oyloodu.

- Menimçe bizdin oyubuzdagıday bala oñoy menen bul cerden tabılbayt. Tabılğan kündö da cayloodogu malçılarga kün alıstan gazeta-curnaldardı, paketterdi, kattardı taşıp turuu bala üçün öto ele oorduk kılatt.

- Aligi Cuma menen Kerimkul aytkan baldardı bilesizbi? Alar uşul cerde cürüşöt. Men süylöşköm. Eki ayça poçtanı eç kaday üzgültüksüz ele tarta turgan çıyrak baldar bar. Alar azır kelüügö tiyiş. Añgemeleşip körüñüz, dep Kurman sunuşu çetke kagıla turganına közü cetkensip şaşıp kıska-kıska süylödü. Araketi baldarga bergen ubadasın iş cüzünö aşırıuda ele. Al keçee küñü dal uşul iş cönündö Abdılstar menen añgemeleşken. Karı, Akay, Abdılstar üçöo teñ men boloyun deşip talaşa ketişken. Kurman akıldaşıp erteñ menen üçöön teñ kelip maga cooptoşup ketkile degen.

- Makul emese, baldar kelgende süylöşüp körölü.

- Karibek akırında Kurmandın sunuşuna arsar kümön bolgonsudu.

Köp küttürböstön baldar da cetişti. Alar keçee ten beri öz akıldaşıp, Karını poçtalondur kızmatka ılayıktaştı.

Salam aytıp kirip kelişken baldarga daroo tigile karadı da, salamatsıñar bı cigitter dep boş unçugup Karibek kayradan baldardın tulku boyuna üñüldü.

- Kana, cigitter, süylöy bergile. Akıldaşıp bolgondursuñar. Pioner ubadaluu, işeniçtüü, Kurman sözü tögündükkö çıgıp, Karibekke uyat bolbogoy elem degensip, kıdırata turuşkan üçöönü közömöldödü.

Bol, aytpaysıñbı degensip, Akay canında şılıpıygan Karını çıkanagı menen akırın türttü. Emne söz ııgar eken dep Karıbek sırtkı kebetelerinen ııyrak körüngönsügön baldardan coop kütüp dulduyup oltura berdi. Kaçan aytasıñ degensip Abdılas da Karıga aldirtan alaydı.

Oşondo gana Karı entige süylödü.

- Men iştemek boldum. Bular başka cumuşardı atkarat. Karıbek şektengendey Karını tiktedi.

- Poçtonu üzgültökkö uçuratpay kün alıstan “Keñeş” kolhozunun kıştagınan tartıp kelip, malçılarga keçiktirbey taratıp tura alasıñbı?

- Tartıp kele alam. Attı tıñınan alıp berseñiz ele boldu. Karı uşul sözdü aytıp, erdemsiy tüştü. Kurman cagaldana coburadı.

- Atpadımbı, aksakal, bizdin caştar ılayıktuu işten eç kaçan otkaz kılışpayt. Andan körök özü aytkanday atın tıñduulap bersek ele tınımsız işteyt. Koygon talabı, kütökön maksatı orundala tüşkönünö içinen kımıldagan Kurman canakıdan da ulam demdene süylödü. Boluptur degensip Karıbek da başın iykep Kurmandın sözün tıñşadı.

- Bul üçöönü mektep direktoru Kerimkul, başkarma Cuma atayın tapşıırma menen ciberişken. Aytmakçı dagı bir kız bar.

Karıbek tañ kalgansıdı.

- Kandayça tapşıırma.

- Birinçiden, mekteptin tapşıırması okuu işine kerektüü öz krayların taanuu boyunça sayakat uyuşturat eken: anda cayloonun geografiyalık şartı menen taanışışat. Çöp-çardı, güldördü katırışat. Kölgö, too-taştarga barışat. Ekinçiden, negizdüü işi bulardın ata-eneleri uy fermasında işteşet. Uylardın muzoolorun caş kezinen şefke alışıptır. Oşolordu küzgö çeyin baguuga cardamdaşuuga mildettenişken. Uçet işterine da kol kabış kılışat. Keçee Batıştın aytkanın ukkan cok beleñiz.

- Ukkam. Koldon kelişinçe bul cigitterge da cardamdaşuuga tiyiş turbaybızbı. Maga karaganda mektep işi menen taanış emessiñbi, eger bizden kütökön talaptarı bolso orundatuuga tırışıñız, Kurmandı calt karadı da, kayra baldarga buruldu Karıbek.

- İştay bergile aylanayındar. Mümkün katar boş ubaktılarıñarda kündölük cañılıktardan ata-eneñerge gazet curnaldardan okup berip da turaarsıñar.

Anın bacıraygan çoñ közdörü külümsüröp baldarga çağıldı. Bayatan beri tootmokson düñküyüp olturgan boluk adam baldarga da süykümdüü bolo tüştü. Bir az üyür alıña tüşkön soñ baldar süylöödön ançeyin koonsunuşkan cok.

Abdilas mañdayındagı çıbırçıktagan terin aarçıldı.

- Agay, sözsüz okup berebiz. Karı gazetti tez cetkizip turat. Bardık sırbızdı Kurman ataga aytkanbız.

- Silerdin maga körsötkön on beş kündük planıñar maga cagat. Aymakçı, Vitkanı dayıma arañarga koşo ala cürgülö. Şaardık emespi, andan köp nerselerdi üyrönüp alasıñar. Kurman bir kıyla akıl-nasaattarın ayttı.

- Coldoş cañı poçtalon, dedi Karıbek tamaşalap, azır biz menen barıp at dayındatıp al. Karşı bolo koybos. Emgek kün da esepşeşet. Antkeni kolhoz bir adam dayındoogo tiyiş boluçu. A siler iştay bergile, aylanayındar. Zarıl talabıñar bolso bizge kayrılıp turgula. Tüzük işteseñer Kurman eköobüz Raykomolgo dokladdık kat cazabız. Caraybı? dep berkiler menen koştı. Baldardın köñöldörü kuunak sırtka çığıştı.

Akay Abdılası dalıga çaptı:

- Kördüñbü sonun adamdar eken. Eki agay eköo teñ biz üçün paydaluu sözdördü ayttı. Ayırıkça cayloogo Kurman agaydın kelgeni sonun bolbodubu. Emi işteyli, dosum.

- Albette! dedi Abdilas kubanıçtuu dooşu menen.

21. BİZDİN MİLDET

Ayıldın bet mañdayındagı çökkön töödöy iyrlenip sozulgan caşıl beleşçeni közdöy birin-serin baldar çubaşuuda. Vitka menen Abdılası eerçip Aygül da koşo cönödü. Ak-Taş caktagı koktudan üç bala kelişti. Eki taraptan çoğulgan baldar biri-biri menen uçuraşışıp, çoñ kişi keyiptenişip al-cayların suraştı.

Akay algaç söz taştadı:

- Koy fermasında silerden başka baldar cokpu?

- Bolgonu ele uşul üçööbüz. Segiz çaştağı beş-altı bala bar. Alardı biz eerçitkenibiz cok, dedi çetki sarı bala çyırak süylöp. Anı tuurulup kesilgen cuka betteri kebersip, bacıraygan tegerek közdörü koymolcun tartıp sabırduu toktoo münözünö kübö bolgonsudu. Çekesin kara dukaba menen kıyuulatkan appak kırgız kalpagı başına caraşıktuu kınaluuda. Vitka aligi balanın kooz kalpagına aldirtan köz çaptırıp, içinen caktırdı.

- Boluptur, dedi Abdilas ubaktıttı beker sozboy çeçkindüü. Emi işteribiz cönündö süylöşölü.

Baldar kök şiberdin üstünö uy müyüz tartıp imerile olturuştı. Bar bolgonubuz ürkördöy bir uuç gana ekenbiz, Karı canındagı koy fermadan kelgen balanın biröönö şıbradı. Aligi bala burula karap:

- Basa seni poçtoçu boldu debedi bele. Kat, gazetanı kaçan alıp kelesiñ, koopsuna karadı da, “Mında emnege katışıp olturasıñ”, dep aytıp cibere cazdadı.

- Erteñden baştap işteym. Degi sen gazetaga cazıldıñ bele?

- Anançı. Menin koluma “Leninçil çaş”, “Kırgızstan pioneri” eki gazetanı tiygizesiñ, basa sayakatka biz menen birge barasıñbı?

- Ülgürsöm silerge koşulam. Bügünkü cana mından murunku işter cönündö starşiy vocatıy Salıy ecege aytıp barat emesminbi?

- Karı kızmatına ıraazı bolgonsup kompoyo tüştü. Roza sagınıp kalgansıp tüştük kıştak tarapka köz cügürttü.

- Basa estegende çöntögünö salıp koyçu. Çolpongo alıp barıp ber. Açpagın, dep çöntögünön çaptaluu konvertti alıp berdi.

Aygül Karının canına oltura kaldı.

- Karı bayke, menin pioner gazetamdı öz koluma alıp kelip berip turasıñ ee. Cakadan buudaydan dümbül ala kelseñ.

Karı da kadimki salabattuu çoñ kişiden beter Aygüldün bıtygan kolun sılay karmap: carayt sadagası dep erkeletkensidi.

- Cıynalış baştalsın degen mende sunuş bar, Akay ünün biyik ıgarıp ordunan turdu. Kanday deysiner degensip olturgan coldoştorunan coop kütkönsüdü.

- Baştalsın!

Abdilas ordunan kötörölüp coldoştorun külümsüröy karadı. Al cıynalıştarda, sborlordo köp çıgıp süylöp cürgöndüktön, a degende gana bir az kızara tüşmöy adatı bar, andan kiyin kadimki takşalgan adamdarday ele oyundagı sözün taymanbay süylöögö könüp kalgan.

- Makul, dedi sözün cönötüp, toodogu pionerlerdin baş koşkon cıynalışı ce keñeşmesi dep koyolu. Sanı bir zvenonun pionerlerinen da azıraak bolgonduktan, cıynalış başçıların şaylabay ele koysok deym.

Tuura degensip olturgandar baştarın iykeşti. Töş çöntögündögü kiçireek bloknotun baraktap, bir nerseni okumuş etti, Abdilas:

- Özüñörgö belgilüü, cayloogo çıkkın birin-serin mektep okuuçularına direktor agay, vocatıy eceke orçunduu tapşırmalar takkan. Cönöy bererde meni çakırıp atayın aytışkan. Sözdü kıskartıp aytkanda, bizdin aldıbızdagı tömönkü mildetter turat. Bizdin birinçi maksat özübüz şefke algan muzoolorubuzdu, kozularıbizdı semirtip, çıgımsız baguu. Munu bolso iştegensip catabız.

Andan kiyinki orçunduu mildetibiz öz krayıbizdın tabıgatı menen taanışuu. Gerbariy, kolleksiyaalardı çogultuu. Sayakattarga baruu. Menin oyumça murun silerge dele aytıp cürgöm. Erteñ sayakatka çıksak degen sunuşum bar.

- Tuura! Tuura aytasıñ, ubakıt cetti! deşip ireetsiz ar kimisi makuldugun bildirişti. Vitka öto kubandı. Kantip kubanbasın! Al suluu cerdin caratılışı menen taanışuuga aşıktı. Meymandos çaş dostoru menen birge cürüüsü keremet da. Mende sunuş bar, dedi Vitka kolun kötörüp.

- Süylöy ber, Abdilas köñülün burdu. Koy fermasınan kelgen baldar momurap tıptıñç olturgan çooçun meymandın bulardın işine kızıguusuna tañ kalıştı.

Vitka çoçurkabay ele süylöp baştadı. Olturgandar anın sözün uguuga dilgirleñiştı.

- Silerdin bul işiñer abdan cakşı. Eger alış cerge barıp tünösök, kostyor cagışımız kerek. Tamak-aştı mol aluuga tiyişpiz. Menin fotoapparatım bar. Bolgon okuyabızdın baarın sürötkö tartamın. Men da silerdin kooz cerdin caratılışı menen taanışkım kelet.

Mende kandaydır surooloru bolobu degensip, olturbastan tike tura berdi.

Vitka keldenden beri kırgızça sözdörgö murunkusunan dağı köbüröök tüşünüp kalgan. Al tügöl Vera menen da kırgızça süylöşüü üçün arakettenüüçü. Baldar anın sunuşun tolugu menen kubattadı. Maksattaş cañı dostu kubanıçtuu karaştı. Abdilas bul sayakattın planı cayloo komsorgu Kurman menen makuldaşılıp tüzülgönün coldoştoruna ayttı. Sayakattın planı menen bardığı taanışıp çığıştı.

Bir kopiyası köçürölüp Karıga berildi. Al starşiy vocatıy Salıyga alıp barıp bermekçi boldu. Sayakat üç tarapka üç colu cürgüzülmökçü. Birinçi colku sayakat köldün kılaasına, Uy-Bulak, Cer-Kaptal degen cerlerge çeyin baruuga belgilendi. Eki kündö kayra kele alabız dep çekteşti. Bayatan berki keñeşmege Aygül da öto köñüldüülük menen katışıp olturdu. Oyunda alar menen birge baruunu degdedi. Rozaga karadı.

- Sen da barasıñbı, eceke?

- Cok, dedi külümsüröp Roza. Men kölgö barganda süzö albaymın. Ekööbüz birinçi, ekinçi sayakatka katışabız.

Bular kelgenge çeyin mınabu belesterge çıgıp ar türlü güldördü terip katırabız. Muzoolorubuzdu bagabız.

- Eceke, baralı da. Vitka baykem alardı ar türlü sürötkö tartam dep catpaybı? Ekööbüz tüşpöy kalabız emne, Aygül anı taarınıçtuu cal-cal tiktedi.

- Uktuñbu, Vitka, dedi Abdilas sözgö aralaşıp, bular taarınıp catat. Roza menen Aygüldü güldörü, muzooloru menen sürötkö tartasıñ ee?

- Ooba, sözsüz tartam.

Aygüldün balalık kıyalı Abdilas menen tez ele makuldaştı. Anda ele boldu. Kence menen Cagoomdu kuçaktap turup tüşöm. Sen da Buketiñdi karmap turasıñ ee? dep Rozanın kaptalına süyönö boytoydu. Baldar erteñ menen erte uşul cerde çoguluşmay boluştu. Agaydın ögüzünö cüktördü artıp cönöögö makuldaşıştı.

22. SAYAKAT

Col bilgendikten Akay aldına buyum-keçek cüktölgön ögüzdü cetelep köç başı. Şımalanıp ceñil kiyinişken baldar şıpılday basıp anın artınan eerçip cürüp olturuştı. Alardın köñüldörü sergektenip, keede birin-biri tamaşalaşıp oynop da ketişet.

Çaňkaygan tunuk asmandın tügöyündöy möltüröp alıstan körüngön kölgö “seni közdöy bara catabız” degensişip közdün uçkundarın uzatışat.

Vitkanın kalıñ kögüş sporttuk kostyumu denesine kınala, boyuna caraşıktuu.

- Anık sırttın kiyim eken. Kalıñ dagı, bışik, anın üstünö caraşıktuu tigiliptir, sıyrık bet sarı bala Abdılaska kolu menen Vitkanı cañdadı. Asınıp kele catkan ançeyin çoñ emes tört çarçı bulgaarı kaptalğan kutuçanı iyninen şıp ala koyup Vitka Akaydın aldına çurkap barıp toktottu.

- Sürötkö tartasıñbı? Akay kurun oñdonup ögüzün çukul cetelep Vitkaga üñüldü.

- Baarıñar teñ ordu orduñarga turgula, dedi da, meyman bala kutuçanın içinen kiçinekey fotoapparatın suurup arı-beri közünö imerip özünçö tekşerip kördü.

“Emi kaçan tartasıñ” degensişip berkiler tınçsızdanıp Vitkadan közün alışkan cok.

Al:

- Azır. Kıymıldabay turgula. Külüp turgula. Akay ögüzüñdün başın oñ cakka bura tart. Kana maga tigilgile, dep oñ kolunun barmagının uçu menen eki colu tırs ettirip basıp, dostorunun cansız köçürmösün tartırs ettirip basıp, dostorunun cansız köçürmösün tartıp aldı.

Kün dal töböğö kalkıgan kezde köldün ceegine cetiştı. Ögüzdün üstündögü cüktördü tüşürüşüp, cay oturup tamaktanıştı. Öñgül-döñgül sazdardan ötüşüp köldün kılda çetine kelişip karap turuştı.

Biliner-bilinbes sokkon celdin taasirinenbi, möltürögön köl udurgup cay türölö tüşüp, kayra cazılıp ketüüdö. Top-top ceñil süzüp kaz-ördöktör. Kılıçtın uçunday içke uzun kanattarı menen keede suunu çaap ötüp çayk-çayk açuu ündörün ıgarışkan ak çardaktar. Kök kıtandın, çulduktardın tuş-taraptan çuuldagan ündörü.

Sarala moyun kooz añırlar cay kaalgıy suunun üstünö kono kalışıp, carışkan baldarça cirey süzüp cönöştü.

Vitka cakında “Sovetskaya Kirgiziya” gazetasınan okugan “Sonun-Köl” degen kızıktuu makalanı esine tüşürdü. Karıyalar da Soñ-Köl emes murunku atı “Sonun-Köl” bolgon dep aytıшат. Oşol sıyaktuu negizder menen ilimpozdor “Sonun-Köl” dep anıktap cürüşöt.

Makalada Soñ-Kölgö (Sonun-Kölgö) düynö cüzündö seyrek uçuray turgan kanattuulardın İndiyadan, Afrikadan, SSSRdin Kavkaz cana tüştük caktarınan uçup keleri cönündö cazılğan. Kıyla kanattuulardın attarı sanalğan.

- Kap deseñ, kayık bolso süzüp oynoyt elek ee sıyrık sarı bala köldün betine suktana karap turgan Vitkaga buruldu.

- Aşıkpä, dosum, dedi Vitka alıstan közün albay, kayık bolgondo da motorluu kayık az cılda köl üstündö oynooru şeksiz. Al gana emes, teetigi aylıl konup oturgan cerlerge kıladağı ayıldı körsöttü da kurort, dem aluu üylörü salınsa sonun boloor ele. Sen, cakında bir ilimpostun gazettegi makalası cönündö ukkan emessiñbi, dep kayradan alıgı “Sonun-Köldü” esine tüşürdü. Kün da baldardın salmagınday memirep, cıluu ilebin tak töbödön çaçıratuuda.

Baldar cılañaçtanışıp köl suusuna çumkuştı. Cüz metrçe narıraak çende uzun tilke aralça sozuluuda. Aga deyre ançeyin tereñ emes. Baldar carışa süzüşüp aralçaga çıgıp barıştı. Aralçanın betin uzun kamış çöptör kaptagan. Aralap cürüşüp, sasıtkı, cöcö carılбай kalgan ördöktün, çardaktın cana da taanıbagan kuştardın bir neçe cumurtkaların tabıştı. Çoñoyup kalgan cöcölör kölgö tüşö kaçışıp baldarga karmatpay süzüp ketişti.

Keç beşimde Kokuy-Kır degen beldi aşışıp, Uy-Bulakka cetişti. Caydır-kıştır Kokuy-Kırdın conunan arkıragan şamal öksüböyt. Ayırıkça kışkısın katuu boroon-çapkın öksübögöndüktön, anı malçılar “Kokuy-Kır” atap koyuşkan imiş. Kolot ıldıy kudup oluruşup, cüktü üñkürçönün oozuna barıp tüşürüşti.

Abdilas, Vitka cana alıgı koy aylının sıyrık sarı balası boluşup, cerdin tamanın birtike çukuy tüşüşüp uzun tayaktardı ornotuşup, taarlardı caap çatır casap ciberişti.

Akay baştap üçöö ıskın uulap ketişti. Akay Uy-Bulakka sırdana. Uy-Bulaktın ıskını öto koyuu, anın üstünö keç çıgat. Alar otun da ala kelüü üçün belderine cip kurçanıştı.

Sıyrık sarı bala çatır cabılıp bütkön soñ “eç işim cok” degensip, ıskına ketken baldardın artınan cönödü.

Vitka kıylaga çeyin fotoapparatı menen alışıp cattı da, çöntögünön “kündölük depterçesin” suurup, cazuuga kırıştı.

- “Menin bul kelişim öto paydaluu boldu. Kırgızdın minday suluu cayloosunda köñüldüü dem aluu rahat eken. Baarıdan da kooz caratılışı meni ayabay tañ kaltırdı. Men

mınday cerdi murda takır körgön emesmin. Malçılardın köçmöndüü turmuşu ötü kızık, cana şaanilüü. Baarıdan bögünkü cürüşübüz köñüldüü. Men cañı dostoruma koşulup sayakatka çıktım. Tamak-aş, buyum-keçebizdi ögüzgö artıp aldık. Kölgö toktoduk. Köldün üstünön kinodon körgön kuştardı öz közüm menen kördüm. Gazetaga çıkkın “Sonun-Köl” degen makala menin köz aldımında azır da tartılıp turat. Andagının baarı çındık. Bar ayıbı keme cana köldün kılâasında dem aluu üylörü çok. Intimaktuu dostorum menen kölgö süzüp eki saatça cürdüm. Men alardın sayakatka cürgön süröttörün tartıp aldım. Alar meni abdan cakşı körüşöt. Bir kırdı aşır Uy-Bulak degen cerge keldik.

“Bögün tünöybüz. Keçinde kostyor cagabız. Dostorum buluttar kötörölö baştı kün caayt deşet. Tündö caan caabasa eken. Özübüz casagan çatırdan caan ötöbü dep çoçuym. Birok eçteke emes. Ayla ketse, üñkürgö korgoloybuz.

Erteñki künkü sayakatka coltoo bolbosun kaalaym. 12-iyul”.

Kün keçendep kalgan mezgilde kurgak çegelekterdi, anın üstünö bir koltuktan ıskındarın taña kötörüşüp, Akaylar kaytıştı. Abdilas alardı tamaşalap küldü.

- Silerdin aydaluu ıskınınar bar go.

- Anançı, dedi Akay uurtunan cılmayıp. Beti sıyrık sarı bala üñkürçönün tübünö taştardan tegerektep koyup, koster caguu için oçoktu dayardadı.

- Soñ-Köldün uşul adatı caman, dedi Akay asmanga ünölö karap.

- Karagılaçı, emiten ele tamçıluy baştı. Kün külündöp turup ele tokumday kara bulut payda bolso, oşol cerge camgır tögüp ciberet. Al karıyalardın uşintip aytkanın köp uga turgan. Çındığında ele Son-Köl üstünö bulut kötörölsö bolgonu. Tak oşol cerge caan tögöt.

- Cürgölö! İçirkengensip bütökön boyun cıyırılıp çatırdın içinde olturgan coldoştorun çakırdı. Cürgölö! Üñkürgö taşınıp kireli. Antpesek tañ atkança böyböydö kalçıldaybız.

Berkiler anın akılın tuura tabıştı. Ildam ele üñkürdün içine taşınıp kirişti. Akay ögüzün caydaktap arkandap koydu.

Koyuu kara bulut asmandın betin çümköp, camgırdı cerdin betine nışörlötüp töktü beym. Aylana kün uyasına çaşinganday küñürttöndü. Asman tarsıldap, çağılğan cark-curk.

Baldar taar kiyim-keçelerin aldılarına tışöy oronuşup, üñkürdün tübünö korgoloştı. Akay menen beti sıyrık sarı bala çekedekterdi üñkürdün oozgu kaptalına üyüp mergender taştan casagan oçokko ot tamızıştı.

Biliktey sozolongon kıpkızıl calın asma çoyun çögündün börsöygön kaptalın aymalap kögüş tütünün üñkürdün töböşün közdöy burgulatuuda.

- Ana kostyor küydü. Tegerektey oturup aňgemeleşebiz, Vitka cambaştap catıp ürgülöy ketken Abdılardı çıkanagınan tartıp oygottu. Akay tabaktın kaportosunan buuday talkandı akırındık menen çögündün içine tüşürüp, bıcıldap kaynagan suuga çaldı.

Sıyrık sarı bala kurcundun içinen süt koyulğan flyagdı açıp, kaynagan soñ koşobuz degensip oçoktun canına koydu. Kurcundun kilitin çekip, boorsok menen konservanın çekesindegi kaymaktı aldı. Çegedekterden ulam içkeletip cagıp koyup oturuşkan Abdılardı menen Vitka uzun aňgemege kirip kalışkan ele. Tamaktanıp boluşkan soñ ottu aloolonto cagışıp, baldar kündün nışörlöntüp caap catkanın sezişken cok.

Keçee keçke cöö basışıp çaalıkkandıktan, anın üstünö kostyordı tegerektey oturuşup kocuraşıp keç catışkandıktan uluu şaşke bolgondo arañ oygonuştı. Kün çayıttay açılıp, meerimdüü nurun cerdin betine tegiz çağıratuuda.

Baarı ataandaşa biri-birin karay gimnastikalık oyundardı atkarıştı. Deneleri çıyrala tüşkön baldar özöndün tamanına barışıp, möltür muzdak suuga cuunuştı. Akaydın sunuşu boyunça, бүгүнкү cürüştö eki tarapka bölünüşti.

Birinçi bölük Cer Kaptalga çeyin barıp, özü atılıp çıkkın kaynar bulaktı körüp kelişmey boldı. Ekinçi bölük uşul ele Uy-Bulaktın aylanasında kaldı. Keçinde tak uşul üñkürdön tabışuuga ubadalaştı.

Akay baştağan komanda tüş ooy Cer-Kaptaldın kalıñ çer karagayluu tokoyun aralap cürüşüp kapısının üç elikke coluguştı. Çukul kaçkan elikti körüp: Kap, mılık ala cürsök emne, Vitka keyip, coldoştoruna tigildi.

- Uşul kurbu taştardan ıldıy tüşüügö tiyişpiz, etiettep baskıla, dep Akay özü ıldıy karay takaançıktap tüşüp bara catıp. Anda-sanda serbeyip çıkkın badaldardı, orsok taştardı karmap, arañ zorgo kiçinekey tektirçege tüşüştü.

Akay berkilerge kayırılbaştan, sol kol taraptagı kumduu cerge çurkap bardı da:

Men turgan cerge kelgile. Dal özün taptım, dep süyünüçtüü kıykırdı. Berkiler duu koyup cetip barıştı. Cerdin astınan kudu fontanday kaynap carım metrçe tipe-tik atılğan tunuk suuga arbalıp tañırkaştı. Kee biri alakanın tosup cutup da ciberiştı.

- Kördüñbü fontan öñdüü atılıp catat bul artezian kudugu tura. Mından alda kança çoñ kuduktar, Kavkaz, Kırım toolorunda öto köp bolot deşet. Siler dele okugandırısıñar, dedi Vitka külmüñdöp.

- Ooba, ıras aytat. Murdagı cılı biz beşinçi klassta ekende geografiyadan okubadık bele Abdilas Akayga tigildi.

- İras aytasıñ, cerdin astında bir neçe suulu katmarlar bolot. Kee uçurda eki cagınan katuu tekterdin arasına kısılgan suu bir az borpoñ katmarga uçurasa tike atıp çıgat.

Mınday kaynar suu artezian kudugu atalat dep okutkan bolçu.

- Ooba, ooba. Mugalim al tügül doskaga sürötün da tartıp berbedi bele. Basa oşondo mugalim uşul kuduktu da misal kılbadı bele.

İlim cüzündö okugandarın öz közdörü menen körüşkönünö caş muundar ayabay ıraazı. Okuu baştalğanda ar kimisi geografiya sabagınan bergen mugalimge aytıp berüünü oyloştı.

- Bul gana emes, dedi Vitka kögültür tunuk közün oynoktotup. Too, köl, atmosfera cönündöğü geografiyadan okugandarımdın köbün uşul silerdin toolordon baykadım desem cañılışıpaymın, işenbeseñer men barın dalildep körsötömün.

Anın akcuumal cüzü tamılcıy tüştü. Orto mektepti bütköndön kiyin, universitetin geologiyalık fakultetin okup, geolog-incener bolup çıkkın soñ, uşul kırgız toolorun izildesem degen tattuu kıyal köz aldınan sızıp öttü. Azır dele coldoştoruna geografiyaga öto kızıkkın ilimpoz sıyaktandı. Sonun uçurda oyuna tüşkön tattuu pikirdi emi ele oltura kalıp, bloknotuna tüşürgüsü keldi. Kayra tartuuga kamınıp turgan coldoştorun körüp “Bul kanday obu cok neme” dep aytışat go degensip aybıktı.

Aligi ünkürgö cakındaganda Karı astınan tosüp çıgıp salam aytıp, kurbularına kubanıçtuu unçuktu.

- Men beker kelgenim cok. Silerge kat, gazeta alıp keldim. Me! Sumkasınan Abdılaska bir kat, Vitkaga üyünön kelgen kattı, bardığına teñ murun bölünüp koyulgan gazetalardı tabıstadı. Ar biri kündündöşüp koldoruna tiygen asıl buyumga tigile karaştı. Cabalaktap közün albay kadalıp catkan coldoşturun körüp, “Menin kızmattım da oñoy emes eken” degensip, poçtoçu Karı kürsünüp koydu.

Abdilas kolundagı taza, appak konvertti açkanda bermettey tizilgen tamgalar közünün uçkundarına cabışa kalgansıdı.

“Kımbattuu Abdilas! Senin bargandan berki işteriñdi ugup, çoñ kubanıçta bolup catabız. Berip cibergen sayakat cönündögü planıñ maga abdan caktı. Kurmanga akıldaşıp turganıñ abdan cakşı. Al kişi menen tıgız baylanısta bol. Sen cana coldoştoruñdun işi cönündö Raykomolgo dokladdık kat cazıp ciberdim. Talıkpay iştey ber. Mından berilgen tapşırmalardı tolugu menen orundatuuga tırış. Aligi siler menen okugan Bübüş degen kızdı mindagı coldoşturun cana Aşım agay konsultatsiya berip, küzgü ekzamenge dayardap catat. Pioneerler capırt çöp çabuu cumuşuna cardamdaşuuda. Cakşı dem alıp kelgile. Berki coldoştoruña menden salam aytıp koy.

Eceñ Salıy”.

- Irakmat, dosum, Abdilas Karının kolun kısa karmap, mañdayındagı çıbırçıktagan terin sürttü. Kubanıç biylegen caş denesi ısıp, Salıydın salabattuu körktüü elesi köz aldına tartıldı. Vocatıydın urmattuu salamın coldoşturuna ayttı. Sayakat ayaktagandan kiyin, iştelgen işinin cıyıntığı cönündö tüzüktöp turup Salıydın katına coop cazuunu oyloodu. Ünkürgö cetkende Salıydın katın mında kalgan coldoşturuna ünün biyik çıgarıp okup berdi.

23. MEN DA KAALABAYM

Köñdöydün öröndöründögü ar kaysı ayıldan beş-ondon top-tobu menen samsıgan el kaduu colgo tüşüşüp Burgan-Suu taraptı bettöödö. Toptoşup bara catkandardın arasınan malçı caştardın tamaşaluu sözdörü, şańkıldagan külkülörü şańduu ırları ugulat. Kolhoz caştarının minday köñüldüü cürüştorü emgektin saltanatında erkin sayrandap

baratışkanday sezilet. Azırkı ketip bara catkandardın içinen ceke gana malçılardı emes, üydö catkan karıyalardı, çaş baldardı da körösün.

Aytor, mayram kündöründögü calpı eldik cürüştü közüñö elestesin. Aygül menen Roza erteñ menen erte kolottogu ayıldan bir top alısıraak cerdegi belesçege kelişip, gül terip cürüşkön. Tüdüü tüstögü too güldörünön cıynap catkan buketi tutamına tolo tüşköndö, Aygül başın cogoru kötörüp çarçañkıragsıp aylanaga köz cügürttü. Kaduu coldo çubap ketip bara catışkan eldin akırkı karaanı çaldıga tüşköndö, tegerek kap-kara közdörün oynoktotup Rozanın canına çurkap bardı.

- Kördüñbü eceke, eldin baarı Burgan-Suuga baratat. Bir kızık bolup catsa gerek.

- Bildim, bildim. Artistter kelet degen. Cürü, eceke, biz da cönöylü. Irdap beret. Cakşılarınan üyrönüp alabız. Cürsöñ elge ıldamıraak ceteli, Aygül Rozanı kolunan tartıp şaştıra baştadı. Alar belesçeden eñkeyiştep tüşüp kelatkanda astı caktan atçan Karı, kızdarda zarıl işi barday şaşıla bastırıp uturladı. Cakınday bergende ele: Bol tezireek çurkagıla! Sonundu körböy kalmay bolduñar, dep kıykırdı.

- Aytpadımbı, cürsöñ, eceke, çurkaylı. Aygül ogo beter şaşıldı. Anın balalık kıyalı aşıgıp, tez ele cetip baruunu samadı.

- Emneden keçiktik, çındıgın tüşündürçü? dedi Roza Karıga burulup. Karı nietinde adatınday tamaşaga çalgısı keldi, birok ayıldagılardın ayırıkça Batıştın kızdardı tezireek cetkir degen sözünön ulam bolgon işti ayttı.

- Karıbek menen Kurman agay Köñdöydögü ayıldarga bir kişi çaptırıptır. Kızıl üydö bugün kündüz eki çoñ iş bolot eken. Birinçisi raykomdon kişi keliptir. Al cıynalış ötköröt imiş. Maanilüü caynalış deyt. Ekinçisi bolgondo da borbordon, Frunzenin artistteri keliptir, kontsert körsötüşöt deyt. Oşogo baarın çogultup ketti. Ayılda nıpım kişi kalgan cok. Meni bolso silerdi alıp kelüügö ciberişti. Bayatadan beri tappay bir kıylaga ubaralandım.

- Kördüñbü, eceke, biz murun ele bilip koygonbuz ee? Aygüldün süyünüçü koynuna batpay külüñdödü.

Karı Roza menen Aygüldü eerge mingizip, özü uçaşıp Burgan-Suunu bet alıştı.

Kızıl üydün eşiginin aldındagı şiberge uy müyüz tartıp katar-katar olturgan eldin sanı ulam arbuuda. Çoñ boz üydün eşigin tındırbay cayloo aktivderi kirip çıgıp cürüşöt.

Azırınça olturgan eldin arasınan öz ara süylöşkön ündör, anda-sanda şaraktap çıkkın caştardın külkülörü öküm sürüüdö. Kaçan baştalaar eken degensişip, kee biri boz üydün eşigin ünölö karaşat.

Karı ayıldan oboçorook cerge kızdardı tüşürüp atın bayladı. Aygül bıkıldap olturgan elge cakınday bergende Rozadan da ozunup edireñdep çurkap bardı da, kimdir biröönü cektogonsup eleñdedi.

Artistter caşırınıp kalgansıp, eldin baş-ayagına kıdırata köz çaptırdı. Kızıl üydön eki cigit eldin ortosunda salınuu kilem, şırdaktardın üstünö stoldu kötörüp kelişip, üstün kızıl satin menen cabıştı.

- Kızık, artistter cok da. Stoldoru alıp kelişkeni emnesi. Aygül uyat bolgonsup, Rozanı calt karap tilin bultayttı. Çet cakta koomaysınıp olturgan karasur kelin kızdarga buruldu. Rozacan astıga ötüp tetigi kızdardın canına oltursañ, dep öydö bolup col boşotup berdi. Ketençiktep ordunan cılbay turgan Aygüldün canakı cözünön ulam:

- Artistter azır çıgat. Tigil üydö dayardanıp catışpaybı? Tigine aldıda olturgan apañdı kördüñbü oşo cakka bara koy dedi.

- Çın aytasıñbı ya ceñekebay.

- Ooba. Kantip kalp aytayın. Bara koy. Bul cerden cakşıraak körö albaysıñ, dedi aligi kelin külümsüröp.

- İy sonun! Aygül kıykırıp ciberdi. Anı özü da baykagan cok. Bul ün kubanganınan çıgıp ketpedibi. Olturgandardın bir tobu kiçinekey kızdın münözünö kızıgışıp tamaşalaşkısı kelişti. Alardın sözdörünö köñül burbastan, Aygül aldın közdöy açık cer menen akırın attap ötüp apasın izdep cönödü.

Anğıça bolboy ündön kişiler çubap çıgışıp, stoldon orun ala baştaştı. Bul körünüşkö tañ kalganday Aygül apasına şıbradı:

- Bul emnesi, artistter ırdayt debedi bele. Kanakey?

- Cön oturup sözdü uguzçu, balam, cıynalıştı açıp catkan Karıbeğin sözün tıñşadı. Karıbek sözdü raykomdun ökülünö berdi. Dokladçının sözünö kunttanıp tımtırs olturgan eldi baykap, dagı surasam apamdın açuusuna tiyip, elge uyat bolom go degen oygo kelip, Aygül tıñç boypoydu. Dokladçı elge karap ünün canduu çıkarıp, ireettüü tizmekteştirip

süylöp cattı. Mañdayına kuyulup tüşkön kara çaçın oñ kolu menen cogoru sılap koyup sözün ulanttı.

- Bul baktıluu, köñüldüü turmuştı bizge sotsializm ceñgen sovettik ölkö gana kurup berdi. Amerikalık soğuş otun tutandıruuçular bizdin cırgalduu turmuştı körö alışpay, soğuş baştoonı kaalaşat, birok alardın adiletsiz oyu taş kabat. Sebebi bütkül düynönün milliondogon ak niettüü adamdarı soğuş otun tutandıruuçularğa karşı bir kişidey bolup kötörülüştü. Tınçtıktı caktööçularдын kubattuu kıymılı kün sayın keñiri kulaç cayıp bara catat. Tınçtıktı bul milliondordun ünü, milliondordun süygönü! Tınçtıktı caktööçularдын birimdik küçü buzulgus granittüü aska. Soğuş otun tutandıruuçularдын cırtkıçtıktı planı mına uşul askaga tiyip bırıñ-çıırını çıgat.

Bizge soğuşun keregi cok! Ar biribiz tınçtıktı caktööçulardan bolup eseptelebız. Bizdin ölkönün tınçtıktı sayasatı el çarbasın örkündötüü, kommunistdin cañı kuruluşların ornotuu, elibizdin cırgalçılığın kötörüü üçün bağıttalğan. Bizdin ölkö bütkül düynödögü demokratiyanı caktagan elderdin tiregi, Tınçtıktı caktöonun bütkül düynölük sovettin dayıma iştööçü komitetinin çakırığına bir kişidey koşulup öz koldorubuzdu koyobuz! dep dokladçı sözün ayaktadı.

Tıkçıyıp tıñşap turgan Aygöl talıkşıp ketkendiktenbi, ce sözgö toluk tüşünö albay kalgandıktanbi, közün ırmep, memirep ukkan eldi karadı. Dokladçının sözü olturgandardı ayabay taasirlentkendeı. Öz ara kobur-kübür baştıldı.

Çaçı karday agargan baybiçe bökçöñdöp eldin mañdayına kelip, kargıldangan ünün kötörüñkü çıgardı.

- Soğuş kaygı. Elge kaygı tüşürüñü oylogon aramdarga cana balam aytkanday, düynönün mendey karılarının kargışı tiysin. Özgönü aytpayın, soğuş meni üç balamdan acıratı. Soğuş bolgon cerde kırgın. Çoñ üydö men calgız eki kiçinekey neberem menen kaldım. Tınçtıktı bar cerde cırgal bar. Neberelerimdi tınçtıktı küñdöründö tarbiyalap östürgüm kelet. Soğuştu çıgarım degen akmaktar ılayım cakşılık körbösün. Mendeylerdin köz çaşı darıya bolup agıp, kuturgan aramdardı agızıp öltürsün. Men ömürümdün akırın tınçtıktı turmuştı çaşap ötkörgüm kelet. Tınçtıktı kaalagandarga koşulup kolumdu koyomun, stoldo üymölöktöp kol koyup catkandardı közdöy bastı. El arasında tolkunduu kıymıl baştıldı. Çogulğan el birinen sala biri çıgıp süylöp, çakırıkka kol koyup catıştı.

Tınçtıktı caktooçuların bütkül düynölük sovetinin dayıma iştüöçü komitetinin çakırığına emgektegi cetişkendikteribiz menen coop berebiz! degen cañırıktar çıktı.

Toguz caşar çamasındagı bir kız ortogo çıgıp süylögöndö Aygöl tikiyip közün alğan çok. Anın soğuş bolboso men atamdan acırabayt elem. Men soğuştı kaalabaymın! degen kıcırılan kulunçak ünü çıñkıldaganda Aygöldün öñü kumsarıp cuka erdin kese tiştep, içinen bocurabaspı.

“Men da atamdan acırabayt elem. Soğuştı kaalabaym”. Burma apa kızının emne süylöp catkanın baykabadı. Olturgan elderdin bardığının cürögündö calgız gana tereñ tınçtıkt cönündöğü pikir erip, bardık kan tamırlarına tarkap, ömürün azıktandırıp catkansıdı. Çındığında ele sovettik adamdardın kanında tınçtıkt menen bakıt şirelişip tübölük siñgendigi eç kimge talaşsız nerse emespi!

Körüüçölördün köz kumarın kandırıp, sezimderin tolkutup, kıyalın ogo beter naziktendirip eldin süyüktüü çeberleri öz önörlörün körsötüp catıştı. Egiz baldarday okşoş cana öto kozdonun kiyingen artistter a degende calpı turuşup saltanattuu horlordu atkarıştı. Alardın tolkunduu ündörü bir adamdıkınday şañduu çıgıp uguuçuların könülün özünö tarttı. Alardın nazık cañırıktı koştıp, muzıkanın cıbılcıgan dooşu ogo beter ukkuluktuu. Aytör, alardın şanına aylanadagı caratılış da özünün ünün koşkonsuyt.

Horlordo kayra-kayra kaytalanıp çıkkın kee bir taasirlüü kayırmalar, özölörünün sonun obondoru menen şıktuu caştardın sezimderine cattalıp kaldı.

Ayrıkça “Demokratiyalık caştardın gimninin” “Bizdin ırdı basa albaysıñ eç kaçan, eç kaçan, eç kaçan!,” degen küçtüü öto oor salmak menen saltanattuu çıkkın saptarı kant oozgo kanday tatısa, caştardın sezimine tak oşondoy tatıbaspi. Tınçtıkt cönündö emi ele ayılğan sözdördü, eldin cürögünö tereñ siñgen pikirlerdi artistter da körköm söz, köñüldü uyutkan obondor menen ogo beter tereñ çögörüşti.

Cekeçe atkaruuçuların içinen patefondon, radiodon ündörün ugup cürgön adamdardı öz közdörü menen körüşüp, alardın önörünö suktanıştı. Komuzçu örüktön casalgan komuzga şadılıu koldorun corgolotup üç kıldan ar türkün nazık küü çıkarıp, sayratsa, ırçılar cagaldanıp koñguroodoy kubulcugan ündörün sozo taştap, cüröktü elcirete tamşandırgandarıçı. El şayırlarının bugünkü kontserti kıyladan beri eñsegen tooluk malçılardın mookun kandırıp, rahattın kuçagına termeltti.

Bir k nd  tuş kelgen eki  on k r n şk  ıraazılığı artıp, k n ld r  tolgon el k n bata üylörünö taraştı.

Aydın şoolası  z kt n, tündük cabuunun cıl ıktarın k z y ötüp, boz  yd n içine carık nurdu  a ıratuuda. Burma catkan ep i cak keregenin kızılga boyolgon t st r  ay nuruna ogo beter k m ş  apkanday caltırayt. Appak kuş cazdıktın üstün cıl ının tuu kuyrugunday kayrattuu k m rd y kara  a  cabuuda. Burmanın narı katarındaki kiçinekey ak cazdıktın  st nd  Ayg ld n tegerek kırkılgan cumşak sargılt çaçtarı  a ılıp, tal-talınan biliner-bilinbes dildir d .

Cazdıktın  st nd  kiçinekey mancaları artılıp alsız kıymıldap cumula t ş p, bıtıygan muştumun caņsap catkansıyt. Kimdir bir   menen uruşup, aga ızırınıp, cupcuka erinderi b lk-b lk etip, bıcıraygan mayda tişterin k  ıratat. Capıs kabagın t y p emnegedir k c rlangansıyt. Artılgan tıpıgıy appak koldorun tartıp alıp, apası cakka  ņgaysız kotorulup  ukuranbasıp.

şaktağı mömödöy möltürögön cüzü kumsarıp, a uulanıp, capa  ekakensıyt. Negedir katuu ızalanganday  pk s  k  p  st kk -bostok soluktay başadı.

Ayg ld n soluktagan içki dobuşu enenin kulagına magnittey tartılıp,  o  p oygond . Uykuluu közü menen kızının moynunan udaa-udaa cıttap kırınan kotorup catkızdı. şadıluu mancaları menen kızının beti-başının sılay:

- Emne soluktap catasıņ, karaldım? dep, başın kötörüp tizesine c l d .  pk s  k  p, entigip kalgan Ayg l tüşündü işti Çındığında ele bolup catkanday sezip közün a pay şoloktop: “kaa ... la... bay ... m ... kaalabaym” dep entige berdi. Burma kızının  st n   yr l p t ş :

- Emneni kaalabaysıņ, aylanayın, uykuņdu a  ı, dep calınıp-calbardı.

Ayg l tegerek k zd r n  l  d t  a aar-a pas apasın tiktedi. Canağı kız cıynalışta aytpadıbı. Men da soguştu kaa...labaym... Soguş meni atamdan acıratpadıbı. Soguş bolboso atam meni erkeletip,  yd  bolboyt bele. Soguştu sen da kaalabaysın, ee apake? Soguş bolboyt. Men cakşı okuyım, tereņ ulutunup, apasının moynunan kuçaktadı. Burma segiz  aşar kızın udaa-udaa booruna kıstı.

- Soguş sendey baldardın dalayın atasınan acıratdı. Ataņ ketkende sen kursakta kalgansıņ. Soguş a ıp, dalaydın ubalına kalgan c rtk   Gitler b t d yn n n eline c mş k

bolup cogoldu. Emi soguş açam degen Trumen ölüksüz oşonun kebetesin kiyip catat. Soguştı men da, sen da, бүткүл el kaalabayt. Bizge uşunday baktıluu turmuş kerek. Sen baykeñ eköñ okup, bilimdüü adam bolosuñar... Burma oygo çömölö, Aygöldün çaçınan sıladı. Apasının sözün kaytalap Aygöl cazdıkkı başın koydu.

- Eldin baarı tınçtıktı kaalayt. Soguş bolboyt.

Cırgap okuy berem ee?

24. TÖL BAŞI AKSAGANDA

Roza Aygöldü eerçitip alıp, ayıldan köp alıs emes cerdegi belesterge barıp, ar türdüü güldördü, seyrek uçurooçu ösümdüktördü köp çogultkan. Alardı etiittik menen biologiya mugaliminin üyrötkönü boyunça bir top kündön beri katırıp kurgatuuga kirişken. Aga Aygöl dayıma cardamdaşıp turdu. Rozanın işterin körüügö kızıgıp Abdilas atayılap üyünö keldi. Aytkanday Rozanın işinin üstünön çıktı. Al astırtan Abdilastı cılmayıp karap:

- Kel, Abdilas, maga cardamdaşsañ bolo? dep cıynaştırıp catkan kooz güldörünö tigildi.

- Oy booy, katırıp da cibergen turbaysıñbı? Aygöldün aytkanı çın eken go, dedi Abdilas bölök-bölök cayılıp turgan güldördü karmalap. “Kantse da bizdin işterdin dalayın bütürüp taştagan tura” öto çeberdik menen katırılğan ösümdüktördön közün albadı.

- Bulardı aralaştıruuga bolboyt, dedi Roza içke söömöylörü menen ar birin lıpıldatıp özü casagan papkaldın içine salıp catıp.

- Kördüñörbü, mına bul bölök-bölök koyulup turganının sebebi bar. Ar biri ar başka belesterden terilgen. Ösümdüktördü bir-eki kündö ele oñoy-oltoñ katıra koyuu degen kımbat iş eken. Anın üstünö bizde tez öñünön öçürböy katıruu üçün cimiyalık darılar da cok. Çının aytsam ayabay kıynaldım. Mugalimdin bılıtkı sabakta casap körsötköndörünün çoñ paydası tiydi. Dalayları solup da kaldı. Emi maşıgıp köndüm.

Anın tamılcıgan nurduu balapan cüzü özü cıynagan güldördöy körktüü açılıp, gül turmuşun güldögön baktıluu balası ekendigin anıktoodo.

Abdilas çeber kurbusunun cumuşuna eti ettik menen kol kabış etüügö öttü. Kaçan gana katırılğan ösümdüktör papkaldın içine salıngandan kiyin kıldattık menen kötörüp barıp cüktün tübündögü çemodanın açıp, kınaptay baştadı kız.

Çemodanın içindegi bir katar cıyluu papkaldı körüp, Abdilas içinen ogo beter kım dey tüştü da:

- “Bizdin cerde kanday güldör ösöt” degen temadagı gerbariydi tüzüp catabız ee? Rozanı külümsüröy karadı.

- Cañılışasñ, dedi Roza uurtunan cılmayıp, bizdin cer köp. Oşonduktan menin cıynagan güldörümö “Soñ-Köldö kanday güldör ösöt” degen temada gerbariy tüzöm. Mından kiyinki cıynagandarıbizdı siler makul bolsoñor uşul temaga ele koşobuz. Emi alıs cerlerden cıynoobuz kerek. Cañı okuu cılına cañı belekter menen barganıbiz durus.

Abdilas kıylaga çeyin oyluu kalıbınan kozgolgon cok.

“Tuura tema taptıñ. Menimçe, calgız ele güldör emes, başka darı-darmek ösümdüktörün, seyrek uçurooçu çöptördü da çogultuuga tiyişpiz. Sende bar tura. Oşonduktan “Soñ-Köldö ösüüçü darı-darmek ösümdüktörü cana seyrek uçurooçu çöptör” degen temada dagı bir gerbariy tüzüp baralı, emi biz da cardamdaşabız, menin bul pikirime koşulaarsıñ”. Ekinçi sayakatka Rozanın koşo bararın ugup, kubangan Abdilas eç cakka burulbastan cayıttagı muzoolorun közdöy cönödü. Cantayma boorçonun etegindegi cayılıp ottop cürgön muzooloru “kelip kaldıñbı?” degensişip baştarın cerden alıp Abdılaska mañırayışpası?

- Ottoy bergile, Güldün conunan sılap bir az erkeletip turdu da, narıraak çende kiçinekey iyindin canında büktüşkön Tölbaşını közdöy bastı. Bakıraygan çoñ közdörün calcıldatıp, muñaygansıp Abdılaska calooruuda. Al anı baykas alğan cok. Sekin butunun başı menen basıp, canına barıp çögölöy olturdu. Düdüygön, kakaçtangan müyüzdörün karmalap körüp, törsöyüp toygon kursagina üñüldü. “Maga tiybe. Uktap es alayın” dep catkansıp nıksırıp kaalgıp başın çaykadı.

- Uktay goy. Saga coltoo bolboyun, pikirine tüşüngönsüp, ordunan turup narı cönödü. Tölbaşı ordunan bık etken cok. Abdilas kolotçonu imerilip ördöy bergende iyindin oozunda kapkandan suur çıkarıp catkan Akaydı kördü. Beri kel degensip Akay

ordunan obdulup kolun bulgadı. Eköölöp suurdun terisin sıyrıp, kapkandı başka iyinge cik bilgizbey salıp koyuştı da, eki suurdun terisin koomay karmaşıp kayra tartıştı.

- Senin mergençilik kesibiñ da ukmuş turbaybı?

Abdilas cılmaydı.

- Kapkan salmakka emne. Bılıtır otuzday suur zagotsırenun agentine ötkörüp köp tovar algamın. Bıyıl uşunu menen arañ on ekini aldım. Atam cıyırmaga cakındı alıptır.

- Kapkanım cok. Bolso men da salıp köröt elem.

- Atamdın tört kapkanı bar. Biröönü alıp bereyinbi!

Boş ubakıttarıñda salıp, tıška ketkende özünö berip cürörsüñ.

- Oşentseñ sonun bolor ele.

Akun atanın Akaydan ayabasına cakşı tüşünöt. Kurbusunun işeniçtüü ubadası Abdılardı mandırdı. Tölbaş dale bayagı ordunan bık etpey catat. Kalgandarı oyun salıp, ottop cürüşöt. Koopsungansıp Tölbaşının canına cetip bardı. Astıñkı sol şıyragının üstündögü şişikti körüp selt etip çoçubaspı. Akırın alakanı menen sılagıladı. Çıñalıp şişip çıkkın şıyragının ısıq ilebi alakanın ısıtıp çımıratpaspı.

Bul emne boldu, butu sınıp kalganbı, ce çıgıp ketkenbi dep sanaarkay sooruga çaap, cölöp-tayap turguzdu.

Torpogu şişik baskan butun kötörüp, üç ayaktap takaañçıktadı. Bir az cerge aydasa, öñköñdöp aksap oñkosunan ketip kala cazdap oñoldu. Birdeme çaktıbı, emne boldu dep tegeregin aylana bastı. Art cagındagı tik iyindin çekesinin bir az capşırıla tüşköñün kördü.

- Ay, sen ay, cogorton oyun salıp kele catıp, butuñdu salıp alıp toñkoñdop ketken ekensiñ ee. Butuñ sınıp kalbagay ele. Tölbaşının moynunan sılap muñaya karadı. Tölbaş kayradan böktüşüp bürüşpöspü.

- Kaap, dedi eesi Tölbaşığa kayrılıp. Kün sayın salmagıñ artıp dardayıp ösüp kele catkanıñda saat baskanın karaçı.

- Abdilas emne kılaların bilbey kıylaga çeyin canında termeldi. Akun atam menen Batış ecege kabar aytuuga ayıldı közdöy çurkadı. Balanın entigip korkup kalganın baykagan kıraakı kırıya Akun, Batış eköo Abdılardı eerçip cayıtka kelişti. Şişigi bar

degeninen Batış butıldakadığı margantsovkayı alıp algan. Eger sınıf kalsa şakşak casoogo Akun cığaç menen kiyiz ala kelüünü Burmaga tapşırgan. Burma da uulunun kumsarıp sanaarkay tüşkönün körüp şaşıp-buşup buyumdardı alıp, alardın artınan cete bardı.

Akun ata Tölbaşının şişik baskan şıyragın karmap körüp: Butu aman, boordon oyun salıp kele catıp mına bul tike iyinge butun salıp ooruksuntup alıptır. Bir orundan kıymıldatpay margantsovka süyköp koyuş kerek, dedi okumuştı mal doktor keyiptenip.

Burma apa da könülü caylana tüşti.

- Oşondoy ele bolsun, uulumdun cüröğü tüşüp kalıptır. Akun ata kök ala sakalın sıladı.

- Uulum malsak eken. Karabaysıñarby? dedi Batışka berki muzoolorun körsötüp. Barı öñdüy, küzgö çeyin tay torpokton ayırmaz bolup kalışat.

- Abdilas menen Aygüldün emgegi muzoolordu baguu cagınan sizdikinen köp ee, ceñe? Batış Burmanı tamaşaladı.

- Abdilas muzoosun bir cumaça eç cakka çıgarbay bayırlap baktı. Bürdüy çaş çöptördön, betegeden culup berip, ubagında süt içirip turdu. Tölbaş ançeyin öñünön azgan çok.

Mal doktorgo eki colu darılatı. Tuura ceti küni sırtka çıkpastan muzoosun bagıp, kaçan butundığı şişik taragan soñ, cayıtka çıgardı. Abdilastın bul kamkordugun körüşüp Akun ata, Batış baştagan ayıldığı adamlar ıraazı boluştu.

Tölbaşını cayıtka koşup, Abdilas da, Aygül da ayabay kubanıştı.

25. BİZDİN İŞ

- “Köp tolkusa köl bolot. Köl tolkusa sel bolot” dep karılar bekerinen aytkan emes. Tıñ catkan elge bülük salam degen körkoo özü kazgan körünö özü tüşöt. Tıñtık üçün aalamdın ak niet elinin baarının bir maksatka baş koşulup catkanı kubanıçtuu iş baldar dep, Akun kırıya ordunan kozgoldu.

Anın tal-talınan birindegen kök ala sakalı kümüştöy caltırap turdu.

- Iras aytasñ, aba, anglo-amerikalık faşistter, siz aytkanday, eldi kırıu üçün tutantıp catkan ottun calınına özlörü kuykalanıp ölot dep, Batış da koştıoy ketti. Bayatan berki

añgeme ayakttagandan kiyin, olturgandar tuş-tuşka tarap basıştı. Abdilas menen Karı okup berişken gazetaların büktöp cıynaştırıştı. Al eköo almak-salmak “Kızıl Kırgızstan” gazetasının törtünçü betindegi el aralık obzordon okup berişken. Anda soğuş otun tutandırıuuçulardın ağıressorduk planı cönünde cazılğan. Emki colu “tacrıybaluu saançı” degen oçerkti okup berüü üçün belgileştı. Alar cañıdan ordunan kozgoluşkanda Burgan-Suu taraptan üç atçan adam tike ele oşol ayıldı közdöy kele catışkan ele.

- Cayloo sovetinin adamdarı. Kokuy, Abış aba, uylarıñdı közdöy cönö, bizdin cañı kabarlar menen taanışıp olturganıbızdı alar kaydan bilsin, balkim beker ele üydö olturuşkan eken dep oyloşoor. Batış şaşkalaktap üyünö kirip ketti. Saançılar da opur-topur üy-cayın irettöögö kirişti.

Aygül tekildegen boyunça cayıttagı muzoolorun közdöy cönödü. Kıyası Batış muzoolorundun canına barıp tur degendey boldu. Atçandar koroonun çetine kelgende Batış astınan uturlay basıp salamdaştı da, üyün közdöy eerçitip bastı. Baldar çurkap barıp attarın alıştı.

- Aligi cigitter uşul, dep baldardı körsötüp Kurman canıdagı şıñga boyluu kuba cigitke şıbıradı. Aligi cigit süykümdüü cüzü menen baldarga kayrıldı da:

- Atıñ kim aylanayın?

Abdılaska buruldu. Capaldaş boyluu, kersarı cigit üygö kirip bara catıp, kayra kılçaktap beri bastı. Kandaydır baldarda cumuştarı bar sıyaktuu üyrölö tüşüştü.

- Atım Abdilas, dedi uyalıñkırıp.

- Senikiçi?

- Akay.

- Senikiçi?

- Karı.

- Dal özülörü turbaybı. Basa Roza, Aygül degen kızdar da uşul ayıldı boluuga tiyiş, dep çöntögündögü bloknotun baraktap Kurmanga kayrıldı. Bizdin atıbızdı kaydan cazıp alışkan? Emne kılışat boldu eken? Karı küdüñdöp Abdılastın kulagına şıbıradı.

- Ooba, al eki kız eköo teñ uşul ayılda. Cayıttagı muzoolordun canında cürüşsö, kerek, Batış Kurmandan murun ozunup coop kaydardı. Bulardın kelişi tuuraluu murun çala-bula kabardar Batış baldardı süykümdüü karadı.

Konoktor üygö kirişip caylanıp olturuştı. Batış dastorkon cayıp, çay kuya baştı. Aligi cigitter baldardı erkeletken münöz menen bir tuugan agalarınday mamile kılışıp, çayga candarına çukul alıp olturuştı.

Baldar da alardın zıkıygan taza kiyimderine, ötö sılık münözdörünö astırtan kılıtıyp köz çaptırıştı. Moyundarındagı kooz, galstuk, cumuru bilekterindegi carkıragan okşoş “Pobeda” saat alardın şaardık kızmatkerler ekendikterin dalildöödö.

- Bular Frunzeden kelişken okşoyt dedi Akay moynun Karı cakka burup, ünün akırın ıgarıp. Kubacülün suluuçumak cigittin ötkür kara közdörü baldardın tulku boyuna, kıymıl-araketterine kadala tüşüüdö. Dastorkon cayıları menen Kurman tımızın kürsündü.

- Bul agaylarıñar Soñ-Köl cayloosuna Frunzeden komandirovkaga kelişiptir. Cogorku olturgan agayıñardın familiyası Camanakov, “Kırgızstan pioneri” gazetasının cooptuu sekretarı bolup işteyt. Kuba-cülün cigitti körsöttü: Al emi bul agayıñar bolso, oşol ele gazetada fotokorrespondent. Familiyası Iymanov. Silerdin işiñer menen taanışuu üçün Batıştın ayılına kayrılıştı. İştegen işiñerdi aytıp bergile. Özüñörü da barıp körüşöt.

Kurmandın beti nurdanıp tilekteş caş dostorunun totuga elek balapan cüzdörünö kubanıçtuu karadı. Kurmandın sözü baldardın cürögün tolkuta tamılcıtpasıp.

- Bizdin iş ançeyin dele arzırlık işibiz cok, Abdilas mukaktana tüştü. Bul sözdü kandaydır bir küç türkülöp aytırganday ünü zorgo kısılıp çıktı. Eki beti albırıp kızara tüşüp, çekesinen ter çıbırçıktadı. Oroy aytıp ciberdim go degensip cer karadı.

- Uyalba, sadagası. İştegen işiñer cönündö bizge coldoş Kurman tolugu menen bayandagan. Caştardın patriottuk emgegi menen biz, bizdin el sıymıktanat. Pioner, komsomol calınduu caştardan. Şar, ötkür boluunar kerek. Camanakov şadıluu kolunun cumşak alakanı menen Abdilastın mañdayınan sıladı.

- Bizdin azamattardın işteri menen taanışkıñar kelse, cayıttagı şefke alıp bagıp catkan muzooloruna baralı. Kızdardı da oşol cerden tababız. Katırgan güldörün körgülö. Sayakatka malçılardın baldarı menen uyuşup çıgıp cürüşöt. Anı öz oozdorunan suragıla. Kalgan-katkanın Kurman eköobüz aytıp berebiz. Batış cılmayıp berkilerge bayandadı. Al

cıynalıŝta carıŝka çıkkanda, ce upolnomoender menen aņgemeleŝkende çeçkindüü, şar süylöp turgan. Ançeyin alış emes bolgonduktan kiyimlerin ceñildenip eip koyuşup, baarısı teñ cöö basıp barıştı.

Cañıdan ar türdüü güldördön terip, muzoolordun canında cürüşkön Roza menen Aygöl kelgen adamdardan ourkaŝkan cok.

- oñoyduñarbı, kızdar? Camanakov menen Iymanov taanış adamdarça kızdardın canına barıştı.

- oñoyduk, dedi Aygöl aybıkpastan. Tekşi semirip, dañ salıp oynop cürüşkön, cündörü tıkıŝ kunduzday cıltıldagan asıl tukum muzoolordu aralap bir kıylaga cürüştü. Betegesi tuŝardan buralgan caşıl belesçege oonay oluruşup, baldar menen aņgemeleŝti.

Üyür ala tüşkön baldar sırların aaylarınan caŝırıŝkan cok. Bitkanın bugün mından ketip kalğanına ökünüŝtü ele. Eçteke emes, anı menen tıyaktan aņgemeleŝebiz dep, Kurman kıyıŝpas dostordu cootkottu. Iymanov apparatın ondop körüp, şefke alıp baıp catkan muzooloru, tüzgön gerbariyleri menen sürötkö tarta turgandığın aytıp, kamingıla dedi. Camanakov ayılğan sözdördün baarın bloknotuna nukuladı.

Aygöl ordunda turup ele muzoolorun çakıra baştı. Ar biri öz atı ıkkanda Aygöldü közdöy oyun salıp tonpoloñdoŝtu. Kiçinekey kızdın ŝaŝıktırған muzoolorun meymandar tandana karaştı. Maralday mañkayған muzooloru menen botoktordu sürötkö tartıştı. Barıdan Aygöl Kencesi menen Gülün eki cagina kuçaktap turup, boytoyup, karaganda beri caktağı olurgandar da kubandı.

Muzoolorun beleske cayıp koyup, koluna tayağın karmap turgan türündö Abdilas da sürötkö körktüü tüşköndöy boldu.

Akaydı özünçö suurga kapkan salıp catkan uurunda da bir colu tartıŝpaspı.

Roza özü katırған ar türdüü too güldörü menen caadırıp ötü ele körköm tüştü. Karını ek aranı saktap turgan uulu Samaktan kelgen kattı, alıŝkı cayloodogu enesi Akiŝke okup berip catkan uurunda bakıytıŝtı. Aytor, baldardın tatıktuu emgeğinin öpös elesi azırkı tartılğan süröttör arkıluu tübölökkö saktalıp kaluday sezildi.

Iymanov süröttördün birdenin poto arkıluu Frunzeden özülrünö ciberüügö ubada berdi. Sayakattağı körünüŝtördü murda tartıp cürgön Vitkanın negativderinen ıgaruuga uktaŝtı. Baldar zor kursanttık menen aayların uzatıŝtı. Alar da caş cetkinekterdin

işterinin mindan arkı iygiliklerine maksattaş ekendikterin bildirişip, “Kırgızstan pioneri” gazetasına üzböy kabar cazıp turuuların ötünüştü.

26. KOROO ÇETİNDE

Tünt tündö alıstan carkırap cıldızdanıp, körüngön kasiettüü şaardın körkün elestetip, asman beti tübölük öçpös şamdard menen cış kaptalğan uçur.

Suluu tördün erkin güldöründöy caydarı öskön çaş cetkinçekter çaşıl belesti körkünö keltirip, oyun menen alek. Alardın: “Ketti!... Karma...! Cetegör!... Bat çurka...!” deşip, ızı-çuu tüşüp kıykırgan ündörü, şaraktap çıkkın külkülörü, caydın salkın tününün dayım talbay sayrooçu bulbulunun dooşu sıyaktanat.

Tuş-tuştagı özön koktulardan koroocu itterdin abalagan ündörü, koyçulardın “ayt ayttagan” kıykırıktarı, keede ar türlüü obongo salıp sozolongon bekbekey ugulat.

Anda-sanda tars etip kur dürmöt menen atılğan mılıktın dooşu cañırat. Alıstan... alıstan cılkıçının cıblıcıtıp sozo taştagan obonu kulakka magnittey tartılat. Aytar malçının mekeni bolgon cayloo tününün şaanisin çıgargansıyt.

Keçee tünü eki koroogo karışkır tiydi degen kabar ayıl arasına şaşkege cetpey ele taralğan. Beti sıyrık sarı balanın atası saray remonttoo üçün cakaga ketkenine bir top kün bolup kalğan. Enesi eköölöp al tündö uykudan bezip tan atkança koroonu çark aylanıp çığıştı. Erteñ menen koylorunun it-kuştan aman kalğanına ayabay kubanıştı. Karışkır tiydi, mergençiler izdep ketiştı degen korkunuçtuu kabardı ukkanda enesi eköo teñ koop sanaştı.

Kiçinesinen beri caz, küz debey betinen sıyrık ketpegendikten ene-atası “Sıyrık” dep erkeletişe turgan. Öz atı köp ayılbastın sıyrık atı elge maalım bolup ketken.

- Kündüz koydu men cayıp keleyin. Sen bayagı cakşı dostoruña bar. İt-kuştun korkunuçu da küçöp turat. Bir-eki tün atañ kelgençe tünündö koroogo karalaşkıla dep aytıp kör. Makul deşse eerçite kel, enesi Ayım Sıyrıktı Abdılastardı közdöy cönötkön. Ayım peyli kenen, münözü cumşak, ookat-tiriçilig: üçün öto tıkan kişi. Küyöösü tışka ketken uçurlarda tınım albay tün içinde uykudan bezip, koy çetinde cürüü aga adat.

Sıyrık Abdılardı üyünön tappay Aygüldün aytuusu boyunca kolottu ördöp, suurdun iyyinin oozuna kapkan salıp olturgan cerinen Akay eköönö coluktu. Anın kelgen maksatın tüşüngöndön kiyin:

- Calgız ekööbüzdün gana barganıbız carabayt. Ayıldagı baldardı çogultup andan arı Vitkanı eerçitip alalı dedi Abdılardı. Şaşıp-buşup ayılga kelişti. Andagı baldardı çogultup colgo tüşüşti.

Karı erteñ poçto alıp kelet elem. Tün uykumu kandırıp alsam bolot ele dep bir az kınırıldı. Berkiler anın oy-boyuna koyboy, bir tünkü uykudan kalsañ eçteke bolboyt, köpçülüktün pikirine baş iesiñ dep çatışıp, eerçitip alıştı. Vitka üyündö cok bolgonduktan bir kıylaga çeyin anı kütüşti. Al kelgençe bögünkü tünü Sıyrıktın korosunun çetine tañ sürgöngö çeyin oynop, koyloruna köz salabız dep makuldaşıştı.

Vitka vraç ecesi Vera menen birge ayıldan keç keldi. Dostorunun sunuşun ukkanda Vitka toktoosuz koşo colgo çıktı. Küügüm kire Sıyrıktın koroosuna kelişti.

Ayım koroonun ortosuna uzun cıgaç ornotup anın boorundagı butakka asma çıragın balbıldata candırıp ilip koyup, koroonu çark aylanıp tınımsız basıp cürgön ele. Ot küyüp, carık canıp turgan cerge karışkır coloboyt degen imişten ulam koldongon amalı boluçı. Baldar toptoşup koroonun çetine kelgende kubanganınan aldın uturlay bastı.

- Neetinerden aylanayın tilekteşterim. Karaylap turganda ıras kelbediñerbi. Silerdi uşunday biri-biriñerge küyümdüü kılıp östürgön ökmötkö rahmat. Murunku zaman bolgondo “Koroosundagı koyun büt kırıp ketsin” dep başka biröo tün katıp basıp kelbes ele.

Çınında Ayımdın cüröğü tolkundap, ayabay ıraazı bolgondugun bildirgensip, baldardın bıytırgan koldorun şadıluu mancaları menen kısa karmap nazik betterinen enkeyip öptü.

- Abam cok bolso, silerdi calgız taştap, korkunuçka kaltıruu bizdin iş emes. Bakkan siler bolgonuñar menen mal kolhozduku da. Biz bilgende keçee tünü ele kelet eken. Abdılardı Ayım apasının meerimdüü mamilesine kubanganın bildirdi.

- Oşonu tüşüngönüñörgö ırahmat aylanayındar.

Başka biröölörgö karışkır tiyiptir degen kabardı ugup, Sıyrık ekööbüzdün sanaabız tınçıbadı.

- Koroounun ortosuna ıraıtı emnege ilip koydunuz?

Karı balbıldap canıp turgan carıkka tigildi. İras ele munun kaday paydası bar? Ce calgızdıktan korkkonbu? dep baldar da tandanıştı.

- Bala dep uşun üçün aytat da, Ayım apa eegip şıpşınıp koyup, karañgıda koy koroogo ilingen ıraıttın cayın tüşündürdü.

- Karışkır karañgıda carıktan kaçat degen ilgerkiden kalgan söz bar. Mından otuz cıla murun bolso kerek. Kalpa degen abışkanı körüp cürösünör go?

- “Ooba, bilebiz” deşkensip baldar ünsüz Ayım apanın angemesin tıñşaştı.

- Caş kezi bolso kerek. Aarılık cılı ele deyt. Kıştın kıraan ildesinde uşul Soñ-Köldü aşıp, cöö Cumgaldagı kızına baratıptır. Taş-Töbödön uzay bergende baykas albaptırmin, deyt kapısının artımdan bir neme “ar-rr” dep, köböölögön çoñ ak tonum bar ele, oşonun etegin bulkup alganday boldu. Artımdı calt karap tayagım menen cañsap, kaltaarıy tüştüm. Tişin şakıldatıp döböt aç karışkır oolaktay berdi. Eskilerden ukkan sözüm esime tüştü. Papiros tartkandın paydasın oşondo kördüm dep azır da Kalpa bars-bars külüp kalat. öntögümdü karasam, eki korobka şireñke cürüptür. Ulam birden agıp, bir kıylaga küygüzüp anan artımdı közdöy ırıtıp koyup, cürüp olturdum. Carık ıkkanda oolaktay kalıp kayta ıkıs berip kirip kelip, karışkır dele eerçip cürüp olturdu. Şilbilinin belin tayana bergende tan agarıp sürö baştadı. Oşondo gana alıstap kaldı. Şireñke bolboso kolumda carak cok boluçu, balkim cara tartıp taştayt bele, dep Kalpa özü mezeldetip aytat.

Men olup ele aytkansıdım. Oşondon ulam karañgı tündö koroogo ırac koyuuu bolduk. Koylor da cayılıp ketpey tıñ uktayt eken.

Ayımdın añgemesin ele kütüp turgansıp, koroodogu koylor çetinen türölüp dır etip ürküp kalıştı. ouy tüşkön baldar uru-uu tüşüşüp, tuş tarapka urkaştı. Koylor birdemeden şektengensip eleñdep koroounun ortosuna ogula tüşüştü. “Ket narı, ket narı” degensip kozulardın mm...a, maa... aalagan ündörü ıktı.

- Korkpogula, aylanayındar, özülöcü cön ele oulaşıp catat. Bir tündö bir-eki colu dürdüğüp almay bizdin koroounun koylorunun adeti. Ögünöröök cañıdan küügüm kirerde bir colu katuu oup kalışkan. Oşondon beri köñümüş alıp kalıştı.

- Ançeyin korkunuç çok bolso, biz koroonun çetine oynoy bereli. Kezek menen biröbüz koroonu kaytarıp turabız. Siz uktap es alınız, Abdilas Ayımdan ötündü.

- Uşunday kılalı. Tündö da uktağan cokuñ. Oyun kızığanga çeyin men kaydardım makulbu apake, es alıp al, dep Sıyrık apasın ayaganın tuyunttu.

- Oynop köñül açkıla, aylanayındar. Cayloonun bügünküdöy açık tününün körkü çaştardın oyunu, alardın baka-şaka tüşkön ündörü menen çıgat. Men mınday tündün dalayın koroonun çetinde çoy-çoylop uktabay ötkörgöm. Silerdin kızığıñarga kanıp, koyumu aralap cürö berem. Bargıla mına bul koroonun çetindegi belesçege çıkıp oynogula. Silerdin sürüñördön korkup börü da coloy albas. Bara koygula, dep bolboy catıp baldardı uzattı. Akay birinçi kezmetti men eeleymin dep Ayımdın canına kaldı.

Bayatadan berki çaştardın oyununun şaanisine mookusu kangan Ayım eç nerseden koop sanabay tegiz cuuşap catkan koylorun kıldırıp baldar tarapka köz ciberip alardın cañırıktarın tıñşoodo.

Baldar san cagınan tepe-teñ ekige bölünüşüp “Ak çölmök” oynop catıştı. Bir taraptın başçısı Abdilas ekinçi taraptıkı Vitka ele. “Ak çölmök” süttöy appak, taştay salmaktuu carkırgan emaldan tüzülgön töönün azuu tişi ele. Al atayın baldardın koluna ılayıktalıp arsaygan sööktörü tarılıp, cımlalanıp casalğan. Çölmöktü alıp kelgen toptun bir balası kaalagan cagina ırgıtıp kalgandarı duu koyup capırt tüşkön cagın közdöy çurkaşpası. Karıluu bulçundun küüsü menen zımırıp uçkan ak çölmök çimirilip barıp cumşak şiberdin üstünö soyloy tüşüp, “körögöçüñ taap al” degensip kümüştöy carkırap “caşınıp kalat”.

Atkan oktoy ak çölmöktün artınan kuuy kelgen eki toptun baldarı cabalaktap, caşıl şiberdin üstünö közünün kurçun salıшат. Tüşkön cerin tuura abaylagan baykağıç bala şıp ilip alıp, maranı közdöy duu koyot. Önöktörü birinen sala biri koldorunan ötkörüşüp, tegerek karartıp koyulğan maranın nak ortosuna alıp barıp taštoogo şaşılıшат. Ekinçi taraptın “külüktörü” artınan kuuy cetip, suurup aluuga aşığıшат.

- Bul akırkı oyun. Bardık küçtü cıynagıla. Uşul sanap dağı aldır sak utturup iebiz, Abdilas demigip önök baldarın calt karap, kayra ak çölmöktü ırgıtuuga kamınıp catkan Karının kötörülüp turgan kolunun uçun tiktedi. Karı Vitkanın tobunda.

- Bizdin baldar siler da ayabay çıñdangıla, dep Vitka şaşıp süylödü.

- Est tovariş komandır! deşip baldar bir çeti tamaşaga çalıp, bir çeti kubanganınan çuruldaştı. Karı aldığa eki-üç kadam attap oñ uuçundagı ak çölmöktü carkıldatıp, üç-tört aylantıp aldı da, aldın közdöy kolun şiltedi. Bir top baldar oşol taraptı közdöy çurkaştı. Karı oñ tarabına tez burulup uuçundagı ak çölmöktü daana ırgıttı. Karının kekse amalın baykagan baldar duu koyup, küçünün bardığınça zımıraştı. Aligi tarapka ketken baldar kur talaaga adırandaşkandığına ökünüşüp, berkilerdin artınan kayra cönöştü. Kee biri içinen Karıga ızalanıştı.

Vitka ançeyin külük bolboso da öto şamdagay eken. Abdilas eköo birin-biri andışıp çoguu cetiştı. Baldar alaktaşıp, birin-biri şekşip karaşıp, tuş-tuşka ünülüştü. Kümüştöy caltırap catkan ak çölmök Abdilas menen Vitkanın közünö bir mezgilde çağıla tüşpöspü.

Abdilas eñkeygençe Vitka şıp ilip canının bardığınça çimirik bolup cönödü.

- Ana... ket... ti! Vitkanı kar-r-maa! Abdilas kıykırıp artınan zımıradı. “Bol karma!” Akay, astın tos! Maranın oozuna murun cete kör!

- Karı, canıñ bolso alsañ bolo! Bol kokuy cetip kaldı! degen cañırıktar kulak tundurat. Abdilas Vitkanın ceñinen kaysap karmayın degençe Karı tuuradan cetip cagalmayday ilip ketti. Abdilas Vitka menen tutkaktaşa tüştü.

- Karı alıp ketiptir, karmagıla! Oy canıñar barbı! dep açuuluu kıykırdı. Karı buytap çurkap oturup maraga cakındaganda canaşa çurkap kele catkan önögünö bilgizbey bere saldı. Buçaktagandardın bir tobu Karıga carmaşa tüşköndö aligi bala maraga barıp taştap koydu. 20:18 esebe menen oyun Vitkalardın ceñişine ayaktadı.

Caş bulçuñdarı çarçañkıray tüşkön baldar mamıktay şiberge üstömönünön sulaşıp, cay tününün añkıgan atır celinen kana cutuşup, carım saatça es alıp catıştı. Alardın balapan deneleri bat ele çıyralıp, kaytadan kıymıldı eñsedi. Özülörü iskep catkan cayloonun erke celinebi, köñüldörü sergektenip alda emnegedir şek cüröktörü aşkıtırat. Közdörü umaçtay açılıp, бүгүнкү түнкү уykudan keçkensiyt. Çınında bardığın ubadası bugün uktabay tañ atıruu ele. Oşol sebeptenbi, birinin da canbaştap uktagısı kelbeyt.

Bardığı teñ bir түнкү уykuga bel baylaşkan sıyaktuu ordunan ırgıp turuşup, Ayım apanın canına üyrülüştü. Al baldarga tün ortosunan oop kalgandığın ayttı.

Baldar koroonun çetindegı cayıkka barışıp, kayra oyundu ulantıştı. “Dümpöldök”, “Toktu suramay”, “Elden elden, el çabar” degen oyundardı ıntımaktuu, kızıktuu ötkörüştü.

Vitka too baldarının sporttuk maanisi bar, gamaşaluu oyundarına abdan maşırlandı. Ar bir cerden şartına caraşa, adamdın dene bulçundarının ösüşünö paydaluu oyundarı bolot eken. Şaardın asfalt köçölöründö “dümpöldök”, “Toktu suramay” oynooğa mümkün emes. Bul oyundar caşıl şiberdüü cerge gana caraşat. Sporttuk ayantçada “Ak çölmöktü” baldar oynooğa boloor ele. Al emi futbol menen voleyboldu tün içinde bul cerge oynoo ötü kıyın dep öz içinen oylono ketti.

Tañ sürgön mezgilde oyun taradı. Akaydın sunuşu boyunca başka koroodoğu koyçularga barıp kaytuuga makuldaştı. Kee biri itterden korkup barbaybız dep da çığıştı. Ayrım baldardın bul sunuşun tuura taptı.

- Bul bir tünkü sayakattı ulaylı, dep Vitka coldoşturun külö karadı.

- Iras ele, bul da sayakat. Tün içindegi sayakat dep ayta cürgönübüzgö cakşı, deşip ar kimisi koştöp ketiştı.

Sıyrık Bekten karıyanın koroosun közdöy col baştap cönödü. Cer alakölökölönüp küñürt nuruna bölönüp çambılala.

Belesti tayanıp ördöy bergende boordo kararıp cayılıp cürgön koylordun aldın toso çığıştı.

Baldardın karaanı cakındaganda aldınkı koylor dürdügüp kayrılıp ottoy baştaştı. Cayılıp cürgön koylordu aylana çurkap “colobogula” degensip ala moynok karala döböt arşıldap ürüp baldardın astın torodu. Sıyrık itti atınan çakırıp, özü narı bölünö bastı. Döböt aga karalap kalganda narılap Bekten akenin üyün közdöy basıştı.

- Bu kaday özünçö cayılıp cürgön koy? dep Karı añ-tañ kaldı.

Bekten akem tañ atıp kaldı den uktap kalsa kerek.

Bir-eköübüz barıp oygotolu. Kalgandarıñar uşul cerde koydu közömöldöy turgula. Ala moynok döböt kur ürgönü menen kişige tiybeyt, Sıyrık özünçö cayılıp cürgön koydun cayın tüşündürdü. Kantse da koy baguunu berkilerden tüzügüröök bile turgandığı

baykaldı. Anın mal baguu işine dilgir bışik münözün dalildegensip koymolcugan kara közdörü oynoktop turdu.

- Boluptur, siler bizdi uzak ubakit küttürüp cürbögülö. Emnesi bolso da tez kabar kılğıla, dedi Akay.

- Eger carım saatka çeyin kelbeseñer koydu alıs cayıp ketebiz. Cogorku kolottu közdöy kolun cañsap Karı da Akaydın sözün koştıoy ketti.

Abdilas menen Sırgak coldoşturunun talaptarın atkaruuga şaşılışkanday Bektendin üyün bet alıştı. Vitkalarga ala moynok tez ele üyür aldı. Aytör alardın “uuru” emes ekenine tüşüngön sıyaktandı. Koydun astın imerip, Abdilastar ketken cakka köz çaptırıştı.

Aytkanday Bekten ake koroounun çetinde mıltığın koluna karmagan boyunça koñuruk tartıp katuu uktap catıptır. Baldar canına çukul kelişip bir az ünsüz turuştu.

Sıyrık çögölöp oltura kaldı da:

- Bekten ake, turuñuz. Koylor kayda? İyninen tartkılای baştadı. Bir topton kiyin “korkunuçtuu” kabardı sezgensip, suuga kiyimçen çumkugan kişiden beter a... a... ah... dep entigip başın kötördü.

- Siler kim ya? Koylor kayda? Közün uşalap ordunan ırıp turdu. Bet mañdayında cılmayıp mömödöy tizilgen baldarın körüp uyalıp ketti.

Añırıp turgan koroosun omsoñdoy karadı. İt-kuştan aman bolgoy ele degen korkunuçtuu pikir cürögün opkoolcuttu. Baldardan açığın suray albay.

- Tünkatıp kaydan kele cattıñar ele, aylanayındar, çarçap uykuga ceñdirgen kart atañardı oygotup koygonunar ıras bolbodubu?

Anın kargıldanıp çıkkın ününön ızalıktın tımızın belgisi baykaldı.

- Koyloruñuz cayılıp ketip baratkan cerinen biz mınabu koktuga aydap keldik. Bir top bala kaytarıp turuşat Abdilas sıymıktana süylödü.

- Ömürüñör uzun bolsun, karakterim. Şaytan basıp, tañ sürüp kelatkanınan cantaya kalsam, közüm ilinip ketken tura. Teñir calgasın, aylanayındar, Bekten karıya baldardın mañdayınan süydü.

Coldoşturun eerçitip alışıp dağı narılap col tartıştı.

27. KÜTÜLBÖGÖN SÜYÜNÜÇ

- Ar nerse caraşığı menen körkünö çıgat. Baykap köegülöçü, bizdin turmuştun cırgalı arbıp, kün sayın kanattuu kuştay aldığa ergip uçup bara catat. Kol menen bütüüçü cumuştun baarın tezdigi közgö ileşpegen maşınalar atkara baştadı. Cayloo beti azırkıday kelişimdüü türgö eç kaçan bölöngön emestir. Baktıluu, erktüü malçılardın bay mekeni boldu. Ömürdün rahatın baldarım, siler sürüp catasıñar. Köz açıp törölgöndön tartıp, eneñerdin emçek sütü menen koşo ilimdin daamın tatıp catasıñar. Keñeş ökmötü silerdin cürögünörgö kanat, tiliñerge navat, közüñörgö ötkür kayrat carattı, dep Akun karıya çor baskan bükür mancaları menen cibektey cumşak kögala sakalın sıladı.

Anın külümsürögön cüzü keleşegine çeksiz ıraazılık bilgizgensip turdu. Kudu ele şağı iyilgen mömölörü menen körkünö çıkkın bay daraktay bakıbat bolup köründü.

Mañdayında sözgö kulak salıp olturuşkan baldarına süygünçüktüü köz çaptırdı. Akun karıya turmuştun ağımina tüşüngön, tınımsız bışık adam. Çeçilip süylögöndö özü aytkanday sözdün “salmaktuuların” tandap cipke tizgendey tizmekteştiret. Boş kezinde kiçinedir, çoñdur özü körüp, baykagan turmuştan makaldatıp nuskaluu sözdön aytıp berüüdön tacabayt.

Özülörünçö sözdün uyutkusuna kirip şıbır-kübür süylöşüp catkan ayaldar da, Akun karıyanın sözünö astırtan könül buruştu.

- Karıya bugün baldarına ayabay çeçilgen eken, Batış Burmanın kulagina tımızın şıbıradı. Batış cılkı fermadan eki çanaç kımız aldırıp, bir kozusun soyup ayıldagılardı konoktop catkan.

Konoktordun peyline caraşa kün da memirep tiyip turgandıktan, eşikke şiberdin üstünö şırdak saldırışıp olturuşkan. Bardıgınan aldına sır keselerde melt-kalt bal kımız kuyuluu. Keseni sekin alakanına kondurup, keerdüü cıtı murundu cargan kımızdı erdine cakındatıp:

- Kana, baldar, kötörgölö! Akun karıya şıñgıtıp cuttu. Komandirdin sözün ukkansışıp capırt keseler kötörüldü. Negedir alıska köz ciberip, Akun karıya tuncuray ketti. İçinen tımızın kürsünüp aldı da, mañdayındagı mömödöy tizilgen baldarga üñüldü.

- Kupşuňdagan çal bizdey kezinde kaday boldu eken dep tañırkap turasıñ ee uulum kariyanın kambıl araketinen közün albay oturgan Abdılastın kepkasın başınan alıp karmalay ketti.

Tak uşul silerdey kezimde ce kiyimde, ce aşka tıñıraak cetpey Kocoy degen baydın koyun kaytarıp baldarınan tepki cep cürgön kezim boluçu, dep mukaktanıp toktoy kaldı. Körgön korduk, tartkan muň-zarın aytıp baldardın köñülün ireencitpeyin dedibi, andan arı süylögön cok. Abdılastın kepkasının içi-tışın imere karap bık etpey oltura berdi. Etteri boşoň tartıp, cılga-cılga bırış baskan nurduu cüzünün oň cak betindegi uzun tilke ak tak zaarduu baydın kamçısının “esteligi” ele.

“Kayran kişinin balalık ömürü muňga çökkön eken” degensip Roza kupuya ulutunumuş boldu da: “Eger bala çagınan okugan bolso, mıktı bilimdüü adam bolup çıkmak bele”, dep oyloy ketti.

Anda-sanda kımızdan cutup koyup Akun menen baldardın aňgemesine olturgan Abış kariya kep kezegin uladı. Al kişi elektr kubatı arkıluu uydun saalı, koydun kırkılışı cönündö eşitkenin kozgodu.

Batış öz közü menen körgöndüğü cönündö ayttı. Andan kiyin ekskavator, özü cürüüçü kombayn, çöp çapkiç maşına, al gana emes. Türkmön çoň kanalı tuuraluu da bir neçe sözdör ayıldı. Kezegi kelgende baldar da ölködöğü cañılıktar cönündö ukkan, körgön, okugandarın çoluştı.

Aldınan dastorkon cañıdan cıynaları menen atın taskaktatkan boyunça caka taraptan Karı cetip keldi.

- Oy bala, mınça emne çapkıladın? Degi tınççılıkpı? Koop sanagansıp Abdış uulunun aldın uturlay bastı. Olturgandar capırt ordunan turuşup “kaday kabar uguzaar eken” degensişip Karını tegerektey kalıştı.

Karı atınan tüşpöstön, entige süylöp caağı ıldıy kulagan terin sürttü. Tınççılık. Bolgondo da kubanıçtuu kabar.

- Oşondoy ele bolsun. Uşunçalık da çabasıñbı, balam? Alda ne bolup ketti dep baarımız çoçuladık Abış uulunan cañı kabar kütkönsüdü.

- Bol emi, kubanıçtuu kabarındı aytpaysıñbı deşip Akay menen Abdıl as atının tizgininen karmaştı.

- Roza üçöñ meni attan kötörüp tüşkülö. Ene-atanar menen süyünçünördü kamdagıla. Anan aytam. Karı atının tizginin kıska tartıp külüñdödü. Turuşkan el ar nemege corup añ-tañ.

- Bolgun, uulum. Süyünçüñö bir çınıdan sarı may bereli, baldardın boyu cetpeyt. Mınakey, men ele alar üçün kötörüp tüşüröyün, Akun karıya tuurasınan kuçaktap turup çaş balaça cerge alıp olturguza koydu. Karap turuşkandar duu külüp ciberiştı.

- Oldo atake aya, kiçine koyo tursañız emne. Tigiler meni alıp tüşö albayt ele. Bir top tamaşa kılmak elem, dep uyalğanınan kızara tüşköñ Karı kancıgasında baylanuu çöñ sumkasın çeçe baştağı.

- Oldo deseñ. Seni Akay eköübüz ele ulaktay alasaldırat bolçubuz. Maşırkatpay aytpayıñarbí? Abdilas kolunan karmay kaldı.

- Koldu koyo ber. Andan körök şapkeñerdi bere tursañar dep dündüñdöp Abdilastın başınan kepkasın şıpırdı.

- Alsañ al, degi ertereek aytsañ eken, dedi Abdilas kolun koyo berip.

- Armiyadağı köptön berki kabarsız baldardan kat kelgen go. Sumkasın çeçe baştağı, deşip Burma, Batış eköö şıbraştı.

- Baarıbızdı ümütkör kılбай tezireek aytçı, aylanayın, dep Batış da çıdamsızdandı.

- Azır, ceke biröñö emes, barıñarga ele tiyiştüü. Körgöñdö kubanıp kalgıla, küdüñdöp çöñ brezent sumkasınan bir top gazetanı suurop aldı da: Me, uşunun için karagıla! Anan süyünçüsün kamdagıla. Karı barına birden koldoruna karmattı. Emnesi bar boldu eken degensişken ar kimisi gazetanın ar kaysı cerine közünün kurçun salıştı.

Aygül gazetanın betindegi süröñtördü Burmanın mañdayına karmadı.

- Ay-i-i-iy. Cırgal ay. Baya ögüñkü bizdın süröñtör tim ele özü. Barıdan menin Kencem menen Gülümdü karasanar. Mañkayıp sonun tüşüptür. Roza ecekem güldörü menen koşo baarınan kooz tüşüptür. Karasañ apake, baykem kudu ele uyçuga okşoşup kalıptır a men bolsom tim ele sonun tartılıpmın.

Ar biri gazetaga ünölüşüp uurtunan cılmayışıp külümsüröp catıştı. Mınday uçurda kim kubanbasın! Baldar süygön kızmattarının üstünön özüñrünün süyküm elesterin közdörünö işenbööçüdöy kayra-kayra tikteşet. Alar menen koşo Kırgızstandın bardık

pionerleri tigile karap catışkansıyt. Ata-enelerinin da baldarının daana köçürmösin gazetanın betinen körüşkөнүнө көñүлдөрү tolkup, cürөktөрү balkuuda. Tek, öz közdөрүнө işenböөçүdөy baldarga tigilişet. Caşıl belestin güldüü betteri, oyun, salıp cürüşkөн asıl tukum muzoolor baldar menen түbөлүк еңилештей közdөрүнө alda nemedey sonun uçurayt. Baldarı menen koşo ene-ataları da kubanıçtuu pikir kuçagına termeltet. Aytarga alkış, süylөөrgө söz kamdaşat.

“Kırgızstan pioneri” gazetasının üçүнçü beti бүт uşul baldardın işi cönündө арналган. Gazetanın betinin kılda başında “Kanikul mezgilindegi bizdin belekter” degen çoñ makala badırayat. Anın üstü astında sürөттөр cana çakan makalalar orun alган. Köpçүлүк makalalardın ayagina baldardın өзүлөрүнүн familiyaları koyulган. “Caş patriottor” degen makalanı köz cürütüp okup çığışıp, Camanakovdun süykүmdүү elesin köz aldına çağılıştarıp, miñ mertebe rahmat atkıları kelişet. Ar bir sürөттүн aldında Iymanovdun fotosu degen cazuu.

Ardaktuu işke sıymıktanışıp ar kimisi içinen күдүңдөшөт. Kayra-kayra gazetanı közүнөн alıstatkıları kelişpeyt.

- Kiçine bala caraşıktuu bolot eken. Karasañ ceñe, eki muzoosun eki cagina kuçaktap, boytoyup Aygöl dele sonun түşүptür. Muzooloru da mañkayıp tüz turup bergenin karasañ. Uuluñ bolso muzoolorun cayıp cüröt. Kastarлуу malçı kebetelenip kalıptır. Emi, ceñe, baldarıñdı kuttuktap toy ötköz, Batış Burmanı tamaşalay ketti.

- Ooba deseñ. Kantip toy ötközbösün! Baldarının sürөтү төгөрөктүн төрт burçuna cetip catsa, Batıştın canında turgan saañılardın birөө kubattap öттү.

- Sadagañ keteyin karaldılarım. Baktıлуу baldarsıñar.

Silerdin emgegiñerdi körüp biz ele kubandık desek, бүт kırgızga maalim bolgon tura. Zamanıñarga kubangıla baldarım. Akun kariya gazetke tigildi. Ya botom Akay iyindin oozuna kapkan salıp catasıñbı?

- Ooba. Kapkan salıp catkan uçurumda tartıp alган. Atasına sıymıktana coop berdi.

- Mobu ayaldın bet mañdayında kagaz karmap turgan Karı sensiñbi aylanayın? Kudu poçtoçu keyiptenip kalıpsıñ da. A bul ayal kaysı? Gazetanı közүнө cakın karmap taanuuga arakettendi.

- Al Akiş apam. Men Samak baykemden kelgen kattı okup berip catkam, dedi Karı sürötü söömöyü menen sayıp.

- Baarıñdı teñ öz kesibiñ menen tuura tartıptır. Seni poçtoçu kebetelentip, Akaydı mergençi kılıp, Abdilas menen Aygülgö muzoo baktırıp, Rozaga türkün güldördü cıynatıp. Barıñdın önörüñö barakelde! Akun kars-kars küldü. Ya Burma balam, dedi ünün kötörüñkü ıgarıp erteñ cılıkçıılardan kımız aldırıp Batış aytkanday toy ötközbösök bolboyt. Baldar siler teli-teñtuştarıñarga kabardap koygula. Kozusun bolso ben dayardayın.

- Carayt. Men da kolumdan kelgen kamımdı ceyin, dedi Burma kubanıçtuuluk menen.

- Men da erteñki toygo koşumçamı koşormun. Abış karıya çakçasın alakanına silkip nasıbayınan tarttı.

- Biz da kuru kalbaspız. Cakşı tilek emespi. Barıbizdın ele baldarımız dep, saançılardıñ biröö unçuktı. Karı sumkasınan bir çoñ ak konvert cana kiçireek üç konvert suurup çıktı. Törtöönü ten Abdılastın koluna karmattı.

- Mina bu çoñu Frunzeden Iymanov agaydan keliptir. Gazettegi süröttördün birdenin ciberse kerek. Ötö ele katuu. Ubadaluu kişi eken. A bul üçöö bolso cakadagı bizdin kişilerdin kuttuktoo kattarı.

- Men gazeta, kattardı bergençe Vitkanı barıp süyünçülöyün. Karı cönöögö kamınıp üyün közdöy bastı.

Aytkanday çoñ konverttegi süröttör bolup çıktı. Baarısı birden taratıp kayta bir sıyradan körüp catıştı. Gazetadagıga karaganda açık, daana tartılğan süröttör ogo beter köñüldörün tolkuttu.

Berki üç kat Kerimkul, Cuma, Salıydıkı ele. Birinçi Kerimkuldun katın alıp okuştu.

“Kımbattuu caş leninçiler: Abdilas, Roza, Akay, Aygöl, Karı! Silerdin Respublikanın bardık pionerlerine ülgü bolgon tatıktuu emgegiñer meni, silerdi tarbiyalagan pedagogdordu ayabay kubanttı. Bul iş bizdin mekteptin pionerlerinin dañkın cogoru kötördü. Silerdin patriottuk baştalma işiñer zor canılık boldu. Al mından arı ulantılmakçı. Cañı okuu cılına belekter menen, mıktı dem alıp kelüññördü kütöm.

Agayıñar Kerimkul”.

Okup catkan Abdilastın ünü tolkunduu çıgıp, kattın ayagina kelgende kubanganınan muundarı kaltıray tüştü.

Aygül apasına tekildep çurkap bardı:

- Direktor agay menin da atımdı cazıp koyuptur. Uktuñbu ya apake?

Salıydın katı da uşul mazmunda cazılıptır.

- Kele maga berçi. Akay başkarma agayı Cuma’nın katın Abdilas’tın kolunan aldı. Kiçine şaşması bolboso tak okudu:

- “Ardaktuu baldarım: Abdilas, Akay, Karı, Roza, Aygül! Silerdin kiçinekey işiñer meni muruntan ele kubantıp cürgön ele. Bügünkü künü men silerdin kolhoz üçün orçunduu cumuştardı atkarıp catkanıñardı tüşündüm. Mından arı da ata-eneñerge cardam berip, koomduk mal çarbasın östürüü işine aktivdüyü katışat dep işenemin. Menin cürögümdön çıkan ısıq salam uşul. Körgönçö koşkula baldarım. Cuma.”

Abdilas Kerimkuldun katına dagı bir sıyra köz cügürtüp çıktı da: “Silerdin patriottuk baştalma işiner zor cañılık boldı. Al mından arı ulantılmakçı”, dep kaytaladı. Demek dagı bir top işterin atkaruuga tiyişpiz. Bul Agay aytkanday iştin baştalışı gana dep oyloğu. Kütülbögön uçurdagı mınday süyünüç ar birinin cüzün acarlantıp, balalıktın uçkul sezimderi köñüldörün örgö sürödü.

28. KOŞTOŞUU

Cayloonun tulañ çöptörü sargayıñkı tartıp, murunku caşıl tüşün cogoto baştağı. Aba ırayı da kün sayın serüündöy berdi. Erteli keç sıdırım cel cürüp, adamdı içirkentüüdö. Keçki cayıtka malçılar kalıñdanıp kiyinişti. Cakada eginge orok salaarına tört-beş kün kaldı degen kabar da uguldu.

Neçen cıldan beri caylap, küzdöp cürgön malçılar bıyılkı küzdün meerimdüyü bolorun coromoldoştı. Maldı içke cıldagıdan keçeñireek tüşüröbüz deşip kamıraşkan cok.

Kom alıp semirgen maldar cumşak betegelüyü cayıttarda nıksıray basışıp, “şirelüü çöptöründün sıyın tüzüktöp kördük” degensişip erkin oyun salıp cay ottop cürüşöt. Aytor

bıyıklı cayloonun malga ötü cagımduu, malçılarga köñüldüü bolgondugu alardın sırtkı kebetesinen baykagan adamga dele maalım. Cayloodo, kanikuldu köñüldüü ötkörüşsö da, negedir baldardın erkin kıyaldarı aşıktırıp, bışikçılık öküm sürö baştağan berkelüü cakarı ensep baştaştı.

Ar kiminin köz aldına zañgıragan appak mektebi, kaykıgan talaada teptegiz señsele bışkan egin caydın arasında iştep cürgön kolhozçılardın kubanıçtuu cüzdörü... aytör berekelüü küzdün cagımduu elesteri tartıla berdi.

Kee biri kolunda bar okuu kuraldarın ireetteşip, cañı okuu cılının kamın ceşti. Sabak baştalardan beş on kün murunuraak kerektüü okuu kitepterin toluk dayardap aluunu samaştı.

Cogorku klasstın kamilgaluu okuuçuları kündölüktörün eñ birinçi betinen baraktaşıp, orçunduu işterine belgi koyuştu.

Vitka bir künü üyünön kat alıp, negedir şaşkalaktap kaldı. Anda tezinen kelüüsün, okuu kününün çukuldap kalğanın cana da üy ookatçılığına baylanıştuu bir kıyla cumuştırdın bar ekendigi cazılğan. Col alıs bolgonduktan, dal bugün üydö bol degen künü kat koluna tiyip olturganına bir az kapalana tüştü.

- Kap! Mındayın bilgende muruntan kamınıp albayt belem. Eki-üç kün içinde cönöp ketişim kerek. Bul cönündö Veranın oyunda da cok boluçı. Dostorum bolso takır bilbeyt.

Alar emi on beş-cıyırma kündün içinde ketesiñ dep cürüşkön. Ras, anda ötü çukul bolup kalat dep saal keyigensip içinen tımızın oy cügürttü. Akırında bürsügündön aynıksız cönöögö toktoldu.

- Calgız gana Veranın makuldugun aluu zarıl. Al-cayımdı tüşündürsöm, dostorum taarınbas.

Alar tüşünüşöt. Cakşı baldar. Barı bir kat cazışıp turabız. Meni şaarlık dostorum da sagınışıp kalğandır. Alarga men sonun-sonun ańgemelerdi ayıp berem. Menin cayloodon körgöndörümö ayırıkça tooluk dostoruma tañdanışat. Uşul sıyaktuu külük kıyal cetelegen tattuu pikirler Vitkanın köz aldınan sızıp öttü. Bul kabardı coldoştoruna barıp aytuunu kaaladı. Birok, kündün keçeñdep kalğarı aga toskoolduk kılğanday boldu. Eger barsa sözsüz konup kaluuga tiyiş ele.

Anın üstünö Vera da üydö cok.

- Alarga tañ azandan turup barayın. Vera kelgende aga aytayın. Menin bağıma al da bugün malçılarga konup kalbagay ele, dep oñtoysuzdana tüştü. Bir azdan kiyin Kızıl üygö kirip kanikul cönündögü izloceniesin ulantıp cazuuga kirişti.

Ayıldan keç kaytkan Vera inisinin öto şaşılış kabardı ugup añ-tañ kaldı. Kıylaga çeyin katka ünölö karap, unçukpastan oltura berdi. Anın akcuumal tartkan tolmoç cüzü bir az kızarıp, kandaydır bir oy menen alnuruşup catkanday sezildi.

- Boluptur, dedi köptön kiyin mañdayında olturgan inisine telmire karap. Abışka, kempirdi unutup ketüügö da bolboyt. Alardın sözün uguu kerek. Menin bıyıl oktyabr – noyabr ayları çenderde otpuska alıp baram degen oyum bar. Kaçan cönöyün deysiñ? Al ata-enesin öto cakşı körö turgan. Ayırıkça alıstap ayılga kelgenden beri öto kımbat sezip, alar üçün kam körüp da cüröt.

- Sizge tuura kelse, bürsügündön ketem Vitka ecesinin sözünö ıraazı bolgondoy moynunan kuçaktay ketti. Vera da bir boorun kökürögünö cakın kısa kuçaktadı. Eköönün teñ sanaası üy-bülösün kapa kılboodo ele. Bir uyadan uçkan eki balapan eköo teñ ene-atasının salamattığı, keleşekki baktıluu turmuştarı cönündö oylonuşup birin-biri külümsüröy karaştı.

- Men makulmun. Dayardap cürgön buyumdardı erteñ ireetteyin. Bürsügündön cönöy ber. Men özüm maşınaga tüşkön cerge çeyin uzatıp barıp cönötüp iyip, anan kaytam. Erteñ coldoştoruña barıp coluk. Keteriñde Kurman agayıñ menen da koştos. Mergenov eköo tigi kolhozdu malçılarında konup kalıştı. Erteñ kelişet. Men bolboy catıp keldim ele. Iras bolbodubu? Vera inisinin köñülün kubanta süylödü.

Tuulup öskön şaarın, ata-enesin çukul kündördö körüügö aşıgıp kalgan balanın cürögü tez-tez sogup, köñülündö kadimkisindey üyündö cürgönsüp cattı. Al tünü kıylaga deyre uşul sıyaktuu tüpsüz nazik kıyalı menen ermekteşip, öto keç uktadı. Aga karabastan, erte oygonup, Veranın atına minip, coldoştoruna bet aldı. Coldo bara catıp üyür ala tüşkön körköm cayloonun tuş tarabına suktana köz çaptırdı. Maldarın cañıdan koroodon çıkarıp, belesterdi ördötüp cayıp, akmalay bastırıp cürgön ak kalpakçan malçılar bir boordoş agasınday sezildi. Keleşeki ele caşıl tüzün boyop sargıç tartıp meltiregen aylana meni unutupassıñ degensip ulam bargan sayın bet mañdayında caykaltbasıp.

“Mınday körktüü cerdi, meymandos, kücürmön eldi eç kaçan unutpaymın” dep içinen koburadı. Al tüz ele Abdılastın üyünün eşigine barıp tüştü. Cañıdan turup catkan Abdılas Vitkanın kandaydır bir iş menen kelgendigin daroo ele sezdi. Dosunun külümsürögön cüzünön ulam sözsüz süyünüçtüü kabar ugat ekenmin dep corudu.

- Vitka, emne mınça erte keldiñ. Tezireek ayt, kolun kısa karmap, özün közdöy tarttı. Vitka daroo ele cönögönü catam desem çoçup ketet dep oyloğu.

- Cönünçö ele. Andan körök Akay, Karı, Roza, Aygüldördü çoğultalı. Men bir kabar aytam. Cürü üylörünö barıp eerçitip çıgalı. Vitka Rozanın üyün közdöy bastı.

- “Barıbzıdı çoğultup turup aytayın dep catsa kerek, meyli, anısı da tuura degen pikir Abdılastı tınçıtıp takıp suragan cok. Vitka kaaloosu boyunça ayıldın tuurasındagı şiberdin üstünö barıp olturuştı.

Berkiler kanday iş boldı eken degensişip Vitkadan söz kütüştü.

- Biz uguuga dayarbiz. Ayta berseñ bolot Karı çıdamsızdana tüştü. Negedir Vitkanın akcuumal cüzünö kızıl nur sebilip, bir çoñ iş aytçıdan beter bulardı beker düülüktürgön ekenmin küpürdö tüyşöldü.

- Keçirip koygula, dostorum? Men silerdi özümdün mayda işterim cönündö akıldeşayın dep ubara kılıp koydum.

- Eçteke emes. Oşon üçün coldoşpuz da. Akay bir azıraak ıngaysızdana tüşkön coldoşunun köñülün uladı. “Sen baykabay oturup Vitkanı uyaltıp koyduñ”, dep Karının kulagına şıbıradı.

- Az bolso da men siler menen öto ınak bolup kettim. Coldoştuguñarga rahmattan başka aytar sözüm cok. Silerdi eç ubakta unutpaym. Men Soñ-Köldö dagı bir top kün cüröm dep oylogon elem. Birok erteñ ketüügö tiyişmin. Siler menen koştosoyn dep atayın kayrılıp kelgem.

Akırkı süylömdü aytkanda ünü kısılıp çıgıp, kögültür közdörü bacıraydı.

- Çın elebi? Murun bizge aytkan cok eleñ go? Abdılas öküttö kalgan nemedey koomaysındı. Bayatan berki süygünçüktüü kabardı ensep olturgan oyu koñultuktay tüşkönsüdü.

Ar kimisi mınçalık şaşkandığının sebebin suraştırıp catıştı. Vitka bolgon işterinin barısın tüşündürüp ayttı. Berkiler “argasızdan” makul boluşa capırt ordunan turuştu.

- Mina kızık, alıska ketip catkan kişinin da kur uzatuuçu bele. Men azır apama barıp Vitka baykeme belek berdirem. Aygöl tekildegen boyunça üyünö çurkadı.

- Kiçinekey bolup turup bilgiçtigin kör, dedi Karı külmüñdöy karap. Al iş barıbzıdın oyubuzda bar. Kolubuzdan kelgenibizdi berip uzatalı.

- Oşentiş kerek. Abdilas çeçkindüü süylödü. Ar biri keteri cönündö muruntaraak uksak sonun bolboyt bele dep kaypaktaştı.

- Rahmat silerge. Men eçteke albaym. Uçuraşayın dep gana kelgem. Beker ubaralanbagıla, men silerdi eç kaçan unutpaym. Andan körö adresimdi taştap keteyin. Kat cazişıp turalı. Bloknotunun bir baragın ayırıp, adresin cazuuga kamındı. Çındığında ele coldoştorunan birdeme aluu pikirine da kelgen emes. Azır da alıp kелgelerin kaytarıp berüügö dayar ele. Koluna kozu karinga kuyulgan üç-tört kilogramm çamasındagı sarı maydı kötörüp Burma apa baldardın canına cetti. Möltürögön uydu sarı mayı taptaza aynektey böytöygön kiçinekey karındın sırtınan caltırap ogo beter cakşınakay köründü.

- Baykem eköübüzdün belegibiz uşul, alıp koy. Vitka bayke. Aygöl Burma apanın alakanındagı taza tatınakay kozu karındı körsöttü.

- Aygöl karındaşıñ ıras aytat, aylanayın. Abdilas eköññ dostoşup da kaldıñ. Bizdin kolubuzdagı ılayıktuu nerse uşul. Ata-eneñe ala barıp ber, Burma aynektey tunuk karındı Vitkaga sundu.

- Rahmat, apa, eçteke albaymın. Ansız ele dospuz, Vitka iymenip kolun booruna aldı. Al Burma apanın kolunan ala koyuştu öto oñtoysuz sezdi. Meymandos eldin saltına azdır-köptür tüşünsö da, şıp ala koyuş aga odonodoy tuyuldu. Añgıça berkiler da üylörünön bir deme alıp çıguuga çurkaştı. Bet mañdayında çın cürögünön tartuulagan Burma apanın meerimdüü cüzü. Abdilas menen Aygöldön albasañ taarınabız degensişip ünsüz ünölö karap turuşu anın erkin biylep ciberdi.

- Boluptur, apake, alayın. Men da birdeme bereyin degen elem. A to maga da çoñ uyat bolot. Azır men cönöyün. Tıyaktagı kamımdı barıp körö bereyin. Abdilastar özülörü ala barışsın dep, Vitka Burma apanı işendirdi. Al oşol mezgilde özünün ılayıktuu buyumdarınan kiçine bolso da, bularga da belek kaltıruunu oyloodu. Eger albay ketse çoñ

taarınıçta kalarlığına toluk közü cetti. Berkiler da bul akıldı tuura tabışıp, Vitka cönögönçö özülörünçö baruuga makuldaşıştı. Burma apanın üyünön coldoşturu menen birge tamaktanıp, Vitka atına mindi.

- Cakşı bar, aylanayın. Ata-eneñe salam-duba de, kat cazıp tur. Burma Vitkanın mañdayınan süyüp koştı.

Biz tıyaktan seni cönötüp, barıp koştısobuz.

Barıp kamına ber.

- Erteñ menen erte baralı, deşip coldoşturu ubadalaşıştı.

Burma apa turgan mezgilde cer ala kölkölönüp asmandan carıktın şoolası çaçıray baştağan ele. Uykunun tereñ kuçağında catkan uulun akırın tartkılap oygottu. Erte oygotup koy dep apasına katuu tapşırgan sözü esinde bek saktalğan Abdilas ordunan ırgıp şaşıp-buşup kiyinip, eşikke çurkap çıktı. Cayloonun tañkı celi. Abdilastın talıkşığan denesin serüündötüp, köñülün cagaldantıp ciberdi. Tuş-tuştan şırp-şırp etip alyuminiy çakalarga üstökö-bostok uydun celininen atılğan bal süttün dabiştarı cañırıp, saançılardıñ şamdagay araketterin baykadı.

- Iras barıbiz erte oygonuppuz. Kana cönöböylübü?

- Atın tokunup catkan Karı Abdılaska kıykırdı.

- Azır cönöybüz. Roza menen Akay baya ele turuşkan.

Aygöldü oygottuñ bele? Al barbay kalsa çır kılat.

- Azır anı oygotom, Abdilas üyün bet alganda Aygöldün içke ünü çıktı.

- Men özüm ele oygonup, kiyinip catam. Azır cönöybüz, cönöybüz, cönöybüz ya bayke, uykusu çala kangın közün açıp cuump çurkap çıktı.

Karındaşının sergek münözünö Abdilas içinen kubanıp, keçeeki apası dayındagan maydı, Rozanın kurcununun bir cak közünö batırıp, Karının atına artıştı. Roza menen Aygöldü atka mingizişip berki üçö cöo colgo çığıştı. Rozanın enesi bizdin daamduu tamaktan şaarlıktar cep körsün dep, kiçireek çaka menen bir nak kurgatılğan ecigey-kurut salıp bergen. Karı özünçö bir kozu karın may alğan.

Akun kariya baarın teñ ele bir türlüü azık alıp barsañar bolboy kalar. Özü cakşı bala eken. Ata-enesine, coldoş-corosuna kırgız tuugandarımdın belegi dep süyünüp barsın. Unutpay ayta cürgöngö cakşı, kemer kuruñdu ber balam dep sunganda Akay gana emes berkiler da süyünüştü.

Kün çığıštağı arsak toolordun başınan çoktoy kızarıp, cañıdan körünö baştağan mezgilde baldar Vitka çaşagan ayılga cetiştı.

Vitka coldoşturunun karaanın alıstan taanıp astınan tosüp çıktı. Bügün koštoşo turgan kün emespi degen oy ar kimisinin delebesin kozgogonsudu. Ötö süykümdüülük menen uçuraşışıp bir-birine cıluu sözdördü aytuuga araketteniştı.

Vera tilekteş, intımtuu çaş dostordun ötö sılık mamilelerin körüp ayabay kubandı. Dostukka tarbiyalangan çaş muundardı mamilesine, işine kim ıraazı bolbosun! Eki uluttun baldarı bir enenin sütün emgendey, bir atanın kolunan ösköndöy birine-biri meerimdüü cüzü menen erkeley karaşat. Vera çaş kurbulardı üyünö kirgizip, sıyluu tamaktarın astılarına caynattı. Cadegende kımızga kumşekerden salıp çaykap da koyuptur. Tamaktın ayagında alıgi kımızdan bir pialadan ar birine cetkirdi da:

- Silerdin tatıktuu coldoştuguñar, keleşekki baktıñar üçün! Çınılardı tiyiştirip içip ciberüülörün küttü. Kurbular aldirtan cılmaya karaşıp, bal tatıgan daamduu kımızdı şıñgıta cutuştı. Añgiça Karıbek cana Kurman da kelip tüşüştü. İştin cayın tüşüngön soñ, Kurman atın Vitkaga bereyin dedi. Vera öz atın minmekçi boldu. Antkeni Cumgal sovhozuna çeyin at minip barıp, oşol cerden Vitkanı maşınaga tüşürüü kerek. Ortosu atçan kişiğe üç-tört saatık col.

- Eger sizderge ılayık kelse, sovhozgo çeyin men da koşo barayın. Poçtonu bürsügünü alıp kelem. Karı Karıbek menen Kurmanga kayrılıp ötündü.

Akay caktay ketti.

- Iras aytat. Vera ecekege kayra attı cetelep kelüü kımbatıraak bolot go.

- Boluptur. Birok bügündön kalbay kelgile, dedi Karıbek.

- Uşunu cakşı oyloduñar, emnege konmok elek. Cumgaldan Rıbaçıga ketüüçü passacir tartçu maşına sovhozdun tuura saat bir çenderde ötöt. Aga sözsüz ülgüröbüz. Vitkanı tüşürüp koyup ele kayra kaytabız, dep Vera çındap kubana tüşü. Baldar kurcundu

açıp Vitka dostorunun cayın ecesine aytkan, özü makul bolup kelgen soñ Vera çıçalagan emes. On eki litr may bata turgan banka kamdap, Vera özü tört litr may kuygan.

Abdilas menen Karı alıp kelgen maydı üstünö kuyganda banka çenep koygondoy cıkçıyma toldu. Rozanın sızgırılıp sırtınan mayı çıgıp, kudu limondoy açık sarı tüstöğü ecigeıy kurtunan cep körüp, oozuna bal tatıganday kayra-kayra tamşandı.

Bul kandayça casalğan dep bizdikiler tañ kalışat. Munu sözsüz alıp keteyin, çemodanıma ele salıp alam, Vitka küdüñdöıy tüştü.

- Cügüñ oor bolup kalbaybı? dedi, Vera inisin ayagansıp.

- Eç kanday oor emes. Öñgönü taştasam da coldoştorumdun belekterin taştabaymın. Çeçkindüı coop kaydardı inisi.

- Tuura aytat, bul bizdi sıylaganı emespi, dedi Karı. Azıktar ireettelip bekitilgenden kiıyın Akay belindegi kooz kemerin çeçip Vitkaga sundu.

- Menin belegim uşul. Kurçanbasañ da üyüñö koozdukka koy.

Karibek, Kurman eköo caş dostordun urmattuu sıylaşuularına süykümdüü cılmaııştı. “Biröönün kımbat buyumun albasa eken. Bul ılayık emes. Tigil belekteri dele cetišet go”. Vera kupuya oylonup, inisin közünün kırı menen karadı.

- Rahmat, dosum, bul asıl buyum. Men mınday kooz, kımbat kurlardı kırgızdın ataktuu artistterinin kurçanıp cürgönün Frunzeden körgöm. Akun abamdın özündö ele tursun. Men eç kaçan albaymın. Vera çını menen ele katuulap eskertti.

- Vitka, sen eç kaçan mınday buyumdardı aluuga tiyiş emessiñ.

- Bul unutulğus belek bolot. Dosuña alıp barıp ber dep atam özü berdi. Alıp koyguñ.

- Akun atam albay koybosun dedi. Barıbızga tapşırıp ayttı, deşip berkiler cabıla çuruldaştı.

- Karıya kişi emespi. Akun akem tooluk elden bir belek alıp ketsin degen eken da. Menin oyumça karşı boluunun keregi cok. Vera oylonup kör, dep Karibek da köñüldüüsündü.

- Bizdin eldin saltı uşunday. Akun ake eki balanın tübölük dostoşup cürüüsün kaalap bergen da dep, Kurman dağı ılayık taptı. Vera emne kılúu kerek degensip oylono tüştü.

- Akun atanın adamgerçiligine çoñ rahmat, dedi Vera bir kıyladan kiyin, Vitka ansız dele coldoştoru menen mından arı baylanışta boluuga tiyiş. Bular eç kaçan birin-biri unutuşpayt, bergen belekterinin başkası dele cetişet, barına rahmat!

Vitka dosuna işenimdüü karap, ıraazı bolgondugun bildirdi.

- Men siler menen Akun ata aytkanday tübölük dosmun. Kur sende ele tursun, Akaydın kolun kısa karmadı.

Berkiler kançalık arakettenişse da Vitka rahmatın köp mertebe ayıp, kemer kurdu albadı. Vera öz çemodanın açıp, keçinde dayındap koygon Vitkanın buyumdarın aldına koydu.

- Maga azırınça taarınbagıla. Silerge kaltırar esteligim cupunu bolup kaldı. Cayın tüşündürüp öz kolu menen buyumdarın coldoştoruna tarkata baştadı. Berkilerdin oyuna da kelgen iş emes ele. Albay baş tartuudan iy meniştı. Antkeni alar özülörü baştap koyuşkan iş ele go. Alar içinen Vitkanı ayagansıştı. Rozaga cibek kosınke berdi. Vera özünün salına elek kosınkesin ılayıktap alıp koygon.

Aygülgö cañı pionerdik galstuk, korobkaga salınan ar türlüü sır karandaştardı berdi. Abdılaska “Çınıgı kişi tuuraluu povest”, Karıga “Polktun uulu” degen, Akayga “Ak kayıñ” degen baaluu cañı kitepterden betterine “estelik üçün” dep cazıp turup tapşırdı.

- Taarınbagıla. Azır biz cakta düyüm cemiştin baarı bışıp kaldı. Bararım menen posılka ciberem. Vitya attanıp catıp coldoştoruna eskertti. Caş kurbular koldorun kısa karmaşıp tolkunduu koştıuştu.

Vitka artına kılçayıp karap attın üstünön “salamatta turgula” degen sözdü içinen ulam kaytalap kolun bulgalaktatıp cürüp olturdu. Berkiler da Vitkadan közün alışıpay koldorun cogoru kötörüşüp bulgalaktatışıp “coluñ açılısın” dep, kupuya tilekterin arnap catıştı. Alardı körüşkön tooluk malçılar “cañı zamandın baldarı da. Şaarlıktar maşınaga tüşürüp alıp kişi uzatkanda uşintip kol bulgayt deçü ele. Bulardı karabaysıñarby. Tilekteri bir emespi”. Deşip süykümdüü bacırayıştı.

29. VLKSMdin USTAVI

Bügünküdöy boş olturuu Kurmandı zeriktirip da ciberüüçü. Al köp ubaktıların kitep okuu menen ötkörö turgan. Kur kıyaldanıp, işsiz beker karap olturuu anın cek örgön adatı. Negedir ubakıttın közgö ileşpey ötüp catkanın baykas albay, bayatan beri öz aldınça mayda-çuyda işter menen alek. Bügün calgız kalgan Kızıl üydün töründögü kilemdin üstünö körpöçösün caya salıp kırınan cantaya catıp estelikter cazılıp cürgön ançeyin kalıñ emes bloknotun baraktap okuuda. Ötkön kündörün esine tüşürüp kaysı bir kızık okuyalardıñ elesin köz aldına tartkan cazuuları uturu kızıkta berdi. Köbünçö kündölük turmuşunda kezdeşken okuyaları cazılğan ele.

Keede salıñkı kabagın cazıp, kıylaga çeyin külümsüröy tigilip, bir bettin ele özün kayra-kayra okup aylançıktodo. Keede kırdaç murunun tanooloru cayıla tüşüp, bırs külüüdö.

Keede kabagın çıtıp, suz tigilip oylono kalıp ötköndü eskerüüdö. Aytör appak baraktın betine çaptalgan möltür sıyanın tüşürgön taktarınan özünün bir künkü külkülüü şayır, tamaşaluu ekinçi künkü kurbular menen coluguşuulardagı kızıktuu cana ılayıksız, üçünçü künkü kızmattagı negizdüü maselelerdi çeçüüdögü çırmalışkan okuyalardı tiriltüüdö. Al okuyalardıñ barı özünün kündölük turmuşunda bolup ötköndüktön, kubanıp da, terilip da cattı.

- Turmuşta kezdeşken elestüü okuyalardı cazıp cürüünün keregi zor eken. Mınday okuyan kee biri gana köñüldö saktalbasa, köpçülüğü neçak ele uçup ketpeyt bele. Eger bir cıl boyu cazıp cürgöndörömdü okusam, özümdün bir cıldık cürüş-turuşum cönündö münözdömö bere alar belem, biröö menen akıldeşip catkansıp içinen süylödü.

Bir top baraktardı oodarıp bloknotunun ekinçi bölümün açtı. Anda caştar, ayrıkça komsomol cönündö cazılğan akındardıñ ırlarınan tandalıp alıngan kupletter köçürülgön ele. Üydö özünön başka eç kim cok bolgon soñ kimden aybıksın, ünün sozo taştap, aligi cazılğandarın ırday baştağı. Oyunda tatıktuu ırğa tamılcıgan obonu aykalışıp eñ sonun çıguuda.

Kümüş öñdüü caştık kez,

Külpötünö baa cetkis,

Komsomolduk kez oşol,

Kılıçtay kurç, oktoy tez.

Çınında da ünü ırğaktuu, ar kaysı obongo elpek ele. Ekinçi betin açıp, köptön berki könülündöğü cat ır bolso da cazuuga közün cügürttü.

Bakıt bolbos, baylık bolbos mından zor,

Menin atım dört ordendüü komsomol.

Öçpöyt, öçpöyt, altın cazuu tübölük,

Lenin ata özü koygon at oşol.

Atak bolbos, ardak bolbos mından zor,

Menin ısmım dört ordendüü komsomol.

Tınçtık kündö, küröştördö şıktanıp,

Keleçekke ülgü bolot bizdin col.

Ünündöğü kubattuu tolkun ırdın mazmunun korgoşunday eritip, komsomolets Kurmandın cürögünö tereñ çögörgöndöy çalkıttı.

- Iras, dedi toktolo kalıp. Cazgan akın eki kuplet ırı menen Lenin komsomolunun dañktuu işin, calınduu atın tuura körsötkön. Temasın da “Tört ordendüü” dep kalıpka kuyganday tapkan.

Üçünçü betti açıp “Komsomol” degen dağı bir ırğa köz cügürttü. Al ır da köñülünö caga tüştü. Şar ırdoodon murun toktolo kalıp, kaysı obongo saluunu oylondu. İrdın ırğagı esindegi bir hordun obonuna tuura kele tüştü. Kadimki kontsertte rol atkarıp catkan artisstey ordunan ırıp kakaya tura kaldı. Bloknottu bet mañdayına karmap surdana tigilip ünün sozdu.

Calınduu, ötkür caştık ömür algan,

Şiretip Oktyabrde atkan tañdan.

Közünön kommunizm şamı cangan,

Sözünön keleşektin balı tamgan.

Leninçil partiyanın işi menen,
 Kandıra sugarılğan oyu tereñ.
 Birden-bir cürögünö ak tilegi,
 “Süygönüm, ardaktarım elim” degen.

Küröşü şer kommunist agayınday,
 Münözü öz elinin taalayınday.
 Dooruna tatıy turgan kızmatı bar,
 Atagın komsomol dep baalaganday.

Karasur beti tamılcıy acarlandı. Stoldun üstündöğü cıyılğan kitepterdin canında cölönüü turgan asınıp cürmö bulgaarı sumkasın koluna aldı. İçindegi kagazdardı bir çetinen suurop, kalıñıraaktarın baraktap içinen bir nerse karay baştadı. Ögünçöröök rayongo barganında raykomoldon VLKSMdın ustavınan alıp sumkasına salganday bolgon. Anın izdep catkan buyumu oşol ele. Bayatan beri komsomol cönündöğü ırlardan ulam esine tüşpöspü. Al ustav menen uy fermasındagı baldardı taanıştıruunu çeçti.

Mümkün katar maanisin tüşündürgöndön kiyin özüörünö berip koyuunu da tuura taptı. Antkeni al baldar bıyıl segizinçi klasstan okuşat. Uşul okuu cılında komsomolgo ötöbüz degen sözdü öz oozdoran da ukkan. Alar demilgelüü, koomduk köpçülük işterge aktivdüy katışkan baldar. Sabaktarın da mıktı özdöştürüşöt. Cürüş-turuştarı da tartıptüü, kiçipeyil ösüşkön. Sözsüz, Lenin komsomolunun dañktuu naamın, adeptüü tartibin közdün karegindey saktay alışat degen sıyaktuu baldardın mıktı caktarın dalildey turgan faktılar Kurmandın köz aldınan çubabası. Al gana emes ılayığı kelse ubagında rekomendatsiya berüünü da köñülünö tuydu. Alardı mekteptik komsomol uyumunun sekretarına dayındap ketüüsü, al tügül raykomoldun byurosunda caktap çıgarı şeksiz ele.

Künöm sanagan buyumu sumkasının içindegi kagazdardın arasınan tabıldı. Baykalbagan kişiye öto cönököy buyumday körüngönü menen uşul uçurda Kurmandı VLKSMdın ustavın taap alışı kadimki ele çoñ ümüttün ordunan çıkkanday süyünttü. Antkeni al az kündö cayloodon mektebine barışa turgan çaş pioner dostorun Lenin komsomolunun ustavı menen taanıştırmakçı.

30. CAÑI CURTTA

Soñ-Köldün betegelüü çöptörü sargayıp, aba ırayı suuktoodo. Cayıttığı uylardın sütü murunkuga karaganda tartıla tüştü. Uylar kence cayloolordun çımırıp tiygen ısıık künün, kayradan cetilip kalgan katış çöptörün eñsegendey beldi bet alıp kaçkan kündörü da boldu. Cılda bul maalda uylar içke tüşürülüp kaluuçu. Cayloo partorgunan uruksat bolmoyun bet aldı köçüp kete berüü eenbaşlık boloorun tüşüngön Batış al-caydı bilip tursa da unçukkan cok. Kaçan köçöbüz dep kelgen saançılarga bir-eki kün ayaldap tursak kabar bolup kalar degen cooptu ayttı. Ekinçi künü Akun atayılap Batıştın üyünö keldi. Negedir bir nersege açuulangansıp kargıldangan ünü katuu çıktı.

- Batış balam, bul coruguñar carabagan iş. Bıltırkı maaldan mına bugün tuura dört kün öttü. Uylar emi içtin ısıık künün, şirelüü çöbün sagındı. Abdan saan bolor maalı uşul da. Bir çetinen saançılarga da ubal. Partorgunar özü kelmek bele. Barıp süylöş balam. Men içke tüşüp konuş çalıp keleyin, dep kese süylödü.

Batış karıya menen aytışıp olturuunu kaalagan cok. Antkeni bir çetinen karıyanı sıyladı. Ekinçiden bul pikir fermadağı adamdardın calpısına tiemelüü ele. Eger Batış dağı ele “kabar bolor” dep murunku sözün kaytalasa Akun karıya partorggo tuptuura ele özü barmak.

- Carayt, aba. Men azır attanam. Siz konuş çalıp kele beriñiz. Batış cıluu coobu menen Akundun talabın orundatuuga kaminganın bildirdi.

- Oşent, balam. Maldın da ubalı bar. Soñ-Köl carıktık mından arı uyga ançeyin caga berbeyt. Cayıttığı uy suukta cakşı saan bolboyt. Bir az kündö koylor da içke tüşöt. Cılkılar kıştı da uşul cerden ötkörüşöt. Cılkı canıbarga sarı betege arpaday cagat emespi. Partorgka tüzüktöp ayt. Böydö maldın saanın tartpasın. Erteñ-bürsügündön köçköndöy bololu.

Акун кәрия doomattı Batış menen partorgka üyö süylödü. Batış attanıп ketkenden kiyin saançılarga:

- Kamına bergile. Erteñ-bürsügündön köçöbüz, dep ayttı.

Kün beşimden oop kalgan maalda Batış üyünö kayrılıp tüştü.

Ayıldagılar çoguluşup anın üstünö barıştı. Emne kabar alıp keldi? Balkim partorg makul bolboy koygondur degen pikir ar kiminin sezimin dürgütüüdö.

- Köçüügö kamingıla. Murunuraak ele kabarlaşkanda bolmok eken. Bul menin künööm. Akun aksakal kelgende süylöşüp, erteñden tüşüp keteli. Batış saançılardın talabın orundatkanga ıraazı. Ayıldagılar erteñki köçtün kamın körüügö aşığıştı.

Kün uyasına neçak ele batkan, cerdin beti küñürttönüp karañgı tündün pardasın camına baştagan mezgilde, Akun kariya ayılga keldi. Batıştan kabardı ukkandan kiyin ogo beter köñülü caylandı. Mınday uçurda Akun kariyanın carpı cazılıp, oyundagı pikirin ortogo salıp çeçile süylöy turgan adatı ayıldagılarga nebaktan beri belgilüü.

- Men bugün köp cerlerdi kıldırdım. Kaşañ küröñüm da demeydegisinen ıldamday basıp, samagan cerlerge tez-tez cetkirdi, atın maktap uurtunan cılmayıp küldü. Olturgandar bul köñülü caylangandagı ele koşumça sözü dep tüşünüştü.

- Men Tulga-Taştagı cayık konuştı çektep keldim. Bizdin uylar ottop ketken cazgı cayıttar kayra cetilip kalıptır. On beş küngö çeyin çöbü kuuray turgan emes. Sayda eki kulaktay suu agıp catat. Baaridan baldardın mooku kana turgan. Karı meni menen koşo konuş çalışıp cürüp, andan arı ketti. Erteñ poçtanı alıp kele catıp köçtü uşul konuştan tosup alam dedi. Karagayluu-Bulaktın kolotundagı karagattar ezilip bışıpır deysin. Tim ele şağı iyilet. Canında olturgan uulun cılmaya karadı.

Batış Akun kariyanın tandagan cañı konuşun ılayık taptı.

Saançılar kündögüsünön da ertelep turuşup, uyların kaktay saastı. Antkeni köçtö muzoolor eneleri menen birge aydalmakçı. Ayıldagılar üylörünün boo-çuusun çeçişke cañıdan kirişe baştagan uçurda, Abış kariyaga koşuluşup Abdilas menen Akay uylardı ertelep cañı curtıttı közdöy koroodon aydap çıkardı.

Akun köçtün mildetin aldı. Murun özülörünçö bölök cayılıp cürgön muzoolor eneleri menen koşo agıtılğandarına süyünüşkönsüp, basıp bara catıp ele enelerin eemp suusundarın kandıruuga alektenişpesin. “Bul corugunar carabagan iş” degensişip emcekti közdöy tap koyuşkan muzoolorun kee biri müyüzdörü menen cañsap colotuşpadı.

- Koş bol, Soñ-Köl! degendey içke ündörü menen astında oyun salıp bara catkan muzoolor mööröp da ciberiştı. Akay menen Abdilas ireetsiz tuş-tarapka mañgan uylardın eki cagın çoğulta sürdüktürüüdö. Abış kariya art cagınan türö aydadı.

Erkin ottop köngön uylar alardın kuugununa naarazıday kaalgıy cay basışıp ottop cılıuda. Taştak belesçeni eñkeyip, çöptörü seyrek kolottu ördöy bergende ırtılcañ baskan

uyular, saygak tiygen emedey içke kuyruktarın kökkö sapırıp, baştarın çulgup, birin-biri kubalaşıp oyun salgan boyunça ketişet.

- Toskula, aylanayındar! Başka cakka kirip ketpesin. Abış karıya baldarga kıykırdı.

Şımalanıp cöö kelatışkan Akay menen Abdilas eki caktan çurkap olturuşup bir kıylada arañ cetiştı. Kee biri başın cerden albay ottop cürüşsö, kee biri cön turuşat. Calgan tüştö Tulga-Taşka cetişip uylardı cayıp koyo beriştı.

- Uylardı men akmalap turayın. Siler barıp karagat terip cegile, Abış karıya baldarga uruksat berdi. Akay Abdilastı eerçitip Karagayluu-Bulaktı közdöy ketken kolottu ördödü.

Abdilas karagattı cep cürgönü menen kanday badalda ösöörün ali küngö çeyin körö elek. Bettin eñgilçek baskan çoñdugu üydöy taştar, çırmook keyiptenip taştardın boolorunan artılıp öskön calbıraktuu çöptör, butaktarı tuş-tarapta sozulup uzun-kıska düpdüyüp öskön badaldar kuuş kolottun körkün açuuda. Anın cogorku eki cak betinde teñ cıyılğan sandıktarday zooka köz melcitet. Zookanın tömöpüröök cagında ançeyin biyik emes seyrek karagaylar öskön. Baldar ulam ör tartıp cürüp oturuştı. Kızdar tagıngan monçoktordoy toptogolok möltüröp bışkan çetindinin aşına, börü karagatka, it murunga Abdilas tañırkap arbaluuda.

- Minakey cettik! dedi, Akay süygünçüküü carıyalap. Al aydap koygondoy cış çıkkın karagattuu badaldardı araloodo. Abdilas sır bilgizbesten bir ele tal büçürçödön tobu menen çokmoroktoşkon karagattı üzüp-atıp daamın kördü. Ezilip bışkan karagat oozgo tieri menen mölt etip eribespi.

Cumşak kiçinekey calbıraktarı menen koşo sızırıp alışıp, karagattı çöntöktörünö toltura baştaştı. Alar köç kelgende cañı curtta cemişi menen sıyloonu oyloştı.

- Ayrıkça, Aygül ayabay kubanat, Abdilas Akayga tigildi. Bala emespi, onun köröt. Andan körök terüü tempiñdi küçöt, Akay ıldamdap terüüsün ulanttı. Alar abdan kızuu kirişip catışkan mezgilde cogoruraak caktağı badaldın arasınan ızıldagan ışıkrık uguldu.

Eköo teñ eleñdeşip, eki cagina karaştı.

- Çakçıgay bolso kerek. Kişinin tuurap ışıkrıp, kulundu tuurap kişeneyt dep ukkam. Bol, tezdep çöntöktörüñdü toltur. Curtka barıp köçtü tosüp turalı, dedi eç nerseden şeksinebegensip Akay. Ekinçi colu ışıkrık çıkkanda Akay köñülün burgan da cok. Abdilas

çoçugansıp selt ete tüşüp, eç tabış bilinbegendikten, Akaydın sözü çın bolso kerek degen pikirge tınçtanıp kaldı.

Karı keçeeki ubadası boyunca cañı curtkı kelgen. Al cerden atasına uçurap, bolgon işterdin barın ukkan. Uşulardı çala-bula çoçutıp köröyün dep atın, tartıp kelgen poçtasın oşol cerge koyup, cogoruraak cak menen badaldardı aralap tigilerdin üstünö kelip caşınıp turgan. Eki colu ıskırganda şek sanabagan son, boordon çakaday borpoñ taştı omkorup, candata kulatıp ciberdi. Taş çamberek atıp eköönün canınan zuuldap öttü.

- Kaç bıyakka. Bul emnesi, ce cogorton kiyik kulattı? Abdilas şektengendey çoçulap berki cakka çurkap çıktı. Akay eçteke emes, toodon taş kulana beret dep, ordunan kozgolgon cok. Kokusunan uyat bolombu degensip. Abdilas kayra aligi terip catkan badalına bardı. Karı obdula kalıp, tak Akaydı közdöy taş ırgıttı. Taş çimirilip kelip anın butunun canına tüşti.

- Oy... eey! Çın ele bizdi biröö andıp cürsö kerek. Cürü açıkka çıgalı. Koluna taş al. Akay şaşkalaktap koluña taştı tolturup oboçorook çurkap çıktı. Abdilas da taş menen urup aybat kılıuga belendenip, eki cagın eldeñdep karadı.

- Beri baskıla, karmaşsañar, Karı üstü caktağı badaldın arasınan körünö tüşti. Al ıkşıp katuu külö berip, küyükkönünön eki böyrögün tayanıp, kayra orduna oltura kaldı. Berkiler çoçulagandıktarın bilgizböö maksatında, koldorundagı taştardı akırın cerge taştasıp, cay cıgıp barıştı.

- Oy, sen soosunbu, emnege külüp catasıñ? Caman oyunda bizdi korkutam dep kelseñ kerek.

- Oldo arı cok ay, korkutçu kişiñ biz emespiz go? Degi seni tootup koysok eken.

Eköö carışa süylöp canına barıp oltura ketiştı. Sırtında kañçalık sır bilgizbeybiz dep körünüşkönü menen çoçugandıktın belgisi öñdörünön ele baykalıp turdu. Barlık nerseni közü körüp turgandıktan coldoştorumdu uyaltpayın dedibi: Cüröktüü ekensiñer. Tootpogonuñarga külöm da. Karı astırtan sogup öttü.

Öñdörü bir az kızara tüşüp, berkiler da ün degen cok, Karı kayra adatınday tamaşaga çalıp, berkilerdi çıçalatıp bir topko olturgusu keldi. Birok ubakıttın tarlıgı anı tıyuuda. Al бүгүнкү poçtanı Soñ-Köldögü malçılarga cetkizüü kerek. Anın üstünö Cayloo Sovetine tapşırıla turgan paket da bar ele.

- Men kaçan bolbosun silerdi kubantıp cüröm. Bıyıl maga ıraazı bolbosoför çekeñlerden ıgıat. Cürgölö tezireek ceteli. Silerge dağı bir sonun nerse körsötöm. Süyünçü surabay ele koyoyun. Murun berip cırgatkan emessiñer. Poçtaçı külüñdöp astıga bastı. Anın çolok erinderi cazıla tüşüp, közü külüñdöödö. Uşul uçurdagı Karının münözü coldoştoruna ötü ele cagımduu uçuradı.

- Aytkan sözdöründün barı çın. Ayrıkça cazdan beri onoldun.

- Öñgönü koyup canağı bizdi kubanta turgan işiñdi aytçı?

Caş kurbulardın cüröktörü aşıgıp, azırınça belgisiz kubanıçtın atın Karıdan kütüşti.

- Vitka doston posılka keliptir. Oordugu on eki kilogramm, calañ ele cemişter bolso kerek.

- Dos bolbosof koyo kal. Anık cigit eken! demeyde toktoosungan Akay şañdandı.

- Üyünö ceter menen cönötkön eken. Açıp körgön coksıñbu? dedi Abdilas Karıga cılmaya.

- Men emes, silerdin da açuuga akıñar cok. Cibergeñ kişisi gana açuuga mümkün.

- Emne deysiñ? Kimge ciberiptir, deşip carışa unçugup tañdana tüşüşti.

- Üçööbüzdün birööbüzgö cazsam taarınat dep oyloso kerek. Estüü bala emespi. Rozaga ce Aygülgö tiysin deptir. Karının tolmoç betterinen tereñ ıraazılıktın kasieti baykaldı. Berkiler da şaarlık dosunun akılduu coruguna köñüldörü uyugansıp kuluñdaşpaspı. Karı coldoştoruna okuu cılının baştalışına karay mekteptegi cañılıktardı, eki-üç küñdö Cuma menen Kerimkuldun toodogu malçılarga kelişe turgandıktarın ayttı.

- Cañı curt bizdi cañılıktar menen tosup aldı. Iraspı ya? Akay berkilerge buruldu. Ooba deseñ degensip Abdilas cılmayıp kaşın serpti. Alar ıldıylap barışkanda cañı konuşka köç cañıdan tüşürülüp catkan ele. Baldar köçüp kelgenderdi Frunzenin cana Karagayluu-Bulaktın cemişteri menen örlüktöştü.

- Cañı curt! Cakşı curt! Kayra-kayra kaytalap kıykırıp, barısınan da Aygöl çoñ kubanıçka battı.

31. KAMINUU

Kögüş dastorkondun üstünö çaçırgan ınak süttöy çañkaygan asmandagı ceñil buluttar udurguuda. Aba ırayının tunuktugun rahmattangansıp, Tulga-Taştın caratılışının suluulugu baldardın közünö kündögüdön da cagımduu. Ayıldın tömönüröök cagındagı belesçede tegerekteşip olturgan baldar cerdin suluulugu cönündö atayılap söz kozgop catpaganı menen anın tunuk avasının, kooz caratılışının sırtkı taasiri alardın könülün sergektentip, sezimin tolkutup, bardığı üçün taasiri küçtöy. Alar cakında baştaluuçu cañı okuu cılının baştalgan kününö karata özülrünün dayardıktarın tekşerip körüü üçün çoguluşkan. Bardığı teñ birinçi sabakta talap kılınuuçu izloceniyaların ala kelişken. Aldın ala özülrünçö okup körüşmök. Akay menen Abdılastın cazgan izloceniyaların cakşı dep tabıştı. Akay maktoonı cakşı körö turgan. Al cañıdan okup bütörü menen Roza: Kuttuktaymın! Ötö körköm cazıpsıñ, dep külümsüröp koluna kısa karmaganda:

- Mugalim “Beşti” koydu dey berbeysiñbi. Cakeñ bekerinen üç sıyra oñdop, köçürüp çıkkın emes da dep, cagaldanıp, cazgandarın kayra-kayra baraktan kördü. Demeyde dulduyuñku tartıp oñoy menen çeçilbegen Akay minday uçurda ötö ele şayır, sözmör bolup keteri coldoştoruna muruntan ele tüşünüktüü.

Abdılastın münözü Akaydıkına köp uçurda karama-karşı.

Al Akayga karaganda açığıraak. Birok özünün işi cönündö maktanuunu ötö cek köröt. Kañçalık cetişkendigi bolso da içine saktoogo tırıшат. Anın bul corugun kee bir coldoştoru caktırışpayt.

- Men “beş” alam dep işenbeym. Ketkençe dagı bir sıyra köçürüp alsam eken, dep cay unçugup, azır sen okuysuñ go degensip Rozaga tigildi.

- Olda senin aramzalığıñ ay. Senin baañdı biz alat belek. Bizdin oyubuzga cakkandıktan mıktı dedik. Roza negedir tırçıy tüştü. Keede uşunday adetiñ bar. Cetişkendikteriñdi cadaganda coldoştoruñdan kızganasıñ.

- Minday adatımdı neçak ele taştadım dediñ ele.

Akay Rozanın sözün koştıp cönödü. Cañcaldın emneden çıkkanın toluk acırata tüşünö albay kalgan Aygül eleñdep agasının cüzünö tigilip tañırkaganday deldeyip mañdayında olturdu. Abdılastın eki betin kızıl nur caap, coldoştorunun cözünö terige

tüşköndüktün belgisin bayandadı. Anın bul corugu alarga cakpasın moynuna algansıp unçukpay cer karadı.

- Tamaşa kılam. Çıçalak okşoysuñ, keçirip koy, dedi Roza caydarılanıp. Kantse da Abdılastın uyalıp kalganın sezgendey.

- Eçteke emes. Kemçilikti betke aytkan cakşı.

Andan körö özünkün okup ber? dedi Abdılas.

Roza ukkuluktuu kılıp, cay salmak menen okudu. Bir bet Akaydıkınan az cazılğanı menen bolgon okuyanı tak cana kıska süylömdör menen tüşünüktüüröök bergenin Abdılas daana sezdi. Al gana emes özünükünön da tüzügüröök cazılğanın moynuna algısı keldi. Akırkı toçkasın ele kütüp turgansıp, Roza ünün basañdatarı menen Akay kuttuktay ketti.

- Cakşı cazılğan! dedi Abdılas ceñile tüşköndöy salmaktuu unçugup.

- Tim ele bar emespi, sonsonun cazıpsıñ! Cetinçini bütköndö men da sendey caza alam ee, eceke, dep Aygöl Rozanın moynuna kolun arttı.

Çöktüşüp olturgan kalıbınan kozgolboy Karı badıratıp okup kirdi. Bir az şaşması bolboso, tiyiştüü cerden ünün kubultup, tınış belgilerinin erecelerin tuura paydalandı.

“Menin maksatım, alardı çoçutuu ele. Karagattı kızuu terip çatışkandıktan, alıstan şırp aldırbastan cörmölöp öttüm. Alar baykaşkan cok. Oylogonumdu atkara aldım. Cüröktörü kabınan ırıp kete cazdadı. Al mındayça bolgon...” degen süylömdör okulganda, Abdılas menen Akay eköo teñ çıçalay baştaştı. Roza, Aygöl eköo közdörünön caş çıkkança külüştü.

Akay kızıañdap: Cok kalptı bezelentip, bizdi şıldındagın kelebi. Sızıp taştı dep, omurañdadı. Karı ogo beter kıcırına tiyip bir tobun dağı caşırıp koygom. Baarın toluktan cazıp baram dep, köşöörüp çırgıyttadı. Eger Abdılas “karma!” dese, Akay Karını kötörüp çaap, kolundagı kagazın tıgıp taştoodon da kayra tartınboocuday surdandı. Akırında bolgon çındıktı moyundarına alışıp, oşol cerdi taştap, kayra köçürüüsün suraştı. Bir kıyladan kiyin gana Karının oozunan “Makul” degen boşuraak coop uguştı. Al mektepke bargança gana ayılğan coobu ele. Oyunda bul okuyanı klasstagi baldardın baarına okup berip, külkü kılui uyaloodo.

- Men aligıçe caza elekmin emne. Eceke, cardam berseñ, erteñ cazıp alayın, Aygöl buların arasınan calgız özü okubay kalganına ıza bolgonsup, Rozaga calooruy karadı.

- Sen cazuuga tiyiş emessiñ. Ecekeñ aytkan cok bele, ekinçi-üçünçü klasstın baldarı caykı kanikuldu kandayça ötkörgöndüğü cönündö oozeki aytıp berişet.

Oşon üçün silerge “söz östürüü” sabagı kiret, Roza sekelektin cumşak sargılt çaçınan sıladı. Aygöl tegerek kara közdörün bacıraytıp, kiçinekey kulaçın cayıp, Rozanı kuçaktay kaldı.

- Altınday ecekem dese, ıras estettin da. Biz taraarda kanikulda körgön-bilgeniñerdi okuuga kelgende aytıp beresiñer degen. Unutup kalganımdı karasañ. Cazındagı kanikulda “Söz östürüü” sabagınan aytıp berip “5” algam. Tim ele bar emespi, canakı senin cazganiñdın baarın aytıp berem. Birok sendey koozdop süylöy albaym emne?

- Sen ali kiçinekeysıñ. Özüñdün sözüñ menen ele aytsañ cetişet. Mendey bolgondo menden da sonun cazasıñ, dedi Roza erkeletken münöz menen. Aygöl içinen ayabay kubanıçka battı.

Abdilas çöntögünön Kurman bergen VLKSMdın ustavın alıp çıktı. Bardığı teñ tegerekteşip, anın betterine, ayırıkça VLKSM degen cazuuga sıymıktuu tigilişti. Kurman komsomoldun kaçan payda bolgonun, anın partiyanın zor tiregi ekendigin, sovettik ölkönü çıñdoodogu anın polun түşündürüp bergen.

Ustavdın kaysı punktтарın catka bilüü kerek ekendigin da çektep körsötkön. Baldar күнүгө bir maal ustavdı okuşa turgan boluştu. Al gana түгүл Kurman körsötkön punktтарdın көпчүлүгүн cattap da koyuşkan. Birinçi ele betti oodarganda ak kagazga cazılıp, betine çaptalğan ırğa көñүл buruştu. Kurman özүнүн bloknotundagı ırlarınan tömönkü kupletti köçürüp cabıştırıp koygon ele.

“Bakit bolbos, baylık bolbos mından zor.

Menin atım tört ordendüü komsomol.

Öçпөyt, өчпөyt, altın cazuu түбөлүк,

Lenin ata özü koygon at oşol”.

Bul ırdın ar bir sözü alarga sıymıktuu sezilip calpı ündörün biyik чыгарышıp ırdap da ciberişti. Mına uşunday kızıк okuyaga batıp olturuşkan mezgilde cakadan kele catışkan

Cuma menen Kerimkul çukul kirip kelişken ele. Koş attın dübürttögön dabışı cakın cerden ugulganda barlığı teñ calt burula karaştı. Cürüştüü attarın alçılantıp katar bastırğan agaylarının şañduu kelbetteri baldardın kıyalın eritip cibergendey boldu. Alıskı sapardan ataları keletkanday kımıldap süyünüştü. Astınan tosup çurkap bargıları da kelişti. Aytarga söz kamdoogo şaşılıştı. İkçırıla baskan attardın uçkul kadama tez ele baldarga cetkizdi.

- Salamatsızdarbı, agaylar? Barısı bir adamday çuruldaşıp, kadimki mektepten colukkanday baldar tebeteylerin ala koyuşup uçuraşıştı. Agaylarının cüzdörü baldardın közünö murunkudan da süykümdüüröök sezildi. Katar tizile kalışıp, pionerdik tartıp boyunça salamdaşıp bet mañdayında mömödöy tizilgen baldarga Cumanın içi tütpöy ketti okşoyt:

- Kelgile sadagasılar, sagınışıp kalbadıkpı kol alışıp koyolu, dep kolun sundu. Anın buurul çalğan uzun murutu kadimkisindey kalkayıp, acarluu cüzünö körk berüüdö.

Direktor agay emne deer eken. Kol alıssak uyat bolbos bekenbiz degen oy baldardın cürögün dikildetti. Kubanıçka tereñ çömülgönsüp bacıraya tigilgen Kerimkul baldardın koomaysına tüşkönün seze koydu. Kantse da atalık meerim öz tarbiyalanuuçularının içki oyun çeçe bildi.

- Cumakem tuura aytat. Kelgile, kol alışıp körüşölü şadılıu kolu menen tıpyğan mancaların kısa karmap catıp: Cakşı dem alıñbı, den sooluguñdu çıñdadiñbı? degen sözdördü ar birine aytıp cattı.

Ayagında Aygül bıtyğan kolun sunganda Cuma cerden tak eñip ketençiktey oturup çoñ eerdin üstünö salıngan çiybarkut körpöçönün üstünö olturguzdu.

Aygül uyalgansıp kızarıp cer karadı. Başkarma sekelektin sekseygen cumşak çaçtarınan sılap erkeletti. Cumanın balasaak münözün kolhozçular ötü caktırıшат. Al kaysı gana kolhozçunun balası bolbosun, körgön cerinde erkeletip, öz balasında süyöt.

- Kerimkul baldardın işine ıntızar ekendigin bildirdi.

- Abal murun silerdin atalıkka alğan muzooloruñardı körö keteli. Col baştagıla.

- Oşentkile, sadagalar! Eki-üç kündö ene-atañarga ötkörüp berip, okuuñarga ketesiñer, dedi Cuma koşumçalap. Baldar külüñdöşüp muzoolor cayılıp cürgön çaktı bet alıştı. Kerimkul menen Cuma kanikuldu kanday ötkörgöndüktörü, iştegen işteri cönündö almak-salmak surap cürüp olturuştı. Agaylarına bolgon işterdi tügölü menen tökpöy-

çaçpay bocuraştı. Köbünçö Vitka cönündögü aňgemeni kızığıp uguştı. Muzoolor şar akkan suunun boyunda oynop cürüşkön ele. Cakınday bergende Cuma öñörüp kele catkan Aygüldün kulagina şıbiradı:

- muzooloruñdu çakırıp körçü, keler beken?
- Çakırsam ele çurkap kelet. İşene beriñiz. Aygöl başın kötörüp edireñdedi.
- Kanakey, biz körölü, dedi Cuma Kerimkulga kayrılıp. Oşente koy degensip Kerimkul da muzoolor cakka köz cügürttü.

İçke ünün bekem çıgarıp: Töl başı! Töl başı, beri bas, Aygöl eki-üç ireet kıykırganda toptoşup kele catkandardan taymanbastan ele eesinin buyruguna baş iygensip, başın çulgup, kısa kuyrugun asmandata muzoosu çurkap keldi. Kalgan moyunçalar “bizdi da çakırasıñbı” degensişip, mañkayıp karap kalıştı. “Meni emnege çakırgansıñ” dep tañ kalgansıp Tölbaşı attın üstündögü Aygülgö tuşmugun kötördü.

- Meni emne beker çakırdıñ dep taarınıp catat. Tüşürüp koyuñuz? Aygöl түşüügö kamındı. Kalgandarın da çakırayıñbı? dedi cerge түşöör menen Tölbaşının conunan sılap. Meyliñ degensip Cuma murutun sılap başın iykedi. Aygöl baarın birden atap çakıra baştadı. Torpoktor kezegi menen çubap kele beriştı.

- Emi emne deysiz aksakal? Kerimkul cılmaydı. Cuma bırs külüp ciberdi. Al kiçinekey kızdın tatıktuu işine kubangandıktın belgisi ele. Bul cerde ceke Abdilas menen Aygüldün muzoosu emes, berkiler şefke algandar da, aytor, fermadağı bardık muzoolor bar ele. Carım saatça cöö түşüp alışıp, muzoolordu aralap cürüştü. Kee birin atayın karmap körüştü.

Baldar şefke algan muzoolordun başka saançılardıkınan tüzügüröök bağılgandıgın baykaştı. Cündörü tıkıs tartıp, tay torpokton ayırmasız çoñoygon muzoolor agaylardin köñülün tolturup, kütkön tileklerin bışıktadı.

- Rahmat, aylanayındar. Caş bolsoñor da töldördü östürüünün cakşı ustatınday iştediñer. Bul cözdü işiñerdin natıycasın körüp kubanganımdan aytıp olturam. Ceke bul emes köp cumuştu atkardıñar.

Caylata poçta tartıp bir kolhozçunun küçün kolhozgo arttırdıñar. Suur terilerin alıp, kolhozdon mergençilerinin planın aşığı menen atkaruuga cardamdaştıñar. Mektebiñer üçün da bir top paydaluu cumuştardı atkargan okşoysuñar. Caylata iştegen emgegiñerdi cazıp, Batış ecekeñer bizge tapşırdı. Aga caraşa kolhozdon emgeginerdi alasıñar. Keleçek

silerdeki aylanayındar. El üçün iştep, ömürüñördü alkışka kirintkile! Okup, ömürüñördü güldötkülö!

Cumanın baldarga aytkan alkışı alardı tarbiyalap östürüp catkan pedagog Kerimkuldun da kubanıçın arttırdı. Cumanın sözün koştóp dagı bir top sözdördü aytkısı keldi. Birok, anın pedagogikalık köp cıldık tacırybasında baykalğan kee bir baldardın münözdörü esine tüşti. Al maktoonun kee bir baldar üçün paydaluu, al emi, kee bir baldar üçün zıyanduu caktarın oylodu.

Okuuçular Kerimkuldun oşol uçurdağı kıyalga çömülgönsügön toktoo münözünön, tereñ ıraazılıqtın kasietin baykaştı. Çındıgında ele al öz okuuçuları menen birge kubanıçtın kuçagına termele tüşkön ele.

- Cürüñüz, Cumake, ayıldı közdöy bastıralı. Baldardın mektep üçün cañı okuu cılına karata dayardagan işterin körölü. Uy baguuçulardın işi menen taanışalı. Andan arı Soñ-Kölgö çıgıp ketebiz. Biz kelgençe bular kaminıp turuşat. Anan kıştakka çoquu tüşöbüz, dep Kerimkul atına mindi. Anın köz aldına baldar özlörü aytkanday sonun-sonun katırılğan güldör, sayakattar cönündögü cazılğan kızık maalımattar, ögünçöröök gazetaga basılğan süröttör elesteldi. Baldar cañı okuu cılına toluk dayardıktar menen bara turgandıktarın aytıştı. Alardın cüzdörünön kubanıçtın nuru canıp, özlörünün altın uyası bolgon mektebine kamdagan belekterin agaylarına körsötüügö aşığışıp, ıldamday basıştı.

3.2. ALKIŞ

1. ABDILAS DÜŞÜNCELERE DALDI

Abdilas eve dönmeden sırtında çantasıyla ahıra girdi. Kapının açılması ile kahverengi sığır yavaşça başını kaldırıp, Abdilas'a dik dik bakıp böğürdü.

Abdilas sığırın yanına gelip, küçük elleri ile sırtını okşayarak:

- Daha önüne koyulmuş otu bitirmemişsin. Galiba susadın, yoksa beni mi özledin?

Diye gözlerini alamadan baktı.

Kahverengi sığır da sanki sözlerini anlamış gibi boynunu uzatıp Abdilas'ın sırtında olan çantayı art arda yaladı. Abdilas elini çektiğinde sığırın yumuşak tüyü avucuna doluverdi.

- Ha, bu zamanlar sığırların tüylerini d kt    zamanıdır. Yarın eski tüylerinin hepsini tarayıp temizleyece im. Haydi Şimdi su içirmeye götüreyim diyerek, kazıktaki halatı çıkarıp sığırın boynuzuna dördü ve Ak e e, Ak e e, y r  diye, kendisi önde yürüdü.

Kahverengi sığır Abdilas'ın s z n  anlamış gibi, onu takip etti. Sıkılan Ak e e ahırın kapısından çıktığı an kurumayan yerin çamuruna bakmadan, zıplayarak hareket etti. Sonra Abdilas'a bakakaldı.

Abdilas yüksek sesle:

- Ak e e, ho, ho, ho, ho, diyerek evin arka tarafındaki büyük arktaki suya doğru yürüdü. Ak e e, Abdilas'ın peşinden gelerek arktaki sudan durmadan i ti.

Ak e e, bu sene dört yaşına girdi. Geçen yıl buza ı iken Abdilas'ın annesi kolhozdan çalışmasının karşılığında almıştı. Abdilas, alnındaki küçük beyazını görünce ona, Ak e e adını vermişti.

- Boş bırakırsam uslu y r m yorsun diyerek suyu i ti ve boynuzundaki halatı   z d kten sonra tutarak yürüdü.

Yemli i temizleyerek yiyeceği otu yeniledi.

Kapının altındaki delikten elini uzatıp, anahtarını alıp evini açtı. Sırtındaki çantayı masanın üstüne koydu. Şapkasını, montunu askıya astı ve elini yüzünü yıkadı. Yemek yemeden iki pencere arasına yerleştirilmiş küçük bir masanın kenarına sa  dirse ini dayayıp, yüzünü avuçlarına alarak oturdu. Karşısındaki duvarda asılı olan cam çerçevedeki resimlerden gözünü ayırmadan bir süre düşüncelere daldı. Masanın üstüne eskimiŐ bir muŐamba serilmiŐ ve üzerinde de on civarında kitap, mürekkep kabı, kalem vardı. Bunların hepsi Abdilas'a ait okul ara larıydı. Şimdiki durumu önceki günlerine hiç benzemiyordu. G ya, kendi fikrinde bir Şeyler ters gidiyor gibi görünüyordu. Şimdi olduğu gibi düşüncelere mağlup olup boşuna oturmazdı. Nedense günlük ev rejimini bozup, onunla hiçbir işi yokmuŐ gibi görünürdü.

Okuldan gelir gelmez ilk önce Ak e e'sine yemini ve suyunu verir, sonra evine girerdi. Giysilerini değiştirip elini yüzünü yıkadıktan sonra çantasındaki kitapları alıp masanın üstüne yayar ve yarınki dersin programına bakıp, gerekli ders araçlarını hazırlardı. Verilen  devler üzerinde çalışmak için kitaplarını masasının üstüne ayrı ayrı

koyardı. Aygöl'ün kitaplarını defterlerini düzenleyip masanın bir kenarına toplardı. Daha sonra, rahatça oturup yemeğini yer ve dışarı çıkıp, temiz havada çocuklarla bir iki saat oynayıp, neşeyle dönerdi. Ödevlerini bitirdikten sonra akşamki odunu kesip, iki kova suyu da taşırdı.

Bugün ise işlerinin çoğunu yerine getirmede. Yemeğini de yemedi. Keyifsizce, bir şeye üzülmüş gibi zamanın akıp gittiğini fark etmeden sessizliğe gömüldü. Yorulduğu için gözlerini hızla kırpı ve aniden çerçevedeki resimden gözlerini aldı.

- Sen olsaydın, ben tereddüt etmeden amacımı gerçekleştirirdim, diyerek derin nefes alıp çenesine dayadığı elini çekti. Masanın sert kenarı dirseğine battığından dolayı uyuşmuş ve ağrıyordu. Abdilas'ın sağ tarafında asılı duran bu resim babasının gülümseyen sevimli yüzüydü. O zamanlar, Abdilas'ın okula başlamasından önceki beş yaşındaki çağıydı.

Babası, 1942 yılında kolhozun sığır çiftliğinin yöneticisi olduğu zaman Alman işgalcilere karşı Vatanını korumak için savaşa gitmişti. 1943 yılında Stalingrad şehri için yapılan savaşta kahramanca vefat etmişti. Yavaşça ayağa kalktı ve evin içinde dolaşmaya başladı. Bir süre sonra sıkıntısı geçmiş gibi içinden mırıldandı:

- Annem ne diyecek? Eğer gidemeyeceğim derse ne yapacağım? Yoksa Akun amcama mı gideceğim? Ya annem ile Aygöl özlenseler. Ben de özleyeceğim. Her ne olsa da bir kez daha söylemem gerekiyor. Baban da yok, siz küçüksünüz, çiftlikte çalışmam. Kolhoz müdürü beni zorla gönderemez, dese ne diyeceğim? Belki tamam da diyebilir. Babam hayattayken yıllardır saançı¹olarak çalışmadı mı? Bugün mutlaka söyleyeceğim. Annem de kabul edecek. Sığır çiftliğine taşınacağız. Yakında sığırlar doğuracak. Aygöl ve ben buzağıkların her birine isim verip güzelce eğiteceğiz. Okulu bitirdikten sonra yaylaya gideceğiz. Ben öğretmenimin dediklerinin hepsini yapabilirim. Orada Roza, Akay ve birçok çocuk olacak. Oh! Ne eğlenceli...

Böylesi güzel düşünceler Abdilas'ın küçük kalbini heyecanlandırmaktaydı ve birinin ardından diğerini getirmekteydi.

¹ İnek sağan kişilere denir.

Bundan üç gün önce piyoner², toplantı düzenlemişti. Toplantıya okulun müdürü de katılmıştı. “Piyonerler ilkbahar ve yaz dönemlerinde kolhoza nasıl yardım etmeliler?” adlı bir konuda sohbet yapmışlardı. Okul müdürü Kerimkul, konuşmasının sonunda pionerlere:

- Karlar yavaşça eriyip, hava ısınıyor ve bahar geliyor. Birkaç gün sonra kolhozun hayvanları yavrulamaya başlar, ayrıca topraklar da sürülecektir. Boş zamanlarınızda az da olsa kolhozcu anne babanıza yardımda bulunmanız iyidir. Yavrulama zamanı çobanlar için önemli bir zamandır. Çobanların çocukları yeni doğan yavrulara iyi bakıp piyoner adınızı layığınızla taşıyınız demişti.

Geçen yıl yaz tatilinde “Ak Car” kolhozunun çobanlarına piyonerlerin sağladığı yardımlar, kolhoz müdüründen aldıkları hediyeler hakkında konuşarak çocuklara cesaret vermişti. Tam o esnada bazıları ekin tarlasında yardım edeceğiz, diye söz vermişti.

Okul müdürü Kerimkul, kolhozun önceki ilk parti kurumunun sekreteri olarak da çalışmıştı. Piyonerlerin çabasından memnun kalan Kerimkul: Kolhozun müdürü, yaz tatilinde sizlerden bazılarınızın çobanlara muhasebeci, propagandacılara yardımcı olarak atanmanız iyi olur diyor, dediğinde daha çok heyecanlanarak kaydolmuşlardı.

Abdilas nereye gideceğini bilmeyerek derin düşüncelere daldığında öğretmeni yanına gelip gülümsedi ve:

- Hiçbir yere gitmek istemiyor musun? Sizin kendi iradenizle olacak. Merak etme, rahat ol, demişti.

- Öğretmenim, ben tatilde boş gezmek istemiyorum. Nereye gideceğimi de bilmiyorum, demişti.

- Önde gelen piyonerlerden birisin. Geçen yıl ekin işlerinde iyi yardım ettin. Umarım bu yıl tatilde çobanlar ile yaylada iyi vakit geçirirsin, hem de iyi istirahat edersin. Tek başıma nasıl gideceğim? Diye meraklanıyorsundur. Geçen gün kolhoz müdürüyle beraber çobanları ayıştırdığımızda anneni de çobanlara yardımcı olarak göndermekten bahsetmiştik, diye yumuşak eliyle Abdilas’ın alnını okşadığında:

- Tamam, öğretmenim. Anneme de söyleyeceğim. Sığır çiftliğine gönderiniz, diye sevinerek ayağa kalkmıştı.

² Eski komünist toplumlarda orta okul öğrencilerine verilen komünist partiye özgü ünvan anlamına gelir.

Aynı gün annesine sevinçli haberi vermişti. Ama Burma, nedense oğlunun iş hakkındaki teklifini duyduğunda onun hevesini kırmamak için uzun bir nefes aldıktan sonra:

- Oğlum, acele etme, durumumuza göre davranırız. Tarımcılığı bırakıp hayvancılığa geçmek zor iştir, diye oğluna isteksiz bir cevap vermişti.

Aradan üç gün geçti. Abdilas, annesinin ona vereceği cevap için endişeliydi. “Eğer bunu kabul etmezse öğretmenime ne diyeceğim, piyoner olarak verdiğim sözümü tutamayacak mıyım?” fikri uzun süredir Abdilas’ı rahatsız etmekteydi.

Dışarıdan gelen Burma anne, oğlunun mutsuz yüzünü görünce hemen durdu. Annesinin yanında durduğunu Abdilas fark etmedi.

- Abdilas yavrum, neden bu kadar düşüncelisin? Derslerinden kötü not mu aldın, yoksa bir yerin mi ağrıyor? Diye annesi oğluna sarıldı.

- Yok, anne sana bir şeyi ikinci kez soramıyorum, diye hızla önceki yüz ifadesini değiştirerek annesine şefkatli bir şekilde baktı.

Abdilas’ın geçen günkü konuşması şimdi Burma’nın aklında değildi. Oğlunun bu bakışı annesine çok acınası geldi.

- Söylesene yavrum, diye oğlunu bağrına bastı.

2. BAŞKAN UYGUN GÖRDÜ

Abdilas, okuduğu kitabı kapatıp üzerini giyinip kapıya doğru giderken, Aygül, elindeki “Elifba Kitabını” masanın üstüne koyarak:

- Abi, nereye gidiyorsun? Diye peşinden koştu.

- Söylesene, nereye gidiyorsun? Bugün hafta sonu değil mi?

Ben “İhtiyar ile Ayı” masalını okuyayım mı?

- Dinleyecek misin? Haydi sandalyene otur, diye Abdilas’ın kolundan çekıştirmeye başladı.

Abdilas, kardeşi Aygül’e çok düşkündür. Daima boş vakitlerinde Aygül’ün yumuşak saçını okşayıp, “kurban olduğum” diye yaşlı insanlar gibi sever. Çünkü arada sırada gelen Kanış nine Aygül’ü böyle severdi. Bu söz Abdilas’a çok sevimli gelirdi.

Kardeşi de sabah akşam evde oturduğunda ağabeyinin boynuna sarılır, yüzünden öpüp koklayarak çeşitli sorular sorardı. Abdilas sandalyeye oturur oturmaz her zamanki gibi boynuna sarıldı.

Abdilas, Aygöl'den altı yaş büyüktü. Şimdi yedinci sınıfta. Aygöl, babası savaşa gittikten üç ay sonra doğmuştu. Bu sene birinci sınıfta okuyor. O okula başladığından beri yaramazlıklarını bırakmıştı. Bazen Abdilas ders çalışırken engel olduğu, kağıtlarını dağıttığı, masal anlat, benimle oyna, diye tutturduğu alışkanlıklarını bırakmıştı. Bunun yerine bana resim çizmeme, okumamı dinlememe, matematik ödevlerimi yapmama ve masal kitabımı bulmama yardım eder misin? Demeye başladı. Okuduğu yedi ayın içinde kolay kelimeleri yazabilecek ve kitapları okuyabilecek seviyeye geldi. Abdilas kardeşinin saçını okşayıp, gözüne bakarak:

- B

e - Tamam abi, diye Aygöl abisine yaslanarak onu dikkatle dinledi.

n - Sen iki buçuk aydan sonra tatile gideceksin, ben ise yaklaşık yirmi gün sonra gideceğim. Yazın sıcağında üç ay boyunca dinleneceğiz.

b Parmaklarını açıp-kapayan Aygöl bir şeyler hesaplıyormuş gibi bir süre sessiz kaldı.

i - Eyvah, çokmuş! Şimdi yetmiş beş gün nasıl geçecek? Diye Aygöl dudaklarını r büzüp endişeli bir şekilde abisinin ağzına baktı. şey söyleyeceğim, dinle, dedi.

- Çabuk geçecek. Sen okula başlayalı altı buçuk ay olmadı mı?

- Ha, o zaman azmış, diye sakinleşti.

- Dinlersen sana danışmak istiyorum.

- Artık yaramazlık yaparsam, beni sevme.

- Yaz mevsiminde yayla güzeldir, havası temizdir, tozu yoktur. Her yerde müzeyyen yemyeşil otlar, her tarafta rengarenk çiçekler var. Orada hem kırmızı hem de kaymak çoktur. Eğer annem sığırları sağacaksa, ikimiz birlikte gideriz. Sonra çok eğleniriz.

- Gerçekten eğlenecek miyiz? Ben de biliyorum. Evet, dün gece anneme ne demiştin? Biz tatile çıkmadan yaklaşık on gün önce sığır çiftliğine taşınacağımızı söylememiş miydin? Şimdi neden yalan söylüyorsun?

- Yalan değil. Annem kabul etti ya. İnşallah kolhoz müdürü de gönderir. O zaman on gün içerisinde bu evden taşınacağız. Çünkü bu mart ayının sonundan itibaren sığırlar yavrulamaya başarlarmış. Sonra ikimiz buzağıları besleyeceğiz.

- Gerek yok, ona bakamayız. Boynuzları köknar ağacı gibi, gözleri kıpkırmızı, büyüklüğü dağ gibi kocaman boğalar bana vururlar. Akçeke yavrularsa ben onun buzağına bakacağım.

- Kocaman boğalar insanlara dokunmaz, hemen alışırlar. Akçeke ancak sonbaharda yavrular, olsun sonbahardaysa sonbaharda yavrulasın. Kocaman boğalar nasıl vurmasın? O, bir kişiyi gördüğünde ayaklarını yere vurup böğürmeye başlar, ancak büyüklerden korkar. Köyün çocuklarından hiç korkmaz. Sığır sağmaktansa annem koyunlara baksada daha iyi olmaz mı? Kuzular küçük, güzel ve uysaldır. Ben kuzuları kucağımda taşıybeslerdim. Sen koyunları otlatmaya yardım ederdin.

- Tamam, Akin! Bunu annemle konuşacağız. Kolhozun müdürüyle bir işim var. Gidip geleyim. Sen dersine çalış ya da kızlarla oyna, tamam mı?

- Oynamayacağım, dışarının her yeri çamur.

- Ben çabuk geleceğim, diye Abdilas dışarı çıktı. Aygöl peşinden koştu ve onututayım diye düşündü, öne doğru atıldı ancak geri döndü.

Mevsim bahardı, yol boyunca karın eriyen suyuyla iç içe geçen çamurlu yerlere Abdilas dikkatle basarak, kolhozun müdürünün ofisine yöneldi.

Dün gece Abdilas annesine bunu söylediğinde, anne önce oğlunun bu isteğini onaylamamış gibiydi. Bir süre düşündükten sonra oğlunun kolhozun hayvanlarına bakmaya çok istekli olduğunu görünce, şefkini kırmak mı istemedi, yoksa gerçekten kendisi de mi istedi:

–Oğlum, ilk işini bırakıp, müdüre bana ikinci bir iş verin diye gitmem doğru değil. Öğretmenin söylediği doğrudur. Başkanla öğretmenin kolhozdaki işleri paylaştırmıyor mu? Onlar bunun doğru olduğunu söylüyorsa gideyim. Sen de büyüdün artık, demişti.

Abdilas, yatağa uzandığında uzun bir süre düşündükten sonra “Kolhoz müdürüne gidip kendim söyleyeceğim” diye karar vermişti. Sekreter Cuma, Abdilas’ı gördüğü zamanlar onu gözde işçim diye severdi. Bunun sebebi Abdilas’ın dersine çok iyi çalışması, iki yıldır yazları kolhoza arkadaşlarıyla destek vermesi ve karakterinin iyi olmasından kaynaklanıyordu.

Kasım, aniden önüne çıktı ve telaşlanarak:

- Merhaba Abdilas nereye gidiyorsun? Diye sağ elini alnına getirip pioner selamını verdi. Abdilas da sağ elini alnının üzerine kaldırıp tekrar indirdi ve:

- Ben kolhoz müdürüne annem hakkında konuşmak için gidiyorum. Ya sen?

- Tamam. Babamın ekibi tarlaya gübre döküyor, ben onlara yardım etmeye gidiyorum. İşin bitince sen de gel, tamam mı? Dedi Kasım giderken.

- Tamam. Kolhoz müdürünün yanından çıkar çıkmaz geleceğim diyen Abdilas arkasına baktı ve adımlarını hızlandırdı. Kolhoz müdürünün ofisinin kapısına ulaştığında çekinerek hemen durdu. Kalbi küt küt atarak kapıyı tıklattı.

- Buyurun, diyen müdürün tanıdık sesinin gelmesiyle kapıyı hemen açıp içeri girdi ve kolhozdaki adamlar gibi selam aleyküm, dedi.

- Aleyküm selam, gel gözde işçim diye Kolhoz müdürü Cuma, gülümsediğinde kocaman gözleri parlayıp, ağarmış uzun bıyıkları iki kulağına ulaşmış gibi göründü.

- İçeri giren Abdilas, kolhoz müdürünün yanında oturan okul müdürü Kerimkul öğretmeni görünce telaşla selam aleyküm deyiverdi. Bir anda kendine gelen Abdilas, öğrenci kurallarını bozдум der gibi kıpkırmızı oldu. Boş sandalyeler sıralanmış şekilde dursa da Abdilas oturmadan kalpağını eline alarak ayakta durdu.

Abdilas'ın utandığını hisseden Kerimkul:

- Gel, otur diyerek yanındaki sandalyeyi gösterdi. Yavaşça sandalyeye oturunca öğretmeni her zamanki gibi başını okşayıp:

- Hadi, Abdilas, ne için geldin? Söyle! Deyince kolhoz müdürü lafa karışarak; bunu söylemekten çekinme, okul öğrencileri açık sözlü, çevik ve cesur olmaları gerekir değil midir? Dedi. Bunu duyan Abdilas gerçekten cesaretlendi.

- Öğretmenim, geçen günkü işi Cukem'e sormaya geldim. Anneme söylediğimde annem kolhoz müdürü söylemezse bu işi istiyorum demek yanlış olur, ayrıca bizim çadırımız da yoktur dedi, diye gece annesinin söylediklerini anlattı. Kolhoz müdürü demeden başkana sormadan yaparsan yanlış yapmış olursun dedi, üstelik bizim yazın çadırımız da yok, diye annesinin gece söylediği sözleri Abdilas bir bir anlatıverdi.

Çocuğun söylediklerini dikkatle dinleyen Cuma meseleyi anladı. Deminden beri konuşulan işin sonucunu hayal etti. Cuma'dan ses çıkmayınca Kerimkul da bir şey demedi. Bir süre sonra Cuma karşısındaki çocuğa güvenle baktı.

- Gözde işçim sen istiyor musun?

- Evet. Geçen gün öğretmene söz vermiştim.

- O zaman sen tatile başladığında annene verilen sığırların süt ve yağın kayıt işlerine yardımcı olursun. Buzağılara da bakarsın. Bu işleri yapabilir misin?

- Kesinlikle yaparım. Yedinci sınıfı bitirip de bir sütün hesabını yapamaz mıyım? Sığır çiftliğindeki çobanların durumlarını Roza, Akay ve ben günlük gazetelerden de okuyoruz. Hayvan beslemeyi seviyorum. Yayladan botanik derslerine gerekli çiçek ve şifalı otları da toplarız. Coğrafya dersi için gerekli şeyleri de yazarız, diyerek içindekilerini bir bir söyledi.

Hedeflerinden vazgeçmeyen öğrencisini gören Kerimkul, Cuma'ya bakıp gülümsedi. Abdilas'ın akıllılığı öğretmeni heyecanlandırarak memnun etti ve bana göre az önce konuştuğumuz gibi Abdilas'ın isteğinin yerine getirilmesi gerekir, dedi. Cuma biraz düşündükten sonra bıyık altından gülümseyerek:

- Tamam öncü işçim, biz piyonerlere güveniyoruz. Onlar ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar ve dürüstler. Sizler kolhozun dostusunuz. Biz de şimdi bu işle ilgili konuşuyorduk. Annenle de kendim konuşacağım. Yönetim kurulunun üyeleri ile anlaştık. Çadır ise kolхозda var. Taşınmanıza ise sığır çobanları yardım ederler. Anlaşmamız böyle, anladın mı, diye yerinden kalktığında, teşekkür ederim Cumake, teşekkür ederim öğretmenim, diyerek Abdilas sevinçle kapıya doğru hareket etti.

3. HEDEFE ULAŞILDI

Burma anne:

- Oğlum, bu fikir bir taraftan güzeldir. Sadece sığırların yavrulama döneminde zorlanacağız, ondan sonra zorluk yoktur. Beni Akay'ın babasına yardımcı olarak göndermeleri iyi oldu? Onda toplam 50 tane doğuracak sığır var. Bana 8 sığırını verdi. Büyük, kocaman ala bir sığırı göstererek:

Alnında beyaz lekesi olan sığır bu ayın sonunda doğuracak. Kalanlar 15-20 gün sonra doğuracak. Baharın çamurlu olduğu vakitlerde hayvanların hepsinin yavrulaması insanları zorlar. Kendileri de zayıflar. Geçen yıl sığırları nisan ayında doğuracak şekilde boğalarla çiftleştirmiştik. Oğlum bu yüzden telaşlanma, vakti geldiğinde sığırların ne zaman doğuracağını da söyleyeceğim. Sığırlarını tanı, sadece bir tanesi genç, kalanları yavrulamış sığırlar. Sen buraya taşınana kadar ben onlara bakacağım. Sadece yavrulama

döneminde yorulursunuz, ondan sonra işiniz; sığırları sağmak, tere yağı almak, buzağılara bakmak, diye bana işi öğretti dedikten sonra oğluna merhametle baktı.

Deminden beri annesini dikkatle dinleyen Abdilas'ın sevinçle gözleri parlayıp annesine baktı.

Sonra Abdilas ne zaman taşınacağım, çadırımız ne olacak diye kendisini ev reisi gibi görüp annesine baktı: Burma, oğlunun kendisini evin reisi gibi görmesinden memnun kaldı.

- Sığırların hepsi yavrulayana kadar orada olacağız. Yavrulama döneminin mayısın başında biteceği söylendi. Müdür, Orozobek'in yaşadığı evi boşalttırıp Alak'ın yanına taşıdı. Yarın gidip badana yapacağım. Orozobek siz kullanın diye topladığı odunları da almadı. Yaylaya göç edeceğiniz zaman size çadır vereceğiz dedi. Sizin okul tatile girdikten sonra ertesi gün Orozobek kolhozun iki arabası ile bizi götürecektir.

- Bahar tatilimiz birkaç gün sonra başlayacak, 23 Mart'tan 1 Nisan'a kadar tatilde olacağız. O zamana kadar yer de kurur. Güzel oldu! Seni kabul etmeyecek diye korktum diyerek Abdilas, annesinin yanağını öpüp, seninle annesinin boynuna sarıldı.

Burma anne Abdilas'a:

- Aslanım, senin şevkini kırmak istemedim diyerek oğluna sarılıp boynundan kokladı.

Onları görüp kıskanan Aygöl sandalyeden kalkarak annesinin karşısına geçerek:

- Yalancı! Hani sığır sağmayacaktın? Söylesene neden yalan söyledin, niye beni kandırdın? Diye Aygöl annesine küsmüş gibi üstünlük taslıyordu.

- Abin istiyor ya. Üstelik müdür de karar vermiş.

- Gittiğimizde büyük boğa bana vurmuyacak değil mi, söylesene anneciğim?

- Vurmaz. O sadece tembel ve kavgacı çocukları korkutuyor deyince Aygöl, annesinin bu şakasını gerçek sandı.

- Ben tembel değilim, çalışkanım. Derslerimin hepsinden '4' ile '5' alıyorum. Bana vurmaz değil mi? Dedi Aygöl.

- Sen her zaman böyle çalışkan olursan sana vurmaz.

- Tamam o zaman. Orası okuldan uzakta nasıl geleceğiz.

- Abin, Akay, Roza, Karı ve diğer çocuklarla beraber geleceksiniz. Ahırın uzaklığı sadece bir buçuk kilometredir

“O zaman tamam. Ben de katılıyorum” diye Aygöl mırıldandıktan sonra sessiz kaldı. Aygöl’ün tatlı yüzünde güvensizliğin çocuksu tavrı hemen fark ediliyordu.

Abdilas, sobanın ağzını açtı ve alevlenen ateşin üstüne küçük küçük kesilen köknar otunu bıraktı ve dimdik durup elini sallayarak heyecanla:

- Hedefe ulaşıldı! Annem başkalarına örnek bir saançı ben başarılı bir piyonerim, Aynagül ise genç bir oktyabryat³ diye toplantısında konuşuyormuş gibi sevinçle konuştu. Abdilas bu düşüncesini açıkça ifade ettiğini fark ettiğinde biraz utandı.

Burma anne ile Aygöl şaşırarak Abdilas’a baktılar.

4. SEVİNÇ

Aygöl, annesinin elinden tutup ön sıradaki masayı işaret ederek:

- Anneciğim buraya otur. Bu sıra benim. Şimdi geleceğim, diye kapıya doğru koştu.

Burma anne, sıraya sıkışarak oturdu ve kendini biraz rahatsız hissederek: “Çocuklara göre yapılmış” diye mırıldandıktan sonra sınıfın duvarına asılı çeşitli resimlere, önündeki büyük tahtada yazılan görsel materyellere göz gezdirdi.

Dışarıdan çocuklarıyla gelen ebeveynler, yerlerine yerleştiler. Ceniş, babasını doğrudan Burma’nın oturduğu sıraya getirerek:

- Baba bu, Aygöl ve benim sıram, sen Burma annemin yanına otur. Biz ise dışarıdan başka sandalyeleri getireceğiz, diyerek içeriye giren insanlara bakıp, kapıda duran Aygöl’e buraya gel der gibi eliyle işaret etti.

Ceniş’in babası sarı ve seyrek bıyıklarını sol eliyle kıvrarak Burma ile şakalaşmaya başladı. O kolhozda ekip başkanıdır.

Ceniş’in babası Burma’ya:

- Eğer benim oğlum tüm derslerinden ‘5’ alıp senin kızın bir dersinden ‘4’ alırsa, sen bana 10 iş gününün parasını verir misin? Dedi.

³ Sovyet döneminde ilkokul öğrencilerine denir.

Burma:

- Anlaştık. Şayet benim kızım ‘5’ alıp senin oğlun ‘4’ alırsa sen 20 iş gününün parasını verir misin? Diye sorduktan sonra ver elini diye Aygöl’ün derslerinin tamamını 5 ile bitireceğine inanan Burma acele ettirmeye başladı.

İkisinin bu konuşmasını duyan Ceniş, Aygöl’e doğru acele ederek koştu ve Aygöl’ün elinden çekerek:

- Yürüsene. Tuhaf şeyler oluyor, dedi.

Aygöl sanki her şeyi biliyormuş gibi suratını asarak:

- Tuhaf olan bir şey yok, dedi.

- Yürüsene Aygöl, Burma annem ile babam iş günleriyle bahse giriyorlar.

Aygöl:

- Gitmeyeceğim, şimdi öğretmen gelince öğretmenle beraber gideceğim, diye inat etti.

Küçük sınıf ebeveynlerle doldu. Çocuklar ebeveynleri ile sıralara sığmadıkları için salondan sandalyeler getirip oturdular.

Yaşı otuz beşlere yakın olan bir öğretmen, kadın ebeveynlerle toplantıyı başlatıp, üçüncü dönemin içindeki birinci sınıfın öğrencilerinin derslerinin nasıl olduğu hakkında kısaca konuşma yaptı.

Öğretmen en başarılı öğrencilerin adını sıralarken Burma ve Ceniş’in babasının da adı geçti. İkimiz de kazandık diye arkadaşlar birbirlerine ışıldayan gözlerle sevinçle baktılar. Öğretmen, çocukların her bir dersten aldıkları notları tek tek okumaya başladı.

Aygöl, annesinin kulağına; dinle anne, şimdi benim notumu okuyacak, diye fısıldadı. Aygöl’ün notu açıklanırken Burma, öğretmenin ağzından altı kere “5” sözünü duydu. Burma, yanında büyük bir kişi gibi oturan ve gözlerini ayırmadan öğretmenine bakan kızına mutlulukla baktı, onu bağrına basmak ve koklamak istedi.

Etraftaki tüm gözlerin kendisinde olduğunu fark eden Burma anne: Bunu yapmam pek doğru olmaz diyerek sessiz kaldı, sonra:

- Teşekkür ederim, kızım, diye Aygöl’ün küçücük ellerini okşadı.

Ceniş:

- Babacığım, şimdi öğretmen benim notumu okuyacak, iyice dinle, dedi telaşla.

Ceniş'in gözleri parlayıp küçük burun delikleri genişledi.

Öğretmenin ince sesi Ceniş'in babasının gönlünü okşadı ve kulağına bal damlamış gibi hissettirdi ve yavaş gülümsemesi seyrek bıyıklarını dağıttı.

Ceniş'in babası:

- Çocukların küçüklüğünden itibaren güzel bir şekilde yetiştirilmesi, onların dersteki başarısı bizler için büyük bir güç ve mutluluk kaynağıdır. Bizim için çocukların eğitimi büyüyerek gelişip devam etmesi oldukça önemlidir. Bunlar geleceğin, komünizmin sahipleridir. Öyle değil mi, Burma? Diyerek oğlunun ilk başarısına heyecanlanıp gururla baktı ve Burma onun dediklerini onaylar gibi başını salladı.

Öğretmen Gülbara, Medet İdrisov isimli çocuğun soyadını tekrarlayarak okurken sanki birini arıyormuş gibi oturan kalabalığın arasına göz gezdirdi. Medet, alfabedeki sıraya göre ismi en son olan çocuktü. Gülbara öğretmen, yüksek sesle Medet matematikten '2', güzel yazıdan '2' aldı dediğinde Medet'in annesi Sake'nin yüzüne soğuk su serpilmiş gibi irkildi. Vücudu titreyen Sake, halkın önünde öğretmenle kavga etmekten çekinerek zorla yerinden kalktı. Gülbara öğretmenin söylediğı sözler bir kulağından girip diğerinden çıktı ve kendi kendine konuşmaya başladı.

- Bu nasıl olur. Bu kadar çocukların içinden benim oğlumun '2' almasının sebebi nedir? Benim hatam mı, yoksa okutan sizlerin mi? Gülbara bir sakıncası yoksa bunu açıkla? Dedi.

Medet'in yanağındaki sarı tüyleri diken diken oldu, gözleri doldu ve utancından iki büklüm oldu. Medet, eğer annesi ellerinden sıkı bir şekilde tutmasaydı masanın altına saklanmak veya bir anda dışarıya koşmaya hazırdu:

Gülbara Öğretmen, sert bir bakışla:

- Anlaşıldı Sake yenge dinleyiniz, dedi. Elbette, Medet'in başarısında ikimizin sorumluluğı aynıdır. Ancak çocuk zamanının çoğunu evde geçirir. Eğer siz her gün oğlunuzun nasıl çalıştığını kontrol edip, okul araç gereçlerini temiz tutmasına önem verseydiniz, ev ödevlerini kontrol ederek onu okula düzenli olarak gönderseydiniz iş bu

duruma gelmezdi. Medet, bu dönem otuz üç saat devamsızlık yaptı, dokuz kez ev ödevini yapmadan geldi. Okul araç gereçlerinin hepsi yıpranmış ve kirlidir. Derslerine odaklanmayıp yaramazlık yapıyor. Bu konular hakkında ben sizi iki kez uyardım deyince Sake:

- Tamam, ben söylediğiniz şeylerin hepsini zamanında yapmadım. Fakat tek sebep bu mu? Diyerek ağlamaklı bir şekilde kendisini haklı çıkarmaya çalıştı.

Onun ne demek istediğini anlayan Gülbara:

- Tek sebebi bu. Ben sınıftaki yirmi altı çocuğu sizin oğlunuzdan ayırıp okutmadım. Şimdi önümüzdeki dönem için bu size ders olmalı diyerek net bir şekilde konuştu. Sake, Gülbara öğretmenin cevabına karşılık vermek istedi, fakat insanlar onun öğretmenle ağız dalaşına girmemesi gerektiğini söyleyerek oturmasını istediler, Sake de bu tepkilerden korktuğundan dolayı sessizce yerine oturdu.

Gülbara öğretmen, konuşmasının sonunda çocukların evde çalışmasında ebeveynlerin sorumluluklarına detaylı bir şekilde değindi. Çocukların sekiz günlük tatilinde güzelce dinlenip, eğlenmeleri gerektiğini söyledi. Toplantı bittikten sonra çocuklar koşarak öğretmeni ile vedalaştılar.

Bazı ebeveynler, öğretmene teşekkür ederek tokalaştılar.

Burma, yerinden kalkıp kapıya doğru yönelirken Ceniş'in babasının: Çocukların derslerinden '5' alması bizim için büyük mutluluktur, diye sözünü içinden birkaç kez tekrarladı.

Abdilas, onlardan önce sınıftan çıkarak okulun önündeki sandalyede sabırsızlıkla bekledi.

Burma, oğlunun yalnız ve düşünceli halini görünce tavrı biraz değişti.

“Acaba gelecek dönemi nasıl tamamlayacak? Derslerinden sakın '3' almasın” düşüncesi Abdilas'ın annesini korkuttu.

Aygül, hızla koşarak abisine gelip:

- Abi notların nasıl? Diye merakla sordu.

Abdilas:

- Tüm derslerimden '5', ya sen?

Çok duygulanan Aygöl:

- Tebrik ederim abi, ben de hepsinden ‘5’ aldım diyerek kendisini abisinin kucağına attı.

- Burma, birbirine benzeyen çocuklarına bakıp gülümseyerek eksik olmayın yavrularım, benim mutluluğumun sebebi sizlersiniz, dedi. Çocuklarının başarıları annesinin yüreğini ısıtarak yüzüne neşe getirdi.

5. AYGÜL KORKTUĞUNDA

Aygöl, sığır çiftliğine taşınmalarının ertesi sabahı her zamankinden daha erken kalktı, giyinip dışarı çıktı. Evinin sol tarafında çok büyük olmayan ters çevrilmiş kazana benzeyen tepenin üstüne varıp nasıl bir yere geldim der gibi etrafına bakmaya başladı. İlkbahar sabahının esintisi Aygöl’ün yüzünü okşayıp yumuşak saçlarını uçuşturarak onu uzaklara götürdü.

Dağın tepesinden yükselen güneş ışığı, karları tam erimemiş düz tarlaya imrenmiş gibi yavaşça vuruyordu. Aygöl, sol tarafa dönüp etrafına baktı. Gökyüzünün çatısı gibi görünen kıvrılan dağların tepesindeki beyaz buzullara titreyerek bakıp:

- Of, bu soğuklar ne zaman bitecek dedikten hemen sonra sağ tarafa döndü. Ucu bucağı görünmeyen gür orman gözüne çok güzel göründü:

- Ah, keşke şimdi yaz olsaydı! Şu kuruyan dalların hepsi yemyeşil olur ve içinde bülbüller öterdi. Ağaçtaki meyveleri ise toplayıp tadına bakardım, dedi.

Ormanın içinde yankılanan ve batıya doğru akarak dalgalanan Narın deryasının çağlayan sesi yakınlardan duyuluyordu.

Narın su, Narın su,

Akıp duruyor şırıl şırıl!

Aygöl, suyun sesini takip ederek bağırdı ve birkaç kez bunu tekrarladı, Aygöl’ün bu halini gören Yaşlı Akun, gülümsedikten sonra yavaş giden atına ‘deh’ dedi.

- Çocuk işte, suyun akıntısını taklit ediyor dedikten sonra kahverengi atın dizginlerini çekip Aygöl’e, kurban olduğum, daha önce Narın deresini hiç görmedin mi? Diye sordu.

Aygül:

- Evet, büyüdükten sonra hiç görmedim. Sadece abimden duydum. Söylesene amcacığım, Narın deresini şu atınla geçebilir misin? Dedi.

Yaşlı Akun:

- Hayır kurban olduğum, Narın deresi kahverengi atımla ikimizi alıp götürür. Narın deresi çok büyüktür. Sır- Deryayı bilir misin? Dedikten sonra kahverengi atın yelesini okşamakta olan Aygül'ün küçücük ellerini ve yumuşacık sarı saçlarını okşadı.

Aygül yuvarlak gözlerini oynatarak;

- Evet, geçen gün abim haritadan göstermişti. Bu Sır-Derya değil ki, Narın deresi, dedi.

Yaşlı Akun:

- Sır-Derya, bu Narın suyundan oluşur, abinin haritasından bak. Tamam mı?

Dediğinde Aygül:

- Tamam, Narın suyu hiçbir zaman Sır-Derya değildir, diyerek kararlı bir şekilde cevap verdi ve yanından yavaş bir şekilde geçen büyük kahverengi boğayı göstererek:

- Söylesene amcacığım, şu kocaman boğa yalnız gezen çocuklara vurmaz mı? Dedi.

Yaşlı Akun:

- Vurmaz kızım. Eğer vuracak olursa ben onun boynuzunu kırarım. Tamam artık sen evine git. Ben sığırların peşinden giderim, diyerek kahverengi atını kırbaçlayarak uzaklaştı.

Aygül, onun arkasından biraz baktıktan sonra evine geldi ve annesinin boynuna sarılıp:

- Akun amcam, boğa sana vurursa onun boynuzunu kıracağım dedi. Boğa çok sakindi dedikten sonra Aygül, şımararak küçük kaşlarını çatıp iki elini yukarı kaldırdı ve: Anne dağ gibi büyük olan kahverengi boğa benim yanımdan geçti. Bana bakmadı bile, ayaklarını zorla hareket ettirip yavaş yürüyordu. Ben artık ondan korkmuyorum, öyle değil mi anneciğim? Diyerek annesine şımarı.

Burma;

- Öyle yap, yavrum. Az önce Ceniş ve Şakin beraber seni aramaya gittiler. Seninle oynamak istiyor olmalılar. Git, onlarla oyna, deyince Aygöl hemen arkadaşlarına doğru koştu. Çocuklar ile oynayıp akşama doğru eve döndü. Yemeğini bitirdi ve bir süre dinlendikten sonra sıkıldığı için dışarı çıktı.

Ahıra doğru yürüyen sığırların uyuduğu yeri ve dışarıdan muhteşem görünen ahırın içindeki güzelliği merak etti. Önceden görmediği bu ahıra doğru hızla hareket etti.

Aygöl, ahırın girişine yaklaştığında tam karşısında kocaman gözlerini kendisine dikmiş, mızrak gibi dimdik boynuzlarını uzatmış ve gökyüzünü yaracakmış gibi duran kocaman kahverengi sığırın önünde durduğunu gördü.

Bu vuran bir sığır, özellikle küçük çocukları korkutmayı alışkanlık etmiş. Geçen yaz köyden gelen bir çocuğa fena vurmuştu. Yaşlı Akun, sopa ile dövdükten sonra o artık insanlara yaklaşamaz olmuştu.

Aygöl, ayaklarını bir adım daha ileriye atamadı, Aygöl korkudan yerinde donup kaldı, yuvarlak gözleri yuvasından çıkacakmış gibi oldu, ne yapacağını bilemeyip telaşlandı. Korkusu biraz geçtikten sonra tüm gücünü toplayıp:

- Geri git, Akun amcama boynuzunu kırdırayım mı? Diyerek öfkeyle art arda bağırdı.

Kahverengi sığır, Aygöl'ün bu bağırisına aldırış etmeden boynuzunu öne doğru sallayarak:

- Senin ahıra girmene izin vermeyeceğim. Eğer girmeye kalkarsan sana boynuzumla vurup fırlatırım der gibi yolunu kesmiş ve kızmış gibi geldi. Aygöl korkudan ve çaresizliğinden dolayı bağırarak yeri tekmeledi.

Yaşlı Akun, Aygöl'ün bağırislarını duyunca ahırdan koşarak çıktı ve kahverengi sığıra elindeki sopa ile vurarak:

- Lanet olsun! Yavrumun ödünü kopardın, dedi.

Akun, ağlayan ve korkudan titreyip bağıran Aygöl'ü büyük kabanına sarıp teselli etmeye başladı. Akun'dan dayak yiyen sığır tekrar vurmasın der gibi gerileyip kenara çekildi. Aygöl, Akun'a kendi babasıymış gibi şımarıklıklar yapmaya alışmıştı. Akun ise çocuklara karşı çok yumuşaktı.

Aygül:

- Yalancı, hani boynuzunu kıracaktın? Biz artık köye kendi evimize taşınacağız. Bu yer kötüymüş, diye ağladı.

Yaşlı Akun,

- Korkma kurban olduğum, kemiğini kırdığımı gördün ya! Bir daha sana hiç yaklaşmaz, korkma, tamam mı? Diye Aygül'ün ellerinden kokladı.

6. BU PİYONERLİK BİR ÇALIŞMA

Abdilas, gece düşündüğü hedefi gerçekleştirmek için erkenden sığır çiftliğindeki tüm çocukların evlerine gittikten sonra okula doğru gittiler.

Neden okula gittiklerini Akay dışında kimse bilmiyordu. Abdilas, bazılarının gitmeyeceğini düşündüğü için müdürün çağırdığını söyleyip kendi fikrini saklayarak okula götürmüştü.

Yuvarlak gözlü ve burnu küçük olan esmer çocuk, ahırdan uzaklaştığında sanki Abdilas'ın bu halinden hoşlanmamış gibi:

- Bizi boşuna götürüyorsun, tatile çıkmalı iki gün oldu. Ne müdür bizi mi özlemiş, onların da dinlenmesi gerekmiyor mu? Diye Karı, Abdilas'a sinirle baktı.

- Doğru ya, bizden başka kim okula gelir, herkes tatili evde geçirir. Onun yerine, top, aşık kemiği oynamak, bazen ormana gidip sülün ile tavşana tuzak kurmak ve eğlenmemiz iyi olmaz mıydı? Dedi.

Ortada yürüyen sarışın çocuk:

- Doğru söylüyorsun, yürüyün o zaman, geri dönüyoruz. Sen kabul ediyor musun? Diyerek Akay'ın sırtına vurdu.

Akay, açık bir şekilde:

- Hayır, kabul etmiyorum, dedi, çocuklar bir anda iki grup oldular. Karı ile az önce bahsedilen sarışın çocuğu destekleyenler gitmeyeceklerini söylediler.

Abdilas, arkadaşlarının söylediklerine alınıp:

- Doğru. Ben sizlere, müdür çağırıyor diyerek yalan söyledim, onun için özür dilerim. Fakat bizim önümüzde önemli bir iş var, dedi.

Karı böbürlenerek:

- O nasıl önemli bir iş, yine bir şeyi mi uydurdun? Deyince;

Abdilas:

- Ben faydalı şeyleri uydururum, seninki gibi kötü şeyleri değil.

- Evet, faydalı şeylerin hepsini sen buluyorsun, bana da kötü şeyler düşünüyorsun diyorsun. Faydalıysa sen git! Hadi biz gidiyoruz, diye Karı evine doğru yürüdü, fakat onun peşinden kimse gitmedi.

Abdilas'ın düşüncelerini dinleyen sarı çocuk, bir sonuca varayım der gibi çocukların yanından ayrılmadı.

Akay, Karı'ya "Buraya gel" diye seslendiğinde, "Gelmeyeceğim" diyerek elini salladı ve arkasına bakmadan gitti. Diğerleri, Abdilaslarla yollarına devam ettiler.

Roza Abdilas'a dönerek:

- Haydi, düşünceni bize söyle ki senin kötü şeyler düşünmediğine inanalım, deyince Abdilas diğer arkadaşlarının Karı gibi inat etmeyeceklerini anlayınca amacını şu şekilde açıkladı:

- Görüyorsunuz. Kolhozcular iki üç gün içinde bu tarlalara ekin ekmeye başlayacaklar. Bizim kolhozcu ebeveynlerimiz eskiden beri sürülmeyen Küyrök tarlasında bir aydan beri kanal kazıyorlar. Kanaldan gelen su, Kara-Suu'ya kadar olan tüm tarlaları sulayacakmış. Yeni sürülmüş toprağa su ulaşsa ekin iyi olur. O zaman biz daha çok tok oluruz. Küyrök'ün tarlasına kanal henüz kazılmamış. Yarından itibaren çoğu insan çift sürmeye gidecek. Eğer üst sınıfın çocukları bir araya gelir yardım edersek belki beş altı günde bitiririz. Ben bu fikrimi sizinle beraber gidip pioner vocatıy'a⁴ söylemek istemiştım dediğinde Akay:

- Güzel fikir, boşuna vakit geçirmektense az da olsa elimizden geldiği kadar kolhozcu ebeveynlerimize yardım ederiz, dedi.

⁴ Klavuz, rehber anlamında kullanılan Kırgızca bir kelimedir.

Sarı çocuk, onu onaylamayan bir yüz ifadesiyle baktı ve onun fikrine karşı çık der gibi yanındaki çocuğu dirseği ile dürttü.

Roza yüksek sesle; Abdilas'ın düşüncesinin desteklenmesi gerektiğini söyledi.

Diğerleri de hep bir ağızdan yüksek sesle:

- Desteklensin dediler.

Çocuklar okulun önüne vardıklarında, kıdemli pioner vocatıyı Salıy sanki anlaşılmış gibi karşılırlarına çıktı. Pionerler sağ ellerinin parmaklarını sıkıca birleştirip, başlarını dik tutarak Salıy ile selamlaştılar. Salıy, çocukların mutlu yüzlerini gördüğünde sevinçli bir şekilde sesini yüksek çıkarıp:

- Merhaba! Demesi ile Abdilas:

- Merhaba, öğretmenim! Bizim sizden bir ricamız var, dedi herkesten önce.

Salıy:

- Söyle, pionerlerin yararlı talebi mutlaka yerine getirilecektir, deyince Abdilas:

- Kanal kazmakta olan kolhozculara yardım etmeye geldik, dedi.

Salıy, pionerlerin vatanseverlik duygularından kıvanç duyarak Abdilas'a:

- Sen annene yardım etmeyecek misin? Vaz mı geçtin? Dedi.

Abdilas:

- Hayır, vazgeçmedim! Akun amcam, sığırların nisanın başından itibaren yavru lamaya başlayacağını söyledi, deyince Akay da:

- Öyle öğretmenim, yavru lama nisanda başlayacak diyerek Abdilas'a göre sığır bakma işini daha iyi biliyormuş gibi konuştu.

Roza da diğerlerinin konuşmasını destekleyerek:

- Evde boş oturmaktansa, ebeveynlerimize yardım edip, kaslarımızı geliştirelim, dedi.

Salıy:

- Gayretiniz çok iyi. Bu gerçekten piyonere yakışan bir iş. Sizin bu gayretiniz Kerimkul öğretmenle benim fikrimle uyuyor. Çünkü, Kerimkul öğretmen ve ben akşam bu konu hakkında anlaşılmıştık. Şimdi ben köydeki piyonerleri toplamaya

geliyordum. Sizin bu fikriniz iyi oldu. Haydi yürüyün, pioner odasından bayrağı alalım, sokağa çıkalım, çocukları toplayalım diye istekleri gerçekleştiği için mutlu olarak çocuklarla birlikte okula girdi.

Kolhoz kasabasının sokakları, bayram günlerindeki gibi çocukların neşeli gösterisiyle ve şölenleriyle doldu.

Piyonerler sıraya girmiş halde çeşitli sokaklarda durup arkadaşlarını kendi saflarına kattılar. Sıranın önünde iki çocuk sokağın coşkusunu artırıp, biri davul; biri trompet çalarak gidiyordu, Abdilas, pionerin kırmızı bayrağını tutarak yürüyordu. Diğerleri ise koro halinde şarkılar söyleyerek ilerlediler.

Üç sokağı baştan sona dolaştıktan sonra kolhoz başkanının ofisine geldiler. Kolhoz başkanı Cuma, iki saf sıralanan çocukların yanına gelip, beyaz uzun bıyığını yavaşça sol kolu ile sıvayıp gülümsedi. Çocuklara, sevincini ifade eden doğru kelimeyi bulamayarak:

- Teşekkür ederim, çocuklar! Sizlerin girişimlerinizi duyunca sevincimi gizleyemedim. Kurban olduklarım gelecek sizindir! Kolhozun ve ebeveynlerinizin serveti sizindir. Çift sürme işinin başladığı insan gücünün lazım olduğu bu dönemde sizin bu yardımınız iyi oldu. Çok kısa zamanda kanala su vermeliyiz. Ben size araçları ve yemeği hazırlatacağım. Gecikmeden gidin! Hakkınızı da ödeyeceğiz. Teşekkür ederim, Salıy kızım. Hadi gidin, kurban olduklarım! Dedi ve çocuklar gidene kadar gözlerini ayırmadan onları izledi.

Kanal kazmakta olan kolhozcular, çocukları büyük sevinçle karşıladılar. Büyüklerine çapa, küçük olanlarına çelik gibi keskin kürekleri verdiler. Kanal işçilerinin grup başkanı Nuralı dede bir büyük ve iki küçük çocuğu da katarak üç gruba ayırdı ve “bugünkü yapacağınız iş şu kadar” diyerek, beş metre yeri çocuklar için ayırdı. Çocuklar montlarını çıkarıp, hızla işe başladılar. Nuralı dede, çocukların yanında dolaşarak onlara çapa tutmayı, kürekle nasıl kazması gerektiğini öğretti. Askar, Roza ve Abdilas’ın çalıştığı tarafa dönerek:

- Ah kurban olduklarım! Mükemmel çalışıyorsunuz! Atay oğlumun çapa tutması ne güzelmiş, baban sana güzel öğretmiş. O-o! Roza kızım! Abdilas’ın kürek sayışları da pek güzel. Toprakları uzağa atın. Anlaşılan öğretmeniniz de kazma işlerini iyice öğretmiş, dedikten sonra beyaz uzun sakalını sıvayarak gülümsedi ve Abdilas’ın yanından geçerken kıyafetinin sol giysi kolundaki kırmızı kumaş dikkatini çekti:

- Abdilas, oğlum, kolundaki işaret neyin simgesi, dedi.

Abdilas dönüp baktıktan sonra toprağı küreğine doldurarak:

- Ekip rehberinin sembolü, dedi.

Nuralı dede, altıncı gruptaki çocukların zorlandıklarını fark edip:

- Kurban olduklarım, biraz durun, zorlanmıştınız, diyerek birinin elindeki küreğı aldı, arkın içine atladı ve küreğı yere batırıp yumuşak toprağı art arda fırlattıktan sonra: İşte bakınız, toprak dümdüz oldu. Kanalin tabanı ile yamacını pürüzsüzleştirerek almak iyidir. Bir yeri yüksek, bir yeri çukur olsa iyi olmaz. Toprak nemli, küreğın keskin, şöyle yapsan hepsini alır. Hadi, al bakalım, devam et diyerek küreğı çocuğa verip, onu izledi.

Deminden beri Nuralı dedeyi dikkatle izleyen çocuk, küreğı eline aldı ve yaşlı adamın gösterdiği gibi çalışmaya başladı.

Nuralı dede:

- Aferin, kurban olduğum, işte böyle çalış. Sanki iş yapmaya keyfin yok gibi diyerek her zamanki gibi içtenlikle güldü ve öteki çocuğun elindeki çapayı aldı.

Nuralı dede, çapayı köküne kadar batırıp, toprağı atıyordu ve kendisini izlemekte olan çocuklara:

- Çocuklarım buna şaşırmayın. Çalışırsanız, hepiniz yapabilirsiniz. Tükenmez sanat, aldığınız bilgidir. Geçen gün şehre gittiğimde ekskavatör denen bir makınayı görünce şaşırdım. Yüz kişinin on günde kazacağı böyle bir toprağı onlar bir günde kazıyormuş. Engebeli taşlı yerleri derin derin kazıyor ve toprağını da kendisi atıyor. Onu güçlü traktör harekete geçiriyor. Sadece bir kişi çalıştırıyor. Çocuklarım, sağlığını yerinde olursa makınayı 2-3 yıl içinde bu kolhozda kendi gözlerinizle göreceksiniz. Doğduğumdan beri öğrendiğim mesleğim: Çapalamak ve orak biçmektir, elimden bundan başka iş gelmez. Başka bir meslek de görmedim. Sizin hayatınız solmayan bir çiçek, gözleriniz ise keskindir. Size bir değil beş hüner de azdır. Öğrenmekten, çalışmaktan kaçmayın. Sizin gibi mutlu çocukluk, talihli gençlik Âdem yaratıldığından beri hiç olmamış sanki, diyerek hayallere dalıp, geride kalan talihsiz çocukluk günlerini hatırladı ve nedendir kırışık yüzü kasıldı.

Dinlenme zamanının geldiğinin bir işareti olarak kanalın karşısına kırmızı bayrak dikildi ve otuz dakika boyunca gururla dalgalandı. Bu arada çocuklara sıcak yemek verildi. Bayrağı aldıktan sonra kaslarını dinlendirip tekrar işe giriştiler. Bazıları verilen normları tamamlayıp Nuralı dededen ek arazi aldılar. Ekip başı Salıy ve komsomol komitesinin sekreteri İyman da ellerine çapa alarak çocuklarla birlikte çalıştılar.

Akşama yakın kasabadan Kerimkul ile Cuma geldi. Onlar çocukların bugünkü çalışmalarından memnun bir şekilde:

- Bugünkü çalışmamız yeterli, beş gün boyunca günde 4-5 saat böyle çalışırsanız büyük bir katkı sağlarsınız. Ebeveynlerinize çok yardım edeceksiniz, şimdi evlerinize gidiniz, dediler.

Cuma, çocukları gönderdi. Çocuklar kanal boyunca şarkı söyleyerek kolhoz alanını çınlatarak evlerine döndüler. Cuma, Kerimkul, Nuralı dede, Salıy ve İymanlar arkada kalarak sonraki günün işleri hakkında konuştular. Onlar ayrılırken Cuma, İyman ile Salıy'a dönerek:

- Sizler her bir çocuğun günlük yaptığı işi hesap defterine yazmalısınız. Sonra ödeme yaparken bir karışıklık çıkmasın diyerek onları tembihledi.

Abış, nedendir kaşlarını çattı ve bir şeye öfkelenmiş bakışla evine girdi. Baş köşede keçe halının üstünde üç yaşındaki kardeşi ile aşık oyunu oynayan Karı'yı görünce daha çok öfkeye kapıldı. Kabanını çıkardı ve yükün üstüne atıp oğlunun yanına bağdaş kurup oturdu.

- Çocuğum, sana faydası olmayan bu oyunu bırak! Dedi kızgın bir sesle. Hiçbir şeyden şüphelenmeyen Karı, kaba karakteri ile:

- Ne oldu? İşte bıraktım, diye babasının sözünü dinlemek istemediğinden suratını astı.

Abış:

- Dinle çocuğum, insanın zamanını boşa geçirmesi kişiyi doğru yola götürmez. Gençlere boş oturmak yakışmıyor. Gençliğinde çalışmaya alışan insan yaşlandığında boş kalırsa başı ağrır, gençliğinde tembelliğe alışan insan ise yaşlandığında da sürekli işten kaçır ve çalışmak istemez. Deyince yün eğirmekte olan eşi her zamanki gibi atılarak:

- Neden bunları söyleyip, küçücük çocuğun kafasını karıştırıyorsun. Sanki kendin dünyayı kurtardın. Oğlun tembel olmasın diyorsan taş taşıtsana, dedi.

Sinirlenen Abış:

- Sus, önce anla sonra da çocuğuna yandaş ol, diye bağırdı.

Hanımı:

- İstersen çocuğunu pişirip ye! diyerek kapıyı sertçe kapatıp dışarı çıktı.

Abış ise:

- Tüm suç sendedir. Çocuğu ebeveyni bozar dediklerinde inanmazdım. Böyle yap, şöyle yap diye diye çocuğu arkadaşlarından geride bırakıyorsun diyerek karısının arkasından söylendi.

Karı, çocuklarla kanal kazmaya gitmediğimi söyleyecek diye tedirgin olmaya başladı.

Babasının sinirlenmesinden korkup, sessizce yere baktı.

Abış, atasözlerini ustaca söylerdi.

- Çocuğum, Ahali isterse padişahı tahtan indirir sözünü yaşlıların ağzından çok duyardım. Atasözünde denildiği gibi sen neden arkadaşlarının çalıştığı işten kaçıp, evde saklanıyorsun? Seninle aynı yaşta olan Abdilas, Akay, kız da olsa Roza eğlenerek milletle beraber kanalda çalışıyorlar. Sığırları otlatırken kanal kazanlara uğradım, senin dışındaki çocukların hepsi çalışıyorlar. Kolhoz müdürü, “Abış ağa, sizin çocuğunuz bir yere mi gitti”, diye sorunca ben “Evet, komşu köydeki ablasının yanına gitti” der demez Abdilas: geçenlerde Karı “Ben çalışmayacağım, tatilde evde dinleneceğim demişti” deyiverdi. Kolhoz müdürü ile ekip başının önünde ne diyeceğimi bilemeyip yüzüm kıpkırmızı oldu. Daha çok “Karı tembeldir” diyen çocukların önünde mahcup oldum. Keşke gitmez olaydım oradan ayrılmak için acele ettim. Bundan sonra böyle bir alışkanlığını ne kulağım duysun ne de gözüm görsün anladın mı çocuğum? Diye oğluna karşı sert konuşsa da merhametle baktı.

Babasının sözü, Karı’ya kırbaçla vurmuş gibi acı verdi. Babasının yüz ifadesinden kendisi için üzüldüğünü fark etti.

Daha önce babasının bu kadar kızdığını görmemişti. Bu sebeple babasının sözü Karı'yı gafletinden uyandırdı. Ağlayarak babasının önünde diz çöküp:

- Bundan sonra arkadaşlarımdan ayrılırsam beni öldürün, dedi.

Abış oğlunun alnını okşayarak:

- Öyle yap, yavrum. Utancımdan yerin dibine girdim. Ben bugün çok utandım. Hadi git, arkadaşlarıyla konuş, bir veya iki gün de olsa işe git. Onlardan özür dile, bunların hepsi annenin hataları, dedi.

Güneş yeni doğduğunda Salıy'ın listesindeki otuz çocuk okul kapısının önüne eksiksiz toplandı. Sığır çiftliğinden ahıra Abdilas, Roza, Akay ve Karı geldi. Kolhoz kulübü tarafından gelen İyman ve Salıy iki araba çekmiş siyah atlarla gelip çocukların yanında durdular. Hazırlanan çocuklar on beşe bölünüp, iki arabaya oturdular.

Salıy önde gitti. Bir elmanın yarısı gibi iki siyah ata “deh” diyerek kırbaçları kaldırıp Taş-Töbö'ye doğru yola koyuldular. Salıy da sanki tecrübeli at binicisiymiş gibi arada bir atına deh diyerek kendisinin sevdiği şarkıyı söylemeye başladı.

Nakaratından:

“Mutluluğu bulup emekten

süsleriz hayatı”

diye söyleyerek gidiyordu.

Çocuklar, ilkbaharın temiz havasını solurken Salıy'ın şarkısını dinliyor ve heyecanlanıyorlardı.

İyman, atların dizginini yavaşça bırakıp, yabancı çocukların hayatları hakkında çocuklara hikâye anlatıyordu. Taş-Töbö'yü geçip, Köl-Kayın'a yaklaştığında Salıy'ın arabasından kırmızı bir bayrak dalgalanarak gökyüzüne yükseldi. O an İyman'ın arabasındakiler de bayrağı dalgalandırıp topluca şarkı söylemeye başladılar.

Cuma, dağın mavi, duru ve şiddetli akan suyunu geçip, yönünü değiştirerek yeni kanala boşaltmak için gayretle çalışan kolhozculara dönerek:

- Haydi çabuk olun! Orada bize yeni güç gelecek diye neşeyle iki arabaya doğru elini salladı.

Çocuklar gelir gelmez hemen işe koyuldular. Nuralı dede, çocukların bir grubuna taşları taşıtıp, bir grubun eline balta vererek suyun kenarındaki kayın ağacının dallarını budayarak arabalara yerleştirdiler. Kolhozdaki kişilerin hepsi büyük ipi suya batırarak şiddetli suyun tabanına kazan gibi büyük taşları dizip, genişliği iki metre olan temeli atıyorlardı. Aralarına dalları, kayın ağaçlarını yerleştiriyorlardı. Kerimkul, Cuma'ya göre iri yapılı ve kiloluydu. O gelir gelmez taş döşeyenlerin arasına katıldı. Cuma, çocuklara katılıp onlara ağaç dalı ve kayın ağacı getiriyordu. Dağın çağlayarak akan sert suyu konulan taşları tekrar tekrar düşürüp onları zorluyordu.

- Acele edin, delikanlılar! Böyle büyük bir iş zorluk çekmeden bitmez diyen Nuralı dede, gençleri işe daha çok heveslendirip destekliyordu.

Güneş yuvasına gizlendiğinde dağın şiddetli suyu yeni bir kanala yayılıp çoğalarak akmaya başladı. Toplanan halk, kanal boyunca kolhoz alanına doğru emeğin melodisini çalar gibi şırıldayarak fişkırان suyun akıntısını dinlediler.

Kerimkul, heyecanlı bir şekilde:

- Yoldaşlar, bugün 31 Mart günü ezelden beri akan dağın şiddetli suyu, bizim kolhozcuların ve kolhoz gençlerinin büyük gücüne yenildi. Ak, kanal suyu, ona ver! Seni yüzyıl boyunca istediğin kuru tarla bekliyor. Seni çok verimli ekin yerleri bekliyor. Sen büyük ülkemizin büyük kuruluşlarının: Stalingrad, Kahovka, Kuybişev hidroelektrik santrallerinin, en önemlisi Türkmen, Güney Ukrayna ve Kuzey Kırım kanallarının bizim kolhozdaki en küçük sektörünün birisin. Senin her bir damlan Amerikalıların atomundan daha güçlüdür, dedi.

Kerimkul, konuşmasını bitirdiğinde dört bir yandan alkışlar yükseldi ve yaşasın barış! Diyen insanların coşkulu sesleri yankılandı. Kanal suyu da yaşasın barış der gibi ekinlere doğru hızla akıyordu.

7. TATİLDEN DÖNÜNCE

Tatilin bitmesi ile çocuklar okula döndüklerinde okul güzelliğine kavuşup canlandı. Çocukların gözüne de yeni değişiklikler çarpıyordu. Bir damla kir tutmayan büyük pencerelerin parlayan camlarına, yumurta gibi bembeyaz boyanmış odaların duvarlarına, asılan güzel resimlere, dizilmiş tertemiz sıralara bakıp, bazen sınıfları dolaşarak bazen de

okulun dışına çıkarak mutlulukla göz gezdiriyorlardı. Özellikle birinci sınıfın çocukları için tümü sekiz günün içinde yenilenmiş gibiydi.

Zil sesi duyulduğunda dışarıda olanlar komutanın emrini duymuş gibi sınıflara doğru yöneldiler. Okulun içinde yukarı doğru koşan esmer küçük kız, yanındaki Aygöl'ü yeninden çekip:

- Ah, sen bir şeyi fark etmedin mi, diyerek başını salladı.
- Neyi fark etmedim, söylesene? Dedi Aygöl merakla.
- Şimdi zilin sesini duydun mu? İşte şimdi üçüncü kez çaldığında dinle. Tatile gitmeden önce zilin sesi kötüydü. Şimdi ise ince çıkmıyor mu? Başka zile benziyor.
- Yalancı, yalancı diyen Aygöl dudağını büzüp, sanki söylenenden hoşlanmamış gibi sınıfa doğru yöneldi.

Birinci sınıfın sınıf başkanı olan Ceniş, parmağı ile oturduğu masayı tıklattı ve üstünlük taslayarak çocukları susturup:

- Sessizce yerlerinize oturun. Şimdi öğretmen gelecek, dedi.

Gürültü yapan çocuklar sıralarına sessizce oturmaya başladılar.

Gülbara öğretmen, sınıfa girip yerinden kalkan çocuklara sevimli yüzü ile baktı, ortadaki masanın önüne geldiğinde çocukların gülümseyen gözlerine bakarak:

- Merhaba! Dedi.
- Merhaba, öğretmenim! Diyen çocukların sesi Gülbara öğretmeni heyecanlandırmıştı.

Gülbara öğretmen, sınıf defterini masanın üstüne koyarak:

- Oturunuz! Dedi. Çocukların hepsi yerlerine oturdular, ilk derste ne yapacağız diye soru sorar gibi öğretmeni beklediler. Sınıf defterine 26 çocuğun tam geldiğini işaretledikten sonra:

- Şimdi kelime hazinesi dersine geçeceğiz. Her biriniz tatilde nasıl dinlendiğinizi; çalışmalarınızı, okuduğunuz kitapları, gördüklerinizi kısaca anlatacaksınız, dedi.

Çocuklar hep bir ağızdan:

- Tamam öğretmenim, dediler.

Gülbara öğretmenin tertemiz kalbi ve güler yüzü, önünde sakince oturan çocuklar tarafından çok sıcak hissediliyordu. Onun yüzünde çocukları kendine cezbeden gerçek eğitimcinin annelik şefkatinin tesiri vardı.

Gülbara öğretmen:

- Kim söylemek ister, diyerek çocuklara döndüğünde Aygül'ün minicik yuvarlak beyaz eli gözüne çarptı. Aygül tahtaya gelerek arkadaşlarına yönelip tatilini nasıl geçirdiğini anlattı.

- Sığır ahırına taşındığımızın ertesi gün ben kahverengi sığırdan çok korktum. Koşarken o gözlerini devirip, boynuzlarını uzatarak beni savurup fırlatmak için önüme çıktı. Ben ağlayarak yere tekme attım. Akun amcam, sığırı sopa ile dövüp, beni teselli etti. Üç gün boyunca korktum ve sığırlar geldiğinde evden çıkmadım. Ondan sonra bana vurmadı. Geçen gün yanına gittiğimde de vurmadı. Daha sonra “Balık ve balıkçı hakkında masal” adlı ilginç bir kitap okudum. Zavallı yaşlı adama üzüldüm. Yaşlı kadın, zenginliğe doymayan aç gözlü kötü bir insanmış. Onun tekrar kötü kulübesine geldiği iyi oldu. Altın balık, Narın deresinde var mı diye sorduğumda, abim o sadece masal, onun gibi balık yok dedi. Abim bana Zoya⁵ adındaki kadın kahramandan bahsetti. Ben de büyüdüğümde onun gibi olacağım diye söz verdim. Boş vaktimde çocuklara anlatacağım. Narın deryasının kıyısına giderek ormanı gördüm ve kitaptan beş örnek çıkardım. Bu kadar, diyerek gülümsedi.

Ön dişi düşen Ceniş telaşlanarak:

- Ben de söyleyeceğim öğretmenim, dedi.

Gülbara öğretmen başını sallayarak:

- Anlat bakalım, dedi.

- Ben evin arkasına küçük ark açıp, altı fidan diktim. Babam büyük ağacın dalından kısa kısa kesip verdi. “Bu iyi yetişir. Sen on beş yaşına geldiğinde bu büyük bir ağaç olacak” diyerek kapının önündeki ağacı gösterdi. Yaz aylarında sulayıp büyüteceğim. “Karga ile Tilki” adlı hikâyeyi okudum. Kurnaz bir tilki uysal kargayı kandırarak ağzındaki küçük eti yemiş. Sonra tekrar “Kurt ile Kuzu” adlı hikâyeyi okudum. Eskiden zenginler kurtlar gibi zalimdi. Kuzu gibi günahsız fakirlere zulmediyorlardı, dedi babam.

⁵İkinci Dünya Savaşı'nda cesurca savaşmış, Sovyetler Birliği'nin en saygın kadın kahramanıdır.

Geçen gün askerdeki abime mektup yazdım. Benim yaptıklarım bu kadar, dedi Ceniş, öğretmenine bakarak.

Bir derste bunlardan başka yedi çocuk daha tatilde ne yaptıklarını anlattı. Gülbara öğretmen, dersin sonunda tahtaya aşağıdaki soruları yazdı.

Okuduğunuz eserlerin adlarını yazın!

Duyduğunuz masalların adlarını yazın!

Tahtadaki soruları kelime defterinize geçirip, sonraki kelime dersine kadar cevaplarınızı yazın, diye ev ödevini vermeyi bitirmesiyle zil çaldı.

Yedinci sınıfın dil ve edebiyat dersinin öğretmeni Mukaş, çocuklar tatile çıkmadan önce, “Ben tatilimi nasıl geçirdim” adlı edebi makale yazma ödevi vermişti. Şimdi bu ödev yerine getirilmiş mi diye hızla kontrol etmekteydi. Üç çocuk unuttuklarını bahane edince ödevlerine “2” notunu verdi.

Mukaş öğretmen:

- Ben makale yazmanın önemi hakkında birkaç kez size bahsetmiştim. Öyle olsa da yine tekrarlamak icap ediyor. Öncelikle sizleri yaratıcılık işine heveslendirir, ikinci olarak kelime dağarcığınızı geliştirir. Düşünceleri sonuçlandırarak edebi kelimelerle birisine açıklamaya öğretir. Sonunda gördüklerinizi, duyduklarınızı, çalıştıklarınızı listeleyerek sözdizimsel açıdan doğru yazmaya alıştırarak, diye kısaca açıkladı.

Simsiyah saçını okşarken ödevini okuyan çocuğu dikkatlice dinliyordu. Abdilas, dört çocuktan sonra defteri elinde tutarak öne çıktı. O, sesini dalgalı çıkararak yavaş bir biçimde okumaya başladı. “Ben tatilde keyifle dinlendim. Faydalı diye düşündüğüm iki önemli amacı uygulamaya geçtim. O benim için büyük bir sevinçti. Tatil başlar başlamaz annem saançı olduğundan dolayı sığır ahırına göç ettik. Bu ilk amacımın gerçekleşmesiydi. Orada hayvanların yavrulaması ve buzağları yetiştirme döneminde istediğim işlerimi yapacağım. İkinci amacım, kolhozcu anne-babalarımızın Küyrök tarlasına çıkaran kanal hakkındaydı. 25 Mart’tan 31 Mart’a kadar okulun pionerleri ve komsomollarının hepsi katıldık. Bize Salıy öğretmen ile Iyman öğretmen önderlik etti. 31 Mart’ta dağın şiddetli suyunun yönünü değiştirip, yeni kanal ile uzun zamandır arzu edilen kurak tarlaya doğru akıttık. Sonbaharda Küyrök’ten verimli buğdayı toplayabiliriz. Cumakem, Küyrök’e buğdayın bizim kolhozda olmayan yeni cinsini ekeriz

dedi. Suyu kanala yönlendirdikten sonra okul müdürümüzün söylediği sözler beni etkiledi. Yaşasın barış! Diyerek orada tekrarlanan sözümü şimdi yine söylemek istiyorum.

İşten döndükten sonra boş zamanlarımdan faydalanıp, “Bizim zamanın insanları” ve “Mutluluk” adlı kitapları okudum. “Bizim zamanın insanların” yarısından çoğunu önceden okumuştum. “Gece Gündüz”, “Saltanat” adında iki kitabı yeni satın aldım. Abış amcamdan çok memnun kaldım. Bizden ayrılan Karı’yı tekrar aramıza kattı. Artık Karı’nın arkadaşlarının yanında olacağına inanıyorum. O, Salıy öğretmenin önünde piyonerlik sözünü vermişti. Akun amcamın anlattığına göre 2-3 günde anneme tahsis edilen sığırlardan ilk olarak Bulakkaşka yavrulayacak. Onun buzağı benim gözetimim altında olacak.” Dedi.

Abdilas, okumayı bitirdikten sonra dikkatlice dinleyen öğretmene acaba ne diyecek diye bakıp bir az tedirgin oldu. Arka sırada oturan Akay, yüksek sesle:

- Bu büyüünce mutlaka yazar olur. Kitapları da hepimizden çok okuyor, dedi.

Yanındaki Karı da boşuna bağırma der gibi dirseği ile onu itti.

- Amacını, çalıştığın işini tam gösterebilmişsin. Fakat bazı cümleler yerlerine düzgün yerleştirilmemiş. Genel olarak güzel yazılmış. Benim söylediklerimi anladın mı? Diyen Mukaş öğretmen, önünde duran Abdilas’a gülümseyerek bakıp ondan cevap bekledi.

8. TÖLBAŞI⁶

Burma ile Abdilas, bölge veterinerinin tavsiyesi üzerine küçük, sıcak odanın ahşap zeminini ılık suya batırılmış kireçle boyadılar. Onun üzerine temiz saman döşediler ve memesi şişmiş olan Bulakkaşka’yı getirdiler. Bulakkaşka’nın çaydanlık gibi kocaman memelerinden ağız sütü akıyordu.

Böyle bir işi ilk kez gören Abdilas yavrular diye telaşlanıp yanından ayrılmadı. Ne zaman uzanır ne zaman annesinin karnındaki buzağı dışarı çıkar, diye telaşla bekledikçe zaman geçmek bilmiyordu.

⁶ İlk, birinci anlamına gelen Kırgızca bir kelimedir.

Bulakkaşka, her zamanki gibi umursamadan önündeki kalın otları çiğniyordu, başını kaldırıp küçük pencereye yaslanan Abdilas’a acele etme der gibi bakıp burnundan soludu.

Akun, kapıyı açıp içeri girince Abdilas çok sevindi.

- Bulakkaşka ne zaman yavrulayacak acaba? Bakıyorum, bakıyorum ortada bir şey yok, dedi.

İhtiyar Akun, ahırın altına döşenen temiz samanı elledi ve ses çıkarmadan sığırın kuyruğunu kaldırıp, eliyle kuyruk sokumunu yavaşça sıvazlayarak:

- Acele etme yavrum, 3-4 gün sonra yavrulayacak. Doğmasına yarım gün veya bir gün kaldığında mukozası çoğalıp akacak. Bir yatıp bir kalkarak doğum sancısı çekmeye başlar. İşte o zaman yanından gitmemek gerek. O zamana kadar ottan çokça koyup, altını temiz tutun. Kuru ot çabuk susatır, günde bir-iki kez kova dolusu su verin.

- Ha, ahır kim düzenledi? Yavrum, önlük de giymişsin dedi ve o sırada pencerenin önüne konulmuş şişede batikon ve keskin bir ustura gördü.

Abdilas’ın hazırlanmasına sevinen ihtiyar:

- O... o... oğlum, veterinerlik eğitimi mi alıyorsun? Dedi

- Demin veteriner gelip gösterdi. Ondan “Sığırın yavrulaması ve buzağları nasıl beslemeli” adlı bu kitabı alıp okudum. Gerekli yerlerini anneme de iki-üç defa okudum, diye elindeki küçük kare kitabı gösterdi.

- Ömrün bereketli olsun oğlum! Yalnız annenin değil benim yükümü de hafifleteceksin. Ha, önceki kitabında sığırın ne zaman yavrulayacağı hakkında bahsetmemiş mi?

- Evet onunla ilgili bilgiler var, ben yanlış anlamışım. Biraz önce sizin söylediğiniz gibiymiş, ben doğumu erken beklemişim.

- Öyle. Bu kitabı yazarlar da benim gibi birçok sığırı yavrulatmışlardır iğneden ipliğe kadar kontrol etmişlerdir sonra yazmışlardır, dedi onurlanarak.

- Bu kitabı yazar, Kırgız SSC’nin bilime emeği geçen uzmanı, Profesör Tsvetkov adlı kişiymiş. Eğer gençliğinizde okusaydınız siz de Profesör olurdunuz.

- Profesör demek okumuş güçlü bir adam anlamına mı geliyor?

- Evet, onu başarmak için yirmi beş yıl okumak gerek.

- O-oo! Hayatın yarısı eğitim almakla geçermiş. Yavrum, benim için masaldır. Ömrünüz olursa siz ulaşırsınız. Ve benim söylediğim gibi yap. Şu kitabını annene oku ve anlat. Burada oyalanırken de eğitiminden geri kalma. Öyle yap kurban olduğum! Diyen ihtiyar ahırdan çıktı.

Gerçekten de Akun'un söylediği gibi üç gün geçmişti. Bulakkaşka hâla yavrulamamıştı. Abdilas, o kitabını üç-dört kez okudu ve annesine de açıkladı.

Abdilas, dördüncü gün okula giderken ahıra uğradı. Bulakkaşka'nın mukozasının çıktığını ve sürekli yatıp kalktığını görünce çok telaşlandı.

- Anne, yanından ayrılma, veterinerin söylediği gibi hazırlan. Eğer akşama kadar yavrulamazsa gece mutlaka yavrulayacaktır. Geceye kalırsa seninle birlikte ben de başında duracağım, dedi ayrılırken.

Abdilas, öğlenci olduğundan, okuldan çıktığında güneş batmaya başlamıştı. Geldiğinde sığırın yavrulamamış olmasını istedi ve hızlı adımlarla yürüdü. Eve uğramadan direkt ahıra gitti.

Nefes nefese kalmış ve iki arka ayağını gererek inleyen Bulakkaşka'yı gördüğünde, tam zamanında gelmişim, diye sevindi.

Burma, oğluna şefkatle bakarak:

- Tam zamanında geldin, eve gidip yemeğini ye de gel, dedi.

- Yok, anne, önlüğü çıkarıp bana ver. Akun amcama söyleme, kendimiz hallederiz. Gel anne, su dök diyerek ellerini sabunla yıkadı, tırnağına ve tırnağının altına batikon sürerek annesinin çıkardığı önlüğü giydi. Burma, sığırın baş tarafına samanı kalınca serip, buzağının yerini hazırladı. Bulakkaşka inlediğinde cam gibi temiz mukozadan buzağının iki ön ayakları ve burnu göründü. Bulakkaşka ikinci kez ıkındığında ışığı gören buzağının "Mö" diyen ince sesi titredi.

Burma, küçücük buzağıyı yeni serilen kuru samanın üstüne götürerek yatırdı, ağzı ve burnunu temiz havlu ile sildi, mukozadan temizledi ve kaptaki suya ellerini batırarak yıkadı.

- Dişiymiş anne, adını Tölbaşı koydum, dedi Abdilas.

Burma da oğlunun koyduğu adı onaylayarak:

- Doğru söylüyorsun, kendisi de ilk buzağı oldu, dedi.

9. AYGÜL BİR RESSAM

Aygül, usta ressam gibi uzun sivriltilen kurşun kalemini tutup, dizinin üstüne resim defterini koyarak Tölbaşı'nın önünde dikilmekteydi. Sürekli başını kaldırıp Tölbaşı'ya bakıp, incecik parmaklarını hareket ettirerek defterine çiziyordu.

- Ay, Tölbaşı... ah, sen ne için güzel resim çizdirmiyorsun? Baksana, hiç sana benzemedi, senin gibi olmadı! Diyerek defterini Tölbaşı'nın gözüne yaklaştırdı. Resminle işim yok der gibi, Tölbaşı uzun ince ayaklarını bükerek serilip yattı.

- Ay, kocaman kulak, küstün mü? Dedi Aygül defteriyle Tölbaşı'nın kulağını okşayıp. Şimdi güzelleştirip çiziyorum, ayağa kalk, ayağa kalk diyerek boynuna sarılıp kaldırmaya çalıştı. Toynakları henüz sertleşmemiş küçücük buzağının uzun ayakları, Aygül'ün zorlaması ile kalktı. Rahatımı bozdun der gibi büyük gözleriyle pencereden giren güneşin ışığına bakıp birkaç adım atarak durdu.

Aygül:

- Ay, sen Tölbaşı, ressamın önünde uslu duramaz mısın? Beş dakika dayan. Şimdi bitireceğim, diyerek yeniden çizmeye çalıştı.

Nedense sinirlenmiş gibi kaşlarını çatarak kalemiyle çizdi ve Tölbaşı'nın toynağını tuttu.

- Aaa, iki tırnaklı, uç tarafı sivri. Ya gözü, iri gözlü. Gördün mü? Gözlerini senin gözlerin gibi kocaman çizdim. Ya, kulakları kocaman. Tam seni çizdim. Acele etme, Şimdi karnını, sırtını ve başını çizeceğim. Ya kuyruğu diyerek eli ile okşayıp tuttu ve ince kuyruğu tıpkı seninki gibi dedi.

Yürümeye henüz alışmayan küçük buzağı sendeleyerek Aygül'ün yanına geldi ve burnu ile onun dirseğini iteklediğinde kurşun kalemi kayıp resmi bozuldu. Aygül sinirlenip, elindeki kalemi fırlattı.

- Ah, şeytan Tölbaşı! Ne için elime dokunuyorsun. Senin resmini bundan sonra çizmeyeceğim. Tam dört kez denedim, hiçbirisi sana benzemedi. Ne zaman bu kalem ile çizsem çizemiyorum. Almayacağım diyerek yere düşen kalemine sinirlendi.

Aygül, boynunu büküp, yan tarafa yaslanan ve gözlerini kapatarak yatan Tölbaşı'yı görünce acıdı, yavaşça diz çöktü, boynuna sarıldı ve parlayan kara yününü okşayarak:

- Ben artık sana kızmayacağım. Koşmayı iyi öğrendiğinde; Tölbaşı! Diye çağırıp seni oynatacağım. Sen sadece dört günlüksün. Uyu, yoruldum, dedi.

10. ÖĞRETMENLER MEMNUN OLMUŞTU

Abdilas, askıdan önlüğü alıp giyerken annesine bakarak:

- Anne, sen gitme, bana güven. Akay'ı yanıma alacağım. Bu son sığır değil mi, bana güven, kendim yavrulatacağım, tamam mı? Dedi.

Burma, oğluna:

- Ben de gitsem iyi olurdu. Eğer Akay gelmese haber ver. Şafak sökene kadar yavrulamazsa korkarsın. Geçen günkü gibi aksilik olursa bana hemen haber ver ya da Akay'ın babasına söyle. Uyuya kalıp yarınki dersine engel olmasın deyince Abdilas:

- Tamam anne, ufak tefek bir aksiliği kendim düzelteceğim. Merak etme, yarın hafta sonu. Kandil ile kibriti bana ver, deyip annesini etkileyerek konuştu ve kandili alıp dışarı çıktı.

Burma, Abdilas'ın bu işi yapacağından şüphesi yoktu. "Yedi sığırın yavrulamasında benimle birlikte başında oldu. Buzağıkların bakımını benden iyi bilir. Üstelik kitaptan okuyarak iyi öğrendi." Diye düşündü.

Deniz gibi uçsuz bucaksız görünen ve gökyüzünde elektrik ampulleri gibi parlayan sayısız yıldızlar Abdilas'ın gözüne güzel bir görüntü yansıttı, onlar bugünkü işine başarılar dileriz der gibi parlıyorlardı. Bahar gecesinin hoş rüzgârı hafifçe esiyordu. Abdilas, Akay'ın evine doğru giderken yolunu değiştirip ahıra yöneldi:

- Verdiğim sözü yerine getirmeliyim, dedi kendi kendine. Ben öğretmene ve kolhoz başkanına söz vermişim. Sözümü tutmalıyım. Akay gelmese de korkmayacağım, korkacak hiçbir şey yok, dedi.

Karanlık ahıra girerek kandili yaktı ve etrafına göz gezdirdi. Mayışmış, yatmaya hazır boz benekli sığırın önünde durdu. O, Abdilas'a kafasını çevirip yan tarafını dili ile iki-üç kez yaladı.

Abdilas:

- Sancısı yaklaşıyor galiba. Buzağının yerini hazırlayayım diyerek kuru samanı kalınca köşeye serdi. Boşuna beklemem doğru olmaz diyerek kandile yakın gelip oturdu ve koynundan Simonov'un Kırgızca çevrilen "Gündüz ile Gece" adlı kitabını alıp okumaya başladı. Kitabın birkaç sayfasını okudu. Stalingrad şehrinin her bir evi için düşman ile savaşan askerler, yanıp yıkılan evler, ateşli silahların sesleri ve insan cesetleri... Subay Saburov'un cesur kahramanlığı ona cesaret verdi ve sevindirdi. Düşmanın geri çekilmesi, Stalin diye bağırarak askerlerin neşeli sesi, kulağına duyulur gibi oldu. Onların arasından babasının heybetli görüntüsü görünür gibi oldu.

Boz benekli sığırın derin iniltisi Abdilas'ı yerinden fırlattı. Sığırın ayaklarını uzatarak can çekiştiğini görünce telaşlandı. Geçen günkü sığır gibi buzağısı ters gelmiş olmasın diyerek korktu. Akun amcasına haber vermeyi düşündü, çünkü başka çaresi yoktu. Hızla kapıya koştu. Akun'un penceresinin yanına gidip durdu. Sessizlik ve simsiyah karanlık çoktandır ışığı kapatıp uyuduğunu gösteriyordu. Bağırmaya çalıştı. Belki evde değildir. Yine bir yerde sığır yavrulatacakla meşgul galiba diyerek arkasına döndü. Hiçbir yere gitmeden ahıra daldı.

Abdilas, büyük kahverengi buzağının mukozasını yalamakta olan boz benekli sığırını görünce sevindi.

- Kesinlikle böyle olacaktı, diyerek uzayan göbek bağına kesip, batıkona batırdı. Sendeleyerek kalkmaya çalışan buzağıyı kaldırdı, ağzını açtı ve annesinin memesini verdi. Küçük buzağı annesinin memesini emmeye başladı.

- İlk yavrulayan Bulakkaşka'nın buzağının adını Tölbaşı koymuştum. En sonuncusu sen oldun. Kence!⁷ Kencem... Diye boynuna sarıldı ve alnını okşayarak mutlu oldu.

Arada bir dinlendirip emzirdi.

Abdilas:

⁷ Küçük, döl zamanından sonra doğan hayvanın yavrusu anlamına gelir.

- Biraz annesinin yanında dursun, daha sonra götürürüm. Anneme müjdeli haberi vereyim dedi ve oturuverdi. Baharın kısalan gecesi yorulan on dört yaşındaki Abdilas'ı sakinleştirerek uykunun kucağına çekti.

İlçeden gece yola çıkan Cuma ile Kerimkul atlarını çiftliğe doğru sürdüler. Çiftlik yöneticisi, Batış'ın evine gelip, onu uyandırdı ve sabah erkenden yavrulamanın raporunu vermesini söyleyip kasabaya yöneldiler. Ahırın penceresinden, kandilin ışığını görüp geri döndüler. Atların kışneme sesleri Abdilas'ı uykudan sıçratarak uyandırdı. Gözlerini ovuşturup, koşarak kapıya çıktı. Kendisine doğru gelen iki büyük atlının karaltısı Abdilas'a doğru yaklaştı. Onlardan önce davranıp:

- Siz kimsiniz? Diyerek önlerini kesti.

Kerimkul'un tanıdık sesi kulağına hoş geldi.

- Abdilas sen misin?

- Evet.

- Neden gece yarısı olmasına rağmen uyumayıp ahırda geziniyorsun?

- Yavrulamakta olan sığırın başında bekliyordum?

- Yavrulamakta olan sığırın başında mı bekliyorsun dedin? Dedi Cuma şaşırarak.

- Evet, anneme tahsis edilen sekiz sığırın sonuncusu şimdi yavruladı. Onun buzağını emziriyorum. Anneme gelmemesini söyleyip görevini üstlenmiştim, dedi.

Cuma:

- Haydi, Kerimkul, pioner öğrencinin buzağını görelim, diyerek atından indi.

Kerimkul:

- Tamam, dedi.

Abdilas, büyüklerinin atını götürüp direğe bağladı. Onlar sığırın ve buzağının durumunu gözetleyip, küçük Abdilas'ın işinden gerçekten memnun kaldılar.

- Sen öncü öğrenci ve sözünde duran yiğitsin. Söylediğin tüm işleri yapabilirsin. Teşekkür ederim! Dedi Cuma.

Kerimkul, cebinden küçük bir kitabı çıkararak:

- İşte bu kitabı oku. Buzağılara nasıl bakılması gerektiğini anlayacaksın, diye uzattı.

Aynı kitabın kendisinde olduğunu hemen tanıdı ve:

- Teşekkür ederim, öğretmenim! Bu kitap bende var, dedi.

Kerimkul, mutlulukla gülümseyerek:

- Cuma, gördün mü, bizim gençlerimiz çok yetenekli. Nasıl olmasın kendilerine yararlı olan her şeyi arıyorlar. Çocukların böyle işleri bizi mutlu ediyor! Dedi.

11. GÜZEL GÖRÜNÜYOR

Abdilas:

- Tölbaşı! Tölbaşı! Buraya gel, beni takip et, diye ikide bir arkasına bakıp çimlere doğru yürüdü. Tölbaşı söylenenleri sanki anlamış gibi Abdilas'ı takip etti.

Aygül:

- Yürü. Tölbaşı, abim ile oynuyor. Yürü, biz de gidelim, Gül-Gül-Gül yürü hemen, diyerek daha yeni yürümeye başlayan buzağının boynunu okşadı, küçük avucundaki yemi yalattı ve peşine takıp yürüttü. Tölbaşı, bazen kuyruğunu sallayıp başını hareket ettiriyordu bazen de yumuşak otun üstünde zıplayarak koşuyordu.

Uzun süre Aygül'ün desteği ile bir yandan da onun elindeki yeme oyalanarak yürüyen Gül, Aygül'ü beklemeden Tölbaşı'ya doğru koştu. Aygül, sevinçle peşinden koşarak:

- Gördün mü abi, Benim Gülüm de koşuyor, artık adının Gül olduğunu da biliyor. Söylesene abi sığırlar yavrudadıktan hemen sonra böyle hızlı koşarlar mı? Bir insanın çocuğu niçin bir veya iki yıl geçmeden yürüyemiyor, açıklar mısın? Dedi ve abisine sarıldı. Abdilas, kız kardeşinin tuhaf sorusuna ne cevap versem diye düşündü.

Aygül:

- Söyle, söylesene abi deyince Abdilas:

- Onların yaratılışı böyle. Çabuk yürürler, çabuk yaşlanırlar, az yaşarlar. İnsan vücudu hayvanlarınkinden bambaşka; geç yürürler, çok yaşarlar diye cevap verdi.

- O, yalancı! Nasıl olur da sığır insandan daha az yaşar. Yaşlı bir sığır kaç yaşındadır? İnsanın nasıl olduğunu biliyorum. Geçen gün Akun amcam 76 yaşına

girdiğini söyledi. Yine kaç yıl yaşayacaksın diye sorduğumda, 20-30 yıl yaşarım diyerek gülmüştü. Az önceki dağ kadar büyük boğalar 100 yaşından da fazla yaşıyorlar.

Abdilas, kız kardeşinin kolay kolay ikna olmayacağını anlayınca:

- İnanmazsan Akun amcama sor. Sığır 20-30 yıl yaşarsa çok yaşlanır ve ot yiyemez hale gelir, dedi.

Aygül, gülümseyerek boncuk siyah gözleriyle abisine bakıp:

- Tamam, ona soracağım. Beni kandırdın değil mi abi? Dedi.

Gül, yorulduğu için gitti ve yemyeşil otun üstüne yayıldı. Tölbaşı, koşarak Abdilas'ın yanına geldi.

Abdilas:

- Aygül, gidip Gül'ünü buraya getir. Yoruldu, bunları içeri alıp, diğerlerini çıkaralım diyerek Tölbaşı'yı önüne alıp sürdü. Kalanları da ikişer ikişer dışarı çıkararak 15-20 dakika otlattılar. Her birini verdikleri isimleriyle çağırdı, yürümeye alıştırdı ve ilgilendi. Abisiyleyken çeşitli sorular sormak Aygül'ün bir alışkanlığıydı.

- Söylesene abi, buzağları niçin gübreli yerlerde oynatma diyorsun, niçin çok otlatma çok koşturtma diyorsun? Bunların hiçbirini anlamıyorum, diye her zamanki gibi sormaya devam etti.

Abdilas da kız kardeşinin bu sorularına istekle güzel cevap verirdi.

- Dinle, ben hepsini anlatacağım, diyerek konuşmaya başladı; gübreli, kirli yerlerde oynatmak olmaz. Çünkü küçücük buzağlar kirli yerlerde hastalanırlar. Böylesine gece-gündüz bir yerde kalan buzağlar otluk temiz alana çıkınca dinlenip gelişirler. Küçükken dışarıda kısa bir süre oynamalılar. Gittikçe süreyi uzatırız. Yaylaya göç ettiğimizde akşama kadar dışarıda otlatırız. O zaman kendileri de gelişir. Şimdi dışarı çıktığımız bu kısa sürede sürekli yürümelerinde fayda vardır, anladın mı? Deyince Aygül:

- Anladım. Bir sorum daha var. Söyleyeyim mi, kızmazsın değil mi? Diyerek şımardı.

- Söyle.

- Adını unuttum? Küçücük buzağıyı niçin çıkarmadık, onu da oynatmak gerekmez mi?

- Yavrulanmasından 5-6 gün sonra yavaş yavaş çıkarılabilir. Bugün ancak dört gün oldu?

- İyi de ismini niçin Kence koydun?

- En son doğduğu için adını Kence koydum. Ben yokken sütünü verdiğinde Kence diye çağır. Kendi adını öğrensin.

- Tamam. Ben her zaman buzağılara süt verdiğimde isimleriyle çağırıyorum. Annem de aynısını yapar. Küçüğü Kence, büyüğü Tölbaşı, Tölbaşı, Kence! Diye bağırırdı ve zıplayarak birlikte otlamakta olan buzağuların yanına gitti.

Aygül:

- Baksana abi, kendi hallerinde mutlu bir şekilde oynuyorlar. Gözüme öyle güzel görünüyor ki! Diyerek iki buzağının boynuna sarıldı. Tölbaşı başını sallayıp, Aygül'ün kolları arasından çıktı.

Abdilas, gururlanarak onlara bakıp: gerçekten de güzel görünüyorlar, dedi.

12. BELİRLEYİCİ DÖNEM

Okuldan çıkan çocuklar çimlerin güzelliğine hayranlıkla bakıp, çeşitli renkteki tarla çiçeklerini, özellikle çok güzel görünen sarı kardelenleri topladılar. İnce giyinen, boyunlarına kızılçagoo⁸ takan genç piyonerlerin kalabalık şanlı yürüyüşü ortamın güzelliğine daha çok güzellik katıyordu. Bir grup çocuk ellerindeki güzel demetlerle çiftliğe doğru yola çıktılar. Etraftaki güzellikten gözünü alamayan, ara sıra demetini koklayarak sevinçle yürüyen Roza, kulağa hoş gelen yüksek sesiyle:

Güzelleş Mayıs ayı,

Başka aylardan yüce ay.

Güzelliğine şöhret katarız

Çok görkemli ay

diye şarkısını söyledi. Roza'nın şarkısı ve güzel sesi, yanında yürüyen çocukları hayallere daldırıp, genç yüreklerini heyecanlandırdı:

E-ey güzel mayıs ayı,

⁸ Sovyet Birliği Dönemi'nde okul öğrencilerinin boyunlarına taktıkları atkıdır.

O-oy güzel mayıs ayı!

diye devam ettiler. Roza, arkadaşlarının desteğine heyecanlanarak sesini yükseltti.

Güzelleşen Mayıs ayı,

Şöhretin var bitmeye

Senin güzel ışığından,

Ulaştık mutluluğa.

E-ey güzel mayıs ayı,

O-oy güzel mayıs ayı!

diye çocuklardan çıkan sesler Roza'nın şiirini koroya dönüştürerek ortama güzellik kattı.

Roza, Abdilas'a gülümseyerek:

- Eğer gireceğimiz ilk sınavdan “5” alırsan o güne kadar bu çiçeği soldurmayıp saklar sana veririm ve seni tebrik ederim diyerek şakalaştı.

- Ben de ama sen ciddisin değil mi?

- Evet çok ciddiym. Uzat elini.

- İşte.

Birbirlerine söz vererek el sıkıştılar.

Akay:

- Ben şahidim. Eğer “4” alırsanız ikiniz de çiçeklerinizi bana vereceksiniz, diye onların konuşmasına dahil oldu.

Karı:

- Akay haklı. Ben de şahidim, diye kahkaha attı.

Roza, onların konuşmaya dâhil olduklarına memnun kalmadığını belirtip kaşlarını çatı, rengi sarardı ve morali bozulup:

- Niye dalga geçiyorsunuz, ben sizinle konuşmuyorum, dedi.

Karı böbürlenerek:

- Neden konuşmuyorsun. Biz şaka yapıyoruz, dedi.

Aygül, Roza'nın yanına yaklaşıp:

- Evet, hepiniz boşuna tartışıyorsunuz. Şu elinizdeki çiçekler on güne kalmadan solar. O zaman ne yapacaksınız, öyle değil mi abla, dedi.

Aygül'ün sorusu üzerine çocukluğunda anlamadığı kısa hayallerini hatırladı ve Roza, ona gülümseyerek bakıp:

- Eve götördüğümüzde kavanoza su koyup, çiçeği koyacağız. 2-3 güne kadar solmaz. Yenisini tekrar ekleyeceğim, anladın mı? Dedi.

Aygül:

- Anladım. Ben de öyle yaparım. Yakında biz tatile çıkınca Ceniş "5" ile bitirirse, bu çiçeğimi ona vereceğim. İkimiz daima birlikte vakit geçiririz. Tamam mı, abla? Dedi.

Roza:

- Eğer Ceniş almazsa ne yaparsın, diye şaka yaptı.

Aygül, o zaman ne yaparım, diye telaşlandı. Bir süre Roza ile beraber sessizce yürüdü. Arkadan gelenler kendi aralarında konuşarak Rozalar'a katıldılar.

Karı, Abdilas'a hüzünle bakarak:

- Matematik ile aritmetikten benim anlamadığım çok konu var. Sınavda onlardan gelirse, yandım. Gidince bir kere anlatır mısın? Deyince Abdilas:

- Biraz dinlendikten sonra üçümüz bir araya gelelim, yarım yamalak anladığımız kısımları bugünden başlayıp, günde bir kez tartışalım, dedi.

- Evet, öğretmenimiz bir sorunun aritmetikten, iki sorunun da matematikten çıkacağını söylememiş miydi? İlk sınavda başarılı olmazsak ayıp olur. Çok yakında eğitim yılımızın belirleyici dönemi başlayacak, dedi Abdilas.

13. GRUP TOPLANTISINDA

Salıy:

- Sizin başarınızı ölçmenin, çalışmanızın sonuçlarını görmenin zamanı geldi. Siz, yedi yıllık eğitim sürecinden sonra bilgilerinizi ölçmek için sınava gireceksiniz. Bunun için bölümün tüm pionerleri okulu çok iyi bitirmeli ve son hazırlıklarını yapmalıdır. Üstün

başarılı öğrenciler geride kalan arkadaşına sürekli yardım etsin. Örneğin, Roza, Abdilas ve Akay; Karı'ya mutlaka yardım etmeli. Sizin evleriniz de birbirinize yakın, dedi.

Salıy, konuşmasının başında; geçen yıl bir okulun yedinci sınıf öğrencilerinin kendi aralarındaki güzel yardımlaşmaları sonucunda, geride kalan öğrencinin başarısıyla ilgili ilginç bir hikâye anlatmıştı. Çocuklar onu çok merak etmişlerdi.

Kıdemli öncü lider Salıy:

- Bana göre, sizin bölümde sınav konusunda Karı'nın haricinde o kadar da sorun olacağını düşünmüyorum, dedikten sonra oturanlara sizin düşünceniz nedir, diye sorarak konuşmasını tamamladı.

O, kesin bir dille konuşurdu. Çoğu işlerine aktif katıldığından, pionerlerin arasında saygın konumdaydı. Sabırla süzülen kara gözleri, esmer çevik yüzü onun çalışkan bir kız olduğunu açıkça gösteriyordu. İkinci grubun bugünkü toplantısına özellikle katılmıştı.

Grup başkanı Abdilas, ayağa kalkıp birbirine bakarak sessiz oturan arkadaşlarına baktı. Onun konuştuğunda yüzü kızarıp, kekeleme alışkanlığı vardı.

- Birbirinize gösterdiğiniz dostluk, arkadaşlık yardımın önemini Salıy öğretmenim net bir şekilde anlattı. Sınavda mahcup olmamak için hepimiz kendimizi hazırlamamız gerekiyor. Eğer Karı'nın sınavı iyi geçmezse adımız kötüye çıkar. Ekibimizin ismi karalanır. Karı, sen de sürekli bizden bekleme kendin de çalış. k

Salıy, bu yaptığınız doğru olmaz diyerek kaleminin arkası ile masayı tıkırdattı.

Karı, kaşlarını çatıp gözlerini kocaman açarak:

- Benim korkum ilk sınav, deyince ince sesi titredi. Onun dışında tek bir söz söylememişti.

- Karı'nın başarılı olmasına ben de yardım ederim. Uzun süredir bazen onun evinde bazen bizim evde hazırlanıyoruz. O, benim sözümünden çıkmıyor. Babası da iyi bir adamdır. Karı'nın bizim gibi sınavı geçeceğine inanıyorum, diye Akay, oturanlara inandırıcı bir şekilde konuştu. Roza da sakinleşti. Arkadaşının kalbini kırmayı istemedi, ayrıca Salıy öğretmenden utandı.

- Ben de dedi Roza. Bundan sonra daha iyi yardımcı olacağım, Karı, kabalığını bıraksın. Bundan sonra diğerleriyle birlikte ben de yardım edeceğim. Bizim ekibin

pionerlerini diğer ekibin pionerlerinden geri kalmadan sınavda başarılı olmalarına davet ediyorum.

Oturanlar:

- Roza haklı, diye alkışladılar.

Abdilas toplantının bittiğini açıkladı.

14. HAZIRLIK

Kalın ağacın yaprakları güneşin ışığını kendine çekip, gölgesinin değdiği yerleri serinletmekteydi. Ağacın dibindeki tüy gibi yumuşak çimenlerin üstünde oturan çocukların sesleri geliyordu.

Aritmetik ve matematikten yazılı sınava hazırlanan öğrenciler, güneşin sıcağından kaçıp, vücutlarını serinleten yazın tadını çıkarıyorlardı.

Abdilas:

- Ondalık sayıların ve basit kesirlerin işlemlerini çözerken üçüncü problemde anlamadığım iki-üç yer var. Onu ek derse gittiğimde Aşım öğretmene sorup, iyice anlamam gerek. Aritmetik örneklerinin de bazıları zormuş. Ya siz ne durumdasınız? Diye sordu ve onlardan cevap bekledi.

Roza düşünceli bir şekilde:

- Az önceki bahsettiğin üçüncü problemde benim de kafam karıştı. Çok zor problemlermiş. Sınava kadar bunları öğrenmezsek yandık, dedi.

Roza'nın karşısında bulunan ağaçtaki yapraklar beni de say, güneşin ne kadar büyüdüğünü ve havanın ne kadar güneşin ışığına ve suya gerekli olduğunu hesaplayarak çöz demiş gibi sallanıyordu. Akay, elindeki problem çözdüğü not defterine bakarak:

- Ben kesirlere verilen problemlerin iki tanesini çözdüm. Bir veya iki kez tekrar edersem, üçüncüsünü çözebilirim. Aritmetiksel problemlerden ise anlamadığım çok yerler var, dedi.

Abdilas:

- Eğer karışık kesirlerin problemlerinden az önceki bizim bulamadığımız üçüncü problemi bulursan başarısın. Çalışabilirsen çalış. Roza, ikimiz bir kez daha çözmeye çalışacağız, ya sen hangisini çözüyorsun, diyerek kağıtın yüzünü karalayıp Karı'ya doğru uzattı.

Alnındaki terini kurutmak için elindeki defterini sallayan Karı, Abdilas'ın sorusuna hemen cevap veremeyerek kekeleydi:

- İlk problemi çözdüm, ikinci ve üçüncüsünü ise çözemedim. Bunları kafam almıyor. İkinci problemin küçük bir yerinde takıldım, cevabı doğru çıkmıyor. Onu tam beş kere çözmeyi denedim. Sizin çözdüklerinize bakarak çözmeye çalışayım diyerek kendini mahcup hissetti.

Roza:

- Hayır, olmaz. Şimdi bizden alırsan sorun olmaz. Ya sınav zamanında kimden alacaksın. Biz kalanları çözelim. Sen acele etme on kez olsa da çalış, dedi kararlı bir şekilde.

Karı, çaresizce büyüyen gözlerini süzerek yeniden ikinci probleme baktı.

Roza da çalışmaya başladı. Diğer ikisi sivri uçlu kalemelerini sessizce kağıtın şeffaf sayfaları üzerinde gezdirdiler.

Onlar konu tekrarı yaptıklarında evde kitap üzerinde çalışmak için önceden hazırlanan defterdeki örneklere bakmayı yasaklamışlardı. Problemleri çözdükten sonra karşılaştırarak doğrulayacaklardı.

Çocukların rekabetçi çabaları, çok katlı bir sanat evi inşa etmek için, onun her bir kerpicine, her bir santimetre yüksekliğine ve ölçüsüne kadar hesaplayıp, kağıtın her bir milimetresine titizlikle davranan her inşaat mimarının çizdiği gibi hissediliyordu. İkinci problem Karı'nın kafasını karıştırdı ve sonunda zar zor cevabını buldu. Üçüncü problemi iki kez çözmeye çalışırken kendince bunun kolay olmadığını söylenerek kafasını salladı ve diğerlerine göz altından baktı. Onların defterine baktığında yüzleri çok ciddiye.

Yorulan, kafası karışan Akay, gözünü eliyle ovuşturup, esnedi. Bedeni "yoruldun dinlen" der gibiydi. Arkadaşlarına bakınca onların ihlaslı çalışması onu "utandırdı" ve olduğu yerde kaldı.

Akay, gözlerini hızlıca açıp kapatarak yazmaya başlayınca kendine güven duydu.

Akay arkadaşlarına:

- Üçüncü problemi çözdüm, bana göre doğru. Siz de bir bakın, dedi gururlanarak.

Abdilas ile Roza defterlerini bırakıp Akay'ın defterine baktılar.

- Bunu nasıl çözdüğünü gösterir misin? Dediler.

Karı, koşarak diğerlerinin yanına gitti.

Abdilas arkadakilere:

- Evet, tam böyle oldu. Ben bunu basit kesre çevirip, bütüne bölmüştüm, fakat bunda yanılmışım, dedi.

- Ben bu sayıyı bölme yerine çıkarma işlemiyle çözdüm. Ben de burada yanılmışım diye Roza da diğerlerine fikrini söyledi.

- Ben ise, bunu daha yeni çözmeye başlamıştım, dedi Karı.

Diğerleri sessizce çözülen problemin uzun işlemlerini sonuna kadar kontrol ettiler. Karı “Buna ben kafayı yormayayım. Nasıl olsa onlardan alacağım. Onun yerine cevabını bulduğum ikinci probleme bakayım”, diye kurnazca düşündü. Ezberlemeye çalışarak Akay'ın defterine baktı. Diğerleri birbirleriyle tartışıp problemi çözüyorlardı. Defterin iki açık sayfasının sol tarafındaki ikinci problemi üç kez tekrarlayıp, aklında tuttu. Kendisinin büyük hatalarını ve problemi yanlış çözdüğünü gördü.

Roza:

- Dosdoğru çözmüşsün. İşe yaradın Akay. Cevabı da senin gibi netmiş, dedi.

Abdilas:

- Şimdi problemi de çözelim. Akay sen de çalış, sonra Karı'nın çözdüklerine bakıp zorlandığı yerlerde yardım edelim. Tamam mı? Diyerek Akay'a baktı. Akay tamam der gibi gözlerini kısıp, başını salladı ve kağıdına baktı.

Karı “aklında tuttuğu” ikinci problemi aceleyle düzelterek defterine yazdı. Onu tekrar kontrol edip bitirdikten sonra başını yukarı kaldırıp: “Nasıl olsa bugün Roza ile Abdilas'dan geri kalmadım. Onlar iki problemi zar zor çözüp üçüncüsünü Akay'dan almadılar mı? Diye düşünerek böbürlenip kollarını iki tarafa açtı.

Diğerleri problemi çözmek ile meşgullerdi. Karı'nın hayalleri göz önünden sırayla geçiyordu. Şu matematiğin ilk sınavından başarılı geçersem diğerlerinden de çok korkmam, diyerek ana dili, coğrafya, tarih, fizik ve anayasa derslerini düşündü ve kaşlarını çatıp kalemini defterinin üstüne koyarak diğerlerine dönüp:

- Siz çözdünüz mü? Dedi.

- Hayır, ben deminden beri bir yerde takılı kaldım, çözemedim. Kesre bölüyorum artıyor, alıyorum fazla oluyor. Eklersem daha kötü oluyor, dedi.

- Ya Akay sen çözdün mü? Dedi Roza.

- Hayır çözmedim, biraz dinlenip sonra çözelim mi? Eğer tamamen zorlanırsak ek dersimiz olacak değil mi? O zaman derste öğretmene sorarım, dedi.

Karı:

- Öyle yapalım diyerek Akay'nın söylediklerini destekledi.

- Tamam, Karı, sen çözdüklerini getir. Ne kadarını çözdün, anlamadığın yerler neresi? Diye Abdilas, Karı'nın defterini eline aldı. Diğerleri de Karı'nın defterine baktılar.

- İşte bakın, birinci ve ikinci problemi zar zor çözdüm. Üçüncüsünü ise hiç çözemedim. Sadece ben değil sizler de zorlanıyorsunuz. Henüz bu probleme gelmedim. Siz de zor diye vaz geçmediniz mi? Dedi Karı işaret parmağı ile göstererek.

- İkisini doğru çözmüş.

- Eğer sınavda bugünkü gibi çabalarsan bizden geri kalmazsın, dedi Roza.

- Benim tek isteğim sizlerden geri kalmamak. Biraz destek verir misiniz?

Abdilas:

- Desteklemenin zamanı var. Sınava kadar güzelce hazırlan. Bizimle rekabet etme, elinden geldiğince diğerlerine çalış. Üçüncü problemi bizden yaz. Haydi şimdi okula gidelim, deyince hepsi yerinden kalktılar.

15. SINAV

Her zamanki gibi temiz giyimli, sevimli yüzleri sevinçten ışıldayan çocuklar her sokaktan çıkarak okula doğru gidiyorlardı. 20 Mayıs günüydü. 1 ve 3.sınıfın öğrencileri bugün okula veda ederek yaz tatiline çıkacaklar. 4. ve üst sınıfın öğrencilerinin ise

sınavları başladı, gördüğü derslerden sınava girecekler. Çocuklara bakıldığında her biri bugünü hakkıyla geçireceklermiş gibi görünüyordular.

Güneşin ışığı yeryüzüne yayıldığında 7.sınıfın çocukları sınav salonuna toplanmışlardı. Sınav komisyonlarının masasının üstüne ve pencerelere güzel çiçekler koyulmuştu. Mayıs ayının ılık rüzgârı ağaçların kokusunu pencerelerden odanın içine dolduruyordu.

Beyaz tenli Akay kapıdan girerek müjde verir gibi:

- Ben pencereden gizlice baktım; Sınav komisyon başkanı Müdür, Kerimkul öğretmen ile müdür yardımcısı Aşım öğretmen zarftan sınav sorularını çıkarıp okuyorlar, dedi.

- Hangi problemmiş, Duydun mu?

- Bizim yapabileceğimiz problemlerden mi? Diyerek hepsi farklı şeyler sorarak Akay'ın etrafını sardılar.

- Kendi aralarında yavaşça konuşuyorlardı. Ben sadece zarfı açarken gördüm, baktığımı görürlerse terbiyesiz derler diye korkup aşağı inmek için acele ettim.

Sınıf başkanı kabalaşarak:

- Zarfı açacağını biz de biliyoruz. Onun neyiyle gururlanıyorsun. Bundan hiçbir şey çıkmaz. Yerlerinize oturun. Ne olduğunu yaşayarak görürüz deyince çocuklar da yerlerine oturdular.

Bir süre sonra matbaada basılmış bir kağıt eline alan Aşım öğretmen ve sınav komisyonunun üyeleri sınıfa girip, sabırsızlıkla bekleyen çocuklarla selamlaştı.

Aşım öğretmen, çocukların yerini değiştirerek bir sıraya ikişer oturttu ve tahtanın tam ortasına uzun bir çizgi çizip, çizginin sol tarafına ilk varyant, sağ tarafına ikinci varyant, diye yazdı:

- Sıranın sağ tarafında oturanlar ilk varyantı, sol tarafındakiler ikinci varyantı yazsınlar, dedikten sonra damga basılan beyaz kağıtları çocuklara dağıttı. Her iki varyant için de elindeki kağıttaki problemleri yazdı. Çocuklar, Aşım öğretmenin anlattığına göre yapmaya başladılar. Komisyon üyeleri, aldıkları bilgiye nasıl hâkim olduklarını gerçekten bilmek için mezunların her birinin çabalarını dikkatle inceledi.

Matematik öğretmeni Aşım:

- Önce müsvedde bir kağıtta çöz, ondan sonra verdiğim kağıta geçirin, diye hatırlatarak her bir çocuğun çabasını gözlemleyip zorlanırlar mı? Diye baktı.

Abdilas iki problemi zorlanmadan çözdü. Önceki kuralları hatırlayıp ikinci kez kontrol etti ve tam düşündüğü gibi yaptığını fark etti. Bir problemi çözemiyordu, sürekli uğraşarak defterin iki sayfasını doldurdu. Bir defa bakınca bölme işleminde nerde hata yaptığını buldu ve çok mutlu oldu. Abdilas'ın arka sırasında oturan Karı, sürekli başını kaldırıp boynunu uzatıp kendi çözdükleri ile Abdilas'ın çözdüklerini karşılaştırmaya çalıştı.

Aşım öğretmen, Karı'nın zorlandığını fark edince yanına yavaşça gelerek onun çalışmasına göz gezdirdi. İlk problemi doğru çözdüğünü fakat ikinci problemin küçük bir yerinde kafasının karıştığını fark etti.

- Kendin bildiğin kadar çöz, kopya çekmeye çalışma, diyerek üçüncü sıradaki sıraları dolaştı.

Karı'nın yüzü kızardı ve utancından sessizce önüne baktı. Zorlandığından terliyordu. Sınıf başkanı ve üç çocuk sınav komisyonlarının oturduğu masaya giderek kağıtlarını teslim ettiler ve ne söyleyecekler diye masanın yanında durdular.

Kerimkul öğretmen:

- Siz çıkabilirsiniz, dedikten sonra onların kağıtlarını alıp önüne koydu ve çocuklara baktı. Sonra “Emeğiniz doğru değerlendirilecektir”, “Acele etmeyin” diye sabırlı tavır ve şefkatli bakışla çocukları sakinleştirdi.

Roza bitirdikten sonra yerinden kalkıp Abdilas'a göz gezdirdi. O da temize geçirmeyi yeni bitirmiş mürekkebin kurummasını bekliyordu. İkisi birlikte kağıtlarını teslim ederek dışarı çıktılar. Onlardan sonra kalan çocuklar da birinin ardından diğeri teslim edip çıkmaya başladılar. Çok uzamadan hepsi bitirip dışarı çıktılar. Aşım öğretmen ile sınav komisyonları kağıtları kontrol etmek için sınıfta kaldılar. Çocuklar birbirlerine birinci problemin sonucu neydi, ikinci probleminki nasıldı? Ya seninki, problemin cevabı neydi? Diye sordular, bazıları ise o zaman seninki doğru değilmiş, tamam bakarız. Eyvah, fark etmeden hata yapmışım! Diye kaygılanıyorlardı. Üçünü de doğru çözdüm, diyerek sevinenler de oldu. Evi yakın çocuklar evlerine gidip yemek yiyip geldiler. Aradan yaklaşık 3-4 saat geçtikten sonra Aşım öğretmen çocukları sınıfa çağırdı.

Kerimkul öğretmen, yedinci sınıf öğrencilerinin matematiğin ilk sınavından aldıkları notları açıkladı: Yirmi dört çocuktan yedisi “5”, on ikisi “4”, dördünün “3” aldığını açıkladıktan sonra sınavları başarıyla geçmeleri gerektiği konusunda uyardı. “5” ve “4” alanlar birbirlerini tebrik ettiler ve sonraki sınavda da böyle başarıları elde etmek istediklerini ifade ettiler.

Roza, okuldan çıktıktan sonra elindeki çiçeği Abdilas’a uzatarak:

- Geçen günkü sözün aklında mı? İşte benim çiçeğim, diye gülümsedi. Abdilas elinde çiçek olmadığı için ne diyeceğini bilemeyip utanarak:

- Teşekkür ederim Roza, beni mahcup ettin. Bir sonraki sınava kadar borçlu olacağım, deyince Roza da:

- Tamam o zaman, diyerek Abdilas’a bakarak güldü.

Karı:

- İkimiz de çiçeklerimizi unuttuğumuz için birbirimize bir sonraki sınava kadar borçlu olalım. Fakat, ‘3’ aldığım için çiçeğimi kabul etmemelik yapmazsın, diye Akay’ın sırtına vurarak güldü.

Abdilas, arkadaşlarına dönerek:

- İlk sınavdan üçümüz “5”, sadece Karı “3” aldı. Kalan sınavlara da bu hızla hazırlanmalıyız. Karı, sen kusura bakma, diğer sınavlara iyice hazırlan, dedi.

Karı, matematik sınavından bu puan bana yeter, der gibi hiç ses çıkarmıyordu. Her zamanki gibi neşeliydi. Roza, Karı’nın şaka yapmasından ve yüzüne karşı bir şeyler söylemesinden hoşlanmıyordu. Bazen kavga ederlerdi. Karı, ona kin beslemiyordu. Akay’ın ağırbaşlı karakteri Karı’nın şakalarını sıkıcı hale getiriyordu. Karı, her zamanki gibi Akay’a bakarak iri gözlerini kısıp:

- Sizin gibi üstün başarılı öğrenciler benim gibi zavallı arkadaşları küçümsemeyerek yardımcı oldukları sürece kalan sınavları başarıyla geçeceğimize şüphe yok, dedi.

Roza:

- Seni kim küçümsüyor. Bazen gereksiz konuşuyorsun. Elimizden gelen yardımı sana yapmıyor muyuz? Kendin söyle. Arkadaşlarına katılmayıp evinde yalnız yatma alışkanlığını bıraksan bizim gibi olursun, dedi.

- “Yalnız kalanı kurt kapar” atasözünü biliyor musun? O alışkanlığını tekrarlama.

Kanal kazdığı zamandaki davranışını hatırlayan ve kendinin suçlu olduğunu hisseden Karı, bu kez karşılık vermeyi doğru bulmadı:

- Ben böyle bir alışkanlığı tekrar etmeyeceğim diye söz vermiştim, dedi utanarak. Sözüm söz. Sizden tekrar ayrılmayacağım. Abdilas’ın söylediği gibi bundan sonraki sınavları en iyi derecede bitirmek benim görevim olacak. Bu süre zarfında bana yardım etmenizi rica ediyorum, dedi.

Abdilas:

- Bu, senin pionerlik doğru fikrindir, dedi.

- Ben sizden hiçbir şey saklamak istemiyorum. Yarından itibaren üzüleceğim. Sizin babanız uzun yıllardır sığır çiftliğinde çalışıyor. Ve sadece benim annem yeni geldi. Buzağıları beslemek benim işimdi. Yarın yaylaya göç edecekler. Biz ise burada kalıp, sınava gireceğiz. Tatile kadar benim için de annem için de zor olacak, dedi.

Karı:

- Senin buzağı beslemekle ne gibi bir işin olabilir. Buzağılar yaylaya gittiklerinde kendi başlarına otlarlar, dedi.

Karı’nın gerçekten de buzağılarla işi yoktu.

Akay:

- Hayır dostum. Öyle deme ikimiz uzun zamandır sığırla iç içe olmamıza rağmen hiçbir şey bilmiyormuşuz. Ben, Abdilas’ın sığırların yavrulama döneminde nasıl çalıştığını babamdan duydum, kendim de gördüm. Abdilas gibi çalışmayı bilen birinin arkadaşlarından ayrılması zor, dedi başını sallayarak.

Roza ile Karı, Akay’a şaşırarak baktılar. Karı, babası bir kez Abdilas’ı överken duymuştu. Abdilas konuşmadan diğerlerinden ayrılarak karşısındaki köyün kenarındaki küçük gri çadıra doğru yürüdü.

Roza, Akay’a

- O bizim bilmediğimiz ne işlerle uğraşıyor? Söylersen, belki biz de öğreniriz, dedi.

Akay:

- Biz geç kaldık, sınavlarımız bitene kadar buzağlarımız büyümüş olacaklardır. Sonra anlatacağım. O bizden saklıyor diyerek gri bir çadıra yöneldi.

Ne için kendi işinden bana bahsetmedin. Neden bana bu işinden bahsetmedi, buzağları, sovhozun çocukları yetiştirdiği gibi yetiştiriyordur düşüncesi Roza'yı rahat bırakmadı. Karı ise babasının sözlerini hatırlayıp: "Arkadaşımdan yine bu işte geride kaldım. Niçin benim aklıma böyle bir iş gelmiyor, Abdilas neden söylemedi? Neyse artık geç kaldım" diyerek Akay'ın sözünü tekrarladı.

Abdilas, her zamanki gibi okula erken geldi. Geçen gün unuttuğu çiçeği bugün mutlaka Roza'ya verecekti. Güzel görünen çeşitli çiçeklerden seçti. Sırada ana dilinde sözlü sınav var. Akay sınava ilk girip cevap verip çıktığında nasıl geçti diyerek çocuklar etrafında toplandılar.

Akay:

- Kim bilir, iyi cevap verdim. Üçüncü soruda biraz karıştırdım. Galiba "4" alacağım, dedi.

- Müdür, başka bir soru sordu mu?

- "Birleşik bir cümle" sordu. Ona da cevap verdim, dedi.

Karı:

- O zaman iyisin. Uzat elini, diyerek arkadaşının sırtını okşadı.

- Müdür, tarihçi olmasına rağmen dil bilgisini de edebiyatı da çok iyi biliyor.

- Onun için müdür olmuş. Enstitünün açık öğretim fakültesinde dil bölümünü okuyormuş, sınavlardan da iyi geçiyormuş diyorlar, diye birbirlerinin sözünü keserek konuşuyorlardı. Küçük burunlu esmer bir çocuk, müdürün sınavda çok yumuşak olduğunu söylüyorlar. Korkmayın, Mukaş öğretmen ise, bizim sınavdan geçmemizi ister, dedi kendisini diğerlerinden iyi göstererek.

Sıra Abdilas'a geldi. Elindeki demeti Karı'ya vererek içeriye girdi. Cevap veren çocuğun sözünü dikkatle dinleyen Kerimkul, masanın üstünden sınav sorularını alıp karşısında duran Abdilas'a döndü:

- Soruları anladın mı? Deyince Abdilas:

- Anladım. Soru numaram iki, dedikten sonra ön sıraya gidip oturdu ve elindeki beyaz bir kağıta üç sorunun kısaca cevabını yazdı ve tahtada cümleyi analiz etmekte olan kıza baktı. Cevap vermekte olan kız “Onlar” sözcüğüne “İsim” dedi. Mukaş öğretmen şaşkına dönerek:

- Düşün, kökü hangisi? Diyerek kıza yardım etmeye çalışıyordu.

Kız umursamadan:

- Kökü de “Onlar kim?” sorusuna cevap verir. İsim tümleci görevini gerçekleştir, dedi. Kerimkul öğretmen konuyu basitleştirerek iki-üç soru daha sordu. Fakat kız karıştırmaya devam etti. Sınava giren iki öğretmenin ikisi de üzülerek başlarını salladılar. Abdilas cevap vermeye hazırlanırken “Tembellik yüzünü aydınlatmadı” diye mırıldandı. Kız sanki durumunun kötü olduğunu hissetmiş gibi kapıya doğru yürümeye başladı.

“Kerimkul öğretmen, Abdilas’ın Ana ve Yan Cümlesi” hakkındaki ilk sorusunun cevabına çok memnun oldu. İkinci sorusunda Toktogul’un Ekim Devrimi’ne kadarki eserlerinin tamamını anlattı. “Beş kaman”, “Eşen-Kalpa” adlı şarkılarından bir kısmını ezbere okudu. Toktogul’un eleştirdiği zalimler ve yalancılardan da söz etti. Üçüncü sorusu cümle tahlili olduğundan, onu durdurup, az önceki kızın cevaplayamadığı soruyu sordu.

Abdilas:

- “Onların” kökü “O” ve “lar” denen çokluk ekidir. Cümlede özne görevini yapar. Kelime türleri açısından şahıs zamiridir, diyerek cevap verdi. Başka soru sormadılar. Kerimkul öğretmen memnun olduğunu belli eden bakışla:

- Çok iyi hazırlanmışsın, dedi.

Arkadaşları Abdilas’ı sevinçle karşıladılar ve hangi soruya nasıl cevap verdiğini sordular. Her şeyi olduğu gibi anlattı. Sabırsızlıkla Roza’nın sınavdan çıkmasını beklerken borçtan kurtulmayı kendine görev sayıyordu. Beklemek uzun sürmedi. Roza’nın neşesi, sevincin işareti olarak hissedildi. Roza, gülümseyerek yaklaşıncı Abdilas memnuniyetle:

- Tebrik ediyorum! Bu geçen ki borcum al, dedi.

- Teşekkür ederim! Ben şaka yapmıştım. Evini özlemiyor musun? Dedi Roza.

Abdilas:

- On günden önce ev hasreti çekmek imkansızdır. Fakat buzağılarının yanında olmak isterdim.

- Buzağılarını annen ile kardeşinden çok mu seviyorsun?

- Aileyle karşılaştırılmaz, ama seviyorum.

Abdilas'ın bu cevabı Roza'nın uzun süredir merak ettiği düşüncesini doğruladı. "Neden ben de buzağılara bakmadım. Abdilas gibi çalışamaz mıydım? Onun buzağıları sevme sebebi nedir?" gibi düşüncelere daldı. Ancak Abdilas'ın ağırbaşlı, sessizce durması Roza'ya senin elinden bu iş gelmez, diye alay ediyor gibi geldi.

Roza öfkeli bir sesle:

- Bu yaptıkların pionere yakışmaz. Piyoner, bildiklerini arkadaşlarından saklamaz. Sen bize haber vermeden gizli iş yapıyorsun, dediğinde Abdilas şaşkınlıkla Roza'ya bakınca söylediklerim şaka değildi, cevap ver der gibi Roza karşısına dikildi.

- Benim sizden bir şey sakladığım yok. Bildiklerimin hepsini söylüyorum. Boşu boşuna öfkelenmek de piyonere yakışmaz, dedi Abdilas.

Roza:

- Neyi söylüyorsun buzağılarını nasıl besleyip alıştırdığını söylemedin ki! Sakladığını anladım. Sen gerçekten de bizi kıskandın, dedi.

Abdilas, Roza'nın niçin darılıp, öfkелendiğini anlamayarak bu olaya şaşkınlıkla kahkaha attı.

- İlginç! Buzağı beslemeyi benden iyi biliyor olmalısınız, nasıl olsa babanız uzun süredir sığır çobanıdır. Her yaz da yayladasınız.

Roza:

- Baban sığır çobanıdır, diyerek alay ediyorsun benimle. Onlar söylemezlerse, biz nereden bileceğiz. Sen ise kitaptan okuyarak öğrenmişsin. Ha, Sovhozdan da görmüşsündür. Şehir çocukları gibi olmak istiyorsun. Tamam, şimdi biz geciktik, seninle konuşmayacağım, dedi.

- Konuşmazsan konuşma bu benim suçum değil, dedi Abdilas, Roza'nın bu davranışını beğenmeyerek.

16. ÖZLEM

Kanış nine:

- Erken yatıp dinlen, yarın yaylaya gideceksin. Aygöl'e ekmek pişireceğim. Eli boş gidersen üzülür, diyerek eline kibriti alıp mutfağa gitti.

Abdilas, yatağının üstüne oturarak soyunmaya başladı.

Annesi yaylaya taşındığından beri Kanış ninesinde kalıyordu O, baba tarafından yakın akrabalarındandır. Kanış nine yumuşak huylu, yabancı çocuklarla kendi çocuğuymuş gibi ilgilenen ve güzel şeyler konuşmaktan yorulmayan kişiydi. Abdilas başını yastığa koyduğunda gözlerini kapatıp hemen uykuya geçmeye çalıştı. Ninesinin söylediği gibi iyi dinlenerek ertesi gün yolda eğlenmek istedi. Ama, gencin kalbi hızlı atıyor ve uçuşuyordu. Heyecanlandı ve gözünün önüne çeşitli görüntüler görünerek birbirine karışıyordu.

12 Haziran. 7.sınıf mezunlarına düzenlenen görkemli partiden sonra çocuklar öğretmenleri ve okulu ile vedalaşarak tatile çıkacaklar.

Abdilas, arkadaşları ile büyük salonda yürüyordu. Elinde ödül olarak aldığı iki kitabı, takdir belgesi ve referans mektubu vardı. “Bizim okulumuzun mükemmel öğrencileri” diye yazılmış büyük yazının altında öğrencilerin resimleri vardı. Aceleyle aramaya başladı. Roza'nın gülümseyen resminin yanında kendisini düşüncelere dalmış halde gördü. Fotoğrafların en sonuncusuna göz gezdirdi. Küçük Aygöl ile Ceniş'in resimleri vardı.

Kerimkul öğretmen:

- Abdilas, sözünü tutarak iyice dinlen, çalıştığın işler hakkında bize mektup yaz, diye gülümseyerek Abdilas'ın karşısında durdu.

Abdilas:

- Teşekkür ederim öğretmenim mutlaka yapacağım, diyerek sol tarafa dönüp pioner odasına girdi.

Salıy:

- Geldiğin iyi oldu. Şimdi arayacaktım. Sana büyük bir pionerlik işi verilecek. Tembellik yapmazsın değil mi? Diye gülümsedi.

Abdilas:

- Hayır, elimden gelenin en iyisini yapacağım.

Salıy:

- Sana güveniyorum. Yaylada onlarca piyoner olacak. Seni yayladaki piyonerlerin takım rehberi olarak biz atadık. Onlarla çok çalışmalısın. Okul için gerekli bitki koleksiyonlarını toplayın. Yayladaki tüm çocuklar çobanlara yardım etsinler. Nasıl çalıştıklarını rapor edeceksin. Yaylaya komsomol başkanı da gelecek. Onunla iletişim kurun. İyice dinlenin, mektup yaz. Yeni öğretim yılı başladığında komsomola geçmene referans veririz, diyen Salıy'ın sesi kulağına duyuluyordu.

- Sabah erkenden yola çıkacağız. Haydi, tatilin keyfini çıkarın, diyerek arkadaşları ile vedalaştı. Yalnız Roza'yı görmek istemiyordu, çünkü o kırgındı. Onu ben kırdım. Anladım suç benimmiş. Onlar buzağı beslemeyi bilmiyorlar. Babaları hiçbir zaman küçüklüğünde isim koyup, iyi beslememiş. Ben de onu bilmiyordum. Ben üçüncü sınıftayken Sovhozun çobanları hakkında kitap okumuştum. Onlar bu zamana kadar okumadılar. Geçen yıl "Tölök" sovhozundaki ablama gittiğimde çok şey öğrendim. Yarın hepimiz birlikte gideceğiz o zaman özür dilerim. Buzağların nasıl beslenmesi gerektiğini anlatırım. Kitabı da okuturum. Akay, Karı ve Roza da öğrenecekler. Yaylaya gittiğimizde çok çalışmalıyız. Salıy öğretmen çok şeyler anlattı. Geçen gün satın aldığım ve bugünkü ödülde aldığım kitaplarımı götüreceğim. Onlardan da çok şey öğreneceğim.

Yaylanın dize kadar uzamış çimenlerini, çağlayarak akan temiz sularını ve yayılan hayvanlarını göz önüne getirdi. Yavaş yavaş tatlı uykunun kucığına çekildi.

Yeşil tepeden zıplayarak gelen buzağılar görünmeye başladı. Birkaç gün içinde hepsi büyümüşler. Her birini adıyla çağırırdı, fakat hiçbiri Abdilas'a doğru koşmadı. Tölbaşı, küçük boynuzlarıyla kaçtığında Aygül koşarak buzağılarını çağırmaya başladı.

Buzağılar koşarak Aygül'e doğru yöneldi. Buzağılarının kendisini tanımadığına üzülüp adlarıyla seslendi:

- Tölbaşı! Kence! Gül! Cagoo! Buraya gelin.

Tölbaşı! Tölbaşı... Kandili söndürüp yatmaya hazırlanan Kanış ninenin kulağına Abdilas'ın hüznü ses geldi.

Kanış nine:

- Kurban olduğum, hayvanları çok seviyor. Tölbaşı'na yarın ulaşırın, sonra çağırıp oynarsın. Özlemiş galiba. Çocuk işte. Sanki bir insana sesleniyormuş gibi çağırıyor. Biz çocukken hayvanlara isim vermeyi bırak insana ismi zor bulurduk. Şimdiki çocukların zihinleri temiz, yetenekleri çok. Sabah kalktığına sayıkladığını söylesem inanmaz, dedikten sonra yatağına yattı.

İKİNCİ BÖLÜM

17. YAYLAYA GİTTİĞİNDE

Kanış nine, Abdilas'ı yaylaya göndermek için aceleyle hazırladı. Eşyaların konulduğu küçük odaya girip, siyah derilerle kaplanan büyük eyeri getirip üstündeki tozu temizledi ve kapının önündeki at direğinin dibine koydu. Abdilas'ın kırmızı satenden yapılan yorganını dörde katlayarak:

- Eyerinin üstüne, minder yapıp vereceğim. Neden bu kadar geciktin? Yaylaya gönderilecek atları bugün de vermezlerse çocuğu üzerler, diye mırıldandıktan sonra at direğine yaslandı. Abdilas'ı göndereceğim demesi üzerinden üç gün geçmişti. Kolhoz müdürü, yaylaya gidecek tüm çocukları toplayıp hepsine birer tane at vereceğini ve araba çeken sekiz atı dinlendirmek için yaylaya göndereceğini, atların badana getirmek için gönderdiklerini iki-üç gün içinde geleceklerini söyleyip bekletiyordu. Dolayısıyla yol uzak olduğundan Akay ve Karı nasıl olsa atla gideceğiz diye rahatlardı. Abdilas, arkadaşlarına daha ilk gün yürüyerek gitmeyi önermişti. Fakat onlar kabul etmemişti. Sonraki beklediği üç gün Abdilas'a öylesine uzun geldi ki! Kolhoz müdürünün söz verdiği müddet sona erdi.

- Nine, atlar akşam gelmiştir. Ben gidip atı getireyim, sen de eyeri hazırla, tamam mı? Diye Abdilas'ın gittiğinin üzerinden epey zaman geçti.

Karşısında yükselen haziran güneşinin ışığı ağacın yapraklarının arasından Kanış ninenin yüzüne vurmaktaydı. Mavi yazmasının kenarından görünen kır saçları, güneş ışığına yansıyor daha da çok parlıyordu. Evin yan tarafından atların ayak seslerini duyunca arkasına döndü. Çocukların at sırtındaki neşeli hali nineyi duygulandırdı.

Karı, beklemekte olan Kanış nineye:

- Nine, Abdilas'ı çabuk yolla, yoksa beklemeden gideceğiz, diye şımardı

Kanış nine, çocukların neşeli gözlerine dikkatle bakarak:

- Kurban olduklarım, şimdi göndereceğim. Atınızdan inip bir şeyler yiyin, evde sofraya hazır, deyince çocuklar:

- Yemiyoruz, sağ ol nineciğim, onun yerine Abdilas bir an önce hazırlanırsa daha iyi olur, diyerek acele ettiler.

Abdilas, bindiği eyersiz atından inip duvarın dibindeki eyere göz gezdirdi ve:

- Söylesene, nineciğim, ben dedemin bu eyerini mi alacağım? Dedi.

Kanış nine:

- Sen kullanasın diye getirdim. Kırmadan, iyi kullan. Deden gibi çok yaşa, aksakal bir dede ol. Yayladan geldiğinde geri verirsın deyince Abdilas, teşekkür ederim nine, diye sevinerek atı eyerlemeye başladı.

Neşeli çocuklar, aksakal çabuk ol, diyerek şaka yapıp acele ettirmeye başladılar. Karı, gülerek “ak sakallı dede” diye tekrarlayıp durdu.

Kanış nine:

- Sen de aksakallı dede olacaksın. Ne gülüyorsun yaramaz, diye Karı’ya bakıp gülümsedi.

Abdilas, atı eyerledi ve dörde katlanmış yorganına bakarak ne yapacağını düşündü.

Kanış nine:

- Minder olarak altına koy, Roza da öyle yapmış, dedi.

Akay:

- Öyle yap. Biz ise yorgan almadık, dedi. Sanki birisi gıdıklıyormuş gibi, daha çok gülmekte olan Karı:

- Evet, utanmadan bunu mu yapacaksın? Deyince Abdilas:

- Nine, yorganı bırak. Onu koyunca eyer yüksek oluyor, dedi üzülerek.

Kanış nine:

- O yaramaz ağzına geleni söylüyor ona yorganın olsaydı sen de aynısını yapardın desene. Altın yumuşak olur, dedikten sonra yorganı eyerin üzerine koyup atın kolanını iyice çekti.

Bayalı ihtiyar yüksek sesle:

- Hey kurban olduklarım hala gitmediniz mi? Ben sizin Taş-Töbö’yü geçtiğinizi sanıyordum, haydi çabuk olun, diye doru atına kamçı vurarak yaklaştı. Bayalı ihtiyar, at arabalarından sorumlu. Bunları yaylaya götürüp oradaki görevliye teslim etmesi için Kolhoz müdürü göndermişti.

Roza:

- Haydi gidelim hoşça kal nine, diyerek atını kırbaçladı.

Diğerleri de peşine takıldılar. Kanış nine, vedalaşırken atın üstünden eğilen Abdilas'ın yüzünden öptü ve güle güle git kurban olduğum. Burma'ya selam söyle. Aygül'ün yanağından öp, buzağılarına da iyi bak, dedi.

Abdilas:

- Hoşça kal nine, kendine dikkat et, diyerek atının dizginini tutup arkadaşlarının ardından gitti.

Kanış nine, çocuklar uzaklaşana kadar gözlerini ayırmadan peşlerinden baktı.

Işıldayan güneşin sıcaklığı yeşile boyanmış çevreyi rahatlatıp, sessizliği kucağına çekiyordu. Kuzeye doğru uzanan Taş-Töbö'nün küçük tepeleri sanki yolcular ile veda ediyormuş gibi kayboluyordu. Sıcakta gitmekte olan atlar başlarını sallayıp, büyük toynaklarını geniş adımlarla yere bastırarak yürüyordular. Çocuklar da sıcaktan dolayı hırkalarını çıkarıp eyere koymuşlardı. Bayalı ihtiyar, geceleyin kireç taşıyıp uzak yoldan geldiği için uyumadığından mı yoksa uzun bir yolda at arabası sürdüğünden mi boz atın dizginini gevşekçe tutup uyuklayarak önden gidiyordu. Çocuklar da ara sıra bir şeyler hakkında konuşuyor yaylaya ulaşmak için acele ediyorlardı.

Doğu taraftaki uçsuz bucaksız görünen yeşil düzlükte ekin tarlası vardı. Onların arasında güneşte parlayan çapayla arkadan suyun yönünü değiştiren ve ekini sulayanların karaltıları görünüyordu. Sadece yol kenarındaki çimenlerin arasından rastgele çıkan çekirgelerin vızıldayan sesleri etraftaki sessizliği bozuyordu.

Toguz-Bulak'ı geçip, tepeye geldiklerinde güneş battı ve kuzeye doğru uzanan geçidin geniş vadisi göründü. Büyüdüğünden beri yaylaya gelmeyen Abdilas, iki vadi üzerinden giden büyük yola şaşkınlıkla bakıp:

- Son-Göl'e hangi yoldan gideceğiz. Ben unutmuşum, dedi, gerçekten de unuttuğunu itiraf ederek.

Karı, diğerlerinden önce atılıp:

- Sol tarafa gidiyoruz. Haydi şimdi bundan sonraki yolu sen başla, diyerek atının dizginini çekti.

Abdilas atını kırbaçlayıp, sol taraftaki patıkaya çıktı.

- Tamam, siz de beni takip ederek hızla atınızı sürün. İşte, dağın tepelerinde diken gibi köknarlar görünmeye başladı. Ulaşmamıza az kaldı, dedi.

Abdilas, uzaklaşırken geride kalan Karı:

- Sadece sen o yol ile git diye atını dört nala sürerek sağ taraftaki yola yöneldi.

Bayalı ihtiyarın önderlik ettiği çocuklar kahkaha attılar ve uzaklaşmakta olan Abdilas'ı çağırdılar.

Abdilas, Karı'nın aldatmasına kızmış gibi, dizginini geri çekerek arkadaşlarına yaklaştı ve:

- Siz biliyorsanız neden söylemediniz? Gerçek yoldaş böyle alay etmez, diyerek sinirlendi.

Bayalı ihtiyar:

- Oğlum! Karı yolu bildiği için sana hile yaptı, diye gülümsedi. Abdilas sinirden kızardı ve hiçbir şey söylemedi.

Roza:

- Bize neden sinirleniyorsun ki. Olsa olsa 200 metre gittin. Ya sen ne için yaptığın işini bizden kıskanıp, saklıyordun? Asıl senin yaptığını gerçek arkadaş yapmaz, dedi darılarak.

Onun tombul beyaz yüzüne, kırlangıç kanadını andıran ince yay gibi kaşları yakışmış ve kırmızı ipek bir başörtüsünden çıkan kömür gibi siyah saçları alnının üstüne dağılmıştı.

Roza'nın tam zamanında söylediği sözü Akay da beğendi. O elindeki kırbacını katladı ve bir şeye kızmış biri gibi rengi bembeyaz oldu. Akay, üzengisini tekmeledi ve eyerden eğilerek Abdilas'a bakıp:

- Sana şaka yapan biri varsa o da Karı'dır. Bize neden kabalık yapıyorsun. Roza doğru söylüyor. Biz sizin gibi faydalı işleri dostlarımızdan saklayarak yalnız yapmıyoruz. Sadece kendin üstün olmak istiyorsun. Akraban olan benden bile gizledin. Hatta

geçenlerde seni buzağıları yetiştirirken gördüm, o zaman sorduğumda bile zorla söyledin, dedikten sonra bir takım üzüntü Akay'ın kalbini ezmiş gibi derin iç çekti ve:

- Senden buzağıya bakma işini öğrendikten iki-üç gün sonra babamlar yaylaya göç ettiler ve buzağılara bakma fırsatım olmadı, diye devam etti.

Abdilas, bir şey söylemeye hazırlanırken atı dengesini kaybetti. Dizginlerini sıkı çekmeseydi atı tepe taklak düşecekti. Sanki kelimeler ağzından uçup gitmiş gibi tek kelime etmeden dizginlerini öfkeyle çekti.

Abdilas'ın bir anda perişan olması Roza'ya komik geldi ve güldü. Bir taraftan arkadaşlarının eleştirisi, diğer taraftan da atının tökezlemesi Abdilas'ın zoruna gitti.

Roza:

- Gördün mü, bizim fikrimizi bindiğin atın da destekliyor. Yine de biz buzağıları alıştırmada geri olsak da beslemede geride değiliz. Onu da otlatmaktan başka fayda yok. Öyle değil mi? Diye düşüncesini açıklayarak Akay'a baktı.

Abdilas, kendi yanlışını fark etmiş olsa da arkadaşlarının önünde ağır eleştirilere maruz kaldığı için bunu nasıl açıklayacağını bilmiyordu. Güneşin sıcaklığının üstüne arkadaşlarının sert sözlerinin etkisiyle sinirlendiğinden hamamda yıkanmış gibi terlemişti. Yere baktı ve süzülen gözündeki utancını nereye saklayacağını bilemedi ve:

- Eleştirmekte haklısınız, dedi titrek sesle, o işte sadece ben suçlu değilim. Anne-babanız yıllardır sığır beslediğinden, sizin bu işi bildiğinizi düşünüyordum. Ben ancak büyüyünce yani bu yıl hayvan bakmayı öğrendim. Bu yüzden sizden geri kalmayayım diye ayrıca anneme yardım etmek için kendi başıma çalışıyordum. Aygül güzelce bakmadıysa buzağılarım beni de unutmuştur, dedi.

Roza, atının dizginlerini çevirerek ona yaklaştı ve:

- Bu ilginç. Doğrusu bizim seni anlamadığımız gibi sen de bizi anlamamışsın? Söylesene, buzağılarına isim vererek alıştırmayı nereden öğrendin? Buzağılarının isimleri ne? Dedi.

Abdilas:

- Ben üçüncü sınıfta okurken, "Gri buzağı" adlı hikâyeyi okumuştum, dedi.

- Ben de okumuştum.

- Gülay adında kız çocuğunun annesinin çalışması karşılığında aldığı buzağına “Gri buzağı” adını vererek yetiştirdiğini biliyor musun?

- Evet, evet doğru öyle yapmıştı. Ben de okumuştum, fakat birinin sığırı çağırınca gelmesine inanmamıştım. Babamlar ise hiç bilmiyorlar.

Akay, Abdilas bundan sonra ne söyleyecek diye şaşkınlıkla bekledi.

- Sonra, dedi Abdilas cebinden bir mendil çıkarıp terini silerek, geçen sene Koçkor’daki “Tölök” sovhozunda ablama gitmişim ya? Orada yiğenim Bolot ile Mişa adlı Rus çocuk dörder-beşer buzağıya isim vererek alıştırıyorlarmış. Mişa’nın babası Sergey, örnek bir çobanmış. O koca sığırları da adıyla çağırdığında koşarak geliyorlardı. Onları görünce hayvan yetiştirmek çok ilgimi çekti. Ben buzağılarıma Tölbaşı, Gül, Cagoo, Kence isimlerini verdim, dedi.

Karı, büyük kavak ağacının dibinde durarak:

- Hey, yürüsenize uyuyor musunuz, diye bağırdı. O demin atını koşturarak gittiğinden beri orada bekliyordu. Karı, çocuklar yaklaşınca Abdilas’ın kavga çıkarabileceğini düşünüp önden gitti.

Arada bir önde uyuklayan Bayalı ihtiyar bir anda başını kaldırıp arkasına bakıp:

- Kurban olduklarım atınızı sürsenize. Ak-Terek’e yaklaşmışız, dedikten sonra top sakalını okşayarak atını hızlandırdı.

Çocuklar, gür ormana girince rahatladılar ve onları mayıştıran güneşin sıcaklığı yüksek kayaya saklanmış gibi serin hava onları kucasına çekti. Doğanın muhteşem görünümü Abdilas’ı imrendirip, etkilemişti. Her iki taraftan gökyüzüne uzanan keskin kayalar, gökyüzünün ayakta kalmasını sağlıyormuş gibi insanı hayran bırakıyordu. Yolun eteğine kadar uzanan kayın ağacı, ardıç, söğüt ve kavaklar o yerin sahibiymiş gibi gösterişli görünüyordu. Onların yeşil dallarına konup-uçan çeşitli kuşların sesleri sarp kayaya yansıyor. Kuş sesleri eşliğinde Ak-Terek’in sarp kayaya çarpıp beyaz köpükler saçan bol suyu, dere tarafından sürüklenerek gidiyordu. Ormanın çoğu gür beyaz kavaklardan oluştuğundan bu vadiye genelde Ak-Terek denirdi.

Karşıdaki sarp kayanın gölgesi gün boyu gitmiyordu. Kısaca burası herkesi mutlu edip, rahatlatıyordu.

Ak-Terek'i geçtiklerinde yeşil gür çimeni olan vadi boyunca ilerlediler. Küçük taşlık tepeyi geçip, köknarlı ırmak yatağını takip ettiler.

Sağ taraftaki yokuşu geçip taşlık geçidi çıkarken atını kırbaçlayan Abdilas, Bayalı ihtiyarla beraber ilerlediler ve:

- Bayalı amca, Moldo geçidi burası mı, ne için Moldo diye adlandırılmış? Oraya çıktığımızda Son-Göl'e ulaşacak mıyız? Dedi.

Bayalı ihtiyar, bıyık altından gülümseyip, karşısındaki alçak kayayı göstererek:

- Doğru söyledin. Moldo geçidi burası. Bunu geçerse Son-Göl'ün uçsuz bucaksız görünen yeşil ovasına ineceğiz. Geçmişte bir molla, bir gece yayladan gelmiş ve yolunu kaybedip öteki taraftaki kayadan düşerek ölmüş. Bu olaydan sonra Moldo denildiği söylenmektedir, dedi.

Abdilas, Bayalı ihtiyarın söylediklerine şaşırdı ve vadinin güzelliğinden gözünü ayırmadan ilerledi. Yüksek kaya ile rekabet eden çam ağaçları, ardıç ağaçları, üvez ağacı, birbirinden güzel çiçeklerle dolu çalılar, aralarında şakıyan kuşların sesi, ağaçkakanın sanki biri çam ağacını baltalıyormuş gibi çıkan sesi, yukarıdan aşağıya akan kaynak suyunun berrak rengi insanı kendisine hayran bırakıyor ve kulaklara harika bir melodi çaldırıyordu.

Eğri-büğü yamaç boyunca durmadan ilerlediler. Öndekiler 3-4 metre uzunluğunda olan dik yamacın dibinde durarak atlarını dinlendirdiler.

Bayalı ihtiyar:

- Karı, yavrum, atından inip atını dinlendir. Dizginini iyice bağla, yoksa eyerin yere düşecek, diye bağırdı.

Karı, atından inmeden dizginini çekti, yulara takılan ipi çıkardı ve eyeri bağladı.

Abdilas, atından inip atının dizginini tutarak yürüdü. Yamaca yaklaştığında nefes nefese kaldı. Arkasından gelen atlılara göz gezdirdi. Sol eli ile atının yelesini tutarken ortada giden Roza'yı gördü.

Roza'nın at sırtında gittiğini görünce kendisine cesaret geldi ve ben neden korkuyorum ki! Diyerek atına bindi. Atına bindikten sonra öndekilerle yarışıyor gibi hızlandı ve yükseğe tırmanırken de at sırtının pek tehlikeli olmadığını anladı. Abdilas, hiç

bu kadar yüksekliğe çıkmadığı için başının dönmesinden korkuyordu, ancak o neşeliydi. Yeşil tepeye dayandığında Akay, kulağa hoş gelen sesini yükseltti. O, bu şarkıyı geçen yıl yaylaya gelen sanatçılardan öğrenmişti:

Son-Göl'ü nasıl övmeyeyim,

Çimenli geniş alanı

Yerlerin en güzeli,

Atlas gibi görkemli.

Hayran bırakır imrendirir

İlk kez göreni

Dolaşırsan hadsiz hudutsuz

Ana çiftliği

Ellişer kırkar görürsün

Çalışıp ödül alanı

Diğerleri bu güzel sesi zevkle dinlediler. Tepeye çıktıklarında sanki yeryüzüne halı döşenmiş gibi güzelleşen doğanın manzarasıyla karşılaştılar.

Bayalı ihtiyar:

- Çocuklar atlarınızın gemini çıkarıp otlatın. Temiz havanın kokusunu içinize çekin ve güzel çimenlerin üzerinde dinlenin, yayla da göründü dedi ve atından indi.

Çocuklar atlarının gemini çıkarıp otlamaya bıraktılar.

Zihinleri berrak sular gibi açılan heyecanlı çocukların yüzünü sevinç kapladı. Tüy gibi yumuşak çimenlerin üstüne Bayalı ihtiyarın söylediği gibi serildiler ve her türlü renkteki güzel çiçekleri toplayıp kokladılar. Çiçeklerin hoş kokusu duygularına geçmişti. Tıpkı soğan gibi görünen bitkinin de tadına baktılar.

Etrafa hayranlıkla göz gezdirdiler. Dağın tepesi yüksek olduğundan Son-Göl'ün çevresindeki birçok şeyi görmek mümkündü. Tertemiz gökyüzü gibi uçsuz bucaksız görünen göl, uçsuz bucaksız orman ve yemyeşil alan özellikle usta bir ressamın elinden çizilmiş gibi görkemli görünmekteydi. Sovhozun çadırları halının üstüne yumurtaları koymuş gibi belli belirsiz görünmekteydi. Sovhoz hayvanları, düzlük tepelerde gökyüzündeki yıldızlar gibi serilmişti.

Abdilas:

- Burada yaşayan çobanlar ne kadar şanslı değil mi? Diye arkadaşlarına gülümseyerek baktı.

Arkadaşları da onu onaylayıp başlarını salladılar.

Roza:

- Bayalı amca, bizim yayla nerede? Gösterir misiniz? Dedi.

Karı:

- Öteki gölün arka tarafındaki kenar düzlüğünde Cumgal'ın çobanları yaylıyor, dedi, parmağıyla işaret ederek.

Bayalı ihtiyar, yavaşça çocukların yanına geldi. Onun kırışmış yüzünde gülümsemenin esintisi vardı.

- İyice bakınız, dedi eliyle işaret ederek. Bizim sovhozun tüm hayvanları birbirine yakın yerleştirilmiş. Oradaki tepeyi gördünüz mü? Onun etrafında “Böyrök-Bulak”, “Koş-Köl”, “Kara-Bulak”, “Köndöy” adlı yerler var. Hepsi aynı şekilde yerleşmiş.

- Ben biliyorum.

Karı, Roza ve Akaylar:

- Ben de biliyorum. Evvelki yıl o yerlerde yaylamıştık, diye birbirlerinin sözünü keserek konuşmaya başladılar.

- Şu yüksek tepenin etrafı geniş ve otu iyidir. “Kerege-Taş”, “Kara-Keçe” yaylaları bizim “Keneş”ve “Kök-Car” kolhozlarının hayvanlarına aittir. Ondan sonra gölün diğer köşesine kadar Cumgal bölgesinin çobanlarına aittir. Gölün ta öteki kıyı yamacındaki dere boyunca Çolpon, Koçkor bölgesinin çobanları yaylıyor. “Ak-Taş”, “Caman-Eçki” adlı ünlü yaylaları var.

Bayalı ihtiyar, sağ tarafa dönerek zayıflamış gözlerini süzüp uzağa dikti ve bir süre sessiz kaldıktan sonra:

- Şu gölün sonundan bizim köye kadar Narınlı, Kulanaklı çobanlar sahipleniyor. Orada Sovhozun binlerce hayvanı var. Kısacası Son-Göl altı ilçenin sovhozunun hayvanlarına verilmiştir. Kalanları sonra konuşalım. Atlarınıza binin, atı çabuk sürün. Birazdan yaylaya ulaşırsınız, dedi.

Yaylanın gerçek aşığı benim der gibi güneşin sevimli ışığı en tepeden gümüş gibi parlıyordu.

18. GÜZEL YER

Çocuklar yaylaya geldikleri günden beri günleri neşeli geçiyordu. Onlar dinçleşmiş ve hayalleri daha da artmıştı. Son-Göl Abdilas'a dünyanın en güzel yeriymiş gibi geldi. Selamlaştıktan kısa bir süre sonra Aygöl, küçük, eğri dişlerini gösterip:

- Güven bana, abi. Buzağların hepsi büyüdü. Senin önceden tek başına buzağılattığın Kence yok mu? O da bazen öfkeli olduğunda beni süzüp kaçıyor. Buzağılar her gün kendileri toplanıp yeşil çimenlerin üzerinde otluyorlar. Bazen ben yanlarına gidiyor, çiçek topluyor, kitap okuyor ve onları izliyorum. Doyduktan sonra güneş altında uyuyorlar. Sonra beni dinlemeyip eve doğru koşuyorlar. Öyle abi, şimdi çok güzel oldular. Haydi bakalım, diyerek dışarı çıktı.

Söylediği gibi hepsi büyüyüp gelişmişti. Tölbaşı ve diğer iki buzağının boynuzları çıkmıştı. Küçükken uzun olan yünleri şimdi sertleşmiş, siyahlaşmış ve kunduz gibi olmuştu. Bu ise iyi bakıldığının işaretiydi. Abdilas alçak sesle buzağılarını adıyla çağırınca buzağıları bir süre şaşkınlıkla baktıktan sonra yavaş adımlarla yürüdüler, ancak Gül ile Kence hareket etmediler.

Aygöl:

- Şimdi bak abi, ben çağıracağım, dedikten sonra buzağılarını çağırınca hepsi aceleyle koşmaya başladılar.

Abdilas, dört gün boyunca buzağılarının yanından ayrılmayıp güçlükle kendine alıştırdı. Roza da bir yaşındaki buzağına Buket adını koyup kendine alıştırmaya başladı. Onu arkadaşlarına gösterip çok mutlu olduğunu söyledi. Annesinin geçen seneye göre bu

sene daha fazla sağdığı sütün not alındığı hesap defterini gösterdi. Akay ile Karı büyümüş buzağılara mı ad vereceğiz? Diyerek uğraşmadılar.

İki gün boyunca anneleriyle birlikte süt makinasından yağ çektiler. Ertesi gün buzağının kilosunu ölçüp, her birinin büyüme ağırlığını kaydettiler. Abdilas ile Roza, kimin buzağının daha iyi büyüdüğünü öğrenmek için ağırlıklarını ölçmeye birbirlerine söz verdiler. Aygöl koşarak annesine haber verdi.

Burma anne, çocuklarının teklifine itiraz etmedi. Aygöl, buzağıları çiftlik evinin yanındaki kantara doğru götürdü. Burma anne, buzağıları kantara çıkardı. Akay ile Karı kantarın ağırlığını hesaplayıp yardım ettiler. Aygöl de buzağının ağırlığına bakmak için acele etti. Roza ile Abdilas not defterine yazdılar. Çok geçmeden buzağının ağırlıklarını ölçme işi sonlandı. Arkadaşlar kimin buzağının hızlı büyüdüğünü öğrenmek için, köyün karşısındaki tepeye doğru gittiler.

Burma anne:

- Her biriniz buzağının hangi gün doğduğunun kaydedildiği defteri evlerinizden getirin. Batış öğretmeniniz büyüme ağırlığını doğum gününe göre hesaplar, diyerek çocuklara baktı. Çocuklar da bende var. Sen aldın mı? Diye birbirlerine sormaya başladılar. Karı hemen evine doğru koşarak gitti.

Abdilas:

- Evet, anneciğim, geçen sefer Batış öğretmen buzağının ağırlığını ölçtüğünde hanginizinki büyüme açısından öndeydi? Dedi annesine.

Annesi:

- Akay'ın babasının iki buzağı ile Roza'nın annesinin sağdığı gri buzağı bu çiftlikteki buzağının en iyisidir, dedi.

Abdilas:

- Ya bizim buzağılar? Dedi annesine şaşkınlıkla bakarak.

Oğlunun arkadaşlarının arasında mahcup olduğunu fark eden annesi:

- Önemli değil, oğlum. Onlar uzun zamandır çobanlık yapmıyorlar mı? Hayvan beslemeyi bizden daha iyi biliyorlar. Son on beş günde bizim buzağılar da gelişti. Geçen

gün ağırlıklarını ölçtüklerinde şu üç buzağıdan sonrakiler de bizimkilerdi, diye oğluna neşeyle baktı.

Çocuklar tepede oturup, her bir buzağının on beş gün boyunca büyüme ağırlığını hesapladılar. Her birinin aklından çiftlik müdürü Batış öğretmen geldiğinde ebeveynlerinin beslediği buzağılar hakkında konuşmak geçiyordu.

Havası temiz, hoş kokulu bir esinti,
Gösterişli duran çimen, yeşil yayla,
Geniş bir yayladayım,
Gururdan çok gurur değil mi,
Yıldız gibi çok fazla hayvan bakıp,
Rahatlıkta geçirdiğim günlerim.
Ben geliştiririm kolhoz çiftliğini,
Vatan sınırını koruyup,
Uzakta benim sevgilim.

diye türkü söyleyen Batış'ın ince sesi kalbindeki duygularla birleşerek yaklaşıyordu. Bindiği yağız at da sana katılıyorum der gibi uzun süre rahvan yürüyüşü ile Batış'ı sallamaktaydı. Çok eski zamanlardan beri hayvan izlerinin kazıdığı yollar sonsuza kadar yemyeşil kalacakmış gibi geride kalıyordu.

Batış, düzlükten geçtiğinde karşısında yayla gözüktü. Atının dizginini çekerek nedense sessizliğe gömüldü.

Onun sığır çiftliğinin müdürlüğüne atanmasına tam üç ay olmuştu. Sığırların sayısı her yıl artıyordu. Süt ve yağ elde etme açısından da geride değildi. Kocası Bolot, kolhozun muhasebecisi olarak çalışırken geçen bahar Sovyet ordusuna çağırılmış ve gitmişti. Batış, sağlık olursa kutsal vatandaşlık görevini iki yıl içinde yerine getirip dönecek diye düşündü.

Gölün “Ken-Saz”ında gerçekleşen toplantıda hayvanların merada beslenmesi konusunda önemli bilgileri dinlemişti. Sosyalist Emek'in Kahramanları: Kubatalı, Supay, Isak gibi aksakallar kendi deneyimleri hakkında konuşmuştu.

Bölge müdürlüğünün yetkilileri, meraları gerektiği gibi kullanmayan bazı çiftlikleri eleştirdi. Toplantının sonunda “Sovyetli Kırgızistan” adlı belgesel gösterildi. Batış, bunların hepsini aklına getirdiğinde köye ansızın girmiş olduğunu fark edemedi. Karşısındaki tepecikten yarışarak koşan çocukları gören yağız at iki kulağını dikti ve başını kaldırarak kişnedi.

- Çocukların merhaba diye yarışarak selamlaşmasına Batış dönüp:
- Merhaba, eğitiminizi başarıyla tamamladınız mı, tatile mi geldiniz? Dedi.

Çocuklar yarışarak Batış’a cevap verdiler ve yağız atın yürüyüşü ile takip ederek köye doğru yöneldiler.

Abdilas, elini yan cebine sokup, not defterini çıkardı sonra sayfalara bakıp tam konuşmak üzereyken Roza ondan önce atılarak:

- Öğretmenim, kusura bakmayın, siz yokken biz bir iş yaptık, diyerek kendini mahcup hissetti.
- Nasıl bir işmiş? Çekinmeden söyle.
- Biz buzağların ağırlığını ölçüp hesapladıktan sonra büyüme ağırlığını çıkardık.

Abdilas:

- Benim Tölbaşım, Cagoom, Roza’nın iki buzağı ve Akay’ın geçen gün sizin ölçtüğünüz iki buzağının günlük büyüme ağırlığı bu on beş günde diğerlerine göre fazlalaşmış, dedi gururlanarak.

Mutluluğu yüzüne yansıyan Batış gülümsedi. Onun ciddi yüzünde çocuklara memnuniyeti belirdi.

- Teşekkür ederim kurban olduklarım! Siz bizim umudumuzsunuz, geleceğimizesiniz. Demek boşuna endişelenmişim. Başka işlerle uğraşırken bu işi ihmal ettim diye üzülüyordum, diyerek çocuklara mutlulukla baktı ve özlemiş olduğu yaylaya doğru aceleyle koştu.

19. YENİ BİR ARKADAŞ

Beklenmeyen bir olay Abdilas’ı heyecanlandırıyor ve nedense telaşlandırıyor. Seher vaktinde kalkmasının sebebi de bu işti. Az uyuduğunu hissetse de yaylanın

havasının serinliğinden mi nedendir yorgun değildi. İç giysileriyle dere kenarında jimnastik yapıyordu. Onun daha gelişmekte olan vücudu yay gibi eğildiğinde kasları kasılıp tekrar gevşiyordu. İki elini yukarı kaldırıp, bazen omzuna indirir bazen derenin kenarında ayaklarının ucu ile koşar bazen de uzun vakte kadar yürüyordu. O sırada Akay da evinin yanında jimnastik yapıyordu.

Saançı kadınlar çocukların hareketlerine bakıp, hayran kaldılar ve kendi aralarında konuşmaya başladılar. Abdilas yaylanın soğuk berrak suyundan başından beline kadar yıkanıp, eve doğru yöneldi. Serinlemiş ve rahatlamıştı.

Şimdi gidip Akay ile Karı'yı uyandırayım, erkenden yola çıkalım diye düşündü. Hızlı adımlarla çadıra yaklaştığında, Akay yoldaş komutan biz gitmeye hazırız diye gülümseyerek karşısına dikildi. Onların acele etmelerinin sebebi buydu. Vera adlı Frunzeli⁹ kız iki yıldan beri bu kolhozda sağlık görevlisi olarak çalışıyormuş. O, nazik, yüce gönüllü ve kültürlü bir insan olduğundan, kısa sürede yaşlısından gencine kadar sevilmişti. İnsanlarla çabuk anlaşarak Kırgızca'yı kolaylıkla öğrenmişti.

Yaylanın bölge sorumlusu Mergenov Karıbek, Vera'yı çobanların sağlığına bakmak için Son-Göl'e getirmişti. Dün akşam sığır çiftliğinin köyüne özellikle gelip saançıların sağlık durumunu kontrol ettikten sonra, Abdilaslar'ı çağırması ve:

- Benim de sizin gibi Vitka adlı kardeşim geldi. O Kırgızca'yı benden iyi biliyor. Gidip onunla tanışın, birlikte oynayın. Sizi tanımasa da ben sizi anlattıktan sonra size vermem için elma gönderdi diyerek çantasından hepsine bir elma çıkardı.

Doğrusu küçük kardeşi Vitka'yı çocuklarla tanıştırmak Vera'nın düşüncesi idi.

- Tamam, yarın gideceğiz. Vitka ile arkadaş olup konuşacağız, diyerek Vera'ya söz vermişlerdi.

Gece uzun bir süre Abdilas, sürekli şehirli Vitka'yı düşündü. Onu görmese de yüzünü hayal etti.

Kısacası onunla yakın arkadaş olmayı ve ondan çok şeyler öğrenmek istedi.

Üçü de güzel giyinerek dağ eteğiyle "Burgan-Su'ya" doğru yöneldiler. Mesafesi yaklaşık 5-6 kilometreydi. Çocuklar çimenli tepeyi yankılatarak şarkı söyleyerek

⁹ Frunze, Kırgızistan'daki Bişkek kentinin Sovyetler Birliği dönemindeki adıdır.

yürüdüler. Ara-sıra her türlü tarla çiçeklerini toplayıp onun mis kokusunu içlerine çektiler. Ak-Taş'ı geçip alçak tepeye geldiklerinde Karı:

- Koşun koşun, bu tarafta ıskın var, yiyelim diye bağırdı ve diğerleri de onun ardından koştular. Çeşitli yerlerden kuzukulağı gibi büyük büyük yaprakların arasından ıskınları koparıp, onun ekşi-tatlı tadını severek yediler ve susuzluklarını giderip, mutlu oldular.

Karı:

- Benim bir teklifim var, dün bize elma gönderen Vera'nın yeni gelen küçük kardeşine elimiz boş gitsek olmaz. Bizim meyvemiz bu diye kurutla beraber ıskın da götürelim, dedi küçük burnunu kaldırıp üstünlük taslayarak.

Onun burun delikleri genişledi ve bu fikri doğru düşünmüşüm der gibi gülümseyerek baktı.

Akay:

- Haklısın. Kımız ise yaylada var, dedi neşelenerek.

Toplanan ıskınları Karı ceketine sardı.

Tepeyi aşp, dağın eteğinden bir süre yürüdükten sonra geniş meydana yaylalar belirdi. Yayılan yilkıların arasında yürüdüler. Kuyrukları yere kadar uzanan, çimen ve çayırırlarla doyan büyük kısraklar ve kuyruklarını gökyüzüne doğru savurup, zıplayarak coşan yavru taylar bu yeşil alanın şımarık çocukları gibi çocuklara bakıp kendilerince alışkanlıklarına devam ediyorlardı.

Yilkının yanında yürüyen ihtiyara:

- Amcacığım, Vera'nın bulunduğu yayla nerede? Diye sordular. İhtiyar, atının dizginini çekip karşısındaki büyük çadırı gösterdi. O çadırın diğer ucunda kendilerinin bulunduğu çadır, arka tarafta kızıl üy¹⁰, onun ötesinde yemek yapılan çadır, en köşedeki Vera'nın insanları tedavi edip ilaç verdiği çadırı var yavrularım, dedi, çocuklara bakıp.

Çocuklar:

¹⁰Kırmızı çadır, ilk zamanlarda köylerde açılan kütüphanelerdir. Çok eski bir geçmişi olan kubbeli çadırlardır. Bu çadırların biri çevre duvarı, diğeri ise üst örtüsü olmak üzere iki kısımdan oluşur.

- Teşekkür ederiz amcacığım, dedikten sonra yollarına devam ettiler.

İşleri rast gitti. Gittiklerinde büyük çadırın içinde şehirli çocuk tek başına kitap okuyordu. Ellerini uzatarak Rusça “privet” diye selamlaştılar.

Viktor Semenov:

- Merhaba, diyerek yerinden kalkıp her biriyle selamlaştı. Diğerleri bu da ne der gibi konuşmadan Vitka’nın hareketine dikkatle baktılar. Abdilas bir şeylerden şüphelenir gibi “Vitka Semenov”, diye tekrarladı.

Vitka Semenov:

- Evet... Evet... Diye bir şey söyleyecekmiş gibi çekinerek gülümsedi.

Abdilas:

- Benim ismim Abdilas Mamıtov, diyerek elini uzattı.

Vitka, aklında tutmak istercesine “Abdilas”, diye tekrarladı.

Karı aceleyle:

- Benimki ise Karı Abışev, dedi.

Vitka:

- Karı, diye uzatarak tekrar ettikten sonra çocukların huyunun şehirlilerden farklı olmalarına şaşırdı ve kimseye belli etmeden onların esmer yüzlerine, siyah saçlarına gözlerini ayırmadan baktı. Kendi kendine, sonuçta onlar kırsal çocukları, diye düşündü.

Onun mavi gözleri, yumuşak sarı saçları, beyaz yüzü, hepsinden de önemlisi sol yanağındaki gamzesi Vera’ya benziyordu. Dümdüz bedeni sanki bir kalıba konmuş gibi çocukların çok ilgisini çekti.

Vitka geldiğinden beri yerde bağdaş kurarak oturmayı öğrenmişti. Eve döşenen güzel keçe halıyı gösterip: Oturun arkadaşlar, dedi.

Karı, ceketine sardığı ışkını çıkarıp:

- Tadına bak diyerek Vitka’nın önüne koydu. O sırada çadırdan Karıbek’in annesi Tokson Hanım elinde büyük tencerede kımızla çıktı ve: Ha bunlar da kim diyordum, bizim çocuklar gelmiş, diyerek çocuklarla selamlaştı. Vitka, bavulunu açtı ve sofraya bezinin üstüne biraz meyve koydu. Akay ile Abdilas ceplerindeki kurutlarını çıkardılar.

Vitka; “Bizim ilk karşılaşmamız çok ilginç oldu.” dedikten sonra tereyağısı dışına çıkmış kuruttan yedi sonra ışkının tadına baktı sonra da kâse dolusu kırmızı içerken çocuklara göz ucuyla bakıp gülümsedi.

Kızıl üyün iç dekorasyonu, içeri giren kişinin gözüne değişik ve şirin görünüyor ve kendine çekiyordu. Yere serilen güzel keçe halılar, duvara çekilen nakışlarla süslü kilimler, hatmi çiçeği gibi açılan halılar göze çok güzel görünüyordu. Üstelik radyoyu, gramofonu, kopuzu, satrancı, toguz korgol¹¹ görüp, yaylanın kültür çadırından çıkmak istemiyorlardı.

Çocuklar uzun bir süre o çadırdaki kaldılar ve iki büyük masanın üstüne koyulan her türlü kitapları, dergileri ve gazeteleri okudular. Vitka, pek kalın olmayan ve dışı sert kapakla süslü kaplanan kitabı kapattı ve yorgun yüzüyle yavaşça gözlerini açıp-kapatıp ileri-geri yürümeye başladı. O kitap “Gerçek insan hakkında uzun hikâye” adlı kitaptı. Onu, buraya geldiğinde okumaya başlamıştı.

Karı, hikâyeyi yeni arkadaşına sormak istedi. Kitabı eline alarak Vitka’ya yaklaştı ve:

- Bu kitaptaki olay ilginç mi? Dedi meraklı gözlerle.

Vitka:

- Evet çok ilginç. Dinlemek ister misin? Diye hevesle arkadaşının sorusuna cevap verdi.

Abdilas, okuduğu kitabını işaretleyerek diğerlerinin yanına yaklaştı.

Vitka:

- Muhteşem kahraman pilot Aleksey Meresev’i duydunuz mu? Dedi arkadaşlarına kendinden emin bir tavrıla.

Akay:

- Evet, dedi söze karışarak.

¹¹ Sert nesne üzerinde açılan çukurlardaki yuvarlak taşların birbirlerine aktarılması şeklinde oynanan Kırgız milli oyunudur. İki oyuncu karşılıklı dokuz kuyuya dokuz taşı çukurlara aktararak oynarlar. Kim daha fazla korgool almışsa o kişi oyunun kazananı olur.

- Evet. Öğretmenimiz biraz anlatmıştı. Az önce bahsedilen iki bacağı da kaybeden pilot değil mi?

- Evet ta kendisi.

- Bu kitap onun hakkında mı yazılmış?

- Evet, o Aleksey Meresev hakkında yazılmış.

- Kısaca olayı anlatır mısın?

Önceden hakkında yarım yamalak haberler duyan çocuklar gizemli kahraman hakkındaki hikâyenin gerçek olayını dinlemeye can atıyorlardı.

Hikâyeyi bilen Vitka hiç tereddüt etmedi. Sadece yoldaşlarına basit bir şekilde anlatması gerekiyordu. Çocuklar masanın etrafına oturdular. Kitabın ilk sayfasını açtı, soğuk bir kış günü gür bir ormanın ortasında hareketsiz yatan Aleksey'i ve yanındaki korkunç bir ayının resmini göstererek hikâyeyi ilginç ve etkileyici hale getirmeye başladı. Detaylı olarak anlatacak yeterli kelimeye sahip olmadığından arkadaşlarının anlamadığı bazı yerleri Rusça anlatmaya çalışmış ve çaresiz kaldığında ise jest ve mimiklerinden yardım almıştı.

Kendisini tecrübeli bir siyasi konuşmacı gibi hisseden Vitka, onu dikkatle dinleyen arkadaşlarını gördükçe daha iyi anlatmaya çalıştı. Vitka, Aleksey'in tekrardan uçağa bindiğini ve düşmanın uçağını yerle bir ettiğini söylediğinde Karı:

- Gerçekten bir kahramanmış! Diyerek bağırdı. Aleksey'in dayanıklılığı, cesareti oturan çocukları sevindirip, heyecanlandırdı.

Hikâye bitmek üzereyken kapının önüne bir grup atlı gelip inmeye başladı. Çocuklar koşarak çıkıp, gelenlerin atlarını bağlamalarına yardımcı oldular. Onların içinde Vera, Karıbek ve komsorg¹² Kurman da varmış.

Vera çocuklara bakıp:

- Birbirinizle yakın arkadaş olun, tamam mı? Şimdi Vitka'ya ata binmeyi öğretin, dedikten sonra kendisi muayene çadırına girdi.

Vitka:

- Haydi deneyelim, diyerek hemen ata doğru yürüdü.

¹²Komsomol gruplarının başkanına denir.

Çocuklar atı kenara çekip, Vitka'yı eyere bindirdiler. O çok korkmadı. Ama dizginini eline almak istemedi.

Akay, atın dizgininden çekip yürüttü. Vitka, iki eli ile eyeri sıkı sıkı tuttu, ara-sıra “haydi!” diyordu ve bu şekilde bir hayli uzaklaştılar. Epey gittikten sonra atı kendim süreyim diyerek dizginlerini eline aldı. O sırada Vera da çocukların yanına gitti. Vitka, atı sürdükten sonra artık yavaş yavaş atın böğrünü tekmeleyerek koşturtmaya başladı.

At giderek hızlandıkça bir tarafına doğru gitmeye başladı.

Vitka:

- Durdur! diye bağırarak çocuklar ardından koşular. Vitka, atın dizginini çekmeyi bilmiyordu. At çocukların sesi ile daha çok ürktü. Vitka çok uzaklaşmadan atın üstünden yan tarafına düştü. Ama hiçbir yerinde acı hissetmemişti. Yumuşacık çimlerin üstünden hızla kalktı ve çocuklara doğru yürüdü.

Vera, kendisinin ilk kez ata bindiğini hatırlayıp daha fazla güldü. Vitka onu görünce kendisine gülüyor olabileceğini düşündü ve yüzü kızardı. Vera kendi hikayesini anlattıktan sonra Vitka da kahkahalara boğuldu.

Vera:

- Vitka, doğru söyle, Son-Göl yaylasını sevdin mi? Dedi etrafa göz gezdirerek.

Çocuklar Vitka'nın ne cevap vereceğini merakla beklediler. O kaşlarını çatarak ablasına bir süre düşünceli baktıktan sonra ya sen? Diye sordu.

Vera:

- Ben artık buranın yerlisi oldum. Sen söylesene, diye sevgiyle Vitka'nın boynuna sarıldı. Onların konuşmasının bitmesini bekleyen çocuklar, Vitka burası çok kötüymüş der mi diye telaşla bekliyorlardı.

Vitka:

- Burası çok güzel yermiş. Buranın havası gibi temiz havayı doğduğumdan beri görmemiştım. Her tarafı yumuşacık çimen. Ya çiçekler. Evler kurulsaydı daha güzel olurdu. O zaman daha medeni bir şekilde tatil yapabilirdik, gördün mü, ben çabucak şişmanladım diyerek sol eli ile yanağını okşadı.

Karı:

- Bizim topraklar kutsaldır, diye mırıldandı.

Vera:

- Şu ata tekrar binmeyi dene. Daha 5-6 kez düşersen öğrenirsin, diyerek kakhaha attı.

Vitka:

- Hayır düşmeden öğreneceğim. Yürüyün arkadaşlar, bana yardım edin, diyerek bağlı olan atlara doğru yürüdü.

Akay koşarak direktteki atı çözdü ve Vitka'yı bindirmek için dizginini çekti. Vitka çocuklardan yardım istemeden üzengiye ayağını koydu, eyerin kaşını sıkı tutup hızla atlayıp bindi. Vera dizginleme kuralını anlattı. Diğer üçü tanıdık çobanların atlarına binerek yeni arkadaşını ata binmeye alıştırmak için ardına takılarak atı sürdüler.

20. ÖĞRETMENLER ANLATTI

Kurman, gelişine henüz birkaç gün olmasına rağmen yayladaki komsomolu ve pionerlerin sayısını öğrendi ve onların çalışmaları hakkında bilgi sahibi oldu. Karibek ile birlikte yayla birliğinin çalışmalarına yardım etmeye başladı.

Karibek, Kurman'ın işini iyi yapan bir genç olduğunu önceden biliyordu. Dün, çoban komsomollarını toplayıp, kızıl üyde toplantı yapmıştı. Bununla da kalmayıp gençlerin boş vakitlerini neşeli geçirmek için parti de düzenledi. Mutlu gençler akşamları toplanıp şarkı söyler, dans eder, kopuz çalar ve radyo dinleyip dağılırlardı.

Kızıl üyün yaylada kültür merkezine dönüşmesi çobanlar arasında hızla yayılmıştı.

Kurman, pedagoji enstitüsünü bitirmiş, iki yıldır ilçe merkezindeki ortaokulda müdür yardımcısıydı.

Bölge Komsomol Komitesine:

- Yaz tatilinde yaylaya gidin, yayladaki komsomol, pioner çalışmalarını yönetin ve bir taraftan da sağlığınıza bakın, diyerek onu komsomolların organizatörü olarak göndermişti.

Kendisi de bu işten çok memnundu. Yaylaya geldiğinde sağlığı da yavaş yavaş iyileşmeye başladı. İşi de zor değildi. Karibek, Verayla beraber çoğu zaman çobanları gözlemliyorlardı.

Boş zamanlarında gençlerin eğlencelerine katılır, Vera ve ikisinin de dans ettiği zamanlar olurdu. İsteddiği zaman kızıl üydeki kitaplardan alıp okurdu. Kısacası orada hiç sıkılmıyordu.

Karibek, önündeki kağıta epeydir yazıp çiziyor belli ki işiyle ilgili bir şeyler yapıyordu. Onun tombul bedeni büyük olmayan masaya yakışmıştı. Kalem ucunu yavaşça mürekkep kabına dayayıp bıraktı ve cebinden kıızımsı bir tarak çıkarıp yağlanmış siyah saçlarını ensesine doğru taradı.

Başköşedeki halının üzerinde dirseğinin üzerine yatarak kitabın yaprak sayfasına gözünü almadan bakan Kurman'a baktı. Onun okuduğu ilginç hikayesini bölmeyeyim ve engel olmayayım demiş olmalı ki ikinci sayfaya geçene kadar ses çıkarmadı. Sadece gözlerinin hareketini izledi.

Karibek bir süre sonra:

- Bana göre, propagandacılar yeterli seçildi. Biz onların çalışmalarındaki günlük kontrolümüzü güçlendirmemiz gerekiyor. Şimdi postacı hakkında kolhoz müdürüne mektup yazmalıyız. Gazete ve dergiler olmadan propagandacıların çalışmaları ilerlemeyecek. Sonra yoldaş Kurman, gençleri boş vakitlerine göre kızıl üye nöbetçi koymamız gerekiyor, dedi.

Kurman, onun söylediklerine katıldı ve cevap vermek için acele etmedi, fakat onun aklında başka bir fikir vardı. Onu önerip, danışmak istedi.

Karibek:

- Benim görüşüme ne eklemek istersiniz? Diye Kurman'ın yanına yaklaştı.

Kurman:

- Aksakal, kusura bakma, sizin fikriniz çok iyi. Kızıl üye nöbetçi olarak gençleri seçelim. Ben de onların listeleri var, dedi kibar bir şekilde.

Karibek:

- Tamam öyleyse. Listeyi asalım, dedi.

Kurman:

- Postacı olarak da kolhozdan bir kişi istemenin yerine buradaki piyonerlerden seçsek nasıl olur? Dedi.

Karibek, Kurman'ın bu teklifine karşı çıkmak istedi. Ne de olsa çocukların boş gezdiğini görmemişti. Postacı olmak için de kolay kolay çocuk bulunmaz. Biz postacı için çocuk ararken işler gecikir diye düşündü ve:

- Bence düşündüğümüz gibi bir çocuğun burada kolay bulunabileceğini düşünmüyorum. Bulunsa bile yayladaki çobanlara iki günde bir gazete-dergi, paket ve mektup taşımak bir çocuk için çok ağır olur, dedi.

Kurman:

- Cuma ile Kerimkul'un daha önce bahsettiği çocukları biliyor musunuz? Onlar burada. Ben onlarla konuştum. İki ay boyunca postalarını hiçbir kesintiye uğratmadan taşıyacak çevik çocuklar var. Onlar şimdi gelmelidir. Siz onlarla konuşun, diye Kurman teklifimi reddetmesin der gibi aceleyle konuştu.

Kurman'ın amacı çocuklara verdiği sözü yerine getirmektir. O, dün tam bu iş hakkında Abdılalarla sohbet etmişti. Karı, Akay ve Abdilas; üçü de postacı olmak istediklerini bildirmişlerdi. Kurman, sabah üçünüz anlaşılarak gelip bana cevabınızı verin demişti.

Karibek tereddütle Kurman'ın teklifine:

- Tamam o zaman, çocuklar geldiğinde konuşalım, dedi.

Çok bekletmeden çocuklar da geldiler. Onlar dünden beri danışarak Karı'nın postacı olmasına karar vermişlerdi.

Karibek, kapıdan içeri selam vererek giren çocuklara cevap verdikten sonra üstlerine göz gezdirdi.

Kurman:

- Haydi, gençler, anlatın. Anlaşmışsınızdır. Piyoner dürüst olur ve sözünü tutar, diye Karibek'e mahcup olmayayım der gibi üçüne sırasıyla baktı.

Akay, haydi söylesene der gibi yanındaki Karı'yı dirseği ile dürttü. Karıbek ise acaba ne söyleyecekler diye dış görünüşünden uyanık görünen çocuklardan sessizce cevap bekledi. Abdilas da Karı'ya ne zaman konuşacaksın der gibi baktığı an Karı heyecanla:

- Ben çalışmak istedim. Bunlar başka işleri yapar, deyince Karıbek tereddütle Karı'ya bakıp:

- Postayı kesintiye uğratmadan gün aşırı "Keneş" kolhozundan getirip, yayladaki çobanlara dağıtabilir misin? Dedi.

Karı:

- Evet getirebilirim. Atın çeviğinden verseniz yeter diyerek cesaretlendi. Kurman da onun bu cesaretine sevindi ve:

- Anlatmıştım size aksakal, bizim gençlerimiz uygun bir işi hiçbir zaman reddetmezler. Kendisinin de söylediği gibi atın çeviğinden vererseniz durmadan çalışacaktır, dedi.

Taleplerinin ve beklentilerinin gerçekleştiğine sevinen Kurman deminkinden de güvenilir bir şekilde konuşarak tamam der gibi başını salladı.

Kurman:

- Bu üçünü okul müdürü Kerimkul ve Kolhoz müdürü Cuma özel bir görev için göndermiş. Ha, aralarında bir kız daha var, dedi.

Karıbek:

- Nasıl bir görevmiş, dedi şaşırarak.

Kurman:

- İlk olarak okulun görevi, okul işine gerekli bölgelerin tanınması için bir seyahat düzenlemek: O işte yaylanın coğrafi koşulları hakkında bilgilenirler. Otları, çiçekleri kuruturlar. Göle, dağ ve taşlara giderler. İkinci olarak; temel işi, bunların anne-babaları sığır çiftliğinde çalışırlar. Sığırların buzağılarına küçüklükten beri bakıyorlar. Onları sonbahara kadar beslemeye yardım etmeyi üstlenmişler. Muhasebe işine de yardım ediyorlar. Dün Batış'ın söylediğini duymadınız mı? Dedi.

Karıbek:

- Duydum. Elimizden geldiğince bu delikanlılara da yardım etmemiz lazımmiş. Okul işlerine benden daha aşına değil misiniz? Eğer bizden beklentileri varsa yerine getirmeye çalışın, dedikten sonra Kurman'a baktı ve çocuklara dönüp:

- Çalışmaya devam edin kurban olduklarım. Belki boş zamanlarınızda anne babanıza gazete ve dergilerden günlük haberler okursunuz, dedi.

O, büyük gözleriyle gülümseyerek çocuklara baktı. Deminden beri soğuk görünen adam çocuklara sevimli görünmeye başladı. Bir süre konuştuktan sonra çocuklar onunla konuşmaktan çekinmediler.

Abdilas, alnındaki teri sildi ve:

- Öğretmenim, mutlaka okuyacağız. Karı gazeteyi aksatmadan dağıtır. Tüm sırlarımızı Kurman amcaya anlatmıştık, dedi.

Kurman:

- Sizlerin bana gösterdiğiniz on beş günlük planınızı beğendim. Vitka'yı her zaman yanınıza alın. Şehirli ya, ondan çok şeyler öğrenirsiniz diye nasihatlerde bulundu.

Karibek şaka yaparak:

- Yoldaş yeni postacı, şimdi bizimle gelip bir at seç. Karşı olmazlar. Çalıştığın günlere de ücret ödenir. Çünkü kolhoz da bir kişiyi görevlendirmek zorundaydı. Ve kurban olduklarım, siz çalışmaya devam edin, bir talebiniz varsa bize söyleyin. İyi çalışırsanız Kurman ile ikimiz bölge komsomol komitesine bir rapor mektubu yazacağız, tamam mı? Diyerek diğerleri ile vedalaştı. Çocuklar neşeli bir şekilde dışarı çıktılar.

Akay:

- Gördün mü, iyi insanlarmış. Her ikisi de bizim için faydalı sözler söyledi. Özellikle yaylaya Kurman amcanın gelmesi güzel olmadı mı? Şimdi çalışalım, dostum, dedi Abdilas'ın sırtına vurarak.

Abdilas:

- Elbette! Dedi neşeli sesi ile.

21. BİZİM GÖREVİMİZ

Çocuklar çadırın karşısındaki yeşil tepeye doğru koşuyorlardı. Aygöl de Vitka ile Abdilas'ı takip etti. Ak-Taş tarafındaki vadiden üç çocuk geldiler. Her iki taraftan toplanan çocuklar birbirleriyle selamlaşıp, yetişkin bir adam gibi durumlarını sordular.

Akay ilk konuşmaya başladı ve:

- Koyun çiftliğinde sizden başka çocuklar yok mu? Dedi.

Uzaktaki sarı çocuk:

- Sadece üçümüz varız. Sekiz yaşında 5-6 çocuk var. Biz onları yanımıza almadık, dedi.

Onun kurumuş cildi, çatlamış dudakları, parlayan boncuk gözleri: sabırlı ve ağırbaşlı karakterinin kanıtıydı. Alnını siyah bir kadife kumaşla süsleyen beyaz Kırgız kalpağı takmıştı. Vitka, bu çocuğun güzel kalpağına baktı ve kalpağını çok beğendi.

Abdilas, vakit kaybetmemeye kararlıydı.

- Tamam. Şimdi çalışmalarım hakkında konuşalım, dedi.

Çocuklar çimenlerin üstüne daire şeklinde oturdular.

Karı, yanındaki koyun çiftliğinden gelen çocuğa:

- Biz çok azmışız, diye fısıldadı

Çocuk:

- Bu arada senin postacı olduğunu söylemişlerdi. Mektup ve gazeteyi ne zaman getireceksin diye baktı ve: “Burada ne işin var” dememek için kendini zor tuttu.

- Yarından itibaren başlayacağım. Peki sen gazeteye üye oldun mu?

- Elbette üye oldum. Bana “Genç Leninci” ve “Kırgızistan pioneri” adlı iki gazeteyi ulaştırırsın, ha yolculuğa da bizimle birlikte gelir misin?

Karı:

- Yetişirsem aranızda katılırım. Bugünkü ve bundan önceki işleri kıdemli vocatıy Salıy öğretmene söylemem lazım, diye yaptığı işten memnun olduğunu gösterdi.

Roza sanki özlemiş gibi güneydeki köye baktı. Sonra, ha hatırlamışken diye cebinden bir zarf çıkarıp bunu Çolpan'a götürün, sakın açmayın dedi.

Aygül, Karı'nın yanına oturdu ve:

- Karı abi, benim pioner gazetemi getireceksiniz değil mi? Köyden buğday da getirin, dedi.

Karı da bir yetişkin gibi Aygül'ün minicik elini okşayıp: Tamam canım, diyerek sevdi.

Akay yüksek sesle:

- Benim teklifim toplantının başlaması yönündeydi diyerek ayağa kalktı. Daha sonra acaba ne diyecekler der gibi arkadaşlarına baktı.

Arkadaşları da:

- Başlasın! Dediler.

Abdilas ayağa kalkıp arkadaşlarına gülümseyerek baktı. O, toplantılarda sürekli konuşmasına rağmen utanıp kızarırdı, daha sonra tecrübeli insanlar gibi kendi düşüncesini cesurca söylemeye alışmıştı.

- T

a

m Oturanlar da doğru der gibi başlarını salladılar. Abdilas, göğüs cebindeki küçük not a defterinin sayfasını açıp, bir şeyler okudu ve:

m

- Malumunuz, müdür ve vocatıy öğretmen yayladaki öğrencilere önemli görevler , vermişti. Ben de buraya gelirken beni çağırıp özellikle söylemişlerdi. Kısaca önümüzde ş u görevler var: Bizim ilk hedefimiz, bize verilen buzağılarımıza, kuzularımıza bakıp, d kayıpsız beslemek. Bunları zaten yapıyoruz. Bir sonraki önemli görevimiz ise kendi e bölgemizin doğası ile tanışmak olacaktır. Bitki koleksiyonu ve koleksiyon parçalarını d toplayıp seyahatlere gitmek. Ben önceden de sizlere söylemiştim. Benim teklifim yarın l seyahate çıkmak yönünde, dedi.

k

t - Doğru! Haklısın, zamanı geldi! Diye herkes kabul ettiğini bildirdi.

t

e Vitka çok sevinmişti. Neden sevinmesin ki! O güzel yerin doğasını tanımaya acele etti. Misafirperver arkadaşları ile birlikte olmak da çok güzeldi.

s

o

n

Vitka elini kaldırarak:

- Benim de bir teklifim var, dedi.

Abdilas:

- Söyle, dedi ilgili bir tavırla.

Koyun çiftliğinden gelen çocuklar sessizce oturan yabancı misafirin ilgisine şaşırdılar. Vitka çekinmeden konuşmaya başladı. Oturanlar onun konuşmasını merakla beklediler.

- Sizin bu çalışmanız çok iyi. Eğer uzak bir yere gidip geceyi geçirirsek, kerege yakmamız gerekir. Çokça yemek almalıyız. Benim fotoğraf makinam da var. Her şeyin resmini çekeceğim. Ben de güzel yerinizin doğasını tanımak isterim, dedikten sonra sorunuz var mı? Der gibi ayakta bekledi.

Vitka, geldiğinden beri Kırgızca kelimeleri eskisinden daha iyi anlıyordu. O, Vera ile Kırgızca konuşmaya çalışıyordu. Çocuklar onun teklifini kabul ettiler. Kendileriyle aynı maksatta olan yeni dostuna sevinçle baktılar. Abdilas, arkadaşlarına bu gezinin planını yayla komsorgu Kurman ile anlaşarak yapıldığını söyledi. Gezinin planını herkes öğrendi.

Planın bir kopyası yazılarak Karı'ya verildi. Karı büyük vocatıy Salıy'a götürecekti. Seyahat üç tarafa üç kez yapılacaktır. İlk seyahatte, gölün kıyısına, Uy-Bulak, Cer-Kaptal adlı yerlere kadar gitmeye karar verildi. İki güne tekrar gelebileceğiz diye ayarladılar. Uzun süre devam eden toplantıya Aygöl de büyük bir sevinçle katıldı. Aklında onlarla birlikte gitmek vardı. Roza'ya:

- Sen de gidiyor musun ablacım? Dedi.

Roza gülümseyerek:

- Ben gitmeyeceğim. Ben gölde yüzemiyorum. İkimiz birinci ve ikinci gezilere katılırız. Onlar gelene kadar şu tepelere çıkarak çeşitli çiçekleri toplayalım. Buzağılarımızı besleyelim, dedi.

Aygöl:

- Ablacım, biz de gidelim. Vitka abim onların çeşitli resimlerini çekeceğini söylemiyor mu? İkimiz resim çekilmeyecek miyiz? Dedi üzülerek.

Abdilas:

- Duydun mu Vitka, bunlar küsecek. Roza ile Aygöl'ün çiçeklerinin ve buzağılarının fotoğraflarını çekecek misin? Deyince Vitka:

- Evet, mutlaka çekeceğim, dedi.

Aygöl çocukluğun verdiği nazlılıkla Abdilas ile çabuk anlaştı.

- Tamam o zaman. Kence ile Cagoom'a sarılıp resim çekileceğim. Sen de Buketin'e sarılıp çekil, dedikten sonra Roza'ya yaslandı. Çocuklar sabah erkenden burada toplanmaya karar verdiler. Öğretmenlerinin öküzüne eşyalarını yüklemeye anlaştılar.

22. SEYAHAT

Akay, yolu bildiğinden eşya yüklenen öküzü yönlendirip önden gitti. Uygun giysiler giymiş çocuklar da hızlıca yürüyerek onu arkasından gidiyorlardı. Onlar çok dinçtiler ve arada bir birbirleriyle şakalaşarak devam ettiler. Masmavi gökyüzünün eşiymiş gibi parıldayan göle, “Sana doğru geliyoruz” der gibi mutlulukla adımlarını atıyorlardı.

Vitka'nın kalın mavi spor kıyafeti tam vücuduna göre idi.

Solgun yüzlü sarı çocuk:

- Tam kırsal kıyafetiymiş. Çok kalın, sağlam da tam üstüne göre dikilmiş, dedi, Abdilas'a Vitka'yı işaret ederek.

İpi omuzunda asılmış olan deri kaplı küçük, kare bir kutuyu taşıyan Vitka koşarak gelip Akay'ı durdurdu.

- Fotoğrafımı mı çekeceksin? Dedikten sonra Akay kemerini düzelterek öküzünün dizginini çekip Vitka'ya baktı.

Misafir çocuk:

- Hepiniz yerinizde kalın, diyerek kutunun içinden küçük fotoğraf makinasını çıkarıp gözüne yaklaştırarak kontrol etti.

Çocuklar “Ne zaman çekeceksin” der gibi sabırsızlıkla Vitka'yı beklediler.

Vitka:

- Şimdi çekiyorum, hareket etmeyin, gülün. Akay, öküzün başını sağ tarafa çevir, haydi bana bakın dedi ve sağ elinin parmağıyla fotoğraf makinasının düğmesine basıp arkadaşlarının resmini çekti.

Tam öğlen vakti göl kıyısına ulaştılar. Öküzün üstündeki yükleri indirdiler ve oturup yemek yediler. Engebeli bataklıktan geçip göl kenarına geldiler ve gölü izlediler.

Rüzgârın etkisiyle sakın göl yavaşça dalgalanıp tekrar düzeliyordu. Kaz ve ördekler gruplar halinde yüzüyorlardı. Beyaz martılar bazen uzun, ince kılıç ucu kanatlarıyla suyun üzerinde öterek kanat çırpıyorlardı. Her taraftan gökyüzünün ve suçulluğunun sesleri geliyordu.

Sarı boyunlu güzel ördekler suyun üzerine konup, yarışan çocuklar gibi yüzerek uzaklaştılar.

Vitka, “Sovyet Kırgızistan” gazetesinden okuduğu “Sonun Göl” adlı ilginç makaleyi hatırladı. Eskiler önceki adının Son-Göl değil “Sonun-Göl” olduğunu söylerler. Bilim adamları da aynı nedenle “Güzel Göl” olarak açıklıyorlar.

Makalede, Hindistan, Afrika, Kafkaslar ve SSCB’nin güney bölgelerinden dünyada görülen nadir kuşların Son-Göl’e (Sonun-Göl’e) geldikleri anlatılıyor. Bir sürü kuşların isimleri de geçiyordu.

Sarışın çocuk:

- Keşke kayıgımız olsaydı yüzerdik, dedi göle hayranlıkla bakan Vitka’ya.

Vitka etrafa bakarken:

- Acele etme dostum, küçük bir tekne hem de motorlusu birkaç yıl içinde mutlaka gelecektir. Sadece o değil, oradaki yaylanın bulunduğu yerlere de rehabilitasyon merkezi ve dinlenme evleri yapılırsa güzel olurdu diye kıyıdaki yaylayı işaret etti. Son zamanlarda bilim insanının gazetedeki makalesini duymadın mı, diyerek tekrardan “Sonun Göl’ü” hatırladı.

Güneş de çocuklar gibi sükûnet içinde sıcak ışınlarını tam tepeden saçıyordu.

Çocuklar soyunup göle girdiler. Yüz metre ötede bir kara vardı. Oraya kadar göl derin değildi. Çocuklar yarışarak yüzüp karaya geldiler. Karanın yüzeyi uzun kamışlarla kaplıydı. Etrafta dolaşırken kokuşmuş, kuluçkadan çıkmamış bir ördek yumurtası, bir

martı ve tanımadıkları bazı kuşların yumurtalarını gördüler. Büyümüş olan civcivler göle kaçtı ve yüzerek çocuklardan uzaklaştı.

Akşama doğru Kokuy-Kır adlı tepeyi geçip, Uy-Bulak'a ulaştılar. Yaz-kış Kokuy-Kır'ın tepesinden şiddetli rüzgâr eksilmezdi. Özellikle kışın şiddetli fırtınalar estiğinden, ona çobanlar “Kokuy-Kır” adını verdikleri söyleniyor. Tepeden aşağı inip, yükü mağaranın ağzına indirdiler.

Abdilas, Vitka ve sarı çocuk yere bir çukur kazıp, uzun çubuklar yerleştirdiler ve çadır kurdular. Akayla birlikte üçü ıskın toplamaya gittiler. Akay, Uy-Bulak'ı biliyordu. Uy-Bulak'ın ıskını boldu ve çok geç çıkardı. Ayrıca onlar yakacak odun getirmek için yanlarına urgan da aldılar. Sarışın çocuk, çadırı kurduktan sonra “Burada yapacak bir işimiz kalmadı” diyerek, ıskına giden çocukların ardından gitti.

Vitka, bir süre fotoğraf makinası ile meşgul olduktan sonra cebinden “Günlük not defterini” çıkarıp, yazmaya başladı.

- “Benim bu gelişim çok faydalı oldu. Kırgızistan'ın böyle güzel bir yaylasında mutlu bir halde tatil yapmak çok keyifliydim. En önemlisi güzel doğası, beni çok şaşırttı. Ben böyle bir yeri daha önce hiç görmemiştim. Çobanların göçebe yaşamı çok ilginç ve eğlenceli. En önemlisi bugünkü gezimiz çok eğlenceliydi. Ben yeni arkadaşlarıma katılarak geziye çıktım. Yiyeceğimizi, eşya ve giysilerimizi öküze yükledik. Gölde durduk. Gölde filmlerde seyrettiğim kuşları kendi gözlerimle gördüm. Gazetede okuduğum makalede geçen “Sonun Göl” şimdi de gözlerimin önünde. Makalede yazılanların hepsi doğru. Tek sorun gemi ve gölün kıyısında dinlenme evlerinin olmaması. Arkadaşlarımla gölde iki saat kadar yüzdüm. Ben onların seyahat fotoğraflarını çektim. Onlar beni çok sevdiler. Bir tepeyi aşp Uy-Bulak adlı yere geldik. Bugün geceyi burada geçireceğiz. Akşam şenlik ateşi yakacağız. Arkadaşlarım, bulutlar yükselmeye başladığında yağmurun yağacağını söylüyorlar. Gece yağmur yağmasa iyi olur. Yağmurun kendi kurduğumuz çatıdan geçmesinden korkuyorum. Ama önemli değil. Eğer öyle olursa mağaraya sığınırız. Yarın yolculuğumuza engel olmamasını istiyorum. 12 Temmuz”.

Akaylar, güneşin battığı saatlerde kucaklarında kuru karanfil ve topladığı ıskınlarla döndüler.

Abdilas:

- Sizin hazır ekilmiş ışıknınız mı vardı? Diye şaka yaptı.

Akay:

- Tabii ki var, dedi gülümseyerek.

Soluk yüzlü sarı çocuk bir çukur kazıp etrafını taşlarla çevreledi ve şenlik ateşi yakmak için bir ocak hazırladı.

Akay:

- Son Göl'ün de bu durumu kötü, diye gökyüzüne baktı. Bakın, şimdiden hava çiselemeye başladı. Güneş parlarken kara bir bulut belirirse, oraya yağmur yağar. O, bu sözü yaşlılardan sık sık duyardı. Gerçekten de Son-Göl'de bir bulut belirdi mi hemen yağmur yağar, dedi.

- Haydi, gelin! Diye üşüdüğü için çadıra giren arkadaşlarını dışarıya çağırdı. Mağaraya girelim, yoksa şafak sökene kadar üşürüz, dedi.

Çocuklar, ona hak verdiler. Eşyalarını alıp hızlıca mağaraya girdiler. Akay, öküzün eyerini çıkarıp örklede. Gökyüzünü kara bulutlar kapladıktan sonra yağmur yağmaya başladı. Sanki güneş batmış gibi etraf karardı, gökyüzü gürleyip, şimşek çaktı.

Çocuklar mağaraya sığınıp kıyafetlerini altlarına serdiler. Akay ile sarışın çocuk köknar dalını mağaranın girişine kapadılar ve avcılar da taş ocakta ateş yaktılar. Kandil fitili gibi yanan kırmızı bir alev, sacayağı dökme demirin çevresini sararak mağaranın tepesine doğru duman tüttürüyordu.

Vitka, Abdilas'ı dirseğinden çekip:

- İşte şenlik ateşini yaktı. Daire şeklinde oturup sohbet ederiz, dedi.

Akay tabaktaki kavutu, yavaşça kaynayan suya kattı.

Sarışın çocuk, torbanın içine koydukları süt kabını açıp kaynadıktan sonra katarız diyerek ocağın yanına koydu. Heybeyi açıp kutudan pişi ile konserveyi çıkardı. Abdilas ile Vitka köknar dalını yavaş yavaş ateşe atarken uzun uzun sohbet ettiler. Yemek yedikten sonra ateş alevlenmeye başladı, çocuklar şiddetli yağın yağmuru hissetmediler.

Dün, gün boyunca yürümekten yoruldukları ve kamp ateşinin etrafında oturup geç saatlere kadar sohbet ettikleri için sabah da zor uyandılar. Güneş berrak bir şekilde doğup sevgi dolu ışığını dünya yüzeyine eşit bir şekilde yaydı.

Hepsi birbirleriyle yarışarak jimnastiklerini yaptılar. Çevik olan çocuklar ırmak yatağına gidip, temiz soğuk suyla yıkandılar. Akay'ın teklifine göre, bugünkü yürüyüşte iki tarafa bölündüler.

Birinci grup, Yer Kaptal'daki, kaplıcayı görecektir. İkinci grup ise Uy-Bulak'ın civarında kaldılar. Akşam bu mağarada buluşmaya anlaştılar.

Akay'ın başta olduğu grup, öğlenden sonra Yer-Kaptal'ın gür çam ormanlarında yürürken bir anda üç ceylanla karşılaştılar. Vitka, ansızın kaçan ceylanı görüp:

- Neden tüfek almadık, diyerek kaygılı bir halde arkadaşlarına baktı.

Akay:

- Bu kayalık taşlardan aşağı inmeliyiz, dikkat edin, diyerek kendisi de tek tük çıkan çalılardan, sivri taşlardan tutup, güçlükle küçük tepeyi indi.

Akay, diğerlerine bakmadan, sol taraftaki kumlu yere koştu ve:

- Benim durduğum yere gelin. Buldum, diyerek sevinçle bağırdı ve diğerleri de koşarak yaklaştılar. Yerin altından yarım metre yüksekliğe kadar fışkıran berrak suya şaşkınlıkla baktılar. Bazıları suyu avuçlarına doldurup içtiler.

Vitka:

- Gördün mü fiskiye gibi akan bir artezyen kuyusu. Bundan daha büyük kuyular Kafkasya, Kırım dağlarında çok olduğunu söylüyorlar. Sizler de okumuşsunuzdur, dedi gülümseyerek.

Abdilas da:

- Evet, doğru söylüyor. Geçen yıl biz beşinci sınıftayken Coğrafya dersinde okumuştuk, diye Akay'a baktı.

- Haklısın, yerin altında birkaç sulu tabaka olur. Bazen tabakalar iki taraftan sıkıştırırsa su dışarı fışkırır. Böyle bir suya artezyen kuyusu denildiğini okulda öğretmişlerdi, dedi Akay.

- Evet, evet. Hatta öğretmen tahtaya resmini çizmemiş miydi, bu su kuyusunu örnek vermemiş miydi?

Çocuklar, okuduklarını kendi gözleriyle görmelerine çok memnun oldular. Okula başladıklarında coğrafya dersinde öğretmene söylemeyi düşündüler.

Vitka mavi parlak gözlerini etrafta gezdirip:

- Sadece bu değil. Dağ, göl, atmosfer hakkında coğrafyadan okuduklarımın çoğunu sizin dağlarınızda gözlemlediğimi söylesem yanılmam, inanmıyorsanız ben hepsini ispatlayacağım, dedi.

Çocuğun mutluluğu yüzüne yansdı. Bir anda liseyi bitirdikten sonra, üniversitede jeoloji fakültesinde okumayı, mühendis olmayı sonra da bu Kırgızistan dağlarında inceleme yapmayı hayal etti. Şimdi de arkadaşları tarafından coğrafyaya çok ilgi duyan bir bilim adamı gibi görünüyordu. Güzel bir vakitte aklına gelen bir fikri hemen not defterine yazmak istedi. Tekrar resim çekmeye hazırlanan arkadaşlarını görünce “Bu nasıl bir kendini beğenmişlik” demelerinden çekindi.

Mağaraya yaklaştıklarında Karı, arkadaşlarının önlerini kesip selam verdi ve sevinçle:

- Ben boş yere gelmedim, size mektup ve gazete getirdim. Alın! Diyerek çantasından Abdilas’a bir mektup, Vitka’ya evinden getirdiği mektubu, herkese gazeteleri eşit bir şekilde verdi. Hepsi sevinip ellerindeki değerli eşyaya gözlerini almadan baktılar. Postacı Karı; gözlerini ayırmadan bakan arkadaşlarını görünce “Benim işim de kolay değilmiş” der gibi böbürlendi.

Abdilas, elindeki bembeyaz zarfı açtığı anda inci gibi dizilen harfler gözünün önünden geçti.

“Sevgili Abdilas! Gittiğinden beri yaptığın işleri duyduk ve çok sevindik. Seyahat hakkındaki planını çok beğendim. Kurman’a akıl danışman çok iyi. Onunla sürekli iletişimde ol. Sen ve arkadaşlarının işi hakkında Bölge Komsomol Komitesi’ne bir rapor mektubu yazdım. İyi çalışmalar diliyorum. Verdiğimiz görevleri eksiksiz yerine getirmeye çalışın. Sizlerle aynı okuyan Bübüş adlı kıza buradaki arkadaşların ve Aşım öğretmen ders anlatıyor, sonbahardaki sınava hazırlıyor. Piyonerlerin hepsi ot biçme işinde yardım ediyorlar. İyi istirahat edin, arkadaşlarına da benden selam söyle.

Öğretmenin Salıy”.

Abdilas:

- Teşekkür ederim, arkadaşım, deyip Karı’nın elini sıktıktan sonra kendi alnındaki terini sildi. Sevincinden vücudu ısındı ve Salıy öğretmenin ağırbaşlı gölgesi gözünün

önüne geldi. Vokatıyın hürmetli selamını arkadaşlarına ilette. Abdilas gezi bittikten sonra, yapılan işin sonuçları hakkında Salıy öğretmenın mektubuna cevap yazmayı düşündü. Mağaraya ulaştığında Salıy öğretmenın mektubunu burada kalan arkadaşlarına sesli okudu.

23. BEN DE İSTEMİYORUM

Köndöy'ün vadisindeki farklı yaylalardan beş ila on kişi yola koyularak Burgan-Suu tarafına gitmekteydiler. Gruplar halinde yürüyenlerin arasından genç çobanların şakaları, kahkahaları ve neşeli şarkıları duyuluyordu. Kolhoz gençlerinin neşeli yürüyüşleri emeklerinin zaferini kutlamak için özgürce yürüyormuş gibi hissediliyordu. Gidenlerin arasında sadece çobanları değil, evde kalan yaşlıları ve çocukları da görürsünüz.

Kısaca, bayram günlerindeki halkın yürüyüşünü hayal edebilirsiniz. Aygül ile Roza sabah erkenden vadideki yayladan uzak olan tepeciğe gelip, çiçek topladılar. Aygül çeşitli renkteki dağ çiçeklerini demet haline getirip başını kaldırdı ve yorgun bir halde etrafına baktı. Engebeli yolda aceleyle gelenlerin karaltılarını gördüğünde şakacı kara gözleriyle Roza'nın yanına koştu ve:

- Gördün mü abla, hepsi Burgan-Su'ya gidiyor. Orada bir etkinlik olmalı. Hatırladım, hatırladım. Sanatçıların geleceğini söylemişlerdi. Yürü, ablacım, biz de gidelim. Şarkı söylerler, iyi şarkılardan biz de öğreniriz. Acele edersen daha hızlı ulaşırız, dedikten sonra Aygül, Roza'yı kolundan çekiştirip acele etmeye başladı.

Onlar tepeden inerken onlarla işi varmış gibi acele eden Karı, atını sürerek karşılarına çıktı ve:

- Haydi çabuk olun, tüm güzel şeyleri de kaçıırıyorsunuz, diye bağırdı.

Aygül:

- Demiştım ya abla, haydi koşalım diye daha çok acele etti.

O, çocukluk hayaliyle çabucak ulaşmak istedi.

Roza:

- Neden geç kaldık, anlatsana? Dedi, Karı'ya.

Karı'nın niyeti her zamanki gibi şaka yapmaktı, fakat Batış'ın "kızları çabucak götür" sözünden dolayı doğru söylemek zorunda kaldı.

- Karıbek ile Kurman öğretmen Köndöy'deki yaylalara bir kişi göndermişler. Bugün kızıl üde iki büyük etkinlik gerçekleşecekmiş. İlki, bölge komitesinden biri gelmiş ve toplantı gerçekleştirecekmiş. Toplantı önemliymiş diyorlar. İkincisi ise Frunzen'den sanatçılar gelmiş konser vereceklerini söylüyorlar. Bunun için herkes toplandı. Yaylada tek kişi kalmadı. Beni ise sizleri almaya gönderdiler. Deminden beri sizi bulamadığım için epey uğraştım, dedi.

Aygül:

- Gördün mü, abla, biz daha önceden biliyorduk, diyerek sevinçten gülümsedi.

Karı, Roza ile Aygül'ü ata bindirip, Burgan-Suu'ya doğru yola çıktılar.

Kızıl üyün önündeki çimenlerde oturanların sayısı gittikçe artıyordu. Büyük boz üyden yayla yöneticileri girip çıkıyordu. Şimdilik oturanların birbirleriyle konuşmaları ve ara sıra gençlerin kahkahaları duyuluyordu. Bazıları ne zaman başlayacak der gibi boz üye dikkatle bakıyorlardı.

Karı, kızları çadırdan biraz uzak yere indirip atını bağladı. Aygül, kalabalığa yaklaşıncı Roza'yı bırakıp koştu ve birisini arıyormuş gibi etrafına bakındı.

Aygül, sanki sanatçılar kalabalığa saklanmış gibi onlara baktı. İki genç, Kızıl üyden çıkardıkları masayı kalabalığın ortasına koyup üzerini kırmızı kumaşla örttüler.

Aygül:

- Enteresan, ortalıkta sanatçı da yok. Neden masaları getirdiler ki? Diye Roza'ya bakıp, dilini uzattı.

Kenarda oturan esmer genç kadın, kızlara dönüp:

- Rozacan öne geçip diğer kızların yanına otur, diye yerinden kalkıp geçmesine izin verdi. Şaşkına dönen Aygül'ün az önceki sözlerinden dolayı:

- Sanatçılar şimdi çıkacak, çadırdan hazırlanıyorlar. Önde oturan anneni gördün mü? Onun yanına git, dedi.

- Doğru mu söylüyorsun yengecim? Deyince kadın:

- Evet doğru söylüyorum. Neden yalan söyleyeyim ki? Haydi, öne geç, buradan iyi göremezsin, dedi, gülümseyerek.

Aygül:

- Harika! Diye bağırdı.

Bunu kendi fark etmemiştir.

Bu ses sevinçten çıkmıştı. Oturanlardan bir kısım bu kızın yaptığına güldüler ve ona şaka yapmak istediler. Aygül, onların sözlerine aldırış etmeden boş yerlerden atlayarak annesini aradı.

Çok geçmeden insanlar çadırdan çıkıp, sandalyelere oturmaya başladılar. Aygül, bu duruma şaşırılmış gibi annesine:

- Bu da ne? Hani Sanatçılar şarkı söyleyeceklerdi, neredeler? Diye fısıldadı.

Burma anne:

- Sessizce oturup dinle çocuğum, dedikten sonra toplantıyı başlatan Karibek'in konuşmasını dinledi.

Karibek, sözü bölge komite temsilcisine verdi. Konuşmacının sözlerini sessizce dinleyen insanları fark eden Aygül, tekrar bir şey sorarsam annemi sinirlendiririm ve insanlara mahcup olurum diye sessiz oldu. Bölge komite temsilcisi, insanlara bakarak canlı bir sesle konuşuyordu. Alnına düşen siyah saçını sağ eli ile yukarı kaldırıp konuşmasına devam etti.

- Bu mutlu, sevinçli hayat yalnızca sosyalizmin bize kazandırdığı Sovyet ülkesi tarafından kuruldu. Amerikalı savaş fitilini yakanlar bizim mutlu yaşamımıza haset edip, savaş başlatmayı isterler, fakat onların adaletsiz düşünceleri gerçekleşmez. Sebebi, dünyanın milyonlarca iyi niyetli insanları savaş fitilini yakanlara karşı tek vücut olarak ayaklanmışlar. Güçlü bir barış hareketi her geçen gün artmakta. Barış, bu milyonların sesi, milyonların sevgilisi! Barış destekçilerinin birlik gücü, yıkılmaz büyük bir kaya gibidir. Savaş fitilini yakanların acımasız planı işte bu kayaya çarparak paramparça olur.

Biz savaş istemiyoruz! Her birimiz barışı destekliyoruz. Bizim ülkenin barış politikası tarımı geliştirmek, komünizmin yeni yapılarını kurmak, halkımızın refahını artırmak içindir. Bizim ülke, tüm dünyadaki demokrasiyi destekleyen halkın direği ve

barışı destekleyen tüm dünya sovyetinin dâimi değerli komitesinin çağrısına hep birlikte katılıp kendi imzalarımızı atarız! Diye konuşmasını bitirdi.

Onu dikkatle dinleyen Aygöl, yorulduğu için mi veya kelimeleri tam olarak anlayamadığı için mi, gözünü kırıp, sükûnet içinde dinleyen insanlara baktı. Konuşmacının sözü oturanları çok etkilemiş ve kendi aralarında mırıldanmalara başlamışlardı.

Saçı ağarmış bir nine, halkın önüne gelip, kısık sesini yükselterek:

- Savaş, üzüntüdür. Halka üzüntü getirmeyi düşünen kötü insanlara benim gibi yaşlılar lanet eder. Başka bir şey söylememe gerek yok, savaş beni üç çocuğumdan ayırdı. Savaş olan yerde katliam vardır. Ben büyük bir evde yalnızca iki küçük torunum ile kaldım. Barışın olduğu yerde mutluluk olur. Torunlarımı barış günlerinde yetiştirmek istiyorum. Savaş başlatmak isteyen ahmaklar iyilik görmesin. Benim gibilerin göz yaşı bir nehir gibi aksın ve kuduran adamları öldürsün. Ben ömrümün sonunu barış içinde yaşayarak geçirmek istiyorum. Barışı isteyenlere katılıp imzamı atarım, diyerek, masaya toplanıp imza atanlara doğru yürüdü. Halk arasında heyecanlı bir hareket başladı. Toplanan halk sırasıyla çıkıp çağrıya imza atıyorlardı.

Hep bir ağızdan:

Barışa tüm destekçilerin, dünya Sovyetinin çalışmalarındaki başarılarımız ile çalışma komitesinin çağrısına cevap vereceğiz! Diye sesler yükseldi.

Dokuz yaşında bir kız öne çıkarak konuştuğunda Aygöl ondan gözünü alamadı. Onun, “savaş olmasa ben babamdan ayrılmazdım. Ben savaşı istemiyorum!” diye öfkeli sesi çıktığında Aygöl’ün yüzü solgunlaştı ve kısık sesle:

- Savaş olmasaydı ben de babamdan ayrılmazdım. Ben de savaşı istemiyorum, dedi.

Burma anne, kızının ne söylediğini fark etmedi. Oturan insanların hepsinin kalbinde sadece barış hakkındaki düşünce oluşmuş, tüm kan damarlarına dağılmış ve yaşamlarını besliyor gibiydi. Doğrusu Sovyet halkının kanında barış ile mutluluğun sonsuza kadar karıştığı herkes için tartışılmazdır.

Sanatçılar yeteneklerini sergileyerek seyircileri hoşnut edip heyecanlandırdı. İkiz çocuklar gibi benzer giyinen sanatçılar gösterişli korolar düzenlediler. Onların heyecanlı sesleri dinleyicilerin dikkatini çekti. Müziğin ince sesi, onların nazik seslerine katılarak

daha çok duyuluyordu. Bununla birlikte etraftaki tabiat da onların görkemine sesini katıyordu.

Korolarda tekrarlanan etkileyici nakaratlar, güzel melodileriyle yetenekli gençlerin duygularına tesir ediyordu. Özellikle “Demokratik Gençlerin Marşın’da geçen”, “Bizim sesi söndüremezsin hiçbir zaman, hiçbir zaman, hiçbir zaman!” diye güçlü ve ağır çıkan mısralar ağza şeker nasıl lezzet veriyorsa gençlerin duygularına da öyle lezzet veriyordu. Az önce barış hakkında söylenen sözler, halkın gönlüne kazınan düşünceler ve sanatçılar tarafından söylenen şarkılar, insanı dinlendiren melodilerle daha da derinleşiyordu.

Sanatçıların arasından gramofon ve radyodan seslerini dinleyenleri kendi gözleriyle gördüler ve sanatlarına hayran kaldılar. Kopuzçu, kaysı ağacından yapılmış kopuzun üzerinde ellerini dans ettiriyor ve üç telden farklı türde melodiler çıkarırken sanatçılar da şingirdayan çanlar gibi uzun seslerini çıkararak yürekleri coşturuyorlardı. Halk sanatçılarının bugünkü konseri, uzun süredir bekleyen çobanları memnun edip onları çok eğlendirdi.

Bir günde gördükleri iki büyük manzara karşısında sevinç ve şükran duyan halk, akşamüzeri evlerine dağıldılar.

Ayın ışınları üzükün¹³ tündükünden¹⁴ içeri sızıyordu. Burma’nın yattığı epçi caktaki¹⁵ kırmızıya boyanan keregeye¹⁶ yansıyan ayın ışığı çadırın içini aydınlatıyordu. Bembeyaz kuş yastığını, Burma’nın kapkara siyah saçları kaplamıştı. Burma’nın yanındaki yastıkta ise küçücük Ayül’ün saçları dağılmıştı.

Sanki birisiyle kavga ediyor gibi yumruğunu sıkmış, dudakları belirli belirsiz kıpırdıyor, dişlerini gıcırdatıyor, kaşlarını çatmıştı. Sonra küçücük kolunu çekip annesine taraf döndü. Sevimli yüzü solgun ve öfkeliydi. Nedense çok sinirlenmiş gibi hıçkırmaya başladı.

Aygül’ün nefes kesen sesi annesinin kulağına bir mıknaatıs gibi çekildi ve onu uyandırdı. Uykulu gözleriyle kızını defalarca koklayıp, yan tarafına yatırdı. Uzun parmaklarıyla kızının yüzünü okşadı ve:

¹³ Üzü: Keçeden yapılmış, çadırın üst kısmını örtmede kullanılan örtüdür.

¹⁴ Tündük: Kırgız çadırının tepesindeki açık alandır.

¹⁵ Epçi Cak: Çadırlarda kadınlara ayrılan sağ taraftır.

¹⁶ Kerege: Çadırın duvarını oluşturan ağaç kafes, kerege. Ev veya başka yapıların duvarıdır.

- Niye hıçkırıyorsun, yavrum? Diye başını kaldırıp dizlerine koydu. Hıçkırmaktan nefesi kesilen Aygöl, rüyasında gördüklerini sanki gerçekte oluyormuş gibi hissederek gözlerini açmadan ağlayarak: “İste...mi...yor...um... istemiyorum” diye söyleniyordu. Burma, kızına bakıp:

- Neyi istemiyorsun, kurban olduğum, uyansana, dedi.

Aygöl, yuvarlak güçsüz gözlerini açar açmaz annesine baktı ve:

- O kız etkinlikte demişti ya, ben de savaş istemiyorum. Savaş, beni babamdan ayırmadı mı? Savaş olmasaydı babam evde yanımda olurdu. Savaşı sen de istemiyorsun, değkızıl üyil mi anneciğim. Savaş olmayacak, ben derslerimde başarılı olacağım diyerek derin nefes alıp, annesinin boynuna sarıldı.

Burma, sekiz yaşındaki kızını tekrar tekrar bağrına bastı ve:

- Savaş senin gibi birçok çocuğu babasından ayırdı. Baban gittiğinde sen henüz doğmamıştın. Savaşı başlatıp, çoğunun vebaline giren zalim Hitler tüm dünya halkınca gaddar olarak bilindi. Şimdi savaş başlatacağını söyleyen Trumen de onlar gibi yapmak istiyor. Savaşı ben de sen de tüm halk da istemiyoruz. Bize böyle mutlu hayat lazım. Sen ve kardeşin okuyup, eğitilmiş insanlar olursunuz, diye düşünceye dalıp Aygöl’ün saçından okşadı. Aygöl de annesinin sözünü tekrarlayarak başını yastığa koydu.

- Halkın hepsi barış istiyor. Savaş olmayacak, ben huzur içinde okuyacağım.

24. TÖLBAŞI AKSADIĞINDA

Roza, Aygöl’ü de yanına alarak köyden çok uzak olmayan bir tepeye gidip çeşitli çiçekleri ve bitkileri topladı. Onları Biyoloji öğretmeninin öğrettiği gibi birkaç gün kuruttular. Aygöl, ona her zaman yardım ederdi Abdilas, Roza’nın çalışmalarını görmek için evine geldi. İsteddiği gibi tam da Roza işini yaparken geldi. O, gülümseyerek:

- Gel, Abdilas, bana yardım edebilir misin? Diyerek topladığı güzel çiçeklerine gözlerini ayırmadan baktı.

Abdilas:

- Ya kurutmuşsun bile! Aygöl’ün söylediği doğruymuş, dedi önündeki çiçeklere elleyerek. “Neredeyse çoğunu bitirmişsin.” Diye güzelce kurutulmuş çiçeklere baktı.

Roza:

- Bunları karıştırmayın, diye incecik parmaklarıyla her birini dikkatlice alıp klasörlere yerleştirdi.

- Gördün mü, bunların ayrı ayrı koyulmasının bir sebebi var. Her biri farklı kırılganlardan toplandı. Bitkileri bir veya iki günde kolayca kurutmak zordur. Üstelik hızlı bir şekilde kurutacak kimyasal ilaçlarımız da yok. Doğruyu söylemek gerekirse çok zorlandım. Öğretmenin geçen yıl derste öğrettiklerinin faydasını gördüm. Bir kısmı soldu. Ama artık işi öğrendim, dedi.

Onun yanakları, toplamış çiçekler gibi kızarmış, huzurlu bir ülkenin çocuğu olduğunu gösteriyordu.

Abdilas, becerikli arkadaşına yardım etmeye başladı. Bitkiler klasörlere yerleştirildikten sonra Roza yüklüğün altındaki valizi çıkarıp dikkatlice yerleştirmeye başladı.

Abdilas, bavulun içinde çok sayıda dosyaları görünce sevindi ve:

- “Ülkemizde hangi çiçekler yetişiyor” adlı konuyla ilgili bir herbaryum oluşturuyoruz, öyle değil mi? Diye Roza’ya gülümseyerek bakınca Roza da:

- Yanılıyorsun, bizim topraklar zengindir. Bu nedenle topladığım çiçeklerle “Son-Göl’de hangi çiçekler yetişir” konulu bir herbaryum oluşturacağım. Bundan sonraki topladıklarımızı kabul ederseniz bu konuya ekleyeceğiz. Çiçekleri uzak yerlerden toplamamız gerekiyor. Okul yılına yeni hediyelerle girmemiz güzel olur, dedi, gülümseyerek.

Abdilas, uzun süre düşünceli duruşunu bozmadan:

“Doğru konu seçtin. Sadece çiçekleri değil, diğer şifalı bitkileri ve ender bitkiler de toplamamız gerektiğini düşünüyorum. Onlardan sende de varmış. Bu nedenle “Son-Göl’de yetişen şifalı bitkiler ve ender şifalı bitkiler” konulu başka bir herbaryum oluşturalım, artık biz de yardımcı olacağız, benim fikrime katılır mısın?” Dedi.

Abdilas, Roza’nın ikinci seyahate de kendisiyle birlikte katılacağını duyunca sevindi ve arkasını dönmeden meradaki buzağılarının yanına gitti. Eğimli yerde otlayan buzağılar “Geldiniz mi?” Der gibi başlarını kaldırıp Abdilas’a baktılar.

Abdilas:

- Otlayınız, diyerek Gül'ü okşadı, sonra küçük bir çukurun yanında kıvrılan Tölbaşı'ya doğru yürüdü. Kocaman gözlerini açmış Abdilas'a üzülmüş gibi bakıyordu. O, bunu fark etmemişti. Yavaşça ayağının ucu ile yürüyüp, yanına gidip diz çöktü. Kirlenen boynuzlarını tutup, şişen karnına dikkatlice baktı. Tölbaşı, "Bana dokunma. Uyumak istiyorum" der gibi başını çekti.

Abdilas:

- Uyu, sana engel olmayacağım, diye ayağa kalkıp uzaklaştı.

Tölbaşı ise yerinden kalkmadı. Abdilas, vadiden yukarıya doğru giderken oyuğun ağzındaki tuzaktan dağ sıçanı çıkaran Akay'ı gördü. Akay, ayağa kalkıp buraya gel, diye elini salladı. İki birlikte dağ sıçanının derisini yüzdüler, kapalı diğer ine koydular ve iki dağ sıçanının derisini tekrar yavaşça çektiler.

Abdilas:

- Senin avcılık mesleğin de mi var? Kapanla uğraşıyorsun. Geçen gün otuz kadar dağ sıçanını mal ajansına teslim edip bir sürü mal satın almıştım. Bu yıl ancak bununla on iki tane aldım. Babam yirmiye yakın almıştı, diye gülümsedi.

- Kapanım yok, olsa ben de denerdim, dedi Abdilas.

Akay:

- Babamın dört kapanı var. Birini alıp vereyim mi? Boş vakitlerinde denersin, zamanın olmadığında da geri verirsin, dedi.

Abdilas:

- Öyle yaparsan güzel olur, dedi.

Abdilas, Akun amcanın Akay'dan bir şey esirgemeyeceğini çok iyi biliyordu. Dolayısıyla Abdilas arkadaşına inanmıştı. Tölbaşı, hala yerinden hareket etmedi. Diğerleri koşup, otluyorlardı. Endişelenerek Tölbaşı'nın yanına gitti. Sol bacağının üstündeki şişliği görüp şaşırdı. Avucuyla yavaşça okşadı. Şişmiş olan yerin sıcaklığı avucunu yakacak gibiydi.

Ne olduğunu merak etti, bacağı mı kırılmıştı yoksa yerinden mi çıkmıştı, diye dayayıp kaldırdı.

Buzağı, ayağa kalktı, ancak şişmiş olan ayağını yere koyamadı. Hayvanı kaldırıp yürütmeye çalıştı, aksayarak yürüyen hayvan bir an da düşecek gibi oldu. Bir şeyin onu ısırıldığını düşünerek hayvanın her tarafına baktı. Arka taraftaki dik iynin kenarının dağıldığını gördü ve:

- Yukarıdan koşarak-zıplayıp gelirken ayağın iyne batmış ve düşmüşsün demek. Ayağın kırılmış olmasın, diye Tölbaşı'nın boynundan okşadı ve üzgün bir şekilde baktı. Tölbaşı kıvranmış halde yatıyordu.

Tölbaşı'na dönerek:

- Vah, vah Tölbaşı! Her geçen gün ne güzel geliştiyordun aksiliğe baksana, dedi.

Abdilas, ne yapacağını bilmeyerek bir süre onun yanında kaldı. Daha sonra Akun amca ile Batış öğretmene haber vermek için yaylaya doğru koştu. Çocuğun nefes nefese kaldığını ve korktuğunu fark eden ihtiyar bilge Akun ve Batış, Abdilas'ı meraya kadar takip ettiler. Tölbaşı'nın ayağının şişmiş olduğunu öğrenen Batış şişedeki margansofkayı almıştı.

Akun, kırılması durumunda şakşak yapmak için Burma'ya tahta ve keçe getirmesini söylemişti. Burma da oğlunun telaşını görünce aceleyle eşyalarını aldı ve onların arkasından gitti.

Akun amca, Tölbaşı'nın şişmiş bacağını tutup bilgili bir veteriner gibi:

- Ayağı sağlam, zıplayarak gelirken işte bu dik ine ayağını batırıp incitmiş. Ayağını hareket ettirmeden margansofkayı sürmek gerek, diye aksakalını okşadı.

Burma anne de çok rahatladı ve:

- Çok iyi, oğlum çok korktu. Oğlum hayvanları çok sever. Gördünüz mü? Diye Batış'a diğer buzağıları gösterdi.

Sonbaharda hepsi bir yaşını doldurmuş buzağılardan ayırt edilemez hale gelecektir, dedi.

Batış, Burma ile şakalaşarak:

- Abdilas ile Aygöl'ün emeği, buzağılarının bakımı konusunda senin emeğinden daha fazla yenge, dedi.

Abdilas, buzağını bir hafta boyunca hiçbir yere çıkarmadan besledi. Taze otlardan koparıp verdi ve zamanında sütünü içirdi. Bu sebeple Tölbaşı zayıflamadı.

Veterinere iki kez tedavi ettirdiler. Tam yedi gün dışarı çıkmadan buzağını besledi, bacağındaki şişlik geçtikten sonra onu meraya çıkardı. Abdilas'ın bu ilgisini gören Akun amca, Batış ve yayladakiler ondan memnun kaldılar.

Abdilas ve Aygöl, Tölbaşı'yı meraya sürdüklerinde çok sevindiler.

25. BİZİM İŞ

İhtiyar Akun:

- Yaşlıların “dama dama göl olur, dada dada heç olur” demeleri boşuna değildi. Masum halka zulmetmek isteyen zalimler, kendi kazdığı kuyuya kendileri düşer. Dünyadaki tüm iyi niyetli insanların barış için tek bir amaçta birleşmesi büyük bir mutluluktur çocuklar, diyerek yerinden kalktı.

Onun dağılmış sakalı gümüş gibi parlıyordu.

Batış:

- Doğru söylüyorsun, amca, İngiliz-Amerikan faşistler, söylediğiniz gibi, halkı katletmek için yaktıkları ateşte kendiler yanacaklar, diye destekledi.

Konuşma bittikten sonra, oturanlar dağıldılar. Abdilas ile Karı okudukları gazeteleri katladılar. İkisi “Kızıl Kırgızistan” gazetesinin dördüncü sayfasında yer alan uluslararası bölümünü okumuşlardı. O, savaş ateşini yakanların saldırganlık planı hakkında yazılmıştı. Bir sonraki sefere “Tecrübeli saançı” adlı makaleyi okuması için işaretledi. Onlar yola çıktıklarında Burgan-Suu tarafından üç atlı o yaylaya doğru geliyorlardı.

Batış:

- Yayla birliğinin insanları. Eyvah! Abış amca, sığırlara doğru gidin, bizim haber okumakta olduğumuzu nereden bilsinler boş boş oturduğumuzu sanacaklar, diye telaşla çadıra girdi. Saançılar da aceleyle çadırlarını düzenlemeye başladılar.

Aygöl, hızla meradaki buzağılara doğru gitti. Batış, buzağılarının yanına gitmesini söylemişti. Atlılar ağıla geldiklerinde Batış, selamlaşarak onlarla beraber çadıra yürüdü. Çocuklar koşarak atları alıp bağladılar.

Kurman, çocukları gösterip:

- Bahsedilen gençler bunlar, diye yanındaki uzun boylu gence fısıldadı.

Delikanlı sevimli yüzü ile çocuklara:

- Adın ne? Diye Abdilas’a döndü. Kısa boylu, sarışın bir genç çadıra girerken geri döndü. Çocuklar bize mi geliyor? Der gibi ona baktılar.

- Adım Abdilas, dedi çekinerek.

- Ya seninki?

- Akay.

- Ya seninki?

- Karı.

- Ha, ta kendileriymiş. Roza ve Aygöl isimli kızlar da burada olması gerekirdi diyerek cebindeki not defterini açıp Kurman’a baktı.

Karı:

- Bizim ismimizi neden yazmışlar, ne yapacaklar acaba? Diye Abdilas’ın kulağına fısıldadı.

Batış, Kurman’dan önce:

- Evet, o iki kız da bu yaylada. Meradaki buzağların yanında olmaları gerekiyor, dedi.

Onların gelişinden haberi olan Batış, çocuklara sevgiyle baktı.

Misafirler çadıra girip oturdular. Batış, sofrayı hazırlayıp çay doldurmaya başladı. Gelenler çocuklara kendi kardeşleri gibi davranıp beraber çay içtiler. Çocuklar da onların temiz kıyafetlerine ve kibar tavırlarına hayran kaldılar. Boyunlarındaki güzel kravat, bileklerindeki parlayan “Pobeda” saat onların şehirli çalışanlar olduklarını gösteriyordu.

Akay, Karı’ya:

- Bunlar Frunze’den gelmişler galiba, dedi, yavaş bir sesle.

Beyaz tenli yakışıklı genç adamın keskin siyah gözleri çocukların bedenlerine ve hareketlerine odaklanmış durumdaydı.

Sofranın hazır olması ile Kurman sakin tavrıyla:

- Bu abileriniz, Frunze'den Son-Göl yaylasına iş seyahatine gelmişler. Başköşede oturan abinin soyadı, Camanakov, "Kırgızistan piyoneri" gazetesinin sorumlu sekreteri olarak çalışıyor, dedi sonra beyaz tenli genci gösterip:

- Bu abimiz ise o gazetenin foto muhabiridir. Soyadı, Iymanovdur. Sizlerin çalışmalarınızı öğrenmek için Batış'ın yaylasına geldiler. Onlara çalışmalarınızdan bahsedin. Kendileri de gidip görecekler, dedi.

Kurman, küçük çocukların güneşte yanmış yüzlerine sevgiyle baktı. Kurman'ın söyledikleri çocukları heyecanlandırdı.

Abdilas:

- Bizim işimiz çok zor değildi, dedi kekeleyerek. Bu söz sanki bir güç tarafından söylenmiş gibi ağzından zorla çıktı. Yüzü kızarıyor ve alnından ter damlıyordu. Kabalık mı yaptım? Diye yere baktı.

Camanakov:

- Utanma, kurban olduğum. Yoldaş Kurman, bize çalışmalarınızı anlattı. Biz gençlerin vatansever çalışmaları ile gurur duyuyoruz. Pioner ve komsomollor çalışkan gençlerdir. Hızlı ve dürüsttür, diye yumuşak avucuyla Abdilas'ın alnını okşadı.

Batış:

- Çocukların çalışmalarını yakından öğrenmek istiyorsanız, merada şefin beslediği buzağıları ziyaret edelim. Kızları da orada görürüz. Kurutulmuş çiçeklere bakın. Çobanların çocukları ile birlikte seyahate çıkıyorlar. Onu kendileri de anlatırlar. Gerisini Kurman ile ben anlatacağız, diye gülümsedi.

O, toplantıda konuşurken veya temsilcilerle sohbet ederken kararlı ve net konuşurdu. Batış'ın dediğine göre meraya doğru yöneldiler. Çok uzak olmadığı için hırkalarını çıkarıp, yürümeye başladılar.

Roza ile Aygöl, buzağılarının yanında çeşitli çiçeklerden toplarken gelen kişilerden çekinmediler.

Camanakov ile Iymanov, çocukların yanına gidip:

- Nasılsınız, kızlar? Dediklerinde Aygöl de:

- İyiyiz, dedi çekinmeden.

Zıplayarak oynayan, tüyleri kalın kunduz gibi parlayan buzağılara uzun süre baktılar. Yeşil tepeye oturup, çocuklarla sohbet ettiler.

Artık alışan çocuklar sırlarını adamlardan saklamadılar. Vitka'nın da bugün buradan gittiğine üzölmüşlerdi

Kurman:

- Önemli değil, onunla orada sohbet ederiz diyerek, yakın arkadaşlarını teselli etti.

Iymanov, fotoğraf makinasını eline alıp, çocukların sorumluluğunda olan buzağıları ve oluşturduğu herbaryumları çekeceğini söyleyip hazırlanın, dedi.

Camanakov söylenenlerin hepsini not defterine yazdı.

Aygöl, yerinden kalktı ve buzağılarını çağırmaya başladı. Her biri adını duyduğunda Aygöl'e doğru zıplamaya başladılar. Küçük kızın alıştırdığı buzağılara misafirler hayranlıkla baktılar. Geyik gibi kocaman görünen buzağılarla çocukların fotoğraflarını çektiler. Aygöl, Kencesi ile Gül'e sevgiyle sarıldı ve oturanlar da mutlulukla onlara baktılar.

Abdilas, elindeki sopası ile buzağılarını otlatırken ki fotoğrafı çok güzel görünüyordu.

Akay'ı da dağ sıçanına tuzak kurarken çekmişlerdi.

Roza kuruttuğu dağ çiçekleriyle görkemli görünüyordu. Karı'yı, sınırı korumakta olan Samak'tan gelen mektubu annesi Akiş'e okurken çektiler. Kısaca çocukların bu güzel çalışmaları ölümsüzleştirildi.

Iymanov, resimlerden birini posta yoluyla Frunze'den göndereceğine söz verdi. Gezideki sahneleri Vitka'nın daha önce çektikleri negatiflerinden çıkarmaya çalıştı.

Çocuklar, görevlileri memnuniyetle uğurladılar. Onlar, gençlerin çalışmalarının daha da başarılı olmasını dile getirerek, onlardan "Kırgızistan Pioneri" gazetesine düzenli olarak yazı yazmalarını istediler.

26. AĞIL KENARINDA

Geceler, yıldızların uzaktan parladığı, güzel şehri andırdığı ve gökyüzünün yoğun bir şekilde sönmeyen mumlarla kaplandığı bir zamandı. Güzel bitkilerin özgür çiçekleri gibi büyüyen çocuklar yeşil tepeyi güzelleştirerek oynuyorlardı. Çocukların:

- Gitti! Tut! Çabuk koş! Diye bağırışları ve kahkahalı sesleri, serin bir yaz gecesinde sürekli öten bülbüllerin sesine benziyordu.

Yakındaki dere ve vadilerden bekçi köpeklerinin havlama sesleri, çobanların sesleri bazen çeşitli ezgilerle çıkan bekbekey¹⁷ duyulurdu.

Ara-sıra kemerli tüfeğin sesi yankılanıyordu. Uzaktan çobanlarının şarkısı (şırıldan) kulağa mıknatıs gibi çekiliyordu. Kısaca çobanın yurdu olan yayla sanki gecenin şanını ortaya çıkarıyordu.

Dün gece ağla iki kurdun saldırdığı haberi köye kuşluk vaktinden önce yayılmıştı. Sarışın çocuğun babası kışlaktaki ahırın tadilatını yapmak için köye gitmesinin üzerinden birkaç gün geçmişti. O ve annesi o gece sabaha kadar ağla dolaştılar. Sabah koyunları kurda kuşa yem etmemelerine sevindiler. Bir kurdun koyunlara saldırdığını ve avcıların da onları aramaya çıktığı haberini duyduklarında endişelendiler.

Çocukluğundan beri yaz, güz boyunca yüzünden sıyrıklar gitmediğinden anne-babası onu “Sıyrık” diye severlerdi.

Dolayısıyla kendi adı çok anılmazdı, halk da Sıyrık derdi.

- Gündüz koyunu ben otlatayım. Sen dostlarının yanına git. Kurt-kuşun tehlikesi de artıyor. Baban gelene kadar bir iki gece bize koyunlara bakmada yardım etmelerini söyle. Tamam derlerse onları getir, diye annesi Ayım, Sıyrık’ı Abdılalara göndermişti.

Ayım, yumuşak huylu, iyi niyetli, becerikli bir kadındı. Kocasını bir yerlere gittiği zamanlarda gece boyunca hiç uyumadan koyunlara bekçilik yapardı.

Sıyrık, Abdilas’ı evinde bulamayıp Aygül’ün anlatmasıyla uzun vadiye yöneldi. Orada dağ sıçanına bir ine kapan kurmakta olan Akay ile Abdilas’ı gördü. Akay ile Abdilas onun ziyaretindeki amacını anlayınca:

¹⁷Eskiden geceleyin sürüyü bekleyen kızlar ve gelinlerin eğlenerek söyledikleri şarkı.

- Yalnız ikimizin gitmesi uygun değil. Cıvardaki çocukları toplayalım giderken de Vitka'yı alalım, dedi, Abdilas. Aceleyle yaylaya geldiler. Oradaki çocukları toplayarak yola çıktılar.

Karı:

- Postayı yarın getireceğim. Gece iyi uyumam lazım, diye mızızlandı.

Diğerleri aldırış etmeden, bir gece uyumazsan hiçbir şey olmaz, çoğunluğun görüşüne uyacaksın diyerek, onu da yanlarına aldılar. Vitka evde olmadığı için onu uzun süre beklediler. O gelene kadar bu gece Sıyrık'ın ağılının kenarında sabaha kadar oynayıp, koyunlarını gözetleyeceklerine karar verdiler.

Vitka, doktor ablası Verayla birlikte köyden geç geldi. Vitka, arkadaşlarının teklifini duyunca onlarla birlikte yola çıktı. Akşama yakın Sıyrık'ın ağılına geldiler.

Ayım Hanım, ağılın ortasına uzun bir tahta parçası yerleştirmiş ve onun bir dalına lambasını asıp sürekli avluda dolaşıyordu. Ateş yakmasındaki sebep; ışığın yandığı yere kurtların yaklaşmayacağı rivayetinden dolayı kullandığı bir çaresiydi. Çocuklar grup halinde ağılın kenarına geldiklerinde sevinçle:

- Kurban olayım yavrularım. Geldiğiniz çok iyi oldu. Sizi merhametli yetiştiren hükümete teşekkür ederim. Eski zamanlar olsaydı “Ağıldaki koyunların tamamı ölse de” kimse umursamazdı, dedi.

Doğrusu Ayım çok mutlu oldu ve çocukların ellerinden tutup eğilerek narin yüzlerinden öpüp memnuniyetini bildirdi.

Abdilas, Ayım teyzesinin sevgi dolu tavrından memnun olduğunu ifade ederek:

- Amcamız yokken sizi yalnız bırakmak ve tehlikeye atmak bizim işimiz değildir. Her ne kadar siz bakıyor olsanız da hayvanlar kolhoza aittir. Biz bilseydik dün gece de gelirdik, dedi.

- Bunu anladığınız için teşekkür ederim kurban olduklarım. Başka çobanlara kurdun saldırdığını duyunca Sıyrık ve ben, endişelendik.

- Ağılın ortasına kandili neden astınız, diye Karı yanan ışığa baktı. Gerçekten de bunun ne faydası var, yoksa yalnızlıktan mı korktu? Diyerek çocuklar da şaşırdılar.

- Bu sebeple onlara çocuk diyorlar diye Ayım Hanım karanlıkta ağıla asılan kandilin asılı durma sebebini anlattı.

- Kurtların karanlıkta ışıktan kaçtığına dair eski bir söz vardır. Bundan otuz yıl önce olmalı. Kalpa adında yaşlı adamı görmüşsünüzdür.

- Evet, biliyoruz, diye çocuklar sessizce Ayım Hanım'ın hikayesini dinlediler.

- O zamanlar o gençti. Kıtık yılı olduğunu söylüyorlar. Kışın en soğuk günlerinde bu Son-Göl'ü geçip, yürüyerek Cumgal'daki kızına gitmiş. Taş-Töbö'yü geçince, aniden arkamdan 'arır' diye bir ses geldi ve kaftanımın eteğinden çekti. Korkudan afalladım ve hemen dönüp bastonumla vurdum. Tam o sırada dişini sıkarak aç kurt uzaklaştı. Eskilerden duyduğum bir söz aklıma geldi. Sigara çekmenin faydasını o zaman gördüm, diye anlatınca şimdi de kalpa güler. Cebime baktım ve iki kutu kibrit varmış. Uzun süre kibriti yakıp arkama atıp, uzaklaştım. Kurt ışık olunca uzaklaşıyor, tekrar yaklaşıyor, uzun süre peşimi bırakmadı. Şilbili'nin tepesine ulaştığımda şafak sökmeye başladı. İşte o zaman uzaklaştı. Kibrit olmasaydı elimde başka alet yoktu, belki ona yem olabilirdim, diye anlatır. Ben kısaca anlattım. Ondan dolayı karanlıkta ağıla bir kandil koyarız. Koyunlar da dağılmaz bir yerde kalırlar.

Ağıldaki koyunlar sanki Ayım'ın hikayesini bekliyormuş gibi ürktüler. Korkan çocuklar gürültüyle etrafa koştular. Koyunlar sanki bir şeyden korkmuş gibi ağılın ortasına toplanmışlardı. Kuzuların "Git buradan, git buradan" der gibi meleyen sesleri duyuldu.

- Korkmayın, kurban olduklarım. Bir gecede bir-iki kez ürkmek bizim ağıldaki koyunların alışkanlığıdır. Birkaç gün önce akşamleyin bir kere daha ürkmüştüler. O günden beri her gün yapar oldular.

- Tehlike yoksa, biz ağılın kenarında oynayalım. Sıra ile ağılı gözetiriz. Siz uyuyup dinlenin, diye Abdilas, Ayım'dan rica etti.

Sıyrık da:

- Dediğin gibi yapalım. Gece de uyumamışsın. Oyun bitene kadar ben gözetirim, tamam mı anneciğim? Sen dinlen, dedi.

- Siz eğlenin, kurban olduklarım. Yaylanın güzelliği, gençlerin eğlenceleri ve onların sesleriyle ortaya çıkıyor. Ben böyle uykusuz geceleri çok geçirdim. Ben hem koyunlara bakarım hem eğlenenizi izlerim. Gidin, bu ağılın kenarındaki tepeciğe çıkıp oynayın. Kalabalıktan korkup kurt da gelemmez. Haydi, diye çocukları gönderdi. Akay, ilk nöbeti ben alacağım diyerek Ayım'ın yanında kaldı.

Uzun süredir gençlerin oyunundan keyif alan Ayım, hiçbir şey düşünmeden etrafta dolaştı ve çocuklara doğru bakıp seslerini dinledi.

Çocuklar iki gruba bölünüp “Ak çölmök” oynadılar. Bir grubun başı Abdilas, ikinci tarafındaki Vitkaydı. “Ak çölmök” olarak kullandıkları kemik devenin taş gibi ağır azı dişiydi. O, çocukların oynaması için kemikleri törpülenip ve hazırlanmıştı. Gruptaki bir çocuk çölmöktü fırlatınca diğerleri de hızla düştüğü yöne doğru koştular. Çocuğun atmasıyla uçan ak çölmök yumuşak otun üstüne düştü ve “gözünüz keskin olanınız bulun” der gibi kayboldu.

Ok gibi fırlayan ak çölmöğün ardından koşan iki grubun çocukları yeşil otun üstünde aramaya başladılar. Düştüğü yeri iyi gözlemleyen dikkatli çocuk hemen alıp varış noktasına doğru koşuyor. Rakipler ak çölmöğü birbirlerine kaptırmamak ve hedef noktaya bırakmak için acele ediyorlar. İkinci gruptan “İyi Koşanlar” onu kovalıyor ve almak için acele ediyorlardı.

- Bu sonuncu oyun. Tüm gücünüzü toplayın. Bu defa alamazsak kaybederiz, diye nefes nefese kalmış Abdilas arkadaşlarına baktı ve ak çömleği tekrar fırlatmaya hazırlanan Karı’nın havaya kaldırdığı eline baktı. Karı Vitka’nın grubundaydı.

Vitka aceleyle:

- Bizim çocuklar, sizler de çok güçlü olmalısınız, dedi.

Çocuklar da:

- Tamamdır, yoldaş komutan! Diyerek şakalaştılar ve sevinçten gürültü kopardılar.

Karı iki-üç adım öne attı, sağ elindeki ak çömleği kaldırdı, üç-dört kere çevirdi ve öne doğru attı. Çocukların bir kısmı öne doğru koşmaya başladı. Karı, bu sefer sağ tarafına dönüp avucundaki ak çölmöğü gerçekten fırlattı. Karı’nın kurnazlığını fark edip yerinde kalan çocuklar bu sefer koşmaya başladılar. Karı’nın ilk atmış gibi yaptığı hareketine kanıp koşan çocuklar boş alana koştuklarına pişman olup, diğerlerinin ardından gittiler. Bazıları içinden Karı’ya kızdılar.

Vitka, çok hızlı koşucu olmasa da çok çeviktir. Abdilasla ikisi birbiriyle yarışarak ulaştılar. Çocuklar telaşlandılar, birbirlerinden şüphelendiler ve etrafa dikkatlice baktılar. Bir anda hem Abdilas’ın hem Vitka’nın gözüne parlayan ak çömlek çarptı.

Abdilas eğilinceye kadar Vitka hemen alıp gitti.

Abdilas:

- İşte...git...ti! Vitka'yı yakalayın! “Çabuk yakalayın!” Akay, önünü kes! Diye var gücüyle bağırıp ardından koştu.

- Karı haydi çabuk ol, al! Noktaya ulaşmak üzere! Diye karışık çıkan sesler kulakları çınlatıyordu.

Abdilas, Vitka'ya ulaşip yeninden tutmak üzereyken Karı yan taraftan gelip Ak çölmökü kaptı.

- Ak çölmök Karı'ya geçti, yakalayın! Niye duruyorsunuz çabuk olun? Diye sinirli bir şekilde bağırdı.

Karı kimseye yakalatmadan bitiş noktasına yaklaşınca yanındaki arkadaşına çaktırmadan verdi. Herkes Karı'yı yakalamaya çalışırken çocuk bitiş noktasına gidip Ak Çölmökü bıraktı. Oyun, 20.18 olarak Vitkaların kazanmasıyla sonlandı.

Yorulan çocuklar tüy gibi çimlerin üzerinde yaz gecesinin misk kokulu esintisini soluyarak yarım saat dinlendiler. Onların narin bedenleri çabuk dinlendi ve tekrar hareket etmeyi istedi. Yaylanın serin havası onları dinçleştirdi ve kalpleri heyecanla çarptı. Gözlerinde uykudan eser kalmamıştı, bu gecenin uykusunu unutmuşlardı. Doğrusu hepsinin kararı bugün uyumadan sabahlamaktı. Bu sebepten de kimse yatmadı.

Hepsi de bugünkü uykularını feda ederek yerlerinden hızla kalkıp Ayım Hanım'ın etrafında toplandılar. O, çocuklara gece yarısını geçtiğini söyledi.

Çocuklar ağılın kenarındaki düzlüğe gidip, oyuna devam ettiler. “Dümpöldök”, “Toktu suramay”. “Elden elden el çabar” adlı oyunlarını oynadılar.

Vitka, kırsal çocukların spor içeren aynı zamanda eğlenceli oyunlarını çok sevdi. Her bir yerin şartlarına göre insan sağlığına yararı olan faydalı oyunları vardır. Şehrin sokaklarında “dümpöldök”, “Toktu suramay” oynamak mümkün değil. Bu oyunlar sadece yeşil alanlarda oynanır. Ancak spor sahasında “Ak Çömlek” oynanabilir. Futbol ile voleybolun gece oynamanın çok zor olduğunu söylerler, diye Vitka düşündü.

Şafak söktüğü zaman oyun sona erdi. Akay'ın teklifi üzerine diğer çobanlara uğramayı kabul ettiler. Bazıları köpeklerden korktukları için istemediler, bazı çocuklar ise bu teklifini doğru buldular.

Vitka:

- Bu bir gecelik yolculuğa devam edelim, diye arkadaşlarına gülerek baktı.

Çocuklar da:

- Elbette bu da bir yolculuk. Buna gece yolculuğu deriz, diye söylediklerini desteklediler.

Sıyrık, ihtiyar Bekten'in ağılına doğru yürümeye başladı. Gökyüzünü kara bir bulut kaplamıştı. Tepeyi aştıklarında otlayan koyunların önünde durdular.

Çocuklar koyunlara yaklaştığında öndeki koyunlar ürktüler ve tekrar otlamaya başladılar. Alaca bir köpek, yayılan koyunların etrafında koşarak "yaklaşmayın" der gibi havlayarak çocukların önüne çıktı. Sıyrık, köpeği adıyla çağırdı ve kendisi ileriye doğru gitti. Sıyrık, köpeği beklerken çocuklar, Bekten amcanın çadırına doğru yürüdüler.

Karı:

- Bu koyunlar nasıl çoban olmadan otluyor? Diye şaşırdı. Bekten amca nasıl olsa sabah oldu diye uyumuş olmalı. Birimiz gidip uyandıralım. Kalanlar burada koyunları gözetlesin. Alaca köpek havlasa da insana dokunmaz diye Sıyrık, otlayan koyunların durumunu anlattı. Nede olsa koyun yetiştirmeyi diğerlerinden daha iyi bildikleri fark ediliyordu. Onun güzel kara gözleri hayvan yetiştirme işindeki becerisini kanıtlıyor gibi parladı.

Akay:

- Tamam, siz bizi uzun süre bekletmeyin, çabuk haber verin, dedi.

Karı da yüksekteki vadiyi işaret edip:

- Eğer yarım saate kadar gelmezsen koyunları uzaklara sürüp gideriz, diye Akay'ın söylediklerine katıldı.

Abdilas ile Sıyrık arkadaşlarının isteklerini gerçekleştirme telaşıyla Bekten'in evine doğru yöneldiler. Alaca köpek, Vitkalar'a çabucak alıştı. Onların "hırsız" olmadıklarını anlamış gibiydi. Koyunların önüne geçip Abdilaslar'ın gittiği tarafa baktı.

Söylediği gibi Bekten amca, ağılda tüfeğini elinde tutmuş horlayarak uyuyordu. Çocuklar yanına yaklaştı ama ses çıkarmadılar. Sıyrık, diz çökerek oturdu ve:

- Bekten amca, uyanın. Koyunlar nerede? Diye adamın omzunu silkmeye başladı. Bekten amca bir süre sonra "korkunç" haber almış ve suda boğulmuş gibi "ah" diye telaşla başını kaldırdı.

- Siz kimsiniz, koyunlar nerede? Diye gözünü ovuşturup yerinden fırladı.

Karşısında gülümseyerek dizilmiş çocukları görünce utandı.

Boş ağıla telaşla baktı. Koyunların kurda-kuşa yem olma fikri yüreğini hoplattı. Çocuklara açıkça sormadı.

- Kurban olduklarım sabahın köründe nereden çıktınız? Yorgun olup uykuya dalan yaşlı amcanızı uyandırmanız iyi oldu, dedi.

Onun kısık çıkan sesinden utanmanın belirtisi fark edildi.

Abdilas:

- Koyunlarınızın otladığı yerden bu vadiye kadar sürüp getirdik. Bir grup çocuk onların başlarında bekliyorlar, diye gururlanarak anlattı.

İhtiyar Bekten:

- Ömrünüz uzun olsun, çocuklarım. Şafak sökmeye başladığında biraz yatmışım. Uyuyakalmışım. Allah dilediğiniz ne varsa versin, kurban olduklarım, diye çocukların alnından öptü.

Çocuklar da arkadaşlarının peşine takılarak yollarına devam ettiler.

27. BEKLENMEYEN MÜJDE

İhtiyar Akun:

- Her şey uyumla güzeldir. Fark ettiyseniz, bizim hayatımızın neşesi çoğalmak ve her gün kuş gibi uçmaktır. Elle yaptığımız tüm işler, büyük makinalar tarafından yapılmaya başlandı. Yayla, hiçbir zaman şimdiki gibi gösterişli olmamıştır. Mutlu ve özgür çobanların zengin bir vatanı oldu. Çocuklarım, hayatın tadını siz çıkarıyorsunuz. Doğduğunuzdan beri anne sütüyle birlikte bilgiyle besleniyorsunuz. Keneş hükümeti sizlerin yüreğinize kanat, dilinize bereket, gözünüze keskinliği verdi, diye nasırlaşan eliyle ipek gibi yumuşak sakalını okşadı.

Onun gülümseyen yüzünden sonsuz mutluluk belirliyordu.

Onun görüntüsü meyveleriyle güzelleşmiş bir ağaç gibiydi.

Karşısında kendisini dinleyen çocuklara şefkatle baktı. İhtiyar Akun, hayatı anlayan çalışkan bir adam. İstekli konuştuğu zaman kendisinin de dediği gibi kelimelerin: “en güzelini seçer” konuşur. Boş zamanında küçük-büyük demeden herkese hayattan bahseder, konuşmalarını da atasözleri ve deyimlerle güzelleştirir.

Aralarında fısıldaşan kadınlar bile ihtiyar Akun’un konuştuklarına kulak verdiler.

Batış:

- Akun amca, bugün çocuklarla güzel sohbet etti, diye Burma’nın kulağına fısıldadı.

Batış, at çiftliğinden iki büyük tulumla kımız getirip, bir de kuzu keserek yayladakileri misafir ediyordu.

Güneş de misafirlerin iyi niyetini anlıyor gibi parlıyordu, dolayısıyla dışarıda çimlerin üzerine keçe halı sererek oturdular. Hepsine büyük kaseyle taze kımız ikram ettiler. İhtiyar Akun, kasesini yavaşça eline aldı, kokusu hoş kımızı dudağına yakınlaştırıp:

- Haydi, çocuklar, buyurun! Dedikten sonra içti.

Herkes, sanki komutanın sözünü duymuşlar gibi kaselerini alıp kaldırdılar. İhtiyar Akun nedense uzağa göz gezdirip, sessizliğe gömüldü. Sonra iç çekip, önündeki çocuklara dikkatlice baktı ve:

- Bu ihtiyar bizim gibi gençken nasıl biriydi, diye merak ediyor musunuz, dedi. Sonra ihtiyardan gözünü ayırmadan oturan Abdilas’ın şapkasına elledi.

- Benim sizin yaşınızdayken ne doğru düzgün giyimim oldu ne de karnım doydu. Kocoy adlı zengin bir adamın koyunlarına baktım, aynı zamanda çocuklarından da sürekli dayak yedim, dedikten sonra sustu. Sonra çektiğim eziyetleri anlatıp çocukları üzme-yeyim demiş olmalı ki konuşmasına devam etmedi. Sonra Abdilas'ın şapkasını alıp içine ve dışına baktı. Yıllar geçtikçe kırışan nurlu yüzünün sağ tarafındaki yara zengin adamın kırbacının “izi” idi.

Roza kendince “Zavallının çocukluk hayatı sıkıntılıymış.” Dedi sonra: “Eğer küçüklüğünde okumuş olsaydı bilgili bir insan olurdu.” Diye düşünmeye başladı.

Akun ve çocuklarla sohbet eden İhtiyar Abış, ara-sıra kımızdan yudumlayarak konuşmaya devam etti. Makine yardımıyla sığırın sağlığı ve koyunun kırpılığı hakkında duydukları onu çok etkiledi.

Batış kendi gözleriyle gördüklerini anlattı. Ondan sonra ekskavatör, biçerdöver, çim biçme makinası ve sadece bunlar değil. Türkmen büyük kanalı hakkında da birkaç söz söylendi. Sıra kendilerine geldiğinde çocuklar da ülkedeki yenilikler hakkında duydukları, gördükleri, okuduklarını anlattılar.

Sofra toplanırken Karı atıyla koşturarak geldi.

Abış:

- Oo çocuğum, neden bu kadar aceleyle geliyorsun, hayırdır? Diye endişelenerek oğluna baktı. Oturanların hepsi yerinden kalkıp “Haberler nasıl acaba?” Diye Karı'nın etrafını sardılar.

Karı, atından inmeden, nefes nefese kalarak, alnındaki terini sildi ve:

- Hayır hayır, size sevinçli haber getirdim, dedi.

Abış:

- Hayır olsun. Buna niye bu kadar koşturdun çocuğum, kötü bir şey mi oldu? Hepimiz korktuk, diye oğlunun konuşmasını bekledi.

Akay ile Abdilas:

- Haydi çabucak sevinçli haberi versene, diye atının dizginini tuttular.

Karı:

- Roza üçünüz beni attan kaldırarak kucağınızda indirin. Anne-babanızla beraber müjdenizi hazırlayın. Sonra söylerim, diye atının dizginini çekip gülümsedi.

Oradakiler çeşitli tahminde bulunarak şaşkınlıkla baktılar.

İhtiyar Akun:

- Haydi, yavrum. Müjdene birer kâse tereyağı verelim, çocukların boyu yetişmez. Ben seni kucağımda indireyim, diye çocuğu atından indirdi.

Ona bakmakta olanlar kahkahaya boğuldular.

Karı:

- Hey! Amcacığım bir az bekleseydin ya. Onlar beni indiremezdi. Ben bir süre uğraştırdım, diye utancından yüzü kızardı ve eyere bağlı büyük çantasını çözmeye başladı.

Abdilas:

- Hey, ne diyorsun! Seni Akay ve ben indirebilirdik. Uzatma haydi söyle, diye elinden tuttu.

Karı:

- Elimi bırak, şapkanı ver diye Abdilas'ın başından şapkasını çıkardı.

Abdilas:

- Tamam al, yeterki çabucak söyle, diye Karı'nın elini bıraktı.

Burma ve Batış:

- Uzun süre haber alınamayan asker çocuklardan belki mektup gelmiştir. İşte çantasını açmaya başladı, diye fısıldadılar.

Batış:

- Hepimizi meraklandırmadan çabuk söyle, kurban olduğum, dedi sabırsızlıkla.

Karı:

- Yalnız birinizi değil, hepinizi ilgilendiriyor. Gördüğünüzde çok sevineceksiniz, diye büyük çantasından bir sürü gazete çıkardı. İşte alın, bunun içine bakın! Sonra

müjdemo hazırlayın, diye hepsine birer tane verdi. Hepsi meraklarından gazetenin her bir yerine dikkatle baktılar.

Aygül, gazetedeke resimleri Burma'ya gösterdi ve:

- Yaa. Ne kadar güzel çıkmışlar! Bizim daha önce çekildiğimiz resimlerimiz! Lütfen benim Kencem ile Gülüm'e bakın. İnanılmaz derecede güzel görünüyorlar. Roza ablam çiçekleriyle birlikte hepsinden güzel görünüyor. Baksana anneciğim, abim tıpkı sığır çobanına benziyor. Ben ise çok güzel çıkmışım, dedi.

Her biri gazeteye bakarak gülümsüyordu. Böyle bir duruma kim sevinmesin! Çocuklar kendilerine ait en sevdikleri resimlere tekrar tekrar baktılar. Onlarla birlikte Kırgızistan'ın tüm piyonerleri bakıyor gibiydi. Anne-babaları da çocuklarının resimlerini gazetenin sayfasında görünce heyecanlanıp mutlu oldular. Gözlerine inanamayıp çocuklarına bakıyorlardı. Yeşil tepenin çiçekli düzü, oynayıp-zıplayan buzağılar; çocuklarla sonsuza dek beraber olacakmış gibi güzel gözüküyordu. Çocuklarla birlikte anne babalar da güzel düşüncelerin kucağına çekildiler. Mutluluktan ne diyeceklerini bilemiyorlardı.

“Kırgızistan piyoneri” gazetesinin üçüncü sayfası bu çocukların çalışmaları hakkındaydı. Gazetenin üst kısmında “Tatil dönemindeki hediyelerimiz” adlı büyük bir makale yer alıyordu. Onun üzerinde resimler ve küçük makaleler vardı. Çoğu makalelerin sonuna çocukların soyadlarını yazmışlardı. “Genç vatanseverler” adlı makaleyi okudular, Camanakov'un sevimli yüzü gözlerinde canlandı ve binlerce kez teşekkür etmek istediler. Her resmin altında fotoğraflar İymanov'a aittir, diye yazıyordu.

Hepsi yaptıkları bu önemli işten gurur duyarak sevindiler. Gazeteye tekrar tekrar bakmak istiyorlardı.

Batış:

- Bu çocuk yakışıklı çıkmış. Baksana yenge, Aygül, iki buzağını kucaklarken çekildiği resim de güzel çıkmış. Buzağılar da uslu durmuşlar. Oğlun buzağılarını otlatıyor. Sanki tecrübeli bir çoban. Şimdi yenge, çocukların için bir kutlama yap, diye Burma'ya şaka yaptı.

Batış'ın yanındaki saançılardan biri:

- Evet ya. Nasıl kutlama yapmasın! Çocuklarının resmi dünyanın dört bir tarafına ulaşmış, diyerek onu destekledi.

- Kurban olduğum, yavrularım. Talihlisiniz. Sizin burada çalışmanızla biz mutlu oluyorduk, halbuki tüm Kırgızlar bundan haberdar olmuş. Zamanınızın kıymetini bilin çocuklarım, diye İhtiyar Akun gazeteye baktı sonra:

- Akay ine kapan mı kuruyordun? Deyince Akay:

- Evet. Kapan kurarken çekmişti, diye babasına gururla baktı.

- Karı, kurban olduğum bu kadının karşısında kağıd tutan sen misin? Tıpkı postacıya benzemişsin. Ya bu kadın kim? Diye gazeteyi gözüne yakın tuttu ve tanımaya çalıştı.

Karı:

- O Akiş teyzem. Ben Samak abimden gelen mektubu okurken çekildim, diye resmi işaret parmağıyla gösterdi.

Akun:

- Hepinizi iş esnasında güzel çekmiş. Seni postacı, Akay'ı avcı, Abdilas ile Aygül'ü buzağı çobanı olarak ve Roza'yı da çeşitli çiçekleri toplarken çok güzel çekmiş. Hepinize aferin! Diye yüksek sesle güldü sonra:

- Ya Burma çocuğum, yarın çobanlardan kımız alıp Batış'ın dediği gibi kutlama yapalım. Çocuklar, siz de arkadaşlarınıza haber gönderin. Kuzuyu ise ben hazırlayacağım, dedi yüksek sesle.

Burma da:

- Tamam. Ben de elimden geleni yaparım, dedi sevinçle.

İhtiyar Abış:

- Ben de yarınki kutlamaya yardım edeceğim diye ağzına nasıbay¹⁸ çekti.

Saançılardan biri:

- Biz de eli boş kalmayacağız. Bu güzel bir kutlama değil mi? Onlar hepimizin çocukları, dedi.

¹⁸Ağz tütünüdür.

Karı, çantasından bir tane büyük beyaz ve üç tane küçük zarf çıkardı ve Abdilas’a verirken:

- İşte bu büyük olanı Frunze’den Iymanov abiden geldi. Gazetedeki resimlerden birer tane göndermiş olmalı. Çünkü zarf çok sertti. Ne güzel o sözünü tutan biriymiş. Bu üçü ise bizim kolhozdakilerin tebrik mektupları dedikten sonra ben de bu gazete ve mektupları Vitka’ya götürüp müjdeyi vereyim, diye gitmeye hazırlandı.

Dediği gibi büyük zarftan resimler çıktı. Birer birer tekrar baktılar. Gazetedekine göre açık ve net çıkan resimler onları daha çok heyecanlandırdı.

Diğer üç mektup ise Kerimkul, Cuma ve Salıy’ın idi. Önce Kerimkul’un mektubunu alıp okudular.

- “Değerli Genç Leninciler: Abdilas, Roza, Akay, Aygül ve Karı! Sizlerin Cumhuriyetin tüm öncülerine örnek olan değerli çalışmalarınız beni ve sizleri yetiştiren pedagogları çok sevindirdi. Bu çalışma, bizim okuldaki piyonerlerin namını yüceltti. Sizin vatansever girişiminiz bizim için en güzel haberdır. O bundan sonra da devam edecek. Yeni okul yılına hediyeler ile ve iyi dinlenerek gelmenizi bekliyorum.

Öğretmeniniz Kerimkul”

Abdilas, mektubu okurken sesi heyecanlı çıkmış ve sonuna geldiğinde sevinçten titredi.

Aygül, annesine doğru koştu ve:

- Anneciğim, okul müdürümüz benim de adımı zikretmiş. Duydun mu? Dedi.

Salıy’ın mektubu da aynı konuda yazılmıştı.

Akay, kolhoz müdürü Cuma’nın mektubunu bana versene diye Abdilas’ın elinden aldı ve aceleyle okumaya başladı:

- “Sevgili çocuklar: Abdilas, Akay, Karı, Roza ve Aygül! Sizin çalışmanız beni önceden de sevindirmişti. Bugün ben sizin kolhoz için önemli işler yaptığınızı anladım. Bundan sonra da anne babanıza yardım edip, kolhozun hayvancılık işlerine aktif olarak katılacağınıza inanıyorum. Benim kalbimden geçen sıcak selam budur. Hoşça kalınız çocuklarım.

“Cuma”

Abdilas, Kerimkul'un mektubuna da bir kez göz gezdirdi: “Sizin vatanseverlik girişiminiz büyük bir haber oldu. O bundan sonra da devam edecek” diye tekrarladı.

Daha da çok çalışmamız gerekiyor. Öğretmenlerinin dediği gibi bunun sadece işin başlangıcı olarak düşündü. Beklenmeyen zamandaki böyle bir müjde hepsini mutlu etti ve çocukları heyecanlandırdı.

28. VEDA

Yaylanın çimleri kuruyup yeşil rengini kaybetmeye başladı. Hava da her geçen gün serinlemekteydi. Sabah akşam esen soğuk rüzgâr insanı üşütüyor. Çobanlar, hayvanları otlatırken akşamları kalın giyinmeye başladılar. Kolhozun ekin biçimine dört-beş gün kaldığının haberi duyuldu.

Uzun zamandır yaylada bulunan çobanlar bu yılki sonbaharın daha güzel geçeceğini tahmin ediyorlardı. Bu sebeple yaylada daha fazla kalacaklarını düşündüler.

Semiren hayvanlar yumuşak otlu meralarda yürüyüp, “lezzetli otları tattık” der gibi özgürce otluyorlardı. Kısacası bu yaz yaylanın hayvana çok iyi geldiği ve çobanları mutlu ettiğini dışarıdan görenler bile anlamıştı. Çocuklar, yaylada tatili keyifli geçirmişler, hayallerinde olan bereketli köyü özlemeye başlamışlardı.

Herkesin gözünün önüne bembeyaz boyanmış okul ve kuru tarlalarda olgun mahsullerin arasında çalışan kolhozcuların mutlu yüzleri vardı. Kısaca bereketli sonbaharın güzel anıları geçiyordu.

Bazıları okul malzemelerini düzenleyip, yeni okul yılına hazırlandılar. Dersin başlamasından beş veya on gün önce gerekli ders kitaplarını eksiksiz hazırlamak istediler.

Üst sınıfın öğrencileri günlüklerinin ilk sayfasından itibaren önemli çalışmalarını işaretlediler.

Vitka, günlerden bir gün evinden mektup aldı ve nedense telaşlandı. Mektupta çabuk gelmesinin, okul gününün yaklaştığının ve ev işleriyle ilgili birçok işlerinin olduğu yazılmıştı. Yol uzak olduğundan, o evinde olması gerektiği gün mektubu eline aldığı için üzüntü duydu.

- Yazık! Bunu bilseydim önceden hazırlanırdım. İki-üç gün içinde gitmem lazımmış. Vera'nın bu konuda bir fikri yok. Arkadaşlarım da hiç bilmiyorlar.

Onlar 15-20 gün daha burada olacağını düşünüyorlardı, bu çok ani oldu, diye kısa bir süre düşünüp üzüldü. Sonunda bir gün sonra gitmeye karar verdi.

- Yalnız Vera'nın onayı gerekiyor. Durumumu açıklarsam, arkadaşlarım bana darılmaz. Onlar anlayışlı, iyi çocuklar. Nasıl olsa mektuplaşırız. Beni şehirli arkadaşlarım da özlemiştir. Ben onlara çok güzel hikayeler anlatacağım. Benim yaylada gördüklerime özellikle kırsal arkadaşlarıma hayran olurlar, diye hayal ve düşünceler Vitka'nın gözünün önünden geçti. Yaşadıklarını arkadaşlarına anlatmak istedi. Fakat, günün geç olması ona engel olmuştu. Eğer giderse mutlaka geceleme lazım. Üstelik Vera da evde yoktu.

- Onlara sabah erkenden kalkıp gideyim. Vera gelince de anlatayım. Vera, benim şanssıma bari çobanların yanında kalmasaydı, diye düşündü.

Bir süre sonra Kızıl üye girdi ve tatille ilgili sunumunu yazmaya devam etti.

Çobanların yanından geç dönen Vera, kardeşinden ivedi haberi duyunca şaşırdı. Uzun süre mektuba dikkatlice baktı ve sessizce oturdu. Onun beyaz, tombul yüzü biraz kızardı ve endişeli gibiydi.

Bir süre sonra karşısında oturan kardeşine bakıp:

- Tamam. Yaşlı anne ve babamızı bırakmak da olmaz, onları dinlemeliyiz. Ben ekim veya kasımda izne ayrılacaktım. Sen ne zaman gitmek istersin? Diye sordu.

O anne-babasını çok özlemişti. Uzaklaştığından beri onlara daha çok değer verip düşünüyordu.

Vitka:

- Senin için uygunsa, ertesi gün gideyim, diye ablasının sözlerinden memnuniyet duyarak boynuna sarıldı.

Vera da kardeşine sarıldı. Her ikisi de ailelerini üzmemek konusunda kararlıydılar. Bir yuvadan uçan iki civciv; ikisi de anne-babasının sağlığı, gelecekteki mutlu hayatları hakkında düşünüp birbirlerine gülümseyerek baktılar.

Vera:

- Ben kabul ediyorum. Hazırladığın eşyaları yarın düzenlerim. Ertesi gün gidebilirsin. Arabaya bineceğin yere kadar seni götürürüm sonra geri dönerim. Yarın arkadaşlarınla buluş. Giderken Kurman öğretmenle de vedalaş. O ve Mergenov ikisi

kolhozun çobanlarının yanında kaldılar. Yarın gelecekler. Ben döndüm, iyi ki dönmüşüm! Diye kardeşini sevindirdi.

Anne babasını ve memleketini görme telaşı içinde olan çocuğun kalbi hızlıca attı ve sanki evindeymiş gibi yattı. O gece saatlerce hayal kurup, çok geç uyudu. Buna rağmen erken uyandı ve Vera'nın atına binip, arkadaşlarının yanına gitti. Yolda giderken alıştığı görkemli yaylanın yan tarafına hayranlıkla göz gezdirdi. Hayvanları ağıldan çıkarıp tepelere doğru sürmekte olan ak kalpaklı çobanlar kendisine çok yakın hissedildi. Daha dün yeşile boyanmış olan bugün ise sararan yayla beni unutma der gibi karşısında görkemli gözüküyordu.

“Böyle görkemli yeri, misafirperver, çalışkan insanları, hiçbir zaman unutmayacağım” diye mırıldandı. O doğruca Abdilas'ın çadırına gitti. Daha yeni kalkmakta olan Abdilas, Vitka'nın bir iş için geldiğini hemen anladı. Arkadaşının gülümseyen yüzünü görünce mutlaka sevinçli bir haber duyacağım diye düşündü sonra:

- Vitka, neden bu kadar erken geldin? Çabuk söyle, diye elini sıkı tutup, kendine doğru çekti. Vitka ona hemen gitmesi gerektiğini söylese de telaşlanacağını düşünerek:

- Önemli bir şey yok. Akay, Karı, Roza ve Aygülleri toplayalım. Ben bir şey söyleyeceğim. Yürü çadırınıza gidip çağırılım diyerek Roza'nın çadırına doğru yürüdüler.

Abdilas:

“Hepimizi toplayıp öyle söylemek istedi, haklı” diye düşündü ve geri dönüp bir şey sormadı. Vitka'nın isteği üzerine yayladaki çimlerin üstüne oturdular.

Çocuklar merakla Vitka'nın konuşmasını beklediler.

Karı sabırsızlanarak:

- Biz seni dinlemeye hazırız. Söyleyebilirsin, dedi.

Vitka'nın beyaz yüzü kızardı ve bunları boşuna telaşlandırıyorum, diye düşünerek:

- Özür dilerim arkadaşlarım! Ben sizi kendi küçük işlerim hakkında rahatsız etmişim, deyince Akay:

- Önemli değil. Bu yüzden arkadaşız ya diyerek husursuz olan arkadaşını sakınleştirdi, sonra Karı'nın kulağına "Sen farkında olmadan Vitka'yı utandırdın" diye fısıldadı.

Vitka:

- Burada kısa bir süre kalmış olsam da ben sizlerle çok yakın oldum. Dostluğumuza teşekkür etmekten başka söyleyecek bir sözüm yok. Sizleri hiçbir zaman unutmayacağım. Ben Son-Göl'de birkaç gün daha kalmayı düşünmüştüm. Ama yarın gitmem gerekiyor. Sizlerle veda etmek için özellikle uğradım, dedi.

Son cümleyi söylediğinde sesi kısık çıkıyor ve mavi gözleri ışıldıyordu.

Deminden beri güzel haber beklemekte olan Abdilas:

- Gerçekten mi? Daha önce bize söylememiştin, diye üzgün bir şekilde sordu.

Hepsi, bu kadar acele etmesinin sebebini sorunca Vitka da her şeyi anlattı. Çocuklar mecburen kabul ettiler.

Aygül:

- Uzağa giden birini de boş göndermek olmaz. Ben şimdi anneme gidip Vitka abime bir hediye vereceğimi söyleyeceğim, diye hızla evine koştu.

Karı:

- Küçük olmasına rağmen çok zeki bir çocuk. Hepimizin düşüncesi bu zaten. Elimizden geleni yapalım, dedi, gülümseyerek.

Abdilas:

- Öyle yapmalıyız, dedi, kararlı bir şekilde.

Çocuklar gideceğini daha önceden duymuş olsaydık daha güzel olurdu, diye telaşlandılar.

Vitka:

- Teşekkür ederim. Ben hiçbir şey almıyorum. Sadece vedalaşmaya geldim. Boşuna zahmet etmeyin, ben sizleri hiçbir zaman unutmayacağım. Adresimi bırakayım, mektuplaşırsınız, diyerek not defterinin bir sayfasını yırtıp, adresini yazmaya başladı.

Doğrusu arkadaşlarından bir şey almak düşüncesiyle de gelmemiştir. Şimdi bile getirdiklerini geri vermeye hazır. Burma teyze, elinde yaklaşık üç-dört kilogram kozu karına¹⁹ konulmuş tereyağıyla çocukların yanına geldi. Tereyağı kozu karında daha da güzel görünüyordu.

Aygül:

- Vitka abi, bu ikimizin hediyesi, al, diye Burma annesinin elindeki güzel tereyağını gösterdi.

Burma:

- Kurban olduğum, kardeşin Aygül doğru söylüyor. Abdilasla arkadaş oldunuz. Elimizdeki tek şey bu. Anne-babana götür diyerek tereyağını Vitka'ya uzattı.

Vitka çekinerek:

- Teşekkür ederim teyze, hiçbir şey alamam, diye elini göğsüne koydu.

O, Burma teyzenin elindekileri almanın doğru olmadığını düşündü. Misafirperver halkın geleneklerini az çok öğrenmiş olsa da hemen almaktan rahatsız oldu. O sırada arkadaşları da bir şeyler getirmek için çadırlarına koştular. Karşısında canı gönülden takdim eden Burma teyzenin şefkatli yüzü vardı. Abdilas ile Aygül'den almazsan darılırsınız demeleri onu çaresizliğe sürükledi.

Vitka:

- Tamam, teyzeciğim, alacağım. Ben de bir şey yemek isterdim. Olmazsa ayıp olur, ben şimdi gideyim de hazırlığıma başlayayım. Bunu Abdilaslar kendisi getirsin, diye Burma'yı inandırdı.

O arada arkadaşlarına hediye olarak ne bırakabilirim, diye düşündü. Eğer onların verdiğini almazsa arkadaşlarının küseceklerini anlamıştı. Çocuklar, Vitka gitmeden ona uğramaya karar verdiler. Vitka, Burma teyzenin evinde arkadaşlarıyla birlikte yemek yedikten sonra atına bindi.

Burma:

¹⁹ Kırgızların kullandığı kaba denir.

- Kurban olduğum, yolun açık olsun. Anne-babana selam söyle, bize mektup yazmayı ihmal etme, diyerek Vitka'nın alnından öpüp vedalaştı.

Arkadaşları:

- Sabah erkenden gelip seni uğurlayacağız, dediler.

Burma teyze, kalktığı anda tan ağarıp her taraf ışıltı saçmaya başlamıştı. Derin uykuda olan oğlunu yavaşça uyandırdı. Abdilas, annesine kendisini erken uyandırması için söylediklerini hatırlayıp ayağa fırladı, aceleyle giyindi ve koşarak dışarı çıktı. Yaylanın sabahki rüzgârı, Abdilas'ın mayışmış bedenini serinletip, kalbine huzur verdi. Sığırın memesinden alüminyum kovalara dökülen sütün sesi duyuluyor ve saançların hızlı hareketleri fark ediliyordu.

Atını hazırlayan Karı, Abdilas'a:

- İyi ki hepimiz erken uyanmışız. Haydi gidelim mi? Diye bağırdı.

- Şimdi gidiyoruz. Roza ile Akay erken kalktılar.

Aygül'ü uyandırdın mı? O gitmezse bizimle kavga eder.

- Şimdi uyandıracağım, diye Abdilas içeri doğru giderken Aygül'ün ince sesi duyuldu.

- Kendim uyandım giyiniyorum. Şimdi gidiyor muyuz abi? Diye yarım yamalak gözünü açıp koşarak dışarı çıktı.

Abdilas, kardeşinin uyanık olmasına sevindi ve dün annesinin hazırladığı tereyağı, Roza'nın heybesinin bir gözüne koyup Karı'nın atına yükledi. Roza ile Aygül'ü ata bindirerek diğer üçü yaya olarak yola çıktılar. Roza'nın annesi, şehirliler bizim lezzetli yemeklerden tatsın, diye küçük kovaya kuru peynir koydu. Ayrıca Karı tereyağı da aldı.

İhtiyar Akun:

- Hepiniz de yemek götürseniz olmaz. Kendisi iyi bir çocukmuş. Anne-babasına Kırgız kardeşlerimin hediyesi, diye sevinçle versin. Unutmadan söyleyeyim, bu deri kemeri de ver oğlum, diye uzatınca sadece Akay değil diğerleri de sevindiler.

Çocuklar, Vitka'nın yaşadığı çadıra güneş doğudaki dağların tepelerinden ışıltıdamaya başladığında ulaştılar.

Vitka, arkadaşlarının karaltısını görünce onları karşılamaya dışarı çıktı. Çocuklar bugünün veda günü olduğunu düşününce heyecanlandılar. Birbirlerine güzel sözler söyleyerek selamlaştılar.

Vera, dost canlısı arkadaşlarının kibar ilişkilerini görmekten çok mutlu oldu. Dostluk uğruna yetiştirilen çocukların ilişkisinden kim memnun olmasın ki! İki milletin çocukları aynı annenin sütünü emmiş gibi aynı babanın elinde büyümüş gibi birbirlerine şefkatle baktılar. Vera, çocukları içeri aldı ve lezzetli yiyecekleri önlerine koydu. Kımıza şeker katıp karıştırdı. Yemeğin sonunda her birine bir tas kımız getirdi ve:

- Sizin değerli dostluğunuz, gelecekteki mutluluğunuz için! Diyerek içmelerini bekledi.

Dostlar kaseleri tokuşturarak birbirlerine gülümseyip lezzetli kımızı bir yudumda içtiler. Çok geçmeden Karibek ve Kurman da geldi. Kurman durumu anladıktan sonra atını Vitka'ya vermeyi düşündü. Vera da kendi atına bindi. Çünkü Cumgal Sovhozuna kadar atla gitmeleri ve oradan Vitka'yı arabaya bindirmeleri gerekiyordu. Atlı için yaklaşık üç-dört saatlik yolculuktu.

Karı, Karibek ile Kurman'a:

- Eğer size uygunsa, Sovhoza kadar ben de eşlik edeyim. Postayı ertesi gün getiririm, dedi.

Akay:

- Doğru söylüyor. Atı tekrar Vera ablanın getirmesi zor olur, diye onu destekledi.

Karibek:

- Tamam, fakat bugünden kalmadan gelin, dedi.

Vera:

- Bunu iyi düşündünüz, neden geceleyelim ki? Cumgal'dan Rıbaçı'ya gidecek araba Sovhozdan saat tam beşte geçer. Ona mutlaka yetişiriz. Vitka'yı uğurlayıp geri döneceğiz, dedi.

Çocuklar heybesini açarken Vitka, arkadaşlarının durumunu ablasına anlattı. Ablası da kabul etti. Vera, on iki litrelik kavanozun içine dört litre tereyağı koymuştu.

Abdilas ile Karı'nın getirdiği tereyağını koyduğunda kavanoz tam doldu. Vitka, Roza'nın getirdiği tereyağı bol olan kurutu keyifle yerken:

- Bunu nasıl hazırlıyorsunuz, bizimkiler buna hayran olurlar. Bunu mutlaka götürmem lazım, valizime koyayım, diye mutlu oldu.

Vera, kardeşine kıyamayıp:

- Yükün ağır mı? Deyince kardeşi:

- Hayır hiç ağır değil. Başka şeyleri bıraksam da arkadaşlarımın hediyelerini bırakmam, dedi, kararlı bir şekilde.

Karı:

- Doğru söylüyor, bize olan saygısı da bunun göstergesi değil mi? Dedi.

Yemekleri hazırladıktan sonra Akay belindeki güzel kemeri çıkarıp:

- Benim hediyem de bu. Kullanmazsan da evine süs için koy, diye Vitka'ya uzattı.

Karibek ile Kurman, arkadaşlarının saygılı hareketlerine sevimli bir şekilde gülümsediler. "Birinin değerli eşyasını alması doğru olmaz. Diğer hediyeler bile yeterli." Diye Vera düşünceli bir şekilde kardeşine baktı.

- Teşekkür ederim, dostum, bu değerli bir eşya. Ben böyle güzel, değerli kemerleri Kırgızların ünlü sanatçılarının taktığını Frunze'de gördüm. Akun amcanın kendisinde kalsın. Ben gerçekten alamayacağım, diye hatırlattı.

Vera:

- Vitka, sen hiçbir zaman böyle değerli eşyaları almamalısın, diye sertçe uyardı.

- Bu unutulmaz bir hediyedir. Arkadaşına vermem için amcam kendisi verdi. Alın.

Çocuklar hep bir ağızdan:

- Akun amcam almamazlık yapmasın dedi. Hepimize böyle söyledi, dediler.

Karibek sevinçle:

- Akun amcam yaşlıdır. Bizden bir hediye götürmeni istedi. Karşı çıkmaya gerek yok. Vera bir düşün, dedi.

Kurman:

- Bizim halkımızın geleneği böyle. Akun amca iki çocuğun sonsuz arkadaş olmasını istediği için böyle bir hediye vermiş, dedi.

Vera ise ne yapmak gerek diye düşündükten sonra:

- Akun amcamızın insanlığına çok teşekkür ederim, dedikten sonra Vitka zaten arkadaşlığını devam ettirecektir. Siz zaten birbirlerinizi unutmayacaksınız, getirdiğiniz bu hediyeler yeterlidir, hepinize teşekkür ederim! Dedi.

Vitka, arkadaşına güvenle baktı ve memnun olduğunu bildirdi sonra:

- Ben, sizlerle Akun amcamın söylediği gibi sonsuza kadar arkadaş kalacağım. Kemer sende kalsın, diye Akay'ın elini sıktı.

Çocuklar ne kadar ısrar etse de Vitka teşekkür edip, kemeri almadı. Vera, valizini açtı ve Vitka'nın akşam hazırladığı hediyeleri çıkardı.

Vitka:

- Şimdilik bana darılmayın. Sizlere vereceğim hediye küçüktür, dedikten sonra yaz mevsiminde yaşadıklarını anlatarak hediyeleri arkadaşlarına dağıtmaya başladı. Onlar bunu beklememişti. Ancak almamazlık yapmaktan da utandılar. Çünkü bunu kendileri başlatmışlardı. Onlar içinden Vitka'ya üzüldüler. Roza'ya ipek bir yazma verdi. Bu yazmayı Vera kendisine almıştı, ama henüz kullanmamıştı.

Aygül'e yeni piyoner kravatı ve kutuya koyulan renkli kalemleri verdi. Abdilas'a "Gerçek insan hakkında bir hikâye", Karı'ya "Askeri birliğin oğlu" ve Akay'a "Ak kayın" adlı değerli yeni kitapların sayfalarına "Hatıra için" diye yazıp hediye etti.

Vitka, yola çıkarken arkadaşlarını uyarıp:

- Darılmayın. Şimdi bizim orada tüm meyveler yetişmiştir. Gider gitmez göndereceğim, diyerek arkadaşlarıyla el sıkışıp vedalaştı.

Vitka, atın üstünden arkasına bakıp: "Hoşça kalınız" diye tekrarlayıp elini salladı. Çocuklar da Vitka'dan gözlerini ayırmadan ellerini kaldırarak "Yolun açık olsun" diyerek isteklerini dile getirdiler. Onları gören çobanlar "Yeniçağın çocukları. Şehirli arabaya bindirip giderken bu şekilde el salladığını söylerlerdi. Bunlara bak, dilekleri aynı değil mi?" Diyerek sevimli bir şekilde baktılar.

29. LENİNİST KOMÜNİST GENÇLİK BİRLİĞİ'NİN (VLKSM) TÜZÜĞÜ

Kurman, boş kalınca sıkılıyordu. O, zamanının çoğunu kitap okuyarak geçirirdi. Boş boş oturup, hayallere dalmaktan nefret ederdi. Nedense zamanın nasıl geçtiğini fark edemeyip uzun süre tek başına küçük şeylerle meşgul oldu. Bugün yalnız kaldığı için Kızıl üyün baş köşesindeki halıya minder koyup anıların yazıldığı ince bir not defterini okudu. Geçmiş günleri hatırlatan ilginç olaylar ilgisini çekti. Yazılanlar hayatımızda her gün karşımıza çıkan şeylerdi.

Bazen kaşlarını çatıyor, bazen gülümseyerek bakıp aynı sayfayı tekrar tekrar okuyordu. Bazen burun delikleri genişleyip, gülüyordu. Bazen de kaşlarını çatıp, geçmişini düşünüyordu. Kısacası bembeyaz sayfalara yazılmış olanlar bir günkü komik ve esprili olayları, ikinci günkü arkadaşlarıyla karşılaştığı ilginç ve uygunsuz olayları, üçüncü günkü görevin karmaşık olaylarını yeniden canlandırıyordu. Okuduklarının hepsi günlük hayatında olduğundan hem seviniyor hem de hüzünleniyordu.

- Yaşadıklarımızı not etmek ne kadar güzelmiş. Böyle bir olayların sadece bir kısmını hatırlamazsak, çoğunu çoktan unutmuş oluyoruz. Eğer bir yıl boyunca yazdıklarımı okusam, kendimi analiz edebilir miydim? Diye birisine danışıyormuş gibi kendi kendine konuştu.

Sayfaları çevirip not defterinin ikinci bölümünü açtı. İçinde şairlerin gençlerle özellikle komsomollarla ilgili yazılmış şiirlerinden seçilmiş dörtükler vardı. Çadırda kendisinden başka kimse olmadığından kimden çekinsin, yüksek sesle söylemeye başladı. Melodinin şiirle mükemmel birleşimi ortaya çıkıyordu.

Gümüş gibi gençlik

Güzelliği paha biçilmez

Komsomolluk çağımız

Kılınç gibi keskin, ok gibi tez

Doğrusu sesi güzeldi. İkinci sayfasını açtı ve ezbere bildiği şiire göz gezdirdi.

Baht olmaz, zenginlik olmaz bundan öte

Benim ismim dört nişanlı komsomol

Geçmez altın yazı ebedi kalır
 Lenin atanın verdiği isimdir o
 Şöhret olmaz, hürmet olmaz bundan öte
 Benim ismim dört nişanlı komsomol
 Huzurlu günde, mücadelede şevke gelip
 İstikbale örnek olur bizim yol

Sesindeki kuvvetli dalga şiirin içeriğini kurşun gibi eritti ve Komsomol Kurman'ı daha çok etkiledi.

- Doğru, dedi duraklayarak. Şair iki dörtlülle yazdığı şiirinde Lenin ve komsomolunun yürüttüğü önemli işini açıkça göstermiştir. Başlığı da “Dört nişanlı” diye tam uydurmuş.

Üçüncü sayfayı açıp “Komsomol” adlı şiire göz gezdirdi. O şiiri de beğendi. Şiiri söylemeden önce durakladı, hangi melodiyle söyleyeceğini düşündü. Şiirin ritmi aklındaki bir şiirin diğer melodisini anımsatıyordu. Aynı konserde rol alan bir sanatçı gibi ayağa fırlayarak dimdik durdu. Not defterini önünde tutup heyecanla sesini uzattı.

Hevesli, keskin gençliği hayat almış
 Ekim’de kaynaştırıp söken şafaktan
 Gözlerinde komünizim ışığı yanan
 Sözlerinden istikbalin balı damlayan

Lenin partinin işi ile
 Sulanan düşüncesi derin
 Kalbinde sadece iyi dileği
 Sevgilim, vatanım diyen

Mücadelesi cesur komünist öncüler gibi

Huyu halkının bahtı gibi

Devrine layık hizmeti var

Şöhretini komsomol diye takdir eder gibi

Esmer yüzü kızararak güzelleşti. Masanın üstünde yığılan kitapların yanında duran deri çantasını eline aldı. İçindeki kağıtları çıkarıp, kalın bir kitabın içinden bir şeye bakmaya başladı. Birkaç gün önce ilçeye gittiğinde Bölge Komsomol Komitesi'nden "Leninist Komünist Gençlik Birliği"nin tüzüğünü alıp çantasına koymuştu. Aradığı şey oydu. Komsomol hakkındaki şiirler aklına peş peşe geldi. O tüzük ile sığır çiftliğindeki çocukları tanıştırmaya karar verdi. İçeriğini anlattıktan sonra onlara vermeyi doğru buldu. Çünkü o çocuklar bu yıl sekizinci sınıfta okuyacaklardı. Bu okul yılında komsomola geçeriz dediğini kendi ağzlarından duymuştu. Onlar çalışkan ve birçok sosyal aktivitelere katılan girişimci çocuklardır. Derslerinde de başarılıdır. Terbiyeli ve yüce gönüllüler. Mutlaka, Lenin komsomolunun ünlü namını ve ahlaklı disiplinini gözbebekleri gibi koruyacaklardır, diye düşündü ve çocukların ahlaklı tavırları Kurman'ın gözünün önünden tek tek geçti. Sadece bu değil, lazım olursa referans vermeyi de düşündü. Şüphesiz, onları okul komsomol kurumunun sekreterine anlatacak, hatta ilçe konseyi toplantısında onlarla ilgili güzel şeyler konuşacaktı.

Aradığını çantasının içindeki kağıtların arasında buldu. Bilmeyen birine çok basit bir şey gibi görünse de Kurman, "Leninist Komünist Gençlik Birliği"nin tüzüğünü bulduğu için çok sevindi. Çünkü o, yakında yayladan okullarına gidecek olan genç piyoner arkadaşlarına Lenin'in komsomol tüzüğünü tanıtmak istiyordu.

30. YENİ MEKÂNDÂ

Son-Göl'ün çimleri sararıp, hava soğumaya başlamıştı. Meradaki sığırların sütü öncekine göre azalmıştı. Sığırlar yaylanın sıcak güneşini ve olgunlaşan çimenleri özlemiş gibi ağıldan kaçıyorlardı. Her yıl bu zamanda sığırlar köye götürülüyordu. Yayla başkanının izni olmadan göç etmenin kanuna aykırı olacağını bilen Batış, durumu fark etse de ses çıkarmadı. Ne zaman göçeceklerini soran saançılara, birkaç güne

taşınacağımız belli olur dedi. İkinci gün Akun, Batış'ın çadırına geldi. Nedense bir şeye sinirlenmiş gibi sertçe:

- Batış çocuğum, bu yaptığınız doğru değil. Geçen yıldan bu yana tam dört gün geçti. Sığırlar köyün tatlı otlarını özledi. Tam da sütün bol olacağı zamandayız. Bir taraftan saançılara da üzülüyorum. Başkanımız kendisi gelmez. Gidip konuş çocuğum. Ben yeni bir yer arayacağım, dedi.

Batış, yaşlı insanla münakaşa etmek istemedi. Çünkü, bir taraftan ihtiyara saygı duyuyordu. Diğer taraftan bu fikir çiftlikteki insanların çoğunu ilgilendiriyordu. Eğer Batış hâla “Haber bekleyelim” deseydi İhtiyar Akun, başkana kendisi gidecekti.

Batış:

- Tamam, amca. Ben birazdan çıkacağım. Siz yer aramaya gidebilirsiniz, diyerek Akun'un isteğini yerine getireceğini bildirdi.

Akun:

- Öyle yap, çocuğum. Hayvanların da hakları var. Son-Göl bundan sonra sığırlara pek iyi gelmez. Artık soğuk olduğundan sığırlar iyi süt vermez. Birkaç günde koyunlar da kışlağa iner. Atlar ise kışı da burada geçirir. Atlar, sertleşse bile buranın otlarını yiyor. Başkana iyice anlat. Boşuna hayvanın sütünü telef etmesin. Yarın ya da ertesi gün göçmüş olalım, diye ihtiyar Akun, Batış ile başkan suçlayarak konuştu. Batış, ata bindikten sonra saançılara:

- Hazırlığa başlayın. Bugün-yarın göçeceğiz, dedi.

Akşam üzeri Batış döndü.

Yayladakiler toplanıp onun yanına geldiler. Acaba ne haber getirdi? Belki başkan kabul etmemiştir, diye düşünüp, telaşlandılar.

Batış:

- Taşınmak için hazırlanın. Başkanla daha önce konuşabilmişim. Bu benim hatam. İhtiyar Akun geldiğinde konuşup, yarın taşınacağımızı söyleyelim diyerek, saançıların isteklerini yerine getirmekten memnun oldu.

Yayladakiler yarınki göç için acele etmeye başladılar.

Güneş çoktan batmıştı, yeryüzü kararmıştı, İhtiyar Akun geldi. Batış'tan haberi duyunca çok rahatladı. Böyle durumlarda da İhtiyar Akun'un neşelendiğini ve aklındakileri gizlemeden söylediğini herkes biliyordu.

İhtiyar Akun:

- Ben bugün çoğu yeri gezdim. Doru atımla her zamankinden daha hızlı koşup, istediğim yerlere beni hızla ulaştırdı, diye gülerek atını övdü. Oturanlar, Akun'un konuşmasından içinin ferahladığını anladılar. Ben, Tulga-Taş'taki yeri uygun buldum. Bizim sığırların baharda otladığı meralar yeniden yeşermiş. On beş güne kadar otlar kurumaz. Derede iki ark bol su akıyor. Orayı en çok çocuklar sevecek. Karı, benimle birlikte yer aradıktan sonra gitti. Yarın postayı getirir, göçü burada beklerim dedi. Karagayluu-Bulak'ın uzun vadideki Frenk üzümü öyle güzel olgunlaşmış ki, dalları eğiliyor, diyerek yanında oturan oğluna gülümseyerek baktı.

Batış, İhtiyar Akun'un seçtiği yeni yeri uygun buldu.

Saançılar her zamankinden erken davranarak sığırlarını sağdılar. Çünkü, göçte buzağılar anneleri ile birlikte sürülecekti. Yayladakiler çadırlarının halatlarını çözmeye başladıklarında, Abdilas ile Akay, İhtiyar Abış'a katılarak sığırları ağıldan yeni yere doğru sürdüler.

Akun, göçün görevini üstlendi. Kendi başlarına otlayan buzağılar anneleri ile birlikte serbest bırakıldıklarına sevinip, annelerini emmeye başladılar. Bazı sığırlar "Bu yaptığınız doğru değil" der gibi buzağılarını boynuzları ile itip yanlarına yaklaştırmadılar.

Oynayan buzağılar ince sesleriyle:

- Elveda, Son-Göl! Der gibi böğürdüler.

Akay ile Abdilas otlamakta olan sığırları bir araya toplayıp, sürmeye başladılar. İhtiyar Abış da peşlerinden geldi.

Serbest otlamaya alışmış sığırlar onların rahatlık vermemelerine kızmış gibi otlamayıp yavaşça ilerlemekteydiler. Taşlık zemini geçip, otları az olan vadi tarafına geldiklerinde yavaş yürüyen sığırlar, ince kuyruklarını sallayıp oynaya zıplaya gittiler.

İhtiyar Abış:

- Kurban olduklarım yetişin! Başka bir yere gitmelerine izin vermeyin, diye çocuklara bağırdı.

Yaya gelen Akay ile Abdilas iki taraftan koşarak zor yetiştiler. Bazıları başını yerden kaldırmadan otluyor, bazıları da sakince duruyordu. Kuşluk vaktinde Tulga-Taş'a ulaşır, sığırları otlamaya bıraktılar.

İhtiyar Abış:

- Ben sığırlara bakarım. Siz gidip Frenk üzümü toplayıp yiyin, dedi. Akay, Abdilas'ı takip edip Karagayluu-Bulak'a doğru giden uzun vadiye çıktı.

Abdilas, Frenk üzümü yemesine rağmen bunların ne tür bir çalı üzerinde yetiştiğini henüz görmemişti. Yosunlarla kaplı ev gibi büyük olan taşlar, sarmaşık görünen taşların üzerinde yetişen yapraklı otlar ve her iki tarafta uzun ve kısa dalları uzanan çalılar, dar vadinin güzelliğini ortaya çıkarıyordu. Onun etrafındaki büyük kaya muhteşem görünüyordu. Büyük kayanın altında küçük köknarlar yetişmişti. Abdilas, olgunlaşmış üvez ağacının meyvesine, Frenk üzümüne ve kuşburnuya şaşkınlıkla baktı.

Akay:

- İşte ulaştık! Dedi sevinçle.

O, elle dikilmiş Frenk üzümünün arasında yürüyordu. Abdilas sırrını belli etmeden bir salkım siyah kuş üzümünü koparıp tadına baktı. Ezilmiş Frenk üzümü ağzında eridi.

Frenk üzümünü yumuşak küçük yaprakları ile birlikte alıp, cebine doldurmaya başladılar. Onlar, göç etmekte olanlar geldiğinde yeni yerin meyvelerini vermeyi düşündüler.

Abdilas, Akay'dan gözünü ayırmadan:

- Özellikle Aygöl çok sevinir, dedi.

Akay:

- Çocuk değil mi, hoşuna gider, diye hızını artırarak toplamaya başladı.

Onlar tüm hızıyla toplarlarken yukarıdaki çalılardan bir ıslık sesi duyuldu. İkisi de endişeyle etrafına baktılar.

Akay aldırış etmeden:

- Boz kuyrukkakan olmalı. İnsanları taklit ederek ıslık çalar ve taylorı taklit edip kişner, diye duymuştum. Acele et ve ceplerini doldur. Gidip, göçü karşılayalım, dedi.

Ses ikinci kez çıktığında Akay başını bile çevirmedi. Abdilas bir irkildi, ancak bir şey göremeyince Akay'ın sözlerinin doğru olduğunu düşünüp sakinleşti.

Karı, dün verdiği sözü tutarak yeni yurda gelmişti. Orada babasıyla karşılaşmış ve babasından her şeyi duymuştu. Sonra bunları bir korkutayım demiş atını ve postasını bırakıp kendisi yüksekteki çalıların arasında saklanmıştı. İkinci kez ıslık çaldığında bakmayınca büyükçe taş yuvarlattı. Taş yuvarlanıp hızla ikisinin yanından geçti.

Abdilas:

- Dikkat et! Bu nedir, yoksa yukarıdan bir geyik mi geçti? Diye endişeyle koştu. Akay, bir şey yok, dağdan taşlar yuvarlanabilir, diyerek yerinden hareket etmedi.

Abdilas, arkadaşına rezil olmayayım, diye daha önce topladığı çalıya gitti. Karı ileri atılıp, Akay'a doğru bir taş fırlattı. Taş, onun ayaklarının dibine yuvarlandı.

Akay:

- Ah... Hayır! Gerçekten bizi biri takip ediyor. Yürü burdan çıkalım, eline taş al, diye aceleyle avucuna taş doldurarak kenara çıktı. Abdilas da bunu yapan her kimse ona taş atmak için hazırlanıp etrafına bakındı.

Karı:

- Buraya gelin, yakalandınız, diyerek üst taraftaki çalıların arasından göründü. O kahkaha atmaktan nefes nefese kalmıştı ve yere dayanıp oturuverdi.

Çocuklar, korktuklarını belli etmemek için, ellerindeki taşları yavaşça bırakıp Karı'ya yaklaştılar ve:

- Hey, sen iyi misin, neden gülüyorsun? Küçük aklınla bizi korkutacağımı mı düşündün? Dedi.

Biri ise:

- Hey, şuna bak! Seni korkutacak kişi biz miyiz? Diye ikisi de yanına gittiler.

Her ne kadar ikisi de belli etmemeye çalışsa da korktukları yüzlerinden belli oluyordu. Karı, her şeyi gördüğünden arkadaşlarını utandırmayayım, diye:

- Cesurmuşsunuz. Hiç kaale almadığınıza gülüyorum, diye alttan alttan alay etti.

Çocukların yüzleri kızardı ve sessiz kaldılar. Karı, her zamanki gibi şaka yapmak ve onları bozmak istedi. Fakat zamanın kısıtlı olması onu engellemekteydi. O bugünkü postayı Son-Göl'deki çobanlara teslim etmesi gerekiyordu. Üstelik Yayla Birliği'ne teslim etmesi gereken bir paket de vardı.

Postacı Karı:

- Ben her zaman sizleri sevindiriyorum. Bu sene benden memnun olmanız lazım. Yürüyün, çabuk gidelim. Sizlere de güzel bir şey göstereceğim. Bari müjde de istemeyeyim. Nasıl olsa daha öncekini de verdiğiniz yok, diye, gülümseyerek önden yürüdü.

Onun küçük dudağı büzüşüp, gözleri gülümsüyordu. Karı'nın o anki davranışı arkadaşlarının çok hoşuna gitti ve:

- Söylediklerin hepsi doğru. Özellikle bahardan beri çok değiştin.

- Onu bırak da bizi sevindirecek haberini söyle, diye arkadaşları heyecanla Karı'dan sevinçli haberi beklediler.

- Arkadaşımız Vitka kargo göndermiş. Tam on iki kilogram ağırlıkta sanırım meyve olmalı.

- Ne sadık bir arkadaşmış, sözünü tuttu, diyen Akay her zamanki ağırbaşlılığından daha neşeli görünüyordu.

Abdilas:

- Evine ulaşır ulaşmaz hemen göndermiş. Bakmadın mı? Dedi Karı'ya gülümseyerek.

Karı:

- Ben değil, sizlerin de açmaya hakkınız yok. Sadece alıcı açabilir, dedi.

- Ne diyorsun? Kime göndermiş ki, diye ikisi yarışarak sordu.

Karı:

- Üçümüzden birine yazarsa güceneceğimizi düşünmüş olmalı. Akıllı bir çocuk ya. Roza ya da Aygöl alsın demiş, deyince yuvarlak yüzünden derin memnuniyet fark edildi.

Çocuklar da şehirli dostunun akıllı davranışından memnun kaldılar. Karı, arkadaşlarına okul yılının başlangıcında okuldaki yeniliklerin, iki üç günde Cuma ile Kerimkul'un yayladaki çobanları ziyaret edeceğini söyledi.

Akay, çocuklara bakıp:

- Yeni mekân bizi yeniliklerle karşıladı. Değil mi? dediğinde Abdilas da evet der gibi gülümsedi.

Onlar, aşağı indiklerinde gelenlerin eşyalarını indirip, yerleşmeye başladıklarını gördüler. Çocuklar göç edenlere Frunze'nin ve Karagayluu-Bulak'ın meyveleri ile örülük tödüler²⁰.

Aygöl:

- Yeni mekân! İyi mekân! Diye tekrar tekrar bağırarak mutluluğunu bildirdi.

31. HAZIRLIK

Gökyüzünde bulutlar, mavi bir sofra bezinin üstüne saçılan süt gibi susuzdu. Çocuklar, temiz havanın tadını çıkarırcasına Tulga-Taş'ın doğasının güzelliği gözlerine güneşten daha çekici geliyordu. Obanın aşağı tarafındaki tepede daire şeklinde oturan çocuklar, vatanın güzelliği hakkında bahsetmese de onun temiz havasının, güzel doğasının dış etkisi onların zihinlerini canlandırıp, heyecanlandırırdı. Onlar yakında açılacak olan okul yılının hazırlıklarını gözden geçirmek için toplandılar. Hepsi de ilk derste gerekli sunumlarını getirdiler. Önce birbirlerine okuyacaklardı. Akay ile Abdilas'ın yaptığı sunumları güzel buldular. Akay övülmeyi seviyordu.

O, okuyup, bitirir bitirmez Roza:

- Tebrik ediyorum! Çok güzel yazmışsın, diyerek gülümseyip elini sıkı.

Akay:

²⁰ Köye ya da mahalleye yeni taşınmış bir kişiye yemek götürerek ziyaret etmek.

- Demek öğretmenin puanı “beş” olacak desene? Boşuboşuna mı üç kez düzeltip, üç kere yazdım? Diye defterinin sayfalarını tekrar tekrar karıştırdı. Genelde kolay kolay konuşmayan Akay, böyle bir durumda çok neşeli, söz ustası olduğu herkesçe belliydi.

Abdilas’ın karakteri Akay’inkine göre genelde tam tersiydi.

O, Akay’a göre daha açık sözlüdür. Fakat, kendisinin çalışmaları hakkında övünmekten nefret eder. Ne kadar başarılı olsa da içinde tutmaya çalışır. Onun bu davranışını bazı arkadaşları beğenmiyordu.

Abdilas sakın tavırla:

- Ben “beş” alacağımı düşünmüyorum. Gidene kadar daha bir kere yazmam gerek, şimdi sıra sende der gibi Roza’ya baktı.

Roza alınganlıkla:

- Hey seni kurnaz. Senin notunu biz mi alacağız. Biz seninkini beğendiğimiz için iyi dedik. Senin böyle bir alışkanlığın var. Başarılarını arkadaşlarından saklarsın, deyince Akay:

- Böyle bir alışkanlığını çoktan bıraktığını söylemiştin, diye Roza’yı destekledi.

Tartışmanın neden çıktığını tam anlayamayan Aygöl, şaşkınlıkla abisine baktı ve ne yapacağını bilemeden karşısında oturdu. Abdilas’ın yüzündeki kızarıklık arkadaşlarının söylediği söze alındığının belirtisiydi. Kendisinin bu davranışının arkadaşlarının hoşuna gitmediğini kabul eder gibi boynunu büktü.

Roza:

- Şaka yapıyorum. Alındın galiba, kusura bakma, diye güldü.

Çünkü Abdilas’ın utandığını hissetmişti.

Abdilas:

- Önemli değil. İnsanın hatasını yüzüne söylemek daha doğru. Beni bırak da kendi yazdıklarını oku, dedi.

Roza, acele etmeden güzel bir ses tonuyla yazdıklarını okudu. Abdilas, Roza’nın bir sayfa Akay’inkinden az yazmış olsa da olayı tam ve kısa cümleler ile anlaşılır bir

şekilde yazdığını fark etti. Sadece onun değil kendisinininkinden de güzel yazıldığını kabul etti. Akay, Roza bitirir bitirmez tebrik etti

Abdilas da yenilmiş gibi:

- Güzel yazılmış! Dedi, ciddi bir tavırla.

Aygül:

- Çok güzel yazmışsın! Harika! Yedinci sınıfı bitirdiğimde ben de senin gibi yazabileceğim, ablacığım, diyerek Roza'ya sarıldı.

Karı, yerinden kıpırdamadan gülümseyerek kendininkini okumaya başladı. Acelesi olmasa, noktalama işaretlerine dikkat ederek sesini güzelleştirip okurdu.

- Benim amacım, onları korkutmaktı. Frenk üzümünü toplarken kendinden geçmişlerdi, ben de bundan yararlanarak yanlarından emekleyerek geçtim. Onlar fark etmediler. Düşündüğümü yapabildim. Korkularından sanki kalpleri yerinden çıkacaktı. Böyle oldu, diye yazdıklarını okunduğunda, Abdilas ile Akay ikisi de alınganlık yaptı. Roza ile Aygül, gözlerinden yaş gelene kadar güldüler.

Akay kızarak:

- Hayır, yalanlarınla bizimle dalga mı geçmek istiyorsun. Bu yazdığını sil, diye çıkıştı. Karı daha beter gücendirmek için daha ben bir kısmını yazmadım, okula hepsini tamamlayıp geleceğim, dedi. Eğer Abdilas, “yakala!” derse, Akay, Karı'yı yakalayıp elindeki defterini yırtmaktan bile çekinmiyordu. Eninde sonunda onları kabul ettiler ve o kısmını çıkarıp tekrar yazmasını istediler. Bir süre sonra Karı'nın ağzından “Tamam” cevabını duydular. Bu sadece şimdilik cevabıydı. Aklından bu olayı sınıftaki çocukların hepsine okuyup, güldürmek geçti.

Aygül:

- Ben Hâla neden yazmadım? Ablacım, yardım edersen, yarın yazacağım, diye onların arasından yalnız kendi okumadığı için üzülüp, Roza'ya yalvarırcasına baktı.

Roza:

- Senin yazmana gerek yok. Öğretmenin sana söylemedi mi, ikinci-üçüncü sınıfın öğrencileri yaz tatilini nasıl geçirdiklerini sözlü olarak anlatacaklar. Onun için sizde “Söz Dağarcığı” dersi olacak, diyerek küçük kızın yumuşak sarı saçından okşadı.

Aygül, yuvarlak siyah gözlerini fal taşı gibi açıp, Roza'ya sarıldı, sonra:

- Ablacım, muhteşemsin, iyi ki hatırlattın. Öğretmenimiz, biz tatile çıkmadan önce yaz tatilinde gördüklerinizi okula geldiğinizde anlatacaksınız demişti. Ben onu unutmuşum. Bahardaki tatilde “Söz Dağarcığı” dersinde konuşma yaparak “beş” aldım. Şimdi de az önceki senin yazdığın her şeyi anlatacağım. Ama senin gibi zengin konuşamam ki! Dedi.

Roza:

- Sen henüz küçüksün. Kendi sözlerinle anlatsan yeterli. Benim yaşımda olsaydın benden daha güzel yazardın, dedi Aygül'ü severek.

Aygül, mutlu oldu.

Abdilas, cebinden Kurman'ın verdiği “Leninist Komünist Gençlik Birliği”nin tüzüğünü çıkardı. Hepsi etrafını çevreleyip, onun sayfalarına, özellikle “Leninist Komünist Gençlik Birliği” yazısına gururla baktılar. Kurman, komsomolun ne zaman ortaya çıktığını, onun partinin büyük dayanağı olduğunu ve Sovyet ülkesinin güçlendirilmesindeki rolünü açıkladı.

Tüzüğün hangi maddelerinin ezbere bilmek gerektiğini de belirtti. Çocuklar günde bir kez tüzüğü okumaya karar verdiler. Onlar, Kurman'ın gösterdiği maddelerin çoğunu ezberlemişlerdi. İlk sayfayı çevirdiklerinde beyaz kağıta yazılan şiir dikkatlerini çekti. Kurman, not defterindeki şiirlerinden aşağıdaki şiiri buraya geçirmişti.

“Baht olmaz, zenginlik olmaz bundan öte

Benim ismim dört nişanlı komsomol

Sönmez altın yazı ebedi kalır

Lenin atanın verdiği isimdir o.”

Bu şiirin her bir sözü onları gururlandırdı ve yüksek sesleriyle şiiri söylediler. İşte böyle ilginç olayın zevkine daldıkları zamanda köyden gelen Cuma ile Kerimkul yaklaştı. İki atın sesini yakından duyduklarında arkalarına baktılar. Atlarını hızlıca süren Cuma ile Kerimkul'un neşeli yüzleri çocukları etkilemişti. Sanki babaları uzun bir yolculuktan gelmiş gibi sevindiler. Onları karşılamak için koşarak geldiler. Kendilerine anlatmak için acele ettiler. Hırçınlaşarak koşan atların keskin adımları hızla çocuklara ulaştı.

- Merhabalar! Diye hepsi bir ağızdan konuşup, sanki okuldaymış gibi başlıklarını çıkarıp selamlaştılar. Onların yüzleri çocukların gözüne eskisinden de sevimli geldi. Cuma, karşısında sıraya girip, piyoner tertibiyle selamlaşan çocuklara içten bir şekilde:

- Haydi kahramanlarım, özledik sizleri. Tokalaşalım, diyerek memnuniyetle elini uzattı.

Onun ağaran uzun bıyıkları her zamanki gibi kocaman görünüp, yüzüne güzellik katıyordu.

Müdür, ne diyecek acaba. Tokalaşsak, ayıp mı olur? Düşüncesi çocukların kalbini küt küt attırdı. Mutluluğu yüzünden belli olan Kerimkul, çocukların çekindiğini hissetti. Babalık şefkatiyle öğrencilerinin düşüncelerini çözebildi.

- Cuma ağam haklı. Gelin, el sıkışalım, diyerek uzun parmakları ile onların küçük ve kısa parmaklarını sıkıp:

- İyi dinlendiniz mi, kendinize iyi baktınız mı? Diye her birine sordu.

Aygül, minicik sevimli elini uzattığında Cuma onu alıp büyük eyere oturttu.

Aygül utancından kızarıp yere baktı. Kolhoz başkanı Cuma, küçük kızın dağılan yumuşak saçlarından okşadı. Cuma'nın çocuklara düşkünlüğünü kolhozcular çok seviyordu. Herhangi bir kolhozcunun çocuğunu nerede görse okşar ve kendi çocuğu gibi severdi.

Kerimkul, çocukların işlerine düşkün olduğunu anladı ve:

- Öncelikle baktığınız buzağılar görelim, haydi yolu gösterin, deyince Cuma:

- Öyle yapın kurban olduklarım! İki-üç gün içinde anne babanıza teslim edip, okula gideceksiniz, diye devam etti.

Çocuklar mutlulukla buzağının otladığı yere doğru gittiler

. Kerimkul ile Cuma, çocuklara tatili nasıl geçirdiklerini, çalıştıkları işleri hakkında sırasıyla sordular. Çocuklar her şeyi eksiksiz anlattılar. Çoğunlukla Vitka hakkındaki hikayesini ilgiyle dinlediler. Buzağılar çağlayarak akan suyun kenarında otuyorlardı. Cuma yaklaştıkça Aygül'ün kulağına:

- Buzağılarını çağırırsana bakayım gelecekler mi? Diye fısıldadığında Aygül:

- İnanın çağırırsam koşarak gelirler, dedi kendinden emin olarak.

Cuma:

- Hani, görelim, dedi Kerimkul'a. Öyle yap, der gibi Kerimkul da buzağının tarafına göz gezdirdi.

Aygül yüksek sesle:

- Töl başı! Töl başı, buraya gel! Diye iki-üç kez bağırdığında, buzağı kalabalığın arasından koşup sahibinin yanına geldi, başını salladı ve kısa kuyruğunu kaldırdı. Kalan buzağılar "Bizi de çağırarak mısın?" der gibi bakakaldılar. Tölbaşı, "Beni nereye çağırdın" diye şaşırması gibi atın üstündeki Aygül'e burnunu kaldırdı.

Aygül:

- Beni niye boşuna çağırdın, diye küsüyor. Beni indirir misiniz? Diğerlerini de çağırayım mı? Dedikten sonra attan inmek için hazırlandı ve attan inmesi ile Tölbaşı'nın sırtını okşadı.

Cuma, tamam diyerek bıyığını sıvayıp başını salladı. Aygül, hepsini isimleriyle çağırmaya başladı. Buzağılar sırayla ona doğru koşmaya başladı.

Kerimkul:

- Aksakal, şimdi ne dersininiz? Diye gülümseyince Cuma da güldü. O, küçük kızın değerli çalışmasına sevindiğinin işaretiydi. Burada yalnız Abdilas ile Aygül'ün buzağıları değil, kısacası diğerlerinin de çiftlikteki tüm buzağıları vardı. Yarım saat kadar buzağının arasında yürüdüler. Bazılarına özellikle baktılar.

Çocukların beslediği buzağılar diğer saançılarinkinden daha iyi beslenildiği fark edildi. Cuma ile Kerimkul, yünleri sıkışmış, bir yaşını doldurmuş buzağılar gibi büyüyen buzağıları görünce memnun oldular.

- Teşekkürler, kurban olduklarım. Küçük olsanız da kolhozu geliştirmenin tecrübeli ustası gibi çalışmışsınız. Bu sözü, çalışmalarınızın sonuçlarını görüp sevincimden söylüyorum. Yalnız bu değil başka işlerde de görev aldınız. Bir kolhozun, kolhozcu gücünü artırdınız. Dağ sıçanının derilerini alıp, kolhozun avcılarının planlarını fazlasıyla gerçekleştirmelerine yardım ettiniz. Okulunuz için de pek çok faydalı işleri gerçekleştirdiniz. Batış öğretmeniniz, yaz boyunca yaptığınız çalışmaları yazıp, bize

rapor etti. Ona göre kolhozdan maaşınızı alacaksınız. Gelecek sizlerin kurban olduklarım. Halk için çalışıp, hayatınızı mutlulukla geçirin! Okuyup, hayatınızı geliştirin!

Cuma'nın çocuklara söylediği bu övgüler onları eğitip geliştiren pedagog Kerimkul'un da sevincini arttırdı. Kerimkul öğretmen, Cuma'nın konuşmasına katılıp birkaç kelime daha söylemek istedi. Ancak, onun uzun yıllara dayanan pedagojik deneyiminde gözlemlediği bazı çocukların özelliklerini hatırladı. O övgünün bazı çocuklar için faydalı ve bazı çocuklar için zararlı olduğunu biliyordu. Öğrenciler Kerimkul'un ağırbaşlı karakterinden, minnettarlık belirtisi vardı. Doğrusu Kerimkul, öğrencileri ile beraber mutluydu.

Kerimkul:

- Haydi, Cuma ağa yerleşkeye doğru gidelim. Bakalım çocuklar yeni öğretim yılı için neler hazırladılar. Çobanların çalışmalarını öğrenelim. Sonra Son-Göl'e gidelim. Onlar biz gelene kadar hazırlanırlar. Sonra birlikte köye gideceğiz, diyerek atına bindi.

Onun gözlerinin önüne güzel-güzel kurutulmuş çiçekler, seyahatler hakkında yazılmış ilginç bilgiler, birkaç gün önce gazetede basılmış fotoğraflar geldi. Çocuklar yeni eğitim yılına tüm hazırlıklarıyla gireceklerini söylediler. Onların yüzlerinde sevincin nuru parladı ve altın yuvaları olan okulları için hazırladıkları hediyeleri öğretmenlerine göstermek için acele ettiler.

SONUÇ

Çalışmada Kırgız Sovyet edebiyatının önemli kalemlerden biri olan Beyşenaliyev'in "Alkış" adlı uzun hikâyesi Türkiye Türkçesine aktarılmış, yapı, kültürel düzey ve siyasi ideoloji bakımından incelenmiştir.

Yazar 1928-2000 yılları arasında yaşamış, başta hikâye olmak üzere roman, piyes türlerinde eserler kaleme almıştır. Yazarın edebiyatla bu denli içli dışlı olmasındaki başlıca etmenler; dönemin şairleri, yazarları ve küçükken büyük annesinin anlattığı masallar etkili olmuştur. Beyşenaliyev'in kaleme aldığı eserleri birçok dile çevrilmiş ve geniş bir kitlede yankı uyandırmıştır. Beyşenaliyev kaleme aldığı "Kıçan", "Müyüzdüü Kozu" (Boynuzlu Kuzu), "Ak Taylak" (Ak Taylak), "Süzönök Kozu" (Süsen Kuzu), "Karlıgaç" (Kırlangıç), "Amanat" (Emanet) ve "Sarbaydın Uulu" (Sarbay'ın Oğlu) gibi eserleriyle dünya çapında tanınır bir yazar haline gelmiştir. Yazar ele aldığı eserler neticesinde birçok alanda çeşitli ödüllere layık görülmüştür.

Beyşenaliyev'in eserlerinde Sovyetler Birliği'ni öven söylemleri, kolhoz, sovhoz sistemi, komünizme olan övgüleri, eğitimin ve çobanlık mesleğinin önemi gibi konular görülebilmektedir. Yazarın bu konuları kaleme aldığı eserlerinden biri de "Alkış" adlı uzun hikâyesidir.

İncelemesi yapılan "Alkış" adlı eserinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Eserin temel unsurlarını oluşturan başta kişi kadrosu olmak üzere bakış açısı, zaman, mekân ve anlatım teknikleri gibi inceleme unsurları eserin olay örgüsüne göre ele alınmıştır.

2. Eser Sovyetler Birliği'nin hüküm sürdüğü 1950'li yıllarında yayımlanmıştır. Beyşenaliyev de ele aldığı eserinde kolhoz, sovhoz sistemini yalın bir üslupla ele almıştır. Eğitim ve hayvancılığın büyük bir önem arz ettiği eserde sıkça işlenen olaylar olarak gözlemlenmiştir. Yazar eserinde açık mekân olarak Kırgızistan'ın geniş ve yeşil yaylalarını tercih etmiştir. Bunu Sovyetlerin kolhozlaştırma ve sovhozlaştırma ideolojisiyle beraber hayvancılık ve çobanlığa verilen önemle bağdaştırmıştır.

3. Eser siyasi ideoloji açısından değerlendirildiğinde hikâyede Sovyetlerin benimsetmeye çalıştığı ideoloji açıkça gösterilmiştir. Sovyet hükümetinin benimsetmeye çalıştığı bu ideoloji ile halk arasında eşitlik, yardımseverlik, eğitilmiş ve çalışkan insan profili ön plana çıkarılarak "Sovyet insanı"na sıkça yer verilmiştir. Köylü, şehirli kesim

eserde okuyucunun karşısına sıkça çıkan unsurlardan biridir. Eserde ele alınan kişiler; iyi kalpli, merhametli, yardımsever olarak nitelendirilmiştir. Yazar eserinde olumsuz davranış gösteren tiplere yer vermemiştir. Eserdeki kadınlar; çalışkan Sovyet kadını olarak betimlenmiştir. Köylüler kolhoz, sovhos sisteminde çalışan Sovyet vatandaşıdır.

4. Eserde kültürel unsurlar ise olayların seyri boyunca sık olmamakla beraber olayların gidişatına bağlı olarak bazı kesitlerde yer verilmiştir. Kırgız toplumunda yardımseverlik, saygı, komşuluk gibi gelenekleri de eserde görmek mümkündür.

5. Eserde dini inanışlara hemen hemen yer verilmemiştir. Eser boyunca sadece bir ihtiyarın ağzından çocuklara yönelik “Allah dilediğiniz ne varsa versin” sözü görülmektedir. Sovyetler Birliği Dönemi’nde yürütülen dinsizleştirme politikası dikkate alındığında incelenen eserde dini unsurların olmaması gayet normaldir.

6. Eserde Sovyetlerin uyguladığı kolhoz ve sovhos sistemi sıkça ele alınmıştır. Fakir, zengin gibi sınıf ayrımı okuyucunun karşısına çıkmamaktadır. Sovyet hükümetinin uyguladığı komünizm ideolojisi sebebiyle halk arasında eşitlikçi bir sistem olduğu gözlemlenmiştir.

Beyşenaliev, kaleme aldığı uzun hikâyesiyle Sovyet düzenini tanıtmıştır. Yazarın çocukluğu İkinci Dünya Savaşı’na denk geldiğinden dolayı yazar eserinde halkın 1940’lı yıllardaki yaşantılarını eserinde sıkça okuyucuya yansıtmıştır. SSCB’nin o dönemde Kırgızlara benimsetmeye çalıştığı ideolojileri, bu ideolojilerin Kırgızlara pek çok alanda yarar sağladığını göstermeyi amaçladığı gözlemlenmiştir. Ele alınan çalışmada Kırgız Sovyet edebiyatında önemli bir konuma sahip olan Beyşenaliev’in “Alkış” adlı eseri incelenmiş olup bu gibi çalışmaların Türk edebiyatı bilimi dünyasına tanıtmak amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Abduldayev, E., İsayev, D. (1969), *Kırgız Tilinin Tüştündürmö Sözdüğü*. Frunze: Mektep Basması.

Akmataliyev, A. (2012). *Kırgız Adabiyatının Tarihi*. Bişkek: Poligrafbum Resurs.

Akmataliyev, A. A. (2018). *Şükürbek Beyşenaliyev Bolot Kalem*. Bişkek.

Aktaş, Ş. (1984). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Birlik.

Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Altıok, E. (2018). "Sovyet Rejiminin II. Dünya Savaş'ı Dönemi Kırgız Edebiyatına ve Öskön Danikeyev'in Hikâyelerine Etkisi". *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (15), 235-246.

Antipina, K., Köçkünov, A. (2004). *Kırgızların Milli Giysileri* (Kırgızdın Eldik Kiyimderi) The Kyrgyzs Folk Clothes. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Arıkoğlu, E. (2018). *Kırgızca-Türkçe Sözlük*. Ankara: Bengü Yayınları.

Artıkbayev, K. (2013). *XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı Tarihi* (Çeviren: Mayramgül Dıykanbay). Bişkek: Bengü Yayınları.(2004).

Asanaliyev, K. (1981). *Door Menen Birge*. Frunze.

Aslan, A. (2024). *1938-1956 Yılları Arası Sovyetler'de Uygulanan Kimlik Politikaları: Ahıska Türkleri Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa:Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aşlar, H. (2018). "The Modern Kyrgyz storytelling: The First Writers, The First Novels"(Modern Kırgız Edebiyatında İlk Yazarlar Ve İlk Hikâyeler). *Türkologiya*, 16-40.

Aşlar, H., Söylemez, O. (2018). *20. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Aşlar, H. (2020). "A. Critical Overview Of The Modern Kyrgyz Literature And A Classification Trial" (Modern Kırgız Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış ve Bir Tasnif Denemesi). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (71), 12-33.

Beyşenaliyev, Ş. (1989). *Şükürbek Beyşenaliyev Tandalmalar*. Frunze.

Bozkurt, N. (1993). "Çadır". *İslam Ansiklopedisi*, (VIII, 158-162). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Cusupov, K. (2011). *Baldardın Oyundarı. Kırgızdar*. C. 13. Bişkek: Biyiktik Yayınları.

Çelebi, A. S. (2016). *Bir Terör Örgütü Olarak Türkiye Komünist Partisi /Marksist Leninist'in Devrim Stratejisi (1972-2012)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, N. (2015). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çetişli, İ. (2012). *Metin Tahlillerine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

Dıykanbayeva, M. (2017). *Uzun Yol İlk Kırgız Romanı Üzerine Bir İnceleme*. Konya: Kömen Yayınları.

Dıykanbay, M. (2021). *Kırgız Romanı Başlangıçtan Bağımsızlığa 1917-1990*. Ankara: Fenomen Yayıncılık.

Durmuş, İ. (2021). "Türk Kültür Çevresinde At." (Horse in Turkish Culture Region), *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1-12.

Emir, B. C. (2018). "Keşifçi Bir Kızdan Vatanseverlik Örneği: Zoya Kosmodemyanskaya", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (13), 190-203.

Erdem, M. (2000). *Kırgız Türkleri Sosyal Antropoloji Araştırmaları*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Güngör, G. (2023). "Sosyalist Realizm Çerçevesinde Mir Celal Paşayev'in Bir Gencin Manifestosu Başlıklı Eseri" (Mir Jalal Pashayev's Work Titled A Manifest of a Young Man within the Frame-work of Social Realism), *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 209-224.

Gürdal, Y. (2011-2024). <https://kucukdunya.com/orta-asya--mutfagi/>.

İsakov, A. (2017). *Kırgız-Moğol İlişkileri (11.-15. Yüzyıllar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

<https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78592/kirgiz-edebiyati---ii-32-cilt.html>.

e.t.01.01.2025.

Ismailova, Z. (2023). "II. Dünya Savaşı'nın Kırgız Edebiyatına Yansımaları: Kadın Ve Çocuk Psikolojisi Örneğinde." *Folklor Akademi Dergisi*, 6 (2), 642-648.

Koç, S. (2002). "Kırgız Edebiyatında Nesrin Gelişimi ve Tölögön Kasımbek". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi*, S. 13, s. 61-80.

Korsan, E. (2022). *Sovyetler Birliği'nde Ve Sovyet Türkistan'ında Kadın (1917-1953)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Meral, M. R. (2015). *Milli Türkistan Dergisine Göre Sovyetler Birliği'nin Türkistan'daki Eğitim Ve Kültür Politikaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Morkoç, A. (2020). "Kırgız Edebiyatında Hikâye." *Filoloji Alanında Teori ve Araştırmalar*, 112-143.

Murzaimov, B., Köylü, M. (2022). "Kırgızistan'da Dini Gruplar ve Cemaatler." *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi* (The Journal of International Civilization Studies), 7 (2), 123-135.

Narlı, M. (2002). "Romanda Zaman ve Mekan Kavramları." *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (7), 91-106.

Osmonaliyev, K. (1993). *Köçmөндөр Kağılışı*. Bışkek: Kırgız Ensklopediyasının Başkısı Redaksiyası Yayınları.

Ögel, B. (1991). *Türk Tarihine Giriş 1 Türklerde Köy ve Şehir Hayatı (Göktürklerden Osmanlılara)*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Ögel, B. (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş 4 Türklerde Yemek Kültürü (Göktürklerde Osmanlılara)*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Ögel, B. (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş 9 Türk Halk Musikisi Aletleri (Uygur Devleti'nden Osmanlılara)*. Ankara: Kültür Başbakanlık Basımevi.

Önal, M. (2008). *Edebi Dil ve Üslup*, Erzurum: TAED36.

Örnek, S. V. (2014). *"Türk Halk Bilimi"*. Ankara: Bilgesu.

Özgen, N. (2014). *Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında (1900-1950) Kırgız Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları .

Özmenli, M. (2017). "Ortaçağ Türk Dünyasında Halı." *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (20), 338-351.

Polat, K. (2008). *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Polat, K. (2016). Kırgız Türkleri'nin Hayatında Gelenek ve İnanışların Rolü (The Role Of Traditions And Beliefs In The Daily Lives Of Kyrgyz Turks). "*Universal Journal of Theology*", 1 (1), 20-30.

Sarı, R. (2020). *Aalı Tokombayev'in "Kanlı Yıllar" Romanında Kültürel Düzey*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Şahin, A. Ç. (2016). "Türk Çadırı Üzerine." *Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (16), 25-39.

Şen, A. (2024). Kırgız Edebiyatında Bellek Ögesi Olarak Komuz (Kopuz) (The Komuz (Kopuz) As a Memory Element In Kyrgyz Literature) "*Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*" 17 (45), 47-69.

Tekin, A. (2010). *Sovyetler Birliği Döneminde Kırgızistan*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tekin, M. (2001). *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tekşan, M. (2021). *Roman Teknikleri*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2023). *Türkçe Sözlük* (12.bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkmen, M. (2021). "Kırgızların Milli Eğlenceleri ve Oyunları." *Türk Dünyası Araştırmaları/TDA*, 127 (250), 133-150.

Uygur, E. (2005). "Sosyalist Realizm Kavramının Ortaya Çıkış Süreci." *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1-2), 1-9.

Ükübayeva, L. (2012). *Çingiz Aytmatov cana Kırgız Adabiyatı*. Bişkek.

DİZİN

A

Aalı Tokombayev, 11, 14

Abılkasım Cutakeyev, 12

Akır Zaman, 12

Alkış, III, VII, 8, 16, 22, 25, 68

Arstanbek, 12

Artıkbayev,, 12, 15, 28, 370

Aşlar, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 370

B

Bakı Colunda, 17

Bayalı İhtiyar, 31

Bayımbet, 22

Bolot Kalem, 21, 27, 370

Boydoktor, 27

Burma, 29, 30, 32, 33, 37, 56, 62, 77, 86, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 113, 115, 117, 150, 176, 177, 178, 181, 182, 196, 197, 198, 203, 204, 226, 227, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 253, 255, 256, 257, 283, 291, 317, 319, 320, 324, 336, 338, 339, 340, 346, 347

Ç

Çabalekey menen Cılan, 11

çadır, 36, 42, 46, 47, 48, 232, 296, 311

Çağdaş Kırgız edebiyatının, VI, 8, 14, 368

Çakmakçı, 49, 370

Çetişli, İ., 371

Çımgı Dostuk, 21, 25

Çin, 15, 51

Çocuk, II, 10, 18, 53, 238, 280, 306, 358, 371

D

Dañkka Caraşa Cük, 22, 26

Dıykanbay, VII, 12, 13, 14, 16, 20, 26, 28, 45, 370, 371

Dinsel, II, 10, 57

E

Eki Caş, 14

Eki Cetim, 14

Esengul İbrayev, 19

G

genç nesil, 19

Gerçek Dostluk, 21, 25

H

halılar, 36, 42, 47, 48, 297

hatmi çiçeği, 36, 42, 48, 297

J

jest ve mimiklerinden, 298

K

Karı, 30, 31, 32, 38, 40, 44, 52, 55, 64, 65, 66, 67, 79, 81, 93, 100, 101, 105, 106, 107, 112, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 148, 150, 154, 155, 156, 157, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 172, 174, 183, 184,

187, 188, 190, 191, 192, 195, 196, 197, 198, 199, 202, 203, 204, 205, 206, 213, 215, 216, 218, 232, 240, 241, 246, 247, 253, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 289, 291, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 303, 305, 306, 307, 308, 314, 315, 316, 325, 326, 328, 329, 330, 332, 333, 334, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 345, 346, 348, 349, 351, 356, 358, 359, 360, 362

Karibek, 31, 44, 52, 55, 61, 62, 154, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 174, 175, 205, 206, 207, 294, 297, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 316, 317, 349, 350

Karlığaç, 23, 25, 368

Kırğız, IV, VI, VII, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 23, 25, 26, 27, 28, 32, 36, 38, 39, 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 78, 79, 80, 114, 254, 296, 297, 306, 320, 348, 368, 369, 370, 371, 372, 373

Kızıl üye, 302, 343

kolhoz, 12, 34, 38, 44, 50, 55, 56, 60, 62, 63, 73, 75, 103, 105, 108, 151, 163, 199, 225, 226, 228, 229, 230, 243, 245, 249, 258, 292, 302, 305, 342, 369

L

Lenin, 13, 22, 67, 71, 72, 73, 77, 209, 210, 211, 220, 353, 354, 364

M

Malay Arteli, 14

Mariyam Menen Köl Boyunda, 14

Moldo Kılıç, 11, 12

Moldo Niyaz, 11, 12

O

Orta Asya, IV, 52, 55, 72, 73, 371

Osmonalı Sıdıkov, 12

S

S. Cusuyev, 17

Satkın Sasıkpaev, 15

savaş, IV, VII, 8, 15, 17, 18, 21, 27, 37, 44, 66, 71, 72, 73, 74, 76, 318, 319, 320, 321, 325, 368

Sığır Çobanlığı, II, 50

sovhoz, 50, 73, 369

Sovyetler Birliği, 11, 13, 15, 77, 368, 371, 372

Stalin, 17, 73, 75, 77, 79, 258

T

Tekin, 8, 40, 41, 42, 43, 73, 78, 80, 372

Alkış, IV, VII, 8, 22, 25, 29, 30, 33, 35, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 47, 50, 51, 53, 54, 58, 67, 73, 74, 80, 368, 369

U

Uygur, 52, 75, 372, 373

Y

Yazlık ve kışlık, 79

yerleşik hayata, 79

Z

zarara, 17

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Edanur AKDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	